Staats- und Universitätsbibliothek Bremen
HERZOG AUGUST BIBLIOTHEK
DFG

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Digitale Sammlungen

Johannes Hildesheimensis - Levold von Northof -Odoricus de Portu Naonis - Laiendoktrinale - msb 0002

[Westfalen], [1385; 1384; 1383; 14. Jh.,

urn:nbn:de:gbv:46:1-115489

Visual Library

Ex Bibliotheca Liber Baronis de Strinckede.

Dem Pastor Albert Vogel
Gemeinhaltung
schenkt dieses mit gnädigster Genehmigung
der gnädigen Frau von Strinckede
der Bremischen Bibliothec:

1776.

Das Gedicht auf der Rückseite ist das altholländ. Original von dem plattdeutschen Lied Doctrinal, welches Schiller herausgegeben hat. Cassel 1 Febr. 1828. Wilh. Grimm.

2

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

Manuscripta. b. 2.

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

In primo capitulo huius libri quem collegi de gestis et tribulationibus omnibus sanctorum trium regum quod est principium operis sequentis narratur qualiter orientis illustratus est per fidem trium magorum quem expertum inuenerunt sic ordine ornatus est eorundem magorum reliquis uenerandis. aa aa

In secundo capitulo narratur quomodo a Balaam sui magi habuerunt omnium et quomodo iudei et christiani de illo balaam discordant de uno iob et eius sepulchro.

In tercio capitulo narratur de motu et uasis et excubiis quibus fruebatur in eo et de speculatoribus montis et nauis ex eis.

In quarto capitulo narratur de nutrice agon et quomodo nobiles uiri apportauerunt illuc coronam auream quae per miraculum fuit sibi cum reliquiis et de libris iudeorum archiepiscopatus.

In quinto capitulo narratur de primo plena ymagine daniel de egressione ezechie de rebellione ne solus de monte ymaus de destructione ninive de traslatione librorum per hiaz in caldaeam de abstinentia duodecim annorum in monte vaus deliciosa et capelle sue in monte sidon.

In sexto capitulo ponitur eius lucis. Exiit edictum a cesare augusto et cetera et de Bethleem et duas quedam ex qua oriturus per presepe dei et loca ubi cum habuerunt angeli gloria in excelsis et alia loca et gentium trium.

In vii° narratur de herode a ueteugena et duplex miracula daniel et quomodo [illegible] putatur in puteis tribulationis.

In viii° narratur de apparitione stelle apparentis in monte vaus et eius forma. aa

In ix° capitulo narratur quomodo stella ista tres reges se ad uicem agnouerunt et de

utu quedā paganor et de
tripha Judia· ℣ ℣
In xº capło declinabit regnū
melchior et quō filiū Jobes
et soldanus babilonie tenet
tus suas fuaci rubei delqi
to in eode cōtinet capło ara
bie q et quō aur ibi regnt·
In xjº capło declinabit lō regi
nor Baldasar et Jaspar et
ubi corpus bti thome qescat
et quō colligī nuces et aglant
In xijº capło declinabit Ethus
quō quilibz tū regū exiuit
de tra sua stella duce ihm
pueuerūt· ℣ ℣
In xiijº capło et xiiijº narrat
quō deus potuit tres regio
nes et puincie ihm sibi
albanc et quō tres reges
pe ihm in quada nebula
uiderūt et de quada capella
cōstructa i mōte caluarie·
In xvº capło narrat quō tres
reges pr uocelli nebule se
aguouerūt ihm inuenerūt
et de aricubz nabaoth· ℣
In xvjº capło narrat quō tres
reges loqbant ad herode bm
evm Cū natus eet· ℣
In xvijº capło narrat mule
que tres reges inuenerūt p ihm·
In xviijº capło narrat quō
recedentibz regibz a ihm pue
nies loqbant regibz de stella
illa q ipos precedebat et de
duobz parietibz et lapide
angulari nre legis· ℣
In xixº capło narrat quō
magi inuenerūt bethlee stella
duce et quō illis ptibz q
nullo vacans malis alloq regibz·
In xxº capło reducit allego
ria tū munerū sor tū regū·
In xxjº capło narrat quō
magi sā ad xpm i bethlee
uenerūt et munera ei obtu
lerūt et de dispositione loca
ubi xpc fuit et de regnantis
dni xpi et sue nris et de
dispositione hoim ocietatui·
In xxiijº capło narrat duli

Gray Scale
0 1 2 3 4

tas nuncupat p magos xpo da
tor et de pomo aureo q̃ fuit
quodã alexandr̃ et ei⁹dẽ po
mu et nũm exposito ⁊ fpolo
In xxxiij° capło narrãt gia·
quo pomũ aureũ ꝑdam fuit
in manibꝰ comitũ et ypp⁹ statu
e et lapidis de q̃bꝰ damel celeb⁹
In xxxiiij° capło narrãt quo
magi domũ p bycẽnũ fuerũt
veñi sequẽte eos herodi et
cõtrariẽs naues tharsis et q̃re
nocẽtur magi· cv cv
In xxxv° capło cõmemt quo
ablatꝰ abo pont papulo in
mẽtor magi nulla xvj· dies
venerũt bethleẽ q̃ inter ĩra
duos filios veñendo sũpta
ose ꝓfecerunt· cv cv
In xxxvj° capło narrãt quo
magi veñi ad mõtẽ vaus
capellã in dcõ mõte fererũt
cõstrui sũpto regio et tocũ
ymagis pueri q̃ ulumuerũt·
In xxxvij° capło narrãt quo
bta ugo ai pulo suo lauta
ma m q̃dã spelũca ubi ꝑ
modũ bta fuit capella· et de
lacte bẽ mugis· et de cami
sia bẽ ũginis et pãnis sũ
anabilis dñi ihu de puri
ficacõe bẽ ugis· et de fuga
dñi in egyptũ· et de ydolis q̃
ceciderũt in ciuitate ei⁹dẽ dñi fu
gientis· et de orto balsami et
eius cultura et ei⁹ ũtute·
In xxxviij° capło narrãt multa
notabilia de xxx denariis·
q̃s melchior dño ihu offere
bat iudeꝰ quo pueros tpm
ad dulsa ꝓuenerũt loca·
In xxxix° capło narrãt quo
bta uirgo ĩ fuga ad egyptũ
huiꝰmoi xxx ꝑdidit ĩdefecto
et quo p manꝰ quodã ul
candã badwini ꝓuenerũ
ĩ tẽplũ ⁊ ꝑmodũ ad ma
nus iude et mucra dño ob
lata et quid ulñ ei dãs de
narius fuit ftin· et de agro
empto ei ꝑis denarius· et
q̃re nocent augẽtei et de bẽ

et ualore xxx denar et de bo
uis militū tūlumarmor et
quo ordinat̄ i militres·et
de miliabz qui fiunt custodes
sepulchri dñi nri ihu xpi
In xxx° capło narrat̄ quo
bt̄a uirgo de egipto cū filio
suo reūsa fuit mundā et
quo bt̄us thomas mittebā
tur ad indos· cv cv
In xxxi° capło narrā milia
q bt̄s thomas fecit i india
et quo pueūt ad tres reges·
In xxxii° capło narrā quo
bt̄s thomas tres reges or
dinauit epos et quo se tūl
tulit in lupnoīe indiā et
ibdē mortuus fuit et de
foī hoīm illy pīce et mil
ta alia que dā reges fece
rūt pp reuellū bt̄i thome
In xxxiii° capo narrā quo
m loci bt̄i thome tres re
ges ordinauerūt pīarchā
Jacobū anthiocenū nūtio
noīe thomā uocabāt et
de ūgnitate bt̄or regū pdor·
In xxxiiii° capo narrat̄ quo
filiū solis primo fuit ordi
natv et de eius dignitate et
potestate uita et bīs et q̄
ue solis uōtue et de pīate
pīarche et filiis solis et
de nobilitate quoxdā de lei
ne tūm regū dor d vaus·
In xxxv° capo quo tres reges
suscelliue migrauerūt ad xpm
et de appacione eiusdē stelle
In xxxvi° capo narrat̄ quo
tres reges pp morte suam
mlm fecerūt signa et quo
pymodū fuerūt cor corpa
tūllata ad loca dūta et
quo bt̄a helena ad loci mi
uare etiam fecit edificare·
In xxxvii° capo narrā mil
ta tā et gesta bte helene
et quo cumulia bte ugnis
et cumabula ihu xpi p eādē
helenā cōstantinopoli et pp
modū p karolū aqs gnu fr
tūllatas de cumulis multe

Gray Scale
0 1 2 3 4
Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

vñ tñlmacmouñ· av av

In xxxvij° cap° narrat̃ de loco in quo xp̃c natus fuit ī bethleem et de ecc̃ia quā bt̃a helena ibid̃ edificauit et de sepulchro pauli et eu stochij et qō fiat ī nocte nat̃itatis dñi in die ecc̃ia et q̄ in epyphania dñi

In xxxix° cap° narrat̃ quō nazareth bt̃a helena ecc̃iam ed̃ificauit et de fonte ei⁹d̃e loco et de capella ī qua angel⁹ maria salutauit et de fōte ī eadē et aliq̄na que q̄am et de mōte dha bor et monasterio sito ī eo d̃e mōte· et de fello tñlium ḡnoms dñi et de nobilib⁹ dñis blanchenguede· av

In xl° cap° narrat̃ quō bt̃a helena mdiam mitit et q̄ inde gessit ī augmentū fidei xp̃iane et quō trū regū corpa acq̄siuit Corp⁹ bt̃i thome dās q̄ corpore

Jalpar et q̄ sit uētus de corpe bt̃i thome· av

In xlj° cap° narrat̃ quō bt̃a helena corpa trū regū cū cōstantinopoli portauit ī ecc̃ia sce sophie collocauit et de disp̃one sce sophie et reliquijs et quō corona spine a fuit patribus delata et de ymagine fusili pugatoris et quō p̄ opm manuel re liquie trū regū de cōstāt nopoli p̄uenerūt medio lanū· Et quō p⁹modū destructo mediolano ad p̄ curiam̃ ēm reynoldi epi ecc̃ie Colon̄ deuenerūt colo nā et quō ī aduēm trū regū nūcie hēles fuerūt et incepace p̄ nūcios nūnca tiōr trū regū et quali ho nore ad hūc orientales p̄le quūtur nes reges et ponūt in eod̃ tibi noīa dūlor xp̃ianor tñlmacmor salma tiōr et dūlciones reliqi

Bibliothek Bremen

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

ous aut̄q; secte et errores
ac ritus de tra aurnome et
de tra tenebrar et de libis ori
In xliij° cap° naurāt gens
quo una secta ht̄ alia odio
de reumo cord̄e et de uenida
one epyphanie dñi et quo
usitant iordanē de nouie
tā ajachaen et de fluxu et
dispoē iordanis ortu et fine
et de uaue mortuo tū male
dicto nū aurata fiat et de q̄d
dam alys nōbilibz tic meno
In xliij° cap° naurāt ex̄. Cū
natus ēet dic in duūs locis
duūmode legit̄ et quo tanta
rem uenant̄ ymagies tru
regū et de quoda tru udor
de quoda libro talmodh et
mellia uetuv de ritu pha
et hjeli uelcornuor et de dif
pumaonibz tre et oratu
In xliij° cap° naurāt quoda
ritus uelcornuor de ortu nar
tonor quo Cambalech et
Baldach oppugnauer et
alnphū Guarlone nuachame
n nutrierūt de arbore arida
q̄ ē thaurica et de rege tac
tuor et filiz medianubz
et quo pūos illuūt ad con
fundēdū hjetos et udeos
In xlv° cap° naurāt quo dauid
filius regis tartaror q̄ uenit
in auxiliū uelcornus fuit oc
alis et de pace treugis fīs
tū regē tartaror et pūbria
solyem ex a moitōe tū regū
ubi corp̄ bti thome sit repo
sitū et quonus et q̄lit̄ colome
dde tūlerit et reputāt ena
in eode cap̄lo queda miracla
q̄ scribūtur de bto thoma In
eode ena cap̄lo narrāt nulla
q̄ scribāt in libis udor et
dicūt in pubz tūlmachus
de loco ortatu et mutatus
tru regū de sepulch° tū regi
nacio sua in scūva et de
sepulch° Balaā et iosaphat
et alior de denarns tū ēlz
tangūt scōr tū regū corpa

et quo uenerant rauce expul
uere portato de colonia et
quo qua ples gentes indor
et tumultuarie uiuunt tres
reges in colonia cetu phibeñ
fragore no audet tubicinare
et quo in nomen dñi sabaoth
tres reges xp̃i horis p duãs
tempũ circuita uerunt et
signus dauerunt. ev v
In xpo aplo declarabit laudes
et uanu regu et conspctu in
dubis patr tumultuamus.

Reuerendissimo in xpo pri
ac dño dño florentio
de wenelichouen diuina pui
dentia monasterien eccie epo
digntissimo. Capm pmũ

Qui uenandissimor tri
magor ymo ueroꝝ tuã
regũ gloriosissimor humilis
mundꝰ ab ortu solis usq; ad
occasũ laudibꝫ et muneribꝫ tã
sit pleꝰ. Ex ortu solis pue
ut rubus sit et spor tuũ
regũ sor munus pfulget.

Nam in pio solis ortu inde
in occidente vnu deꝰ et hoiem
eor mumbꝫ uerꝫ et ultimus.
Isti tres reges bñ in carne vi
uentes q̃ fuerũt et adorauerũt.
et pmitiae genali et ex gen
tibꝫ pmitiae ignũ spũ oc
tũ solis p fidẽ genitũ pmitto
dedicauerũt. In quẽ tamẽ
ortũ solis eius occasus. q̃s
aurora ualde cupitas. clarã
auraꝫ sceptẽ pfulgitas in se
fulget. Nã spũ occasũ solis
pfitari tres reges eor reliqs
uenandis et signus carne
soluti in aplitatẽ occubuerũt.
Et in spo solis occasu pmitta
as suas et fidẽ genitũ ũnu
tibꝫ et signus applauerũt.
Ex qua in solis ortu quo in
pitanus egerũt. ad hunc qua
plena in dubis libis et loqs
de spor muneꝫ actibꝫ et ges
tus sũt scpta. quo occasu sol
ad hunc forsan fuerũt et sic
in cognita. Sedm uisũ au

dñi et relatū in hoīe dei
ac mauie ignis ex nōis
glōse ac ipor tū regū bōr
aliqua uīa nulli fuit cōspi
ta et ex duūis libs ī vnū
redacta. Capl'm secūdū

Materia uero ilor tuū
regū bōr ex ppheta
Balaā sacerdotis madiā p
phete gentilis origine exor
qui iuer plūma alia pphe
tando sic ait. Oriet stella
ex iacob et exurget hō de
isrl' et dūabit oēs gētes
p ut ī ueteī testamēto ple
nus cōtinet. De isto Balaā
est altercatio inter
xpianos et iudeos. Nā iude
libs suus dicit Balaā nō
pphām sed aurolū fuisse.
et arte magica et dyaboli
ca pphetasse. q̄ apt̄ iscīptu
ras aurolo et nō pphā me
rito debeat appellari. Vñ
lib' xpianor ī oppositū di
cit et allegat q̄ Balaā fu
erit gentilis et fuit primus
pphā gentiū ex gētib⁹ et
nulla gl'ose de iamnatione et
ilor trū regū aduentu
pphauit. Nā si ex pphetia
ex arte magica ul' dyaboli
ca fuit. ipm dyabolo ad
maledicēdū isrl' nō pphibu
isset sed magis fauisset et
ad hoc ipm pmouisset.
Sz deus magna dilōne et
pmutatōem p anglm fuit
ipi Balaā signus domōstra
uit angl' ipm p malū suū
cōsiliū ad maledicēdū pmōuit
Sz ut ia dictū ē q̄ Balaā
fuit gētilis et primus pphā
gētiū ex gētib⁹ et nō ex
iudeis. Ideo q̄ iudei Balaā
in libs eor ipm aurolū ap
pellant et detestant. Cui ī
hystōe libs ē q̄stio de bto
Job quē dñs ore suo cō
mēdauit de quo iudei pter
ea' nichil obscuāt ex quo
fuit gētilis et nō ex hebr'

Gray Scale
0 1 2 3 4

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

ns·Et ad exultationē et pal
lacrem eor dicit q̄ Job fu
erit aū lege tpibz movsi
et habitauit i mesopotanie
a cū tū sequtur dicit q̄ fuit
in tra hus i syria et hūnuit
vulla q̄ tūc ibidē sabaōth nō
tuo q̄ distat a damasco fere
p vnā diem iquo ei⁹ sepul
chr in pūre die demōstrat
et uīr eandē ullā i mūpo
bis paulus fuit gliosus et
cōsulis·Itaq; vidi oia q̄ per
Balaā et vnū Job fuerūt
et sr dā et gñetana pcip
mil obliuant·Et nullis cor
dereliāt de qbz p singla lo
gi cēt uariare sed ut ad
qđlibz videamus·Cap̄ iii
Qū pr⁹ egressionē filior
israēl de egypto ocem
ibidē et cū tiram sbugalleī
et eor timor sup oēs gētes
in oriēte et regna orientis
et i oibz pubz et tīs ac reg
nis oriēns p illis nullū nūc
ne fuit audis·Ex tūc quida
nōs noīe vaus q̄ ibidem
uictorialis dr in oriēte fuit
fuus et adhuc mouis vaus
i pātē die ē nōtus et sup
hūc noīe primo p filius israēl
et pmodū p romanus die
ac nocte p speculatōes indr
nullodie obliuabāt·Ita q̄ q̄
oiq; pītes et regna indr
manu armata mūre gnone
bāt ex tūc de nocte p ignē
et p die de fumo p specula
tores aliqr nōcaū speculato
ribz ipio noīe vaus existē
tibz declarabant et significabāt·
Nam idē nōs vaus ocs alios
nōes illaq; pcul et finitī
oriēns et indr alatudine
excellebat et excellit et ex
tūc speculatōes hui⁹ nōis
vaus speculatoribz aliqr nō
caū hīsdē signis die ac noc
te significabāt et tūc ullis
talib⁹ signis vnuīse tre et
regiones se pcauebāt·ill' ad

uelistendū se ꝓsumebāt. Vñ
dū ꝑ ipius illius ꝓ Balaā tā
glōse ecce ꝓphetā. Oriet stel
la ex iacob et exurget homo
de isrl et dūabū oīm gentū
ex tic hui⁹ ꝓphie ꝑfectione
q̄ homo exurget de isrl q̄
dūabitur oīm gentū omis
nationes natu et vnūl⁹ ꝓfz
i iudea et orrete nūtiū deli
berabāt et spectatorib⁹ hui⁹
motus vanis mumibz cōmu
nicāt et mercede cōduxerūt
ut si die uł nocte aliq̄d lu
mē uł sydus insoliū i aere
celo uł siderū remote
longe uł ꝓpe discrepāt q̄
ipis ꝓnūt⁹ nūciauēt et de
mandauēt et sic de ꝑmultis
alijs et vnūlis prib⁹ et tis
orientis ꝓ longa tpa de ꝑmul
tis oīb⁹ cōmunis fama ꝓ
manauit. Et ex hui⁹ motus
noīe ꝓut sequit̄ primo
dū ad ihc i iudea et orrete
maxia ꝓgenies fuerexit q̄

ibidē ad ihc nobilis ꝓgenies
de vaus mōtuc i ꝑsie die.
Rex ē ea maior et nobilior
uł potēcior ꝓgenies oīb⁹
tris et regnis orrētis. Et
ipa ꝓgenies uł exhupre re
gali melchior q̄ dño aurū
obtulit ꝓcelle et fuerexit
ꝓut in bclis audiet. Cap̄

Qui aute anni ānos in
dni oj°. ac° glōsa tan
tas actiones q̄ in prib⁹ illis
alkers mōtuc in sua gla et
nurture floret et q̄ plimos
nobilissimos ꝓtiapes nobiles
et baiones et dūlos religi
osos ordines et alios dūlos
et varios dūlar nationū
et cōditionū hoies distinue
et glōse ecce in habitum et
eius nomē ad exēnia nūdi
ꝓcurrer. et ad eā dūle sū
celo nationes ibus et lingue
cōfluebāt et oīa nūdi mer
cimonia rara et valia ac
nostra ibidē ꝓ tēi et mare

desiderauit et postulauit et
ad ultimū tue ipius auitatis
aureis nobilitas et gla ac
potētia fuit notata et qui
huiusmodi fama et mirabi
lia maiores natu ex hac p
gente vsque de india i achaiam
peruenerit et iudeos ibide
osa ee maiora et mirabilio
ra ip in iudea et pribz oib
us audierit · ex hac causa
dilectionis ibide p̄uasile
cio et formosissimū et pulcherr
imū aurū in achaiā modo et
forma regali collocauerit ·
et ip plima rara et mirabi
lia ac nobilissima ornamē
ta et deuocia dilissima mu
ne regis de iudea et oriente
sibi ibide poīre fecerit et
dedicauerit · Inq̄ que papue
dyadema aureū gēmis et
alijs preciosissimis lapidib
et margaritis ornatū ha
buerit i tanq̄ summare fe
cerit et fecerit ni signo

crucis live aldaye et stelle
in forma et similitudie p ut
tribz regib⁹ bis i natiuitate
dñi apparuit · Et illud dyade
ma allegauerit fuisse mel
chior regis tubie qui duo
aurei obtulit et p illud dya
dema deus p meritis ipius fi
regi bto ibide ip plimas
ueracciones et ualias illumi
nationes ab hebreis dequas et
numeris · Et aurip equalem
modū ad unā hyīn in alu
ipondiū stati fuisse ca
mus et illud dyadema ei ip
plimus alius nobilissimus or
namentis nigr et ordo repla
ciorū p magnū chelauerū
sibi attemperit · ex ipis duda
magnum fructū habuerit ·
Ex p̄ destructione ordinis
ipius quo illud dyadema ni
alius pribz et nullimodis
ornamētis p̄maluerit i p̄me
die · ignorāt de quibz mag
nus plāctus fuit ip̄ubus

illis p tempa lōgiora· ccc

Qetecti idē pilcep̄s de
vaus sciā potauerūt
et detulerūt de Judia libros
ebraice caldaice sīptos et v
tē et gesta ex oīb; materns
trui regū bōr q̄ m achon
i gallico fuerūt tūllati et
tūlpta et m tpis pūb; apd
quosdā pūapes et nobiles
ijdem lib tūllata i alijs pūb;
ad hūc pmanserūt et ex tpis
libs tūlptis et ex audītu
et usu et aliox relatu hec
sūt cōlpta et q̄dā ex alijs
diūlis libs suuomb; et oue
lys sc extracta et hijs ad
dita et pūb; sc usā et
m hȳ libellū i unū cōlpta
et redacta· Et oēs pmogenī
hui; stirpis vaus stella cū
signo armis i forma p ut
tribz regibz i natiuitate dñi
apparuit· hāc in eox armis
et uexillis i pūte die· Et
sicut et ē i orīente i omnibus
pūbus ultra marinis con
suetudis q̄ i oīb; exēcitib;
et bellis xp̄ianox oīm sac
racenos sp signū armas
pnūt eq̄tū picellis et u
noie et honore tūi regū
bōr sēm exercitū vexillū
ai stella anūcīat· ꝺ ut ad
pposita redeat· xp̄m v

Qui sicut sup̄dictū est
cum q hȳ stella p Balaā
pphatā sup̄ pdictū monte
vaus p longū tpis p specu
latores expectaret· q̄nto
plus tūc expectabāt tanto
magis apud judeos et cal
deos ipius stelle fama cot
tidie accrescebat et augebat
et ab oīb; desiderabat·

Quibz ezechie regis ju
de pphauit plagas de
urgis pui diceđ gloie·
Hec ego cōspicer et pauet
silui· et ē· et hui; plage
ipīb; idē ezechias rex jude
egrauit ulq ad mortē cu

aī idem ysaias ꝓphēta noīe
dñi dicēt mortē sibi imminē
ex tūc idē ezechias rex iu
lius patrēte fleuit nō me
ui mortus · sed q filio caru
it et ꝑ multo abrahe et
dauid ac ꝓphete Balaā et
ysaie ui ipo debēti defice
et ꝓue · Vñ dñs ei⁹ multi⁹
et quidā āos uite sue
addidit sup qbꝫ ipe ezechi
as signū petijt q sol retro
cederet ultis suis ortū · q tñ
dñs admisit et sol ultis
suis ortū ꝑ impossibile retro
cessisset · ex tūc caldei qui
tūc ipis in astrologia mul
tū deditabant ulso tñ ortu
et nō soluto signo īsole et
nō celo ultō modō mirabā⁹
et audita fama · q ꝓpter
ezechiā regē inde hō⁹ sig
ni actū fuit · ex tūc libi
ꝑ plāta munda misserūt
et ipm adorare ꝓpositū ·
Sz quia ezechias ex nimia

sui cordis simplicitate hoc
dissimulauit nō dās glām
deo · Sed ex inde īaliqualē
simplicē arrogantiā sui cor
dis fuit lapsus · q̄e dñs a
sup̄uenīti cōtra eū cōmotus
oīa que caldeis et uānis
demōstrāuit in babilonia ꝓ
hoc dissimuli debēt eide ezechie
regi ꝑ eundē ysaiā denūcia
uit ꝓ ut hī bibliā plenī⁹ cō

Dā haec ezechiae ·
dixit rex inde ēēt na
tus et īsole et in celo ꝓpi
pīm tñ rex et in soluti sig
ni ēēt finē · tñ ipe nō ēēt
ille homo q̄ exurgēt de sole
et diuaret oēm gētem ꝓ ut
Balaā ꝓphetauit · Et ē caed
q caldei et greci tūc ipis i
astrologia nimiū uacabant
et delectabant̄ ita q̄ aliquē
dñm⁹ eaā sauēt nullus alt
et planetar et ad huc cotti
die et assidue īoriēte et
pbz ulra magnus astro

0 1 2 3 4 Gray Scale

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

logye cōmunū uisibilē et
spāliū reges et pūapes qu
astrologos et alios magos
in hac arte tritos de longi
quis pabz ībī eoz supedis
uanur tūnur ī pūcē die-

Qetez p̄ ezechiā regnū
manalles rex ꝙ ylaiā
misera p̄ p̄ regnū amō
et p̄ hāc regnū yosias.
Cuj tpibus ꝓphauit sopho
as et in tpe tpibz regnauit
nachan Cuj tpibz nabogo
donosor et caldei ipsū ab
siderūt et destruxerūt ⁊ oīa
uasa et ornamēta de tēplo
dñi et de domo regis ꝑtu
ylaias pduxit in babilonā
que a ipsis tota q̄quagi
ta dieras dilatat et iudeos
captiuos duxerūt. Et ibidē
i captiuitate septuagīta annis
permanserūt. q̄z sopheras
ꝓphā malit et dedu labyr le
gis dñi et ꝓphetas ne ob
liuiscēt ꝑ uā bibliā tēstāt

et in hac captiuitate ꝓphauit
daniel. Et typo de ligno p
tu in lāi glōle de lapide ab
scalo de mōte sine manibz eō
sadenaū et mūdā ꝓphauit
iudeis dicens. aū aū

Qū uenit hōs scōr cella
buc vnctio una est et
ex tūc Tyrus rex ꝑsar et
caldei omēs libros iudeor et
ꝓphetas ysaie ieremie dani
elis et ezechiel ac balaam
et alior ꝓphar de hebraico
in caldaicū trāstulūt et trāstu
lerūt et scripserūt inter
quas ꝙ plura inuenerūt. q
p caldeos et ꝑsas sōdu ꝓphe
ꝓphetas debēt ad ipsos
et spāliū de ꝓphia Balaā
ꝓpse genlis ꝙ mūdā aut.
Orietur stella ex iacob et ex
urget hō ex isrl et dūabit
oēm genaū et has ꝓphias
et libros p iudeor leges doc
tores scribas et magos et
sapientes caldeor et ꝑsar et

exponé ac mīpīare et declāre
fecerunt· Ex illo tpe indi ad
dei et pli in expectacōe hui⁹
stelle p Balaā usq; ꝓhemie
audeuacoies et studioliores
fr essē· q ex magna ꝓuidēa
magna dumna cōsolacōem
et fide nram suam⁹ eē crām
q Balaā ꝑmus ꝓpha ex gē
tib⁹ enā p stellā ꝑmicas nō
no nē genīā ꝓphauit ai
dixit Orietē stella et cē· et hāc
nōacōnē gēāl deus p suam
natiuitē p hos tres reges
ꝑmicas ipar gēāl ꝑmul⁹
iacpit et ꝓfecat· Et licet pli
et caldei gentiles eēnt· tamē
i hys libis et ꝓphetis ꝑ ut
in libis iudeor reperiēt ml
helitabāt facies plenilunie
q q̄libz dūs p seruos suos
ꝓphas ꝓmulgarat potes eēnt
facē et ad ipleē· Ex tūc du
odeā studioliores i astrologia
et magis doctos ex oīb⁹ eor
tis et regnis elegerūt· qs

sb magnus eor stipēdijs ha
buerūt· ex quib⁹ dū aliquē
deceden cōtigit alū doctū et
studiosus loco defūcti cōstituer
et hūj rei· i mōte vaus de q
supī dcm ē altiatī hanc stellā
debebāt obsuare diligenī et
expectare· Verūtamē nō tā
tū stellā sed hoiem q oīm gē
tiū diuinet q stella signet
aduē expectabāt· Alterū m
di et caldei qui ipsum et ad
alias cām pres mule pegrinā
ones tūmomor uł delūdis
sicqter pueniūt q p maiori
pte oīs i astrologia sb pti
et docti q i pdia et alijs cā
regionib⁹ milie stelle de nocte
appaiēt et dinūant q i pdia
dia et caldea et plide nō inde
aut et spialū sup alū mōtē
vaus in aura clara ꝙ plūme
stelle raie de nocte dinūant
que status mōtē nō possūt
cōsiderari· Et cā dicūt q
ipse mos oēs alios mōtes ori

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

eius altitudine excedat et
excellat. Et deinde nō sit
maioris magnitudinis q̄ vna
pulchē sibi appella q̄ ipi ds
reges bī fieri fecerūt ex lig
nis et lapidibz deinde sūptus.
Nā ipe mons sit tā excelsus
q̄ p plūmos ḡdus et cāutes
deinde altendat et ipe mōs
in gyro et circuitu vnbis et
herbis ac diuīs spālibus
arboribz nobilibz sit formo
sus et amenus aliquā p alti
tudine tā aute ipm monte
nullus alcendē pt et ab illo
monte oēs regiones ongē
tas p mōtana et signa et
stellas undiq; lucide cōsidere.
Et dicit ecīā q̄ lapidem
appellā sibi columpna lapidea
mire altitudis et pulchri
dnus deinde assūptū sibi
in cus cōmutare sibi stella
nūtiū magna optie de aura
ta que se uerē solz cōti ue
ti que de die ex solis resple

dore et lume de nocte i lon
gitudis locis uideat et q̄ pti
ma de hoc mōte dicit unum
de quibz dicē ceti longitu ledi
ne ad q̄libi redeat. cap vi

Qui autē ut deus pcōnibz
mulceret uoluit et ue
nustet plenitudo tpis i quo
deus filiū suū vngeūtū mit
tere uoluit i mundū de ma
ria ilgine natatuz i tpo eū
tpie. Octauiano augusto fie
na tonam ipem et mo
narchiā p vniūsū orbē
mundū. et anno eo ipem
xpi. p ut locis uacuit. Et
ut edictū ab eode celare
augusto ut sarbet vniūsis
orbis et hī deinde pma
sua ē sb̄ pfide sure carne
et ibāt omes ut pfitēant
singli in ciuitate sua. Ascē
dit autē et Joseph a galilea
ciuitate nazareth i Judeā
ciuitē dauid q̄ uōt bethy
leem eo q̄ eet de domo et

familia dauid ut profiteretur
cū maria sibi uxore despō
sata pregnāte. Fm̄ ē aut
ē eēt ibi. impleti sūt dies
marie ut pareret et pepe
rit filiū suū unigenitū et pā
nis inuolui eū et reclina
uit eū in presepio qr nō erat
ei locus in diuersorio. Et pas
tores erant in eadē regione
uigilantes et custodientes uigilias noctis
sup gregē suū. Et ecce āgl's
dñi stetit iuxt illos et clar
itas dei circūfulsit eos et timu
erūt timore magno et dixit
eis angl's nolite timere.
Ecce enī euāgelizo uobis
gaudiū magnū q erit om̄i
pplo quia natus ē uobis
hodie saluator q ē xp̄s dñs
in ciuitate dauid. Et hoc erit
uobis signū inuenietis infātē
pānis inuolutū et positū
in presepio et subito facta ē cū
angelo multitudo celestis mi
litie laudantiū deū et dicentiū

Gla in altissimis deo et in
terra pax hoīb̄z bone uolūn
tis. Et factū ē sicut disces-
serūt ab eis angeli in celū pa
stores loquebant ad inuicē
Transeamus usq; bethleē uidea
mus istud factū quod dñs fecit
et ostendit nob̄. Et uenerūt
festinātes et inuenerūt ma
riā et ioseph et infātē positū
in presepio. Uidentes aut
cognouerūt de uerbo quod
dictū fuerat illis de puero hoc.
Et oēs qui audierūt mirati
sunt et de ouibus
pastorū. Maria aut conser
uabat oīa uerba hec conferēs
in corde suo. Et reuersi sunt
pastores glorificantes et
laudantes deū in oībus
quib̄ audierāt et uiderāt sicut
dictū est ad illos. Postq;
consummati sunt dies octo
ut circūcideret puer uocatū
est nomē eius ihesus quod
uocatū est ab angelo
priusq; in uterū conciperet.

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

dnus deluy fiunt coopta· Et
in hac platea cottidie duke
ues et spiales annq̃ uenie me
in et alia mulier uetã ꝛ
uauem uendebãt et semel
i septimana duktar rex fiunt
in hac platea comune for
spialiũ liguor· Et in ipso loco
qui unq̃ fiunt i fine hyuus
platee quo quodã stetit et
fuit dnus dauid ylari liu
pris et ad huc remanet in
guuiũ aũ uuã spelãã in
cupe suam i modũ pue cella
ui fornicatã· et in ipa spelũ
in ylari pñ dauid et alij
hoies hyus loci et dnus
pñmodũ hiemoies si seruo
re solus aliq̃ uitra ꝛepone
bat· Et ẽ sciẽd q̃ i oibꝫ pubꝫ
ulĩ marmis tumulis et
nullis i quibꝫ aliq̃ ius obtinet
ab antiq̃ fuit et ẽ ad huc
gluetudis q̃ si in ipis do
mos spiales q̃ ibidẽ alchan
uõtuu et i hys domibꝫ

si mule et equi et alium ac
cumeli ut dñi aliqs peregꝝ
nus pelator uł uiator tedit
ad aliquẽ locũ lõge uł pe
et si diget aliq̃ equo uł ma
lo uł iumẽto p̃le uł p̃ius
rebꝫ uł mãmontis ad põcu
dñi uł eqtandi ille uadat
ad dcm locũ uł domũ et i
pso ducunt quicq̃ aial ꝑ
placet et ci pruenit ad alia
mutatẽ q̃ tendit· Et tũc
dispoitus suus rebꝫ diuertit
illo aial q̃ ducit i tabu
dnio q̃ ibidẽ erat alchã no
uitur i qua unq̃ alia aialia
erat ducãt et ex tũc nullos
illi dnus reapit ipm aial
et pabulat et dñi pocũ dño
suo ci luc̃ remittit uł si
no stare sibi remittẽ pocũ
ex tũc ipm equũ uł aial
ex mutatẽ duxit ad uã et
tũc solũ reddit ad mutatẽ
et ad domũ dñi sui q̃ ex
uit et pactũ tale et solue

tudinē hui⁹ mō le oēs tullo
des talui ꝑdictor domor· Sā
q̄us tullos talui domor ag
nolau⁹ eq̄s aīalia altius noi
nati liuer remote dilēt et
talia aīalia q̄ unq̄ cōducūt
nolaūt oīa munera et lepulti
ure ꝑ lōgā uā sola rerūt
ablq; aliquo pnādo aīalia
fuer ul' latomi et tles dom⁹
iqbz unq̄ talia aīalia q̄rūt
et ꝑdo cōducūt Sī illaz pcū
regi ul' tūrz dnor· Qui ex
hys magnū rerquūt theo
lonū et tullodes tui domor
eaā ex hys magna luc cō
lequūt· Et huy⁹moi dom⁹
quōdā aū natiuitatē dñi fuer
in loco q̄ deus hō fuit natꝰ·
Sī ꝑbz natiuitis dñi ipia
dom⁹ cōlū fuit destructa ita
q̄ i loco ipo penus nichil re
maneāt ul pnā et ide tugu
rui aū ipam q̄elūā· Sī pa
retes fimbrie et muri lapi
dei durāt ad hūc ibidē stete
rūt et sup aream ipī loca ui
ipm tugurū panes uedebā·
Sā cōsuetudis ē i oibz ꝑtibz
orientis q̄ in oibz mansionibus
et uillis i i uno loco panes
cōponūt et uendūt et de oibz
uendutis reges et tirā dñi
de uelꝑe rerquūt ptes suas
et ꝓꝰ q̄ dauid rex illi fuit
ēstinis et tūc ꝓmodū dom⁹
ylau ꝑrs sua ad ulus regios
ꝓmanūt· Sī ꝓcedente tpe
aū dict'm et tota ciū tūr tot
eus fuit destructa de ipa do
mo nully auxiliū· Sī ꝓmā
sit et fuit cōlū destructa· ita
q̄ nul i muri lapides et sic
tiles durāt ibidē ad huc ꝓ
mansurū et in eis area ut
dñi ē panes uendūt i tligi
ui q̄ locus ad ulus regios
ꝓmanet· Sī i q̄elūa et in
guro ligna et huy⁹moi cōmu
nia q̄ ad hoz ꝓuenerūt et uē
di nō potuūt et sup mansurū
quousq; uēdi potūt reꝑone

bauit· Et alium et aliam vil-
lanor q̃ ad hor̃ q̃uenerãt ibi
dẽ m et cũ tugurio lignabãt
et ai un fidau ẽ ois ꝑls
utiliꝑ lexus ꝑ̃ edictũ ce
saris ad ꝓfitendũ quis ad
ciuitate et ullã de q̃ natus
erat uxdilleꝛ et cõuenilleꝛ·
Ex tũc Joseph ai maria tra
de m ciuitate iudee et
q̃ nazareth ẽat et oia loa et
hospitia eẽnt occupata et
hoibz exteris et hospitibz
eẽnt plena et q̃ pauꝑes
erãt et tota ciuitate caubãt
et null? hospitare eos uole
bat et spialiꝰ cũ hoies ui
dilleꝛ mariã uirgẽ caulã su
p asinũ sedẽtẽ utrũc latlã
gemẽtẽ sulpitate ac gũdã
partu q̃ uiriã i cõ ciuita
te null? eã in tectũ ut hos
pitio ut domũ recipe uolu
it· Vñ Joseph maria i illõ
tugurio et spelũca duxit de
quibz tũc null? hõ curauit
et in ipa spelũca ea nocte
deus ꝓ nobis in tãta paup
tate de maria uirgine ablq
dolore ꝑtus ꝓ ut decuit fuit
hõ natus et i ipo tugurio
ait spelũca ad huc ꝑuã ꝑ
sepe lapideã arta unꝰ ulne
lõgitudine i muro muratã
et hoc inde ab antiq̃ uetã
tate ad quos bos pauꝑis q̃
eã nullꝰ̃ hospitare potuit
fuit alligatus uxꝛ q̃ eã
ioseph asinũ suũ alligauit
Et i illud ꝑsepe bta uirgo
maria ꝑuulũ suũ uagiẽtẽ
pãnis uilibz inuolutũ ante
asinũ et bouẽ ꝓ ut melius
potuit i heuũ posuit et re
clinauit· Vñ ẽ sacẽd q̃ in
oibz pulz ociẽus ẽ uolue
tudis q̃ i oibz habitus sit
q̃ plana ꝑsepia lutea ut
lapidea· ut uulgꝰ q̃ ꝑsepe
ẽ ara tra pedũ lõgitudis
ini q̃ sp̃ quis eq? ut asal
hũ ꝓ se ꝑsepe suũ spale

Gray Scale
0 1 2 3 4
Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

et tale vnū lapideū ꝓpe
m tugurio ab ātiquo ad
huc ꝓmanēs· et qđ bēā ūgo
maria filiū suū redimauit·
Sz in stabulis regū et ꝓn
cipū et nobiliū sē longa ꝑ
septa i quibz sē mēstrua ꝑ
quoius equo uł aliali· cc

Cetex lotus ubi angłs
domū pastoribz tūc lux
et uagua dicuate deū ho
mine natū uisitauit distat
a bethlee ad orientē mil
iare illo ꝓpe· Et i eode loco
dauid ecā oues pascebat
et a finibz ursi et leones
eos ibidē irrupebat· Vñ q
qđa libi ꝓtuēt q pastores
regiois illi⁹ bis i āno salut
i solstitio ūnali et hyemali
vigilias sup̄ greges suos
assodue cōsueuēt· de qbz
ē sacēd q tūa cōa bethlee
et tūa ꝓmissionis et cō tūa
orientis mirabilē ē disp
sita et ꝑ maiora ꝓpe i mō
tanis sita et i aliqbz locis
hyemps nox ab estate dsc
minuit et distinguit· et i ali
quibz ē nulla frigidū· et
i aliqbz locis sēm suū ꝓpe
ē hyēps et estas sicut i qui
bus ultis sēm sinuabem
locoz i uallibz ꝓfundis uł
montibus· Ita frequēt i aliqbz
locis i montanis i mēse au
gusti nix reperiē q a nullatenus
ī speluncas cōpmi⁹ et i pallus
ad eoz depōendū q a nobilibz
emit̄ et i pelui sup̄ mēsas
ad refrigēdū ponī eoz ipoīt·
Sz ai dicto permutāt status
more suo pereūt et dissol
uunt̄· Sz oīm in oībz quibz
orientis i estate ꝑ festinabi
li solis ardore penit⁹ vida
cis sit celeē uł nata ni in
aliquibz memoribz uł vmbr̄
aliis uł nix fluēta iontis i
quibz ni quasi ī sepūlana
ꝑ oīa fundis irrigāt· Sz
septēbre et octob̄ aduei

entib; sole ibidē paululū
dedmūare· ex tūc gīmua et
hmōi uerba ibidē i cam
pis uiter celebrāt·
sicut ipsis illis i mayno et
aprilo· Et in hys mensib;
maryo et apl in aliqbus lo
cis segetes seminū et celeriꝰ
Sz uiter i mayo sedm loorz
situationem· Sz nr̄ bethlee
plus q̄ in alys locis h̄ nulla
loca habunda et palustria et
aqua pluuialis manens dñi ibi
dē ordeū magnū hyemis spacio
i agris· Ita q̄ ex aliis locis
hoies ibidē mittūt eqs suos
et mulos ad ipiqueledū
et emūt ibidē ordeū i agris
p̄ uicinis· et uehunt ordeū
oz hyr̄ ad h̄s montana spacia
i alpibus i quib; eq et mulꝰ et
alia mittūt quousq; i pi
guuāt· Et nō uix ibidē inuē
ab incolis tpe dñi nativitatis
dñi· tpe ad herbas in eoz
lingua· Et q tpe nativitatis

erat silua pax in toto mūdo
et nr̄ bethlee quo angelꝰ
dñi tūc pastorib; apparuit· e
rat dumdū multitudo et mul
titudinū locꝰ nec erat ecā
aliq̄ virgus i quo mus erret· ex
tūc ibidē pastores p totā hy
emē die nocte q̄ de loco ad
locū cū suis gregib; simul in
palatium p̄uenerūt p̄ut ibi
dē ad huc fiebat i p̄dē die
sed ut ad p̄sentia redeam·

Diebꝰ illis dā imp̄ Cap̄ vij
exijt edictū a cesare augusto
erat herodes rex iudee a cesare
et romanus obtinuit et nō
erat iudeus ull rex iudee nisi
Sz idē cesar augustꝰ et roma
ni regnū iudee et plurimas
alias ānas et multas ultr
ad fines indie et phidis et
alidee sue potestati subiugā
uerūt et potenti possiderūt
Vñ oēs hoies in oibz p̄tib;
indie et orientis alidee et
phidis optime scirent q

herodes alienigena a regnare
uoluntatis rex iudee fuit constitu
tus nō est de semine regali nā
iudeor natus uti ipis tpibz
qui deus hō fuit natus ipleā
pphena daniels q nati alias
sic aut· Cū uenit ds sēor
ostabit uultio iuca· Veritū
ipubz orietis et ulti mari
ms ad hunc iudei nr sua ma
lica pfidia duricia pseue
rant dicētes· q; p lōgū tpis
pcy natiuitē xpi eor vultio
nō ostaret· & q; primos re
ges habuissēt· Sz nō negāt
herodē fuisse pselytū ex pre
iudeo et mre gētili chanā
nea genitū· Vñ xpianā
eor pfidiā ex eor pricipe
iacob pphena cōfundūt q aut·
Nō auferet sceptr de iuda &
dux de femore eius donec
ueniat q mittendus ē et ipe
ē expectatio gētiū et q pri
me alie q̄nes sūt nē xpi
anos et iudeos ioleūt de qbz

nati eos in hys nō ē eis
aura de duris arenulis et
nulis de qbz p singla lōgi
ētis naturā· Sz ad ppositum
Videamus· Cap̄ vm
Qui uidp ut supdictū ē
in bethlee ispelūca deus homo
ētis natus· ex nic idē ouipc
deus qui sp ē que ouibz in
uocātibz eū i ultimis tpibus
stellā p balaā pphaū et p
lōgissima ret̄ actā tpa p rex
alchologos ab indis pfectis
et caldeis sup nouā uiam
ut deū ē cōstitutus uenire
et auxie expectatū et obl
uatā hanc stellā eadē nocte
et hō qua tpie deus hō fuit
natus nic sup eūdē monte
vatis i modū solis radiētis
oriri fecit et illuminauit vni
uersū celū sinamētū et pau
latī i modū aquile sup tpin
montē ascendit et p totā illā
die in uno loco sup eūdem
montē i primo tēplo aeris i

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

mobilis ꝓmanſit. Ita q̄
ñ sol ī meridie ꝓ nullum
q̄ nulla erat distãna inter
ipsam stellã et solẽ. Vnde
quidã libẽ cõtigit q̄ ipso die
natiuitatis dñi ꝑles soles si
mili ī ipso die natiuitatis dñi
elapso h̄ stella rursum suc
cũ ad celi firmamẽtũ. Et ipsa
stella ꝑ uiã ī ꝑtibꝫ illis in
ceptis deprigũ nõ fuit for
mata. Et huic q̄ ꝑlimus
lõgissimos tridios finalis
ascensiones et q̄ aqsa uolu
mus et alias aceꝑ ũberius
sic tridij stelle cũ mouebã
tur et ipsa stella huic ī
se formã assumpsit et deliq
scẽtes cruas et audiũ ex
uox in stella dicẽs. Natꝰ ẽ
hodie rex iudeox q̄ ẽ expec
tatio gẽtiũ et diuinor eox
ut ad iquirẽdũ eũ adorãdũ.

Ad roborãdã Capꝫ xv

Ꝛ fidẽ gẽtiũ et ad cõ
firmandũ matiam et re

gella ompc deus nuꝫ ꝓuidẽ
cia ī sua dispõne nõ fallit
qm ꝑ ut ait paulꝰ uocat
ea q̄ nõ sunt tãq̄ ea q̄ sũt
ex sua ꝓuidẽcia hoc egit
et disposuit ut q̄ ī ueteri
testamẽto uocẽ dẽrẽt ex a
stua. Balaã hãc stellã ꝓphe
tauit q̄ ea ī incarnatione
noui testamẽti dariꝰ uocẽ
ex stella ꝓ eũdẽ. Balaã ꝓphe
tã gẽtilis ꝓphetã. Vnde
nũc multi hoies mũdiq̄
sexus oñm illaꝝ tiꝫ orie
tis ꝓuĩ et regionũ ista
ꝑ mundũ iter et uolũta
stella et tali uoce ex ipsa
audiũ illã modũ fuerit
ꝓfert et ãnuntiat et ipsã
eẽ stellã ꝑ Balaã ꝓphetam
gẽtilẽ ꝓphetã et ꝑ logis
relictis ipsã deliderãtes
et expectãtes eẽ nõ dubi
tauerũt. Ex nũc tres ẽges
q̄ m ꝑtibꝫ et m tiris iudee
et milee et ꝑsidis regna

bant · de ipa stella in oīb
et de ipa ꝙ astrologos et doc
tores instructi milhi sīt ga
udi q̄ ipor tpibz ipam stel
lā tā longis aīi tpibz ꝓspa
tam uidere meruerūt · quā
tā longissimus tpibz oīb
ꝓli eam auide expectaue
rūt et tā delideranerunt ·
Cū hȳ tres reges gl'osi
ꝙ ultimā et maxiam eor
dnar et regnor distantiā
lepati et q̄s de alio pelo
ignarus · sed vno tpe de ipa
stella īoīm ai dittissimus
munūbus ueris et multas
ac nobilissimus ornamētis
et uaris et duīis uestī
mētis ac ornatu regio ai
equis et mulis et camel'
et dñarīs multis & max
imis et īgenti comitatu
cīatibz et apparato ꝙ ut
ornatus et nobilis potu
erūt ad mq̄rendū dīm &
regē iudeor natū et ipm
adorandū se ꝓparauerūt
ꝙ ut nor de stella dirat ꝑ
agat et ꝓdicaūt · Et tāto
nobilius et honestius se
ꝓparauerūt q̄ tū sup se
regē alioīe natū cognos
uerūt quē īquīē et adu
care ꝓposuerūt · Et oēm
eor expeditionē īpobus
gregibz et armētis nī alys
eor lectissimis et uēstiu
bz et ditissimis et nobilis
simus ꝓpamētis et oībus
nūcris que ipis et eor ex
cītibz ac comitatu sufficē
possūt copiose ꝑcur fecerūt
īmēsatudine q̄ plīmor ca
melor et iumētor · Hā ē
cōsuetudinis īoriēte et m
oībus ptibz ultī maxīus
exceptis ut īmagis cau
tatibz q̄ nī oībz locis et
nullis sīt q̄ plīma delīabi
lia hospitia et amena ni
sibz ꝓ maiori ptē oīa cō
mestibilia et papula et

Gray Scale 0 1 2 3 4

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

huiꝰ modi in optimo foro
reputant. Et priapis et
dus qui ni aliq̃ mlitudie
mcedit ipis nō fiūt com
moda et hilaritas et huiꝰ
modi ueusilia ad amicā
et equanī ptinēa nāra
li priapis et dus pōrā
tur i nubis et unctis et
camelis. Hā quī dude hoi
nes pter mestimabilē et
iolerabilissimū solis ardo
rē si de nocte ejcant vagā
tur et ambulāt. m
Cetez de regnis et de
terris illoz tirū regū glōsa
qui se magis tā nobilū ad i
quiedū et ad ornādū dum
ipauerūt. Et ē sciendū q
sūt res Judie quaz oēs ire
et regiones p maiori pte
sūt insule et oēs hec ire
regiones et insule sūt aquis
et delectis ac splentibz mac
nis et alys rialibz pcu
losissimis et uenenosissis
et palludibz horribilissimis
in quibz uelut arudines tā
giosse et alie q ex hys i pu
bz illis dom⁹ et naues cōfi
uunt sūt duse ab iuicē sepa
ti et in unaq̃q illaz tiraz
et regionū tis et insulis
uelut et uelut hedre et
aialia ac bestie p alys spa
les in q ulaz modū pcu
lose et laboriose de una tra
regione in insula ad alia
pueniūt. Vñ legit̃ q alliuer
regnauit sup centū viginti
quīq̃ pulsas ab Judia usq̃
ad ethiopiam. Capm x
Sūt prima gō Judia sunt regū
multe in quo tpibz natiuitatis
dūi regnūt ascalonie q duo
aux obtinet tm⁹ eaā inter
alias tras sunt regū arabie
in quo mōs syna situs et ma
re rubz et p illud mare tu
bā de syria et egipto ad Ju
diā salūt nauigāt. Et mer
catores et alij hoies nati

de ptibz tūlnarius tūlue
nō ꝓmittit· qua soldanꝰ
ab ulla ꝑte maris rubri in
Julius fortillima ẏſt ꝯtra
iquibz captiu nobiles den
nētur· et ab ibz ꝯtra mittē
ne aliqs hō de ptibz tūlna
rius nauꝫ ad ptes Judie
tūleat ut qs filius Johānis
duo mdor ul' alius regibus
in Judia ul' in oriente aliquas
lras de regibz xpianor defe
rat ul' ꝯspirationes· Sed
hoies nicole de ptibz ulna
rius nati et non tūlue
ꝓmittunt· Et tā de negoti
is eor nihil diligēt examī
nauit· Et ecōtra filius Jo
hes dns mdor ab alia ꝑte
maris rubri ena ẏſt ꝯtra
fortillia de quibz ena eodē
modo inuēt ne aliqs de ꝑ
tibz illis tūleat ad dnm
soldanū in sua detinetur· Cū
fres minores augustinenses
carmelite et ꝓdicatores et

nātores et alij hoies de
ptibz tūlnarius nati ad
ptes Judie uolentes tūleāt
et audiūt ꝙ regnū ꝓpe
nuā multā lōgā et tediosā
et laboriosā· Et pegrini et
nātores q de Judia ꝙ ma
re rubr tūleāt· dicūt q to
tus fundꝰ maris rubri sit nā
rubeus q ꝙ ribidie fundi
detur existens aq ul' vnū
rubeū appareat rubea lux
sit aqua altius uolens et ē
salsa et tā clara q in ipsum
usq; ad imo eius loco ī fundo
lapides et ꝓbes ul' aliq
alie res bñ discerni· Et ꝙ
dā maris rubr ē triangula
inter sōrē et medium et flu
it ī ētrum ex oceano et ē
arta q̄q ul' q̄tuor miliaria
ria latū· in eis loco latio
ri ubi filij isrl' siccō pede
trānsierūt· qñ pharao cū ex
ercitu suo eos fuit insequtus·
et ibidē submersus· Et ex

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

ipso mari rubro alius affluit qui madit in nilū fluuius ū padisi· qui fluuius tūsit p egyptū· et p illū fluuiū qūi plima et diallia et nobilissia ūamoma de oriente et Judia tūsit in egyptū aurā et babiloniā et alexandrā q̄ de Judie p vniūsū mundū depōūt et

Q Cetera vero ‖ deficiūt· Sira in arabia in q̄ mōs cynai ē situs ē nihil rubea et lapides p maiori pte et q̄ plima spalia ligna q̄ ibidē oriūt et q̄p de tribz ibidē nascūt ut' oriūt et regnū ē nihil rubei vā imodū et formā tenuissimaz radicū ibidē opimū et nil nisi minus aurei rubei re quare· Sr ibidē eadē inuēre venolinaragdina regnū q̄ minus laboiose et auricia aliū excludūt et nihil diligenū a militibz soldani aut

codūt· Et illa tra arabia q̄n dā pbro Johāni tōtū pme bat· Sz nūc p maiori pte pertinet soldano· Sz tū q̄ ūamoma deinde tūsit p mutatū paatice et p alias caulas soldanū ex illa tra arabia dat ūnctū pbro ip̄ius die· Sz ut ad ppositū tē in sedā capi xl ‖ redeat Judia siue regnū Godlue iquo tribz ntiatus dñi regnauit Baldyasar q̄ dño ch' obsidit cuius ciuitās fuit illō antiquū regnū Saba in quo plū q̄ in alijs tris et pribz arboribz spalū crescit q̄ plima ac nobilissima aromata et spalū pl' q̄ in alijs mundi pribz crescit ibidē thus q̄ stillat ex spialibz arboribz imodū gūmi et in alijs tris mlt' pax ip̄ius· Jdē in ūa Judia fuit regnū charlis in quo tribz ntiatus dñi regnauit Jaspar q̄ dño

Gray Scale 0 1 2 3 4

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

mmerā obtulit tm mlt eaſ
alias dulias tras fuit illa
ſimmolitia Inſula eccl'ia illa
nōia m q̄ nūc corp⁹ bā Ihc
me applī quelat· iq̄ erā plr
q̄ m alia mūdi ptē ut t
tas relat mmera et relat
ſup ſbas īmodū ſpuar ad
ultatū ſōras īmarcia q̄ta
tate· Et dū ſbis matuel
tat ē mollis q̄ uelſmicris
tileuauā ſe cōuertit· Et ex
tūc q̄ plūme zone et orde
p ipas hecbas thuiue et ex
illis ſicut erā mollis abſtī
huiue et cōpmit et eodē mō
et ſōr relat ymeamen

Qua ꝓpt ex magna pu
denna et fidelmatōe
diuina nouum⁹ fore fm q̄
hm tres reges gl'oſi Melchi
or Baldhasar et Jaſpar ex
tribz ſuis illis īquib⁹ mune
ra relcebāt q̄ dño offerre
debebāt m aliqua plagio
applata plr q̄ de eor mano

ribz regnis debebāt reges
applari· Vñ ait dauid Re
ges tharſis ē mſule munue
ra offerūt et reges arabū
et ſaba dona adducēt· ſtā
tūc tpis ipi reges gl'oſi
ex ptē eor regnor et tērar
fuerāt bnomy· Ita Mel
chior rex nubie et arabū
nominabāt· et Baldhazar rex
godolie et ſaba dicebatur·
ac Jaſpar rex tharſis nōiā
q̄ ipi q̄ ipi inſule fuit ā
nexā ad dīam aliar mu
tatā et illar eor nōia
ſpaliā exp̄mūt· Et ut ad ꝓ
poſitū redeat·

Capt xij

Poſtq̄ ut dān ē hm tres
reges gl'oſi mag⁹ ai
thauris ꝓpa et orna mē
tis ac cōmtu et dulia ex
pediūt ſe nobilia cōmūitz
et p oīa ſpatalēt et exce
tes fines regnor ſuor· et
q̄ns de ꝓpolito et ſtenuo
altius ꝓmer⁹ ignar⁹ q̄t

nalem et munā et longam
tū eas et uias eor dilā
cā· Tamē vnūq̄q; regem
et suū ēcatū et cōmitū
et expeditōem stella eque
bā p̄cedebat· Et stella cū
estabz ibat et cū stabulz
stabat· Et de nocte nō ut
luna uł stella sed ut sol ca
diens ūtutē sua oīa ipor
tunera illuminabat· Et ꝯtrib
nantabz et nullis portē q̄
tūc tpis gr̄ā pacē die noctē
q; i vnālo nullo nō dau
debāt· p quos tūlierūt de
nocte uidebāt eis eē dies·
Vū hoies et hūātōes oīm
illar animaū et loquī p q̄s
et uaq; de nocte tūlierūt
ulē modū situs p̄ria t ā
mutati· Vīa uiderūt reges
et magnos ēcatus et cōmi
ā maxīa seluaḡ et ex
peditōe p eos tūlue q̄bz p
oēm eor uiā de nocte eam
dies uelaētes vū ueneruīt

ul quo tenderūt· Et de mane
uidebāt tātum i loas eor uel
agros equor et uniuersor cō
pulsatā· Vū oēs hoies p q̄s
uaq; tūlierūt sū sī sicut ex
ūtali· Et de hys maxīa fuit
q̄stio i ptibus vnūlis tpibz
longis· et p̄ q̄ hy tres re
ges gl̄oli fines regnor su
or sūt ignelli et ad alias
ēras et regiones ignotas
puenerūt· ex tūc p oēs
aquas deserta mōtes pla
nacs et ualles et pallu
des horribilissimas absq;
aliquo ipedimēto tūlierūt·
Et ēam eis oīa p̄ua ūdi
uersa et alpa i uias planas·
Et nulq̄ de die uł nocte
quiescebāt uł hospitia ca
piebāt· Et tā ipi q̄ eor
ēcatus et expeditō eor
eq; et oīa eor animalia et
iumēta absq; cibo potu
et pabulo quousq; beth
leem puenerūt p mīāle

cunt· Et ipis oibz i una
vna dies vnius uidebãt
et sic deo et stella duce· Ter
cio decio die natiuitas dñi
orto iã sole de tris et regnis
eor in ihrlm puenerit· de
quo nulli dubiũ· Ysa ad
huc maria et tumultu ihz
i loco et spelunca q̃ nasy fuę
rat i presepio iuenerit· Et
de tã breui et celẽ tũltu
nãa ulli innotuit· Ysa aliq̃ di
cit libri eos i diomedarijs
et alijs ulb diuitijs p hãc et
illã modũ i ihrlm et beth
leem eos tã buã ac celeẽ
puentle de quibz ẽ saedũ
p uos dicat i omelia ggoriy·
Si diuina opatio hũana
ionue cõprehendi possit non
eet admirabilis nec fides
meritũ haberet cu hãana ra
tio deficeret experimentũ· Ysa ipse
deus q̃ mundi testamẽto
adhuc ppham de iudea i
babilonia et milesia ad da
melẽ in lacũ leonũ ultra
centũ dietas i exitu et
reditu cũ capillo duxit
et reduxit et cofestim ipm
i loci suã restituit et re
duxit· Ipse dẽ deus i hãc
nouo testamẽto ipios tres re
ges de oriẽte et milesia in
troeũt dicẽs i judeã duce
cant potens et sine ablq
aliquo ipedimẽto· Et ipse
deus ang̃us ang̃ulus p̃ci de
abacuc i medio duũ aiã
lia expauit sicut ipse eam
i signo et typo huiy ptus
ang̃us cecis et claudus
nõ ang̃us danielẽ i lacũ leo
nũ p̃ndit attulit et poẽ
nit· Ita q̃ ipse deus ihãne
nouo testamẽto p nãtale
suã ad hãanos oculos dau
so magis utero ihãato exi
uit et pro sua reluctatio
nẽ ad suos discipulos ianu
is claudis mittit· Et sicut
danielẽ et sortis suis in

camino ignis polias ignis
nō lesit nec ardor flammi
ul' ignis erat in eis. Sic illo
z trib⁹ regib⁹ gl'ol'oz tpibus
bt̄a mago maria dei z ho
mine genuit et carnis p
mālit. Et si dilige⁹ lcām
ra plarum⁹ oia q̄ deus in
ueter testamēto p daniele
abacuc ysaiā et mychiā
et alios seruos suos ppha
tas in typo pmisit et ost
dit. Hoc idē deus ihūs in
uo testamēto ihūs et cū
hūs tribz regibz gl'osis p̄
mittis gēnī et eoz uoci
bonē et pmissis et gēn
bz ignīū misericordiā et
cōuerc filis ad ipleum et
cōfirmauit. Sz ut ad ppo
siti redeam⁹ capm xm

Potuisset em̄ deus hos
tes reges et eoz ex
ercitus sicut abacuc i mon
te de oriēte iudeā p duc
isse. Sz licet tpe omipc

deus ut exinaniret semet
ipm et p nobis i uolūtate
pauptate humanitate et fa
gilitate filiat natus. Tamē
ipam suā natūrā uolue
omnib⁹ demōstrē miracula
se et ai sua deitatis et ma
iestatis potentia oīb⁹ i ce
lis et i tris gl'ole. Sz ut ad
ppositū rediam⁹. capm xm

Qui ut q̄ tres reges gl'o
si q̄is ex unde suo
ai suo ēxitu expeditione
et comitatu animi ihūm
ad duo miliaria appmā
rent ex tūc nebula dēsa
et caligo tenebrosa undiq̄
oppuit tibi et in ipa ne
bula et caligie stella ap
parere uīs aut ysaias. Sur
ge illuminare ihrlm q̄ ue
nit lumē tuū et gl'a dñi
sup te orta ē q̄ ecce te
nebre operient tra z ca
ligo pplos et c. Et in ipi
reges ut supi dixi ē quis

aī suo uoluntatu expedia
one exercitu ex ſpāli tanē
ppe ihrlm veniſſet· Et tūc
melchior rex nubie et a
rabū aī suo exercitu p̄mus
uīt ihrlm ueīt uīt mōtē
caluarie sup quē montē
crucifixus ē ihēs⁹ in nebu
la et caligine exhibit nutu
dei· Et erant tūc ipis mōs
caluarie rupis p se cōa pr
fundū alaus sup quē scele
rati plectabāt et miſſe
bant· Et uīt hūc mōtē
erat triuiū vā ibi ppī ne
bula et caligiē et vie ig
norabaā melchior aī suus
remansit nec ullus plus
procesſit· Et ppēa p̄modū
aī uenabil⁹ helena ipm
mōtē caluarie et sepulchr
xpi et alia loca scā i vna
cōprehendit ecclia· Et tūc p̄
modū filius ihēs et alij
p̄ncipes de regno nubie q
ibidē nubiam vōnt· Et ill

ē solūmodo ſpāliū deputa
ta et vōtur ibidē capella
trū regū nubiaꝝ i p̄ma
te die· Et nūc lapidem
ianuas ipius capelle lapi
dibz obstruxerūt et illa ca
pella ē ibz mōtē caluarie.

Qeex p̄sq; exsiſta·
melchior rex nubie
et arabū itaq; aī suo ex
ercitu uīt mōtē caluarie in
nebula et tenebris pax re
sidiſſet· ex tūc in eadē ne
bula caligine rex Baldhazar
rex ſabba et godolie aī
exercitu suo uenit exinde
ſpāli et uīt mōtē oliueti
i villa pua q; ibidē galilea
uocabatur exhibit i tenebris
et remansit et de eadē pua
villa nullū loquūt⁹ et vā
et sac sēptuā· Et in ea
villa apli et discipli aī
resurrectionem dñi et p̄·
ppt̄ metū videor ex multa
te ihrlm sp scripte cōuenie

conuenerit et in ipsa p
ua villa dns pro reliquer
one suã discaplis suis
apparuit · hũ dixit scriptura
prædix uos in galileã ibi
eũ videbitis · ecce · en prima
alia de hac pua nulla scripta
narrat hãc · Sz ẽ alia tra
q ẽ prolapata q cuã nõne
galilea et distat ab ihlm
ad tres dietas ut aiũt · sed
ut ad ipsiũ redeã · mpi xv

Qui magi hn duo reges
melchior et balthasar
t loas supi dcis in nebula
et caligine et tenebris sub
sistebãt ex tũc paulatiũ ne
bula et caligo euãuit aperi
debat · Sz stella nõ apparuit ·
Vñ dũ se ipse mutuatẽ ee
videllent ex tũc quis rex
de alio ad huc iquirit ai ex
ortu suo suã illis mutuatẽ
arripuerit · Et dũ nesciẽt
ad tertiũ uxẽ motẽ altua
re · Et tũc Jaspar rex ihãr

lis et mlide egressulle aĩ ex
ortu suo siquerit · et magi
hn tres reges gloli aĩ oĩb
eor ẽpatib et expeditio
bus quis de tris et regnis
suis ex ua spali i hoc tri
uio cõuenerũt · Et licet vn
multq altus plonã iudiã
aĩ oculis et ãplexus illi
p gaudio ruebãt · et q̃ us
duiior ceteris ydoneatiũ et
linguax · Tũ vnusquis vide
batq̃ q alter suã loqlã loq
retur · Et aĩ vnus q̃lq alteri
caulã sue ignoris exposu
isset et in hys p oĩa cõor
dasset · ex tũc nihil letio
nes et azẽnones in eor ne
gocijs sũ effici · Et ex tũc et
nebula et caligo cõpleter
ablecessit et magi ex iopina
to et ĩpmulo ortu iã sole
cuntatẽ ihlm mãuerũt ·
Et aĩ ipi reges agnouis
sẽt q illa eet cunctis ihe
rlm regalis · q̃ aĩ olim

pdecessores eor et caldei
lepus obliderūt et destruxe
erūt mlti ⁊ grauli spem
tes in ea regē uidor natꝰ
uenme· Et de ml fortr et ua
lido et ꝯfirmato et ꝑpulso
ptor mtoriaꝝ herodes et
vmilis cuitas ē tuboam
et cōmota· Nam tūc exerc⁹
eius eor expedtōē cōmuis
q eos mtꝰ cuitas ꝛpē nō
ponēr· Et p maiorē ptē ēt
cuitatē pmanserūt et eā
ēsi obsidione acriꝰ allaue
rūt et tōlicꝫ circūdederūt·
Vū mē alia aut plagas· fortu
tudo gētiū ueiet et ē· Inven
dano camelor opulēt te dis
medaꝝ effa et madiam et
oēs de saba ueient aur et
thus deferēres ⁊ laudē dñi
annūciantes· Omne pecꝰ ce
dar cōgregabūt tibi arietes
nabaoth ministrabūt tibi·
Vū ē sñēd q p me ē supꝫ
dñm q ipi mes reges oēm
expeditōem suā ī multitu
dine peccor dūcor p me in
ptibz illis ē gluentibus p
me fecerūt· Et de gnibus
arietū nabaoth ī ptibz illꝰ
ad huc cōiter vndiq; pua
serūt· Et sūt magni arietes
qui oēm pinguedinē qua
alij arietes ī posteioribus
corpis mtꝰ hñt hāc pin
guedinē ipi arietes naba
oth hñt in cauda et ꝙ pa
rū uel nichil hñt ī corpe·
Et latitudo ipius caude ex
tendit se usq; latitudinē cor
pis et longitudo ultꝝ medi
etatē cruriū posteior· Et a
liqū reputat talis aries qui
tū ē exercitatus q cauda
pl⁹ ponderat q̄ reliq; pars
corpis ul medie
tas eius· Et ex illor arietū
gente deuenerūt arietes sil
uestres qui ⁊ multū mag
ni et pingues ⁊ fortes
hñtes magna cornua grossa

sa et pilos ut capsolus et
in maxis turnis ill'mit
duc· Et venāt et capiūnt
ai ambz et leopdis· Et dū
uenātur et aurit p uēti
p maxmā spatiū audiūt·
Hz dū a ambz et leopdis
tenēt se nl mouēt ul'de
fendūt licet nlt fūnt
fortes· sed ut ad ppol' redeā·

In diebz illis cū natus fuisset xpc
natus hy tres reges ut dicūt
e ai eor exeūt ihrlm nūt
uerūt tūc herodes ēat ibi
de pūs ihsolimis et ēat
ibidē a relate et romanis
rex udeor consuetuū erat
annuol· Ex tūc hy tres re
ges de rege udeor nupt na
to ab omnibz in anatate que
bāt et mūogabāt mi
ant eruāū· Cū natus eet ihsc
in bethleē in diebz herodis
regis ude· ece uenerunt
magi ab oriente ihsolimā
dicētes· Ubi e q natus e rex

udeor· Vidimus enī stellā
eius in oriēte et uenimus
adorare eū· Audiēs aute
herodes turbatus e et oīs
ihsolima cū illo et cogre
gans omes pncipes sac
dotū et scribas pli sata
tabatur ab eis ubi xpc
nasceretur· ac illi dixerūt·
In bethleē uda sic aute
scriptū e p pphām· Et tu
bethleē trra uda nequa
quā mima es i pncipibz uda
ex te enī exiet dux q re
gat plm meū ihl· Tūc
herodes dā uocatis magis
didicit ab eis tēpus stelle
q appauit eis· et mittēs
eos in bethleē dixit Ite et
scrūgite diligenter de pro
et cū inueneritis renū
tiate mi ut et ego ueniens
adorē eū· qui cū audissēt
regē abierūt et ece stel
la q uderāt in oriente ant
cedebat eos usq dū ueies

Gray Scale
0 1 2 3 4
Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

stauit sup̃ domũ ubi erat
puer. Videntes aũt stellã
gauisi sunt gaudio magno
ualde et intrantes domũ
uenerũt puũ cũ maria
matre eius et procidentes ad
orauerũt eũ et apertis thes
auris suis obtulerũt ei
munera aurũ thus & murrã.
De hoc q̃ ista ait xvi
nes reges plus ĩ ihrlẽ
q̃ in bethlee uenerũt mlta
libri dubiemode declarant
et exponũt de quibz q̃ plũ
me audiẽ & sqr de quibz
singla longũ esset narrare.
Sz mõ certũ multas erant
una. q herodes et omnes
aplẽ introitũ xpi ortũ re
gũ fuisse turbati. Quia
uidebãt ipos reges ee et
eor exercitũ de oriente et ml
dea qui expmullione dñi
na ipam ciuitatẽ ab anti
quo septus et tra inde ob
sidebãt et destruxerũt et
eius reges fuerũt pleam.
Quod hij regẽ iudeor nup
nouũ et breuẽ natũ ex
remotissimis tris et de lõ
ginquissis plis orientis
et ualde admirãdũ puene
rũt. et q herodes eãt ple
bius et alienigena a cela
re et romanus rex iudeor
cõstitutus et de eius expsiõ.
Herodes et iudei timuerũt
et de eor nõ rege nouũ
nup nato quẽ alij reges
adhuc uenerũt nõ aua
uerũt. Sz maior causa fuit
q ipi tres reges stellã
stella ex prudẽcia diuina
dictũ ex ipsulo et coacte
mutuerũt. Quia dictũ fuit
omnes regulos et reges
iudeor actu sp̃m ea ista
uerũt et doctores ĩ lege
et scribe mgri eius ĩ sqrã
tes sp̃m ea fuerũt. et ipi
udei et scribe natiuitate dñi
et eiꝰ natiuas locũ silaen

Gray Scale
0 1 2 3 4
Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

es nullā demeps pollem
ptendē uī hīe exaltawēm
ad eor ꝓfidiā ab oīb; de
celtandā et ꝓfidē gentiū
wbocandā· nā gregoꝛ; i
omelia lic ait· Judeos ꝓfi
bū ysaac aī jacob filiū li
ā budūēt ꝓfignaut qu
caligans oculis et ꝓhet
zans in ꝑna filiū nō u
dū aū tū in posteꝛ mlta
ꝓuidit· Sz ecā qu tū de q
m fiuō milia ꝓdyxerūt tūc
in ꝑna positū nō cognouē
rūt nā xp̄m natū despex
erūt· quē aū nalitatī
longe ꝓlauerūt· Et nō lo
lū qua naliē ꝓlauerūt·
Sz ecā loū ubi naliēte
herodi demōstrauerūt ut
ipo eoꝛ sentēa fieret ꝑ
testimoniū dāpnatois et
nobis aduocatiū credulita
tis· sed ut ad ꝓpositū redeaī·

Quī itaq; tres mꝑ xvm
reges de loco nalitatis
egis iudeoꝛ nupt nouitet
nati ꝓ herode et scīas et
doctores iudeos plenꝫ et
sciat ifoꝛmati et tū eoꝛ
ecatu et expeditoīb; ab
herode et ihelm exellitē
et amicate eēm egressi· Et
tūc moꝛe solito et ꝓpꝛio uex
eis stella appaꝛuit et eos
ciauit ꝓcedēs in bethleē ante
cessit que dilata a ihelm
ad duo ꝓpua miliaria illo
pꝛie· Et in ipo iuie uī
illū locū et eodē pastoꝛes
de tres reges tū eoꝛ ex
atu tūlierūt et ipi pas
toꝛes aī audierūt stellam
natī admiserūt et dixerī
q in tali fulgoꝛe et claꝛi
te ipis angelis appaꝛuit
q ipis natiuitate dñi anū
ciauit· Et oīa q ipis ab
anglo dīa fierūt et que
cōm dīm in bethleē inde
rūt et audierūt et ita
silam ꝓ oīa nariauerūt·

que ipi reges et vox eius
audie libentissime audiuerit
et iuba diligenti cõsideratione
vidit et ex illius testimonio
pastor milui de gentili et
alloquutione stelle et uoce ex
ea audita iã penitus mutatus
fuerant. Voluit eã quidã
libri mouere q uox ex stel
la audita fuit. eãã uox an
geli qui eãã pastoribꝫ de ipi
regibꝫ natitate dñi nunciauit
erat. Et quia eãã mõ uidere
mouere uolli q credat
nũ Iudeos q angls q filius
dei per egressionẽ de egip
to cũ caligine ignea stellis
q idẽ angelꝰ cu uox ex stel
la audiebat eãã cũ stella
ipos tres reges adducebat. sic
cũ ipi reges magi cũ pasto
ribus loquebantur stella magis
ac magis eis sua claritate ful
gebat et q uo aut fulgentius
in suo situ. Hec due pres
salꝫ reges et pastores simul

duo pietes qui ex duplo ne
uerint et lapidẽ q sus ẽ in
caput anguli vnitate fidei
agnouerint. Vna pies ueni
ex iudeis et alter ex gẽtibꝫ
longe a se diuisa erant. qũ
diuisa credebat positus ante
in medio lapis angularis. q
ad se utrisq pietẽ adduxit
et utriq uno more unitatis
uerbi cẽnt q unus more uoca
bulu qui erat in una fide
mẽti p xpm eni q ẽ pax
nra faciens utrisq unũ ad
lapidẽ angulare vbi q
patres ueri et uere angeli
unanimes fidei sunt. Hoc pa
rietũ vna adducta ẽ qũ
pastoribꝫ iudeis xpm natũ
angls nũciantibus. Et alter
pies ẽ adducta qũ gentilibꝫ
magis nouũ sidus appare
ntis. Illi salꝫ pastores fuerunt
primitie iudeoꝝ et illi salꝫ
tres reges simul et ti primi
tie gẽtiu et illi salꝫ pastores

de primo ꝛc adducti. Et
ecce magi venerunt ab oriente in
Jerusalem dicentes. Ubi est qui natus est rex
Judeorum. Vidimus enim stellam ejus in
oriente et venimus adorare eum. Audiens autem
Herodes turbatus est et omnis
Jerusalem cum illo. Et congregans omnes principes
sacerdotum et scribas populi sciscitabatur ab eis
ubi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei
in Bethlehem Judee. Sic enim scriptum est
per prophetam. Et tu Bethlehem terra Juda
nequaquam minima es in principibus Juda.
Ex te enim exiet dux qui regat populum meum
Israel. Tunc Herodes clam vocatis magis
diligenter didicit ab eis tempus stellae quae
apparuerat eis. Et mittens illos in
Bethlehem dixit. Ite et interrogate diligenter
de puero et cum inveneritis renuntiate mihi
ut et ego veniens adorem eum. Qui cum audissent
regem abierunt. Et ecce stella quam viderant
in oriente antecedebat eos usque dum veniens
staret supra ubi erat puer. Videntes autem
stellam gavisi sunt gaudio magno valde. Et
intrantes domum invenerunt puerum cum
Maria matre ejus et procidentes adoraverunt
eum et apertis thesauris
suis obtulerunt ei munera
aurum thus et myrrham. Et re-
sponso accepto in somnis ne
reverterentur ad Herodem
per alium reversi sunt in
regionem suam. Et
cum abissent ecce angelus

Gray Scale 0 1 2 3 4

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

one tue ad pedes et aiũ pe
des soldani uł alicuius regis
u uerẽte ipis loqui potuit
i pulue die. Vñ tres ordinũ
medanũ ipius u ũrs t regi
us eox offerũt poma t pa
ra allegantes q̃ aur et ar
gentũ nõ posset possidẽ q̃
ai magna reuentia et hũi
liate a soldano et alijs re
gibus xpianis et gentilibꝫ
reuerenter recipiũt et sumũ
mu. sed u ad ꝓpr̃ redeat.

Fulgentius capi xx

mꝫ alia u suo sñoe
uarrat q̃ p ilios tri regũ
mmeia i uno eodẽ q̃ xpi
diuina maiestas et regia
potestas. Et hũana moꝛta
tas deliguat et iunat. dꝫ
pmuet ad sacrifiũ aur ad
tributũ. mucra aure ad se
pulturã mortuox. Et ois
h tũ fides offre nõ debuit
dñi uni eundẽ q̃ ũm deũ
regẽ ũm q̃ hoiem aduꝛ.

Et ipe deus qui sibi i uetꝰ
testamẽto pmissas offerri
precepit. Ide deus hõ natus
pmittas gẽti suo cultu
dedicauit. Et u ad ꝓpr̃ redeat.

ꝓ die una q̃ hꝫ capi xxi

ores reges u bethlee dñm
qlierũt et adinuerũt et
sibi munꝰa obtulerũt. eat
dꝫc u hũanitate ihũtuꝰ
u etate redeat diex et hu
mana plona sedm suam
etatẽ eat aliquãdiu pu
gnus et pauperꝰ pãnis
usq̃ ad bẽdm u pspe et
feno iacuit uoluit. Et ma
ria nre eius p uia i alijs
etiã plibꝫ exemplis et hu
ius rei. eat u plona
uenosa et aliq̃ multi filiꝰ
et i conspectu ipox tri regi
palio blauo fuit copta
qd clausũ aii se manu te
nebat simulta. et ei rapuit
exceptu fuit pãno luteo
fuit tõluer aciuoluit et

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

ſuꝑ piſepe ſedebat. Et manu
dextera capud paruuli ihu
leuabat. et pro q̄ ipſi reges
tam ad piſepe et manus
paruuli ihesu fuerūt ob
ſcurate et tūc munera ſua i
paruulo ihu deuote et reue
renter obtulerūt et ipſa mu
liere tuꝝ capud paruuli et
genua sue mūs i piſepe de
uote poſuerūt et q̄ de ipſis
mundꝫ per modū ſtupꝫ fuit
uniuerſꝫ audiuerūt.

Erat autē melchior rex
acabā et nubie qui
duo aux obtulit tūc minor
in ſona. Et baldaſar rex
godolie et ſabba qui duo thy
obtulit et erat i ſona me
diocris. Ac ſalpar rex thar
ſis et insule egrisoule q̄
duo munera obtulit erat in
ſona maior et ethiops in
ger. de quo nulli dubiū. Hā
mā alia aut ſpha. Cum illo
rum ethiopes et inuica
eius tam lugere uerent ad
te qui derahebat et adora
bunt uestigia pedū eoꝝ.
Tunc autē hi tres reges et
eoꝝ ceteris ſedm ſtatum hu
manū tūc ipſis reliquos in
ſonis et ſtatura nullū pusil
lū ſed q̄ oīs pl̄s mirabat
et hō testimoniū ipſis phibz
de remotiſſis et longiquiſſis
ipſis oriētis et finibz tūc
illud puenisse. Hā quīto ma
gis ē illius ortū ſolis tanta
maiores et debiliores ac tene
riores nascūtur homines. Sed
herbe ſt̄ aliditores ac tenere
res et aromata nobiliora
et meliora. Et serpētes et
huiꝫmodi vmes paudoſi
ſūt venenoſiores longiores
et groſſiores et oīa alia et
uolatilia ſilueſtria et domeſ
tica ſūt maiora et fortiora.
Hā dicit ſpūs et alij homines
qui de pubz oriētis i ſyclim
et alias tūc pedes pires tan

Gray Scale 0 1 2 3 4

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

la pegrinacoms ul' mercatus
mor seu delatoms cottidi
e et sequetes pcedunt· Qz
m pribus et regius illor tã
regil ni ortu diei t aurora
solis cã tub t tuto sucpitu
t fragore ac horribilissimo
sonitu sol orir audiat q
il qs sit cõsuetus nullo pol
sit tollerare· Et ille illas tãs
et pres nalitãt hoies nilil
pnu qui p sonitu sternamẽ
n nalitate iudi· Et p sig
na euntr et uedr ac opan
tur· Et sic hoies i qlibz
nilil aliud et diuinum mer
mores· Et iles hoies t q
ples alij hoies ruri ad pres
indie syrie et egipti sep
tes pcedunt de qbz singla
ruter logi ect narrare· Vñ
ad pposit redeat· Capi xxvij

Est sciendu pm erã et
supdcm q hyr tres re
ges de regnis eor q plima
diuitia t nobilitia mune
ra t ornamẽta more rega
li ad offerendu dño seruo supe
serut vndes oia ornamẽta
q alexander philippi mace
do t caldeos indos t pse
rsas rapuit· Et oia ornamẽta
q regina sabba i templo
salomonis obtulit t uasa
cõpluribus de dono regis
et de templo dñi i ihrlm que
p caldeos t psas in destruc
tione ihrlm ad tirum cor
silium portata et tũllata et
q plima alia ornamẽta i
auro t argento et gẽmis t
margaritis praciosis q hyr tres
reges de tirs t regnis eor
ad offẽndu dño seruo supple
rut t magnifice detulerut·
Qz tu mirandu ihm i pseque
et seruo posuit paupertate
suscepit pm ipis erã pas
tores i una rotulerut et ut
dicũt ẽ q stella una q mõ pa
retes aũ spelũcã quo xpc
fuit natus se diuersis q

tuguriū et spelunca p̄ splē
dore & fulgore ineruit ꝙsi
in tantum ignis. Et ex tūc
hȳ tres reges de diuineda
rus et equis eor nūmo
dis ornatis discedentes. cū
to timore & tremore filiū
p̄cessit et cōcalli q̄ de oīb⁹
ditissimus & nobilissimis orna
mētis que secū ad offēdū
dū detulerat. ex thesaurīs
suis tūc aptus nichil īuenit
vnaq; semel & p̄mū per
manꝰ eius aduēt recepit.
Videlicet melchior rex nubie
et arabū. scīplit xxx. denā
rios et p̄mū pomū aureū
siue īmanu ducūdi ponit
mīsitulo ihu deuote obtu
lit. Quē sequēs balthasar
rex godolie et saba thꝰ obtu
lit siue ad manꝰ eiꝰ deue
nit. Et dem̄ iaspar rex thar
sis et insule egrisole ob
tulit mirrā lachrimose. Et
tanto tūore eāt hȳ tres

reges p̄ūti et tm̄ deuoti ar
dentes īoblatione essē q̄ de
oīnibꝫ ālibꝰ q̄ tūc bīa īgo
rauit p̄sulit ꝙsi nil cōsi
derabile. Sz q̄ ad vnūq̄q
regē offerēte inclinato ca
pite hūlīt deo gr̄as ag et
Domū aute dixit
dauerā q̄ melchior rex
cū xxx denarīs obtulit q̄n
dā suus alexandꝛ magnꝰ
et nō suus maioris q̄ntatis
q̄ tōtū manu cōcludi po
tuit mūdū signūlianum. q̄
ex mīnus p̄cīosus auerꝰ
oīm tributor mūdi & oīm
pecuniar cōflare sciuit et
ipm sp īmanu portauit
et velut suis p̄ris totum
mūdū in sua manu cōclu
sit. Et ipm pomū īpudi
cā alīs diuīnus ornatꝰ
tus p̄nūlit q̄do de paradiso
tulit veltus suus hoīe tū
regū munera mīpiato et
signūliato & expolito nil

tas libs ẽ dulcimode expo
sum ꝙ dulcos doctores et
declara. Sz quare melchior
rex pmus aurũ obtulit di
uinum nõ requitur ab aliqz
Hã ipius pomi rotũdi re
cundias ẽ mysta significatiõ
ẽ ipi solis. Flota qu̇ sicut
aliqd rotũdũ absq; pãpar
o et sine fine speciẽ mundi
rotundum vmbilicũ et alti
tudinẽ celi et nouissima
therm sue potẽtie uolubili
tate et velocitate arguit. et
fines tre. Et qu̇ uelud ꝙ
dã rotũdi ẽ mobilis pem
tenuã pacẽ. Et ex illo tpe
recepte fide xpiana et reli
gione pmo i occidẽte de inde
p imperatores. Et pr̃ea per
reges terras et spaliis ipi
bus i manibz unius pomus
aureus i pmẽ diem. ao

Quetex de auro thure et
murra que ipi tres re
ges deo obtulerũt pluries

liber dulcimode loquit̃ur.
Sta aliqui lib cõtinet ꝙ au
rũ fuerit oblatũ ad mu
rie et infantulu iopiã ad
oleuandũ. Et qu̇ feruẽ
stabulu ejus et murra ad
ulnes infantulu ad depel
lendas. Vñ ẽ sacrũ ꝙ in
oribz pubz orantis ecc
cõsuetudis uti dñi soldanꝰ
uel aliqs rex xpianꝰ uel sa
racenus aliquã suã aurea
cẽ uel villã intrat uel p tñ
situ ex nic alt oim donor
uanuas ejus uel murrã ac
cendit quas sadni suã fa
miliarẽ. Et qualiqz nõ fidꝰ
punit. uti rebellis ad que
magna diligenta adhibẽ
dñi ejus ponũ et aurei
lio i orante ligñ obiectõz
pfectu et debitã obedientiã
et alleius et cõsensus pfõ
nẽ in deũ uel i ydolã uel in
regẽ in pmẽ die. Vñ i sile
ab anno mattheus nõ tñ

congebant adiuare vola qñ
ti ad ponendū & accēdū
thuia. et ad hūc lauratem
nō reqrent tñ a xpianis
uenegatis n tēplis eor tñ
ipis adiuare q ihū i tēplis
eor tñ ipor expensis ipon
tanee thuie ponāt & aueri
dant. Sz ut ad ppō redeat.

Liuer oniūc de⁹ cap xxiij
nu nūa singulate et
hūanitate ut exuamur se
uitiū pauperū⁹ quor
uos sūt uat⁹ tñ hūs oīb⁹
uū regū mundū nō mdi
gnū ad alīq̄ mopia sūleua
dā. Quia ipe dixit et oīa
fca sūt. Ista ponū auert ob
lati p alexandr tñ potēt
cōgregatū et auogatū om
latū dū ipm melchor m
fanudo ihū obtulit. ex tūc
i monēto stati sunt i pulue
re & sūulla conūtū & ad n
dhīlū redactū. Ista fiant i ty
po lapis sūl manūz cōlade

tū de mōte abscisus et sine
am horribilē q̄ nabogodono
sor vidit i sōpnis cōminuit
et i sūulla cōtriuit et ad n
dhīlū redegit. Hic ad unitat
m filō ipe lapis & deus tūc
de virgine sūl cōpleteat
manūz q̄ posuit potētes de
sede et exaltauit humiles
ipm ponū p vniūsū sīgnū
mundū sua hūanitate i pote
ate magnitudie i monēto
auri cōtriuit & ad nihīlū
redegit. Cetez q de alīs tñ
regū mundū sūn fuit nulle
rius audiēt. Si ut ad ppositū
redeat. Cap xxiiij

Post q̄ uero ipi nes re
ges dñm adorallēt et sibi
munera obtulissēt et oīa q̄
de orāte dñm q̄siuissēt glo
se pfecissēt. Ex tūc stati ipi
nes reges et eor exerc eq̄
et aīalia et alia eor uniuersa
q̄ dude ex remotissīs & lōgi
quissimis finib⁹ tūe et orē

as p oēm uiā ablq; aliquo
abo potu papulo ꝓueneūt.
Ex tūc more ⁊ moīlua et hu
mano eliuue fame et dor
mue repeūt. Et p totā illā
die in bethlee ⁊ alys ūna lo
as quete et solacio se dede
ūt. Et onūbz mula q̄e de
fimbz ūre et de extīmis mu
di pubus stella eos murmu
lole ducēat hūlī dixerūt
et exposuerūt ut iudeis
maior cōsilio et genabz ma
ior ꝺubitatis exīt solaciū
Qeūm p uiā aut ꝺoret
evaīī. Et accepto in
lōpus uelpolo ne ad hero
de reduent p aliā viā reūli
ūt in tīrā suā. Et ex tūc stel
la que ipis ꝓcedebat
ulī nō appacuit. Et reūte
tes ad tīras et ad regna sua
hūano more holpnaa die
ac nocte īmua capiebāt et
ipi tres reges ex tribz vns
de lōginquiis suis tīrs et
regns remotissime dilatāb
muraulole ⁊ iopmare cū
uenerūt. Tūc i vnū ad tres
et ad regna sua īlīl redie
rūt. Et p oēs tras et regi
ones ac ꝓuīcias p q̄s oīs
olibecus cū suo exercitu et
expedicōne ab oriēte et
aldea tūlit et i judā ꝓue
nit. Et has tras et uias ipi
tres reges cū eor comitatu
et exercitu de iudea īorēte
et āldeā reūli sūt et cū tali
et tāto exercitu et comitatu ⁊
dubla expedicōe p has tras
et regiones ex īpulo tūli
erūt. Et oēs hoīes illarū
prāū et regionū sēm au
ditū antiquū et relatū pu
tabant. Olibecus ūeato p
tūlue. Et ab onūbz villis ⁊
ciuitatibz et vnullis pūis
bemgnillie sūt receptī i q̄bz
oīa que viderūt egerūt et
audierūt et ipis arrideūt
pter egressionē suaz tīraz u

omnib; humilit; p̃dicabat· Et
ad quecūq; loca puenerūt
omnib; ppls more regio
benigne et bñfice fuerūt·
Vñ eor vtutes humilitas
et mirabil fama a cūctis
i omnib; ipis tūr. & p̃cipue
pr̃ modū mīr̃ ponūt ab
olent· Et de omnib; abscēs
et mārīs que de ārs et de
p̃uincijs suis sc̃ā cōpleāt
tā ipis q̃ eor exercitu qua
eor equis animalib; et iu
mētis quocūq; ad p̃dcām
monuē vsus et ad tram
et regna sua puenerūt
penit; nil defuit & sanis et
infirmis tā omnib; suis
ad ipa sr̃ reuēti· Et nūa q̃
de ordīb; eor regnis i xm
dieb; stella duce p̃cesserūt·
In ipa nra p̄ bremuū in
redditu p ductores et mīpi
res laborīose p̃uāluerūt vñ
ipi et alij hoies sancti de
tanctā mīr̃ operatione di

unitā et humanitatē· ∞

Qeter herodes et semoēs
ac scribe ipos p milia
viam filiū sc̃ā et vmbsā
tram p quā tūlierūt & spā
luer thalentis altare regū
pr̃ ipos delinare· Et eor
vtutes et merita p̃dicāt·
Quare herodes ipis thalē
tibus ex iudea culpā ipo
rum q̃ ipos flumen silen
tūlue p̃uenerūt eor na
ues cōbusāt· Et tota tram
q̃ sub eius fuit p̃tate p q̃
tūlierūt nimiū destruxit·

Qeter herodes semoes
et scribe et inde ipos
nes reges fuit sc̃ā· q̄ ali
omnib; audierūt· q̄ nuīa
miros p omēs ānos die ac
nocte tā magna claritate
et luce spāli stella duce
mirabiliter in xm dieb; abs
q̃ aliquo impedimēto tūlierūt·
Et qua laborīose stella annu
la p̃ductores et mīpres re

tollerūt

cellerũt· ℣ Iam oẽs gentiles et gentes p quor tras et nationes et loca ꝑ reges et eor exercitus et omnem multitudinem exercitũ cõsiderãs ad maximã admirationẽ plene nature nõ sufficiebant ꝙ miraculose die ac nocte p eos et eor tras et loca et regiones tũbulentur· Et de hys omnibꝫ erã alij iudei qui ꝑ tras et loas mũ gẽtiles habitabant discipli eorũ iudei et sanctorũ ac sanctis et aliis vndiq; iudeis in ecclis et sis et ꝑ p solum ouetenꝫ testimoniũ phibebãt· Et ꝙd tale et tanta admiratiõem et vem gelã gentiles sapuerãt et natiuitatẽ dñi ignorãtes p los tres reges globos magos appellabãt ad q̃ iudei in ẽis gentiliũ habitantes et alij vbiq; fere iudei sapiãtes et natiuitatẽ dñi et eius natiuitatis locũ sciẽtes ad hec gẽtiles vbiq; ex tradicione audiebãt et vndiq; ex plurima cõsuetudine· Et quia erã" et natiuitas dñi p longa ꝑ ꝓmodũ vsq; ꝓ ascensionẽ dñi ꝓ ꝓmodũ gentilibꝫ nõ fuit ꝑ dicata· ℣ vsq; ad illa ꝑ alibi in vniuerso mũdo p manifestã ignota· ℣ ea ꝑ mũ ad cõsuendinẽ pueri cultũ pertinebãt q̃ ꝑ tres reges globi in toto mũdo nõia sũt magi nõiabãtur die de hys tribꝫ regibꝫ globis multa libꝝ cõtinẽt q uocentur magi q̃si magis sapientes et alij libꝝ dicunt q magi fuit malicia· ℣ ꝓmodũ ad dei cultũ vel eor cõuersi et alij plures libꝝ diuersimode exponũt et declarãt q̃e hys tres reges magi fuit nõia· Et de hys declarationibꝫ et alijs expo

sianoꝝ nō ē unde · Nam
alicꝫ aliquo dubio fiūt re
ges maxi et glosi et de
regnis et tris potestatiuꝫ
p ut ipoꝝ regna et hoies
xpiana in hys hymnis et
nata ad huc testantur qui ex
inde iouente et omnibꝫ pu
blis tūmauimus uolūt hyre
pinogatuā et hyn mū ueꝝ
et si ueꝝ xpianus p ut in
ferus audiet et cōfundet
i pūtem die · apīn xxv

Ad tollendū gr̄ omne
dubiū i pmultis et
ad exhupādā audiatꝫ inde
or m exulsabilē iudiā et
pfidiā · Et ad erudiēdā ge
aū ignorantiā et cor rigi
tatē adnuādā · Et uiam si
dē roborandā ompe deꝝ qui
sp ē mirabilis in sās suis
et i sua magestate glosus
omnibꝫ fare uolut · q qualis
et quā ceti dilāna mū o
pationē diuinā et mū oēm
opationē magiā et hyanā ·
Nam ipos tres reges cum
oīm cor exercitu expediuē
et omnium ablꝫ abo et
pont et papulo ihesalē
i pm diebꝫ ablꝫ aliquo ipe
dimiēto de oriēte et regnis
cor mirandose aī stella pa
restare et opatione sua di
uina pduxit p quā uiā in
brēuo laboiose uix pote
rāt pficē p mirtes et due
tores opatione hyana et
ad pia redire et puenire ·
Nā si aliq̄ aus plus iuxta
plqeus fuisset · eaā i uis
cor laboriosis et adūlus pri
modū nō defuisset si ompe
deus hō nāīatus fuc inyste
riū sp notū uolut ee pfis
uniūlis q nomē suū glō
sū q plus ulqꝫ ad natiate
suā mīmo i iudea lamtabat ·
ipm oēs gentes tribꝫ et
plis ab ortu solis ulqꝫ ad
occasū uaamunit collauda

uent· ꝫ ut ad ꝓpositū reuocaꝝ·

Post ꝙ uero mꝯ xxvi

ipi uer reges ai ꝯsu
ibus et expediuoꝝ eor ui
dau ē ai maxis laboꝝ p
ductores et miꝑes ad uo
te uaus uictoriale p̄ byē
uiū puenerūt· Et cū capel
lam i hoiem regis uideor
uatu quē uag quelierūt ⁊
munera obtulerūt laboro
sissime ⁊ diuissime fieri fe
cerūt· Et uiamode more
regio ornauerūt· Et ꝯpido
q̄ sbus more suū filiaꝝ a
laboꝝ ui uers q̄uerūt i
bidē more regio p aliq̄ ꝑ
solamose dederūt et ibidē loci
eor sepulture ꝯuenīt elege
runt· Et deū singlis annis
ai aliq̄s eor regiꝝ et pna
pibꝫ ibidē ꝯueniē ꝯuenerūt
et sicuti ꝓmiserūt· Vū pro
modiū ꝙc oīm ūrar et
regnor eor ꝓlapes ⁊ no
biles et honati ac uiuili

ꝓpi ꝑis ibidē obuiauerūt·
et ad eos uiamuit ꝯfluxe
erūt et ipos ꝙ ui deuo
sollempnissie receperuntꝫ
Et de aduentu eor nichi ꝗ
tulantes· Et audietes que
et qualia ac q̄ta p eos et
ai eis deus ·cet opaꝝ mi
rabilia et amore ⁊ amore
obstupuerūt et imaiom re
uerenaa et hoie et amore
ex hys ipos hie cepierūt·
Et sic cū ipi nes reges
de relictis eor dispoītis
et ornatis deo gras agetes
quis ai omibꝫ suis ad ꝑ
tas ⁊ ad regna sua sani
ai gaudio sūt reūsuri et
corpibꝫ nō uerdibꝫ ad iuuē
ad tpe sūt sepati et oibꝫ
ꝑsis ea q̄ uiderūt ⁊ audie
runt et ipis amedeat hy
mnis ꝑdicabāt· Et i oīm
eor tris et templis sbellā
ai misanulo et deiuꝑ signo
crucis p oēm modū ⁊ eor

nuã ꝓ ut ꝑis apparuit homo
rifice fieri et culpe fereuit
ex quibꝫ ꝙ plium gentiles
relictis suis erroribꝫ mutãte
cu ꝑi nes reges deuote
munera obtulerũt xpõ ad
orauerũt. Et capellã sup
monte vaus factã ex lon
gnquillis pabꝫ diuoꝝ hoi
nũ uationes deuotissie vi
suauerũt. Vbã ꝓꝙ ꝑi re
ges ad ꝙa sũt reũli oibꝫ
hoñibꝫ huiliores & deuote
res sũt effi et vnusquisq ꝛ
rar et regiõi nationes in
orieute de eor vocibꝫ hui
litate et deuocõe plene no
scũtiebãt enarrare. Et sic
in laudabili vita et hoestã
conuersatione usq ꝓ ascensio
nẽ dñi et aduentũ bti tho
me apli laudabiliꝫ pmãse
rũt. Sꝫ ut ad ꝓpositũ redeam.

Post recessũ aplꝝ xxvq
ꝑioꝝ tũ regũ de beth
lee qñdo duo murũ obtu

lerũt. Et tũc btã uirgo ma
ria cũ infantulo suo ihu ĩ
tugurio & spelũca ĩ q̃ natus
fuit hõ ꝓ modũ ꝑis puã
sit. Sꝫ nescire de ꝑis tribꝫ
regibꝫ cũ mirabili fama. ex
tũc de ꝑio tugurio & spelũ
ca in alia spelũcã subtanea
in rupe montis cũ infantulo
ihu matre uideor nõnuꝝ et
usq ad die pscriptois in
ea pmansisse et latitasse.
Et ex quo dicti reges uenerũt
ad hoies senes & iuuenes
btam mariã diligebãt ꝑ
sam et suũ sanctũ ihm
ĩqñtũ poterant diligẽt cela
bant. Et ꝑis nãtia quibꝫ
indigebãt pie ministrabãt.
Et ex eade spelunca ĩ q̃ btã
uirgo maria in q̃ cũ infan
tulo ihu latuerat ꝓmodũ
ascensu fide xpiana fũdẽ
capella in hoie tuũ regũ
et btõ nicolai cõsecrã. Et
videt ꝑ ipam capellã quis

ꝯlicus fuisse et quodã du
as ianuas huisse. Et vna
ianua lapidibꝫ tuc ẽ ob
structa. Et tu illa capella ad
huc uidẽ lapis sup qꝫ bta
ugo macra sedẽ consueuit
quãdo suã mansuetã ihm
lactauit. Et quadã vice ex
alu modiũ lactis de sua ma
milla sup ipm lapidẽ effu
dit aũ lactis spes sup eũdẽ
lapidẽ tu pꝛtim die pmansit.
Et quãto plꝰ abundauit tanto
plus ameliꝰ. et tale lac
bẽ manet i ꝯ plibꝫ lo
cis demõstrat et a pere
grinis uidꝫ depoꝛtat. Et
pꝛꝰ qꝫ bta uirgo ad mantu
lo ihm de spelũ m q ihc
fuit natꝰ undq meru uidet
tã celeriꝛ et festinãt exuit
et hanc spelũã ꝯtinuo am
de qua dom ẽ fugit et iuuit.
Et tuc mantiliã suã et pãnos
i quibꝫ ihc fuit inuolutꝰ ibe
no et i spelunco pꝛꝰ inuolutus
fuit oblitus. Quodq ad hic
venabil helene mꝛis con
stantini pꝛtinet deo placuit ve
teres et integri eodẽ loco
i spelunco pmanserit. Sed u
bi ipm loci quo natꝰ erat
hic ab illo tpe pꝛmodũ p
longa tpia ex iudia habu
erit pꝛ loco gubernato sorti
legio et maledicto. Ita q nec
pulos pecoꝛ ille gẽtiles ipm
loci mire pmanserit. Et tã
auidem semꝫ et iuuenibꝫ
et omnibꝫ manebat q ipm
loci nullꝰ mire fuit ausus
nã ocm itrare hñerit pꝛtim

Q uez dñi I nunatio.
Quãdo nuntiatõe sua bta u
go mansuetã suã ihm sedi
dñi legẽ moysi i templo ad tuc
turbꝫ obtulit. Et ipm sy
meon i ulnas suas suscepit
dicẽs. Nũc dimittis seruũ
tuũ dne sedm uerbũ tuũ in
pace. et c. et pꝛ ea sꝫpaucra
diat. Et eodẽ tpe ad ipe sy

meon qui anna annunciauit de ipo infantulo ihu pribus iudeis et de eor sacerdotibz ꝓfetis et scribis aliarũbus plurima ꝙ audiebant ꝙ ex diuinis euãgelia. Et hic de relatoribz iudeor qui itaq; hic ad templo sancta ingressa infantulo ihu de nouo hũ ammirant ꝙ ꝑ iudeis et herode ipsa q̃e luna nil' in aliquo alio loco bta virgo cũ suo infantulo deuenus nõ potuit latitare. Et hic ꝙ ex diuinis euãgelia. Angls dñi apparuit ioseph in somnis dicens. Surge et accipe ꝑuũ et matrem eius et fuge in egiptũ et sta ibi usq; dũ dicã tibi futur ẽ q herodes quer ꝑuũ ad ꝑdendũ eũ q̃ cõsurgens accepit ꝑuũ et matrem eius nocte recessit in egiptũ et erat ibi usq; ad obitũ herodis. Et quo et qua hũ bta virgo cũ infantulo ihu in egiptũ ꝓficiscent et

unde redierint in libro de infancia ihu plenius reperiũ. Et ꝑ plura loca inuenit ꝓpiciosa hoĩm silvestriũ et aialiũ pericolosissimor ꝑ deserta inhabitabilia erãt. Et ꝑ inter ingressa in solitudinem et vias ꝑ quas incertum reddidit bta maria cũ infantulo ihu tãdiu ad huc aestimat vole audire que vidisq; vole de ihesucho nõuit et hys mulieres sarracene infantulo benigne utiũ in partu. Quo autem loco in quo bta virgo maria cũ infantulo suo ihu itaq; in egipto ipsa erat distat a bethlee ad xij dietas ꝑ quã ꝑ quã bta virgo itaq; tulerat. Et nõ aliter nisi ꝑ illã viã revelatã ipse ingressus de ihesucho in nocturnale silentium. Et ipsas solas colligunt homines qui ibidem habitant nõuntur qui de loco ad locũ in ipso deserto cũ pecoribz vagantur et ꝑ pane ipsas vendunt

tumere in salutatione et ppter
te hominꝫ turbas qui p de
serti tenebrit et pegrinꝫ p
quos ultiꝰ uendaꝫ et per
mudꝫ deportatur. ao

Circuit locus quo bti ugo
manet ai tabernaculo si
o dñi in egipto p septenniꝫ
usq; ad obitꝫ herodis hinc
ut fuit uisꝫ annales babi
lonia nouꝫ et alcoran. Et
nunc e hismaelo soldanꝫ. Et
ille annales modiaꝫ distat
et sc̃i maxie annales et
alcoran e maior babilonia.
Et septimꝫ maior ꝑ septẽ
ville parisiens. Et in ipo lo
co quo uasꝫ bti ugo per
septenniꝫ ai tabernaculo dñi
hismaut nunc e orꝫ balsamꝫ
et nõ e ad tactꝫ lapidis
magnꝫ. Et in ipo orto sc̃i
septẽ fontes aq̃e in quibꝫ
bti uasꝫ ihesu mudꝫ dñi la
uare et balneare et sua uel
amicta et tabernacula lauare

et mundare uolebant. Et
ꝑ ipos fontes ortꝫ e dul
ce riuus. et nõ e murrꝫ
nec mumia et aelar et
flumꝫ balsamꝫ ex uirgis
q̃si rubis et e modiaꝫ ala
or ulue. Et e i modꝫ rubꝰ
volare formatꝫ. Et folia eꝰ
q̃si trifolia sc̃i fornata. Et
unusquisq; rubꝰ hꝫ custodẽ
spiritalem xpianꝫ aliquẽ de
captiuis soldani. q ipm in
bta q̃si corpus suꝫ custodit
uirgam et mundat et in me
se manꝫ tunc soldanꝰ cum
mue e pris in hoꝝ ortu et
tunc uirge balsami in modꝫ
uitis laudat et volucrat.
Et ipe salliue bobus curi
ligatꝫ et ubꝰ bombue et
salliuas pua baculꝰ augẽ
tea tunc pendentes in q̃bꝰ balsa
mus p salliuas et bobus
fluit aq̃ ex uue stillat et
effluit. Et ex illis uasculis
fundit amphora argentea

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

que ibidē terra uōtur que
modiata ē maior q̄ sexta
cui vim possit nīre. Et
tū ex oīo ballamo nix ad
ipletur. et tūc soldanus re
apit oēm ballamū solus.
Et ai legatus alicuius regis
ad eū mittit ipi dat pul
vinolū i modū digiti
magnū ballamo plenū
et una q̄ oīo ballamo ex
stillato soldanus reredit. Et
tūc vnusq̄sq; rubi ullos
suum digas de suo rubo
sallas. Et ipa i mūdicia
olla bulit sicut piguedo
sup nauit ballamus q̄ tūc
ex uigis ebulit et talis
ballamus ē spissus et ut
buxeua colorat⁹. Et dū a
liquis hō ul' ab equo ul' alu
qua alaudine enormiter
cadit ul' uus cūpit et qual
satuc et ai illo ballamo
locus p vngū statī cosolu
dat. Et cyrurgici vlnez
ai sūt capitata. ai dū ra
li ballamo p vngū modi
ai de ceto nō apparet. Et
sūt alcus caurus et pellis
spei et talē ballamū nul
codes rubigr tūc uendūt
homib; et peregrinis et vu
diq; p mūdū depoūt. Sed
in nulla compacōe ē tanue
ūtutis et nobilitatis sicut
ballamus qui naturalē sibi
lat ex uite. Ita dū tales
ballamu gutta in manū
ponit ipam penetrat et
ab alā pte resudat. Et ille
locus in corruptibil' p una
nebut mediū. Et ē quali
vnū unde tenue aliqtu
lū turbidū colorat⁹. Et
uōtur ibidē ballamus tru
dus et alū ballamus buli
tus uōtur ibidē ballamus
coctus. Et de alys ballamu
inutilib; longū eēt enar
rare. Et credit firmit in
christe et oīib; ptib; illis

q̄ ille locus ad hūc ex eo
malē hēat uerumtē q̄ in eo
balsamus nascat. Et beatus
ugo maria cū suo nutrimēto
ihū p̄ septēnū in ipso loco
hūabat et in ipis fontibz
se et suā infantulū ihm
sequēret et eor uestimēta
lauabat. Et ad mādz sig
nū ipm ortū nullo otio
hoīm nī sit xp̄ianus colere
p̄t nl' austodire q̄ sepius ē
expertum si alq hoīes gen
les ipm colēs ex hac radi
balsami et eis uicge suā
auelēte et puēt. sz ut ad
apostolū redeam. Cap̄ xxvm

Qeterū de mundis q̄ ipi
tres reges duo obtu
lerūt ē sciendū p̄ ut i alys
libs cōtinet. q̄ melchior
rex nubie et arabū obtu
lit duo pulli ponti aurei
p̄ ut dñm ē in oblacōē in
saculla et ad melchiū sunt
redactū. Jaspar de melchiore rege

obtulit xxx denarios auri
os quos abrahā egrediens
de hur chaldeor in pegrina
one sua suscepit et in ebro
q̄ tūc arbor nōne pōtum.
Et cū ipis agrū in sepul
turā suā sare et filior su
or ysaac jacob cōparauit et
hor denarior monetā le
gitur scalle dhare pe abra
ham ex pre regis melchi
tanne note typus. Et dem
ipsis iacob p̄ ysde ēptum
denarius ysmahelitis filius
eius a quo abraham agr in
sepulcrū bēdixit ihs. Jo
seph a suis fris suis uen
dit in egiptū. Et pro hoc
ysde denario a judas fris
filius iacob in egiptū. p̄ sin
mero ipi joseph filium repor
tari pro obitu iacob ad rgm
mū saba. p̄ aromatibz ad se
pultura iacob a joseph filium
mulli. Et in hanc regios
poīa. Et pro h̄ ipsis salo

mouis ꝺē xxx· denarij cū
q̄ pl̄ibꝫ ornamētis i templo
dñi in ihelm a regina sab
ba fuit oblat· Et deī tpi
bꝫ roboam filij salomonis
i apīone ihelm et tēpli
dñi despiacione ad manꝫ
regis arabū qui tūc tpis
fuit i aduentu egiptior p
uenerūt et cū alijs orna
mētis tēpli auceis spolia
tos in thesauros regios repo
nebātur· Et pter h̄ nouo
testamēto īdoante nato dño
in bethlee ex tūc rex mel
chior rex nubie et arabū
cū q̄ pl̄ibꝫ alijs ornamētis
auceis et vasis tēpli et a
lijs variis diuitijs munc
ribꝫ q̄ sibi īuīcem exhibuerūt hos xxx
denarios ex auro arabie pu
rissimo q̄ antiquus et nobi
lius aur in thesauris suis
nō reperit hos dño cū alijs
p̄dīs ornamētis offerūt ppo
fuit et solūmodo hos obtu
lit et alia ornamēta timore
pcussit in ē sup̄ dīm· Cap̄
Cū autē bīa ūgo xxx
maria metu herodis
fugit in egiptū ex tūc hos
xxx denarios cū alijs munc
ribꝫ thure murra fuit sibi
fuit oblata i pānno lineo la
pato in deserto amisit· Cui
quidē pastor vnꝰ ex hominib⁹
qui ibidē habitauit nōīe
degens i ipo deserto qui cū
gregibꝫ suis de loco ad locū
i palcuis migrabat reperit
usq; ad modum ipe aū pas
sionē dñi apud se retinuit·
Et ex tunc idē pastor creditꝰ
i mirabile īmortalitatē· Et cū
de fama ihu q̄ diuīsas īfirmi
tates et varios lāguoēs solo
ūbo curaret et eiꝰ fama p
onēs fines volaret· Ex tūc
idē pastor ihelm se tūlulit
et p fidē suā a dño sanitatē
mox ē cōsecutꝰ et cōualuit· Et
tūc idē pastor hos xxx de

narios cū alijs mūnibus
thure et murra p̄ us p̄ius
dño m lua ītanna ībethlee
p tres reges fūm oblatū
de pallio p̄ us m delo repti
denuo m dñm tūc dño ob
tulit cū devocōe · Que dūs
agnoscens ullis pallijs
ut ipsa munera ponēt sup
altare ī templo vū sacdos
dnī qui tūc forte exerc
signū cū honorabil oblatō
oms thus sup altare ī cēlo
accendit · et p̄ munera
ēant mun[illegible] et glosa
hos xxx dena[illegible]rios cū
muscia ī gazophilacīo mulie
et p̄ hʒ p̄ modū tpe tūc
die aū passionē dnī p̄ū
apes sacerdotū ut ocs ude
dñm ēuer p̄napes ēcūt ī
passione dnī et eg mouit
xxx denarios ex cōmun
bursa de gazophilacio ex
templo dnī sūpserūt et ipsos
Jude laurentijs dnī dilapidā

ut eū tradēt tradiderūt
et p̄ mure vnū q̄ ore
dnī ī cruce obtulerunt
mirrā querūt · Et reliq̄ p̄ie
mure mdodum p̄ncipes
iudeor cū aloe ⁊ alijs a
romatibz addidit ad dnī
sepulturā · Et p̄ q̄ judas
hos xxx denarios retulit
et ad pedes iudeor ī templo
proiecit · Et tūc iudei dederūt
q̄dā denarios mulieb
qui custodierūt sepulchr
dnī · Et cū reliq̄s p̄o dena
rijs emerūt agrū figuli
ī sepulturā pegrinor · Et
sacdū vū aīt evij · Et cō
silio tuto emerūt ex ijs
agr figuli ī sepulturā pe
grinor · Et ē sacdū q̄ de
agro figuli ē q̄ dñm
situs et vr ad semitā
lapidis lōgus ⁊ magnus ·
Et tpibz q̄ dñm fuit xp̄i
anor ex tūc de tpo agu
p̄fundissima fūt et offossa

ta ẽ spelta. Et deliꝑ inet
tudine ſt̃ forma p q
corpa mortuor ꝑfundã
mittũ et ꝓmittũ. Hec
moneta aliq̃ ꝙ ide xxx
denarij i euãgelio aigẽtei
vocẽt q. fiũt ex auro q
rubie puriſſimo. Et uoi
noie argenteꝰ uocãt ſicut
denarij aurei nũc uocẽt
ſchildati mutones ul flo
rem ul ſilliudo hoꝝ dena
rior i noie et moneta ni
illus ꝓhib a tpibz abrahe
uſq ad deſtructõem ih̃lm
p tyti et veſpiani ꝓ
manſio. Et i omnibz ꝓhib
oriẽs nũq̃ mutãt mo
nete ponde ul ualoꝛ. Et
ſilliudo hoꝝ xxx denarior
ex auro ul de argento i ſilli
dine ponde et ꝓportione et
forma et ſilliudo illoꝝ qui du
ne et lacunoꝛ tuica dñi i
colliualis nullũ aiꝛtualiũ
ſũ in oriẽte apud ꝙ plinius

principes et nobiles ad hunc
heredinarie pualeruñ in
pace die. et vnus illoꝝ xxx
denarior da tes floꝛenos
habuit i ponde ul' ualoꝛe.
Et i una pte talis denarij
i ſubſimilitate ſtat argẽtei
gis lameaũ ipreſſũ. Et a
lia pte ſt̃ lie ardaue que
ab hominibz moderns no
poſſũt legi ul' diſcerni.

Qeuer de mulubz q̃ ſe
pulchꝛ xp̃i nullodie
bãt ẽ ſuedũ ꝙ ẽ ſolue
tudis in oibz ꝓhib
oriẽs et ultꝛ̃ maꝛcus ꝙ
oĩa bona mobilia ſt̃ bona
feodalia q̃ aliquo mõ non
diuidũt nec ſeparãt. Sed
ſoluer reddũt ꝓmogenito et
talia bona pedũt a ſolda
no ul' alius regibz uue feo
dali. Et aliquo ꝓre mor
tuo ex tũc filius suus ꝓmo
genitꝰ ꝙ primũ pueneꝛit
ad annos diſcretionis ex hys

bonus efficat̃ miles. Et ipa
bona feodalia nō pñt ali
quo nō dnebunt a'cerui
ul' ancillā ex hys uedē ul'
alienare. Sz aliq̃ nāt̃ate
cōpullus de uocāa superioris
dñi pt aliq̃ bona meliora
p decessoribz allumedo pe
anīā dare ul' pmutāe. Et
sūt aliq̃ bona feodalia ali
qui nō bona q̄ oportet q̄
miles eor dñs hēat sub
se et suus stipendijs duos
ul' tres ul' q̄tuor milites
ul' plures. Et dū i illis pti
bus aliqs miles efficat̃
Et tūc nī maxīo ornatu
et pompa & comitatu de
uespe nī suus cōsanguineus
et arma i dextrarijs nīl
nī ornatis incedit p uias
et plateas ut si aliqs iue
nat̃ qui ipm ex aliq̃ ira
nia ul' alijs malis q̄but
aliq̄ dnat eī miluā soue
idigna. Et si aliqs nō ue
pitur qui ei? miluā con̄
dnat. Et ex tūc i medio
sui ul' dñi sui palacio sup
tram maxīm? strat̃ lect?
optimis pānis amens &
alijs dūlis ornamētis
dulcimode ornat? sup q̄
dle q̄ miles debz efficī et
fieri et data die oīb? pñ
bus nudi? assendit ad que
siant i pubz illis ad mile
cies i pueripā sic ocs ad
ad eū accedūt sibi cōgra
lant̃ q̄ miluā dign? sic i
uctus. Et tūc a nobiliorbz
pūapibz & alijs melioīb?
dūis uestimētis auctis et
sertis et alijs dūlis or
namētis ornat? uestit̃ si
gnifer et calcat̃ et de lecto
leuat̃ q̄ sic assignā q̄ siant
nudus sol? sup̄ lect̃ nudi?
assendit. Et ex eo a pūapi
bus et nobilib? ornat? leua
tur q̄ sic ab oī mq̄nanīto
riaor et maclar imelioēs

0 1 2 3 4 Gray Scale

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

mores et utures se cōtinet.
Et ex tūc idē tyro alias de familia sua meliores tot efficiat sicut de bonis suis feodalibz hñē veneū. Et tūc cuilibet alii militi dare tñi de stipendijs et de suis bonis q̄ ali duobz eqs et tribz famulis se posset sufficere. Et illi milites tūc ali duo eor i plateis et fris commutauē. Et duis eor su proxibz seruiuit i armis et eos sequūtur tribz oportunis. Et tales fuit milites stipendiarij q̄ dnm sm respexerūt et eis sepulchra custodierūt quibz inde q̄ denarios dederūt. Hā idē denarij a tribz abrahe usq̄ ad passionē dñi sēp illi in duuli pmanserunt. Et p q̄ p̄ma loca illi tñ tenuerūt. Set statū dū de hijs p̄fin fuit q̄ ei ipis p̄fin debebat ex tūc ab iuuē se

patri suis separati et duuli. Et p̄modū undiq̄ dispersi q̄ p̄ma alia de hijs xxx denarijs et ipor tñ regi muneribz legūt et sēpm re putant q̄ p̄ obliuionē sēptoris tñ p̄ter nulla. Set ut ad p̄positū redeat. Qui xxx

Quū elapso tpe q̄ bā iuuenis magna cū iam tulo suo ihū ex egipto re uocabat. p̄ter aut eua. de sancto herode. Ecce angls dñi apparuit in somnis ioseph i egpto dicēs. Surge et accipe pu erū et matrem eius et uade i tram isrl defuncti sūt enī qui quebāt animam pueri. q̄ cō surgēs accepit puerū et matrē eius et uenit in tram isrl au diens q̄ archelaus regnaret i iudea p herode pre eius ti muit illo ire amonitus in somnis recessit i partes gali lee et habitauit in ciuitate na zareth ut i plētur q̄ dict

ē p.ulsam dicentē· Qñ na
zareus uōrūc· Et que ⁊ ēlia
et q̄ña n̄ris et ab illis
tpib; dñs ihc in sua demte
et hūanitate egit fecit ul
pallus fuit usq; ad ey pas
sionē et resurrectōem ⁊ ad
censionē i euāgelus plenus

Qñ autē dñs ihūs xp̄s·
pcy sua gl̄ola ascen
sionē spāliū ad ptes iudee
thomā suū aplm in sorte
ptigatois mulcant· In quib;
ipi aes reges gl̄osi q̄ duo
i sua ītanea munēa obtu
lerūt hūabāt et regnabāt·
Qd licet thomas iuuis offi
cii ptigatois in ipis pcib;
et regnis suscepat· Tamē
ex magna pudēna ipius
cūm lapidis anglaris qui
fecat ut̄p unū elemosinatuc
fore fām· Qd thomas q̄ pas
sionē dñi et ey resurrecti
onē ēy digius palpauit ut
hanc ipis regib; et gēt p

dicauet et ānūciauit· Qua
ena eccl̄ē dñi ītanea
de remotiis ⁊ lōginquis
finib; oriēs ⁊ mūdi pcib;
que finit audit ⁊ innūbi
cor uers et mystias deū
ultime adorant et hono
rant p ut ait Gregorius
Quat nobis oīb; pstat q
pcy resurrectōem dñi tho
mas ey ūbia digius pal
pando explorauit et de re
bus oīs dubitatis ūbius
āputauit· Sic ad illac no
bis oīb; pstet q̄ hi re
ges et hec gens eccl̄ē do
mum tui ītanea q̄rent et
oculis uidet deuotiōe mu
neribz adorant et pbant·
Ne moueat aliq̄ q̄ his ba
cholomeus hymō et udas
apll dñi ena i pcib; dlis
fidebāt· Quia pl̄es fuit
pres indie· quay una ps
ē lōgior latior et maior· q
tota ps mūdi alnarina·

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Hã ipa ps mūdi alnaci
na declarbit in illis pubus
oriēs nō plo q̄ xpm die
as i qua ingeat & floreat
fides xpiana· Capī xxxi
Qetex aī thomas apls
m pubz et regnis u
dor etiā dñi fidelit̄ pdi
caret et vanitas illas ili
las et pstinas auferret et
demones signo cruas effu
garet et diuīas lāguores
et infirmitates curaret· Et
deus ibidē p eū q̄ plima
mirabilia fecisset· Et qua
plurias gentes ad dīm cō
uerteret· Et cepiens i oīb
ydolor templis stellā aī i
fantulo in signo cruas p
ut ipi tres reges i omnib
cor tis et regnis et ipor
templis fieri et fadpe fere
rugu et prepetit a pōti
fiabz templor et ydolor
aī audiret et dicaret q
talis stella cū talibz signis

erat longis cernatus ipis
i monte vatis i siguī nati
regis uideor p ut ex illa
stella filiū audiret appari
ret· Et hec ipi tres re
ges ipm pruī natī ado
randū aī iuuenib ssicut
et miraculose in vna diebz
in bethlee leuitime puene
rit· Et in tm laborosissime
ad tras et regna sua redie
rūt· Et de omnib que ipis
tribz regibz acciderāt et q̄
ipi reges viderāt & audie
rant et egerūt· Ite pōtifi
ces templor et ydolor thomā
p oīa informauerūt· Et aī
thomas p oīa audiuit·
Et tūc magn gaudio et
spū scō repletus ipis pon
tificibz et oīb ppls et gē
tibus ardenti aīo dñi nri
ihu xpi in fanā deitatē
humanitatē passionē & re
surrectionē et q̄ dignus
palpauit iaredul explo

Gray Scale
0 1 2 3 4

uauit fideliu et ardenu au
uiuauit et pdicauit · Et
gra spc sa signis ⁊ pdigi
is ac doctrinis omes tēplor
et ydolor pōtifices et ꝑ
plimas gētes ad fidē conu
ar et baptizauit · Et signu
ficatiuū et mīstatiuū
hui signi arias ⁊ stelle ac
uisionis que ipi tres reges
quelierūt ⁊ munerib; ado
rauerūt deuote et hūiliter
thomas exposuit et decla
uit · Et ex omnib; tēplis si
mulacris et ydolis erectis
ipa tēpla ihōrem ipius
stianus ꝑ ipi tres reges
qlierūt et muneribz adora
uerūt deuote obtulerūt vi
ōm tirr et pmanar gētes
p quas thomas tūlierat
audita tāli ei⁹ fama ad ua
ias et dulcis ifirmis la
guidis et oblectis ad ipm
ueiebant ⁊ cōfluebāt ꝙs
omes i noie ipi⁹ ihūnus
et signo arias signauit ⁊
ad fidē cōuertit et bapti
zauit · Et eas idē sanau
et curauit ac baptizauit in
tris ad quas thomas nō
puenerat p signū arias
ꝙ plimas ifirmitates ⁊
uarios lāguores curabāt ·
Qui cū ꝙ thomas fidē
ihūnā pallione ac
surrectionē et ascēsionē
et eiu⁹ dīm ipis pribz
vndiq; pdicaret et ꝙ pli
mas gentes ad dīm et
ad fidē cōuertaret ydolor
tempula destruxeret et m
ihorem ipius ihūnus cō
tenderet et ipos eplos
plbus et dei nūtios or
dinaret et instituret · E
andē ad ila ptior tūc regū
regna q duo i sua ifirmia
munera obtulerūt nutu
dei se tūlulit et puenit ·
Nuos ad huc i carne vi
uētis ac quieta et deae

pma salvos regnū expectā
tionē multi symeonis ex
pectantes ꝓ ut dudū fu
erant depati. Et ex hoc vel
ponso acepto in spū eos
monuē nō vidē nec gustāē
il ꝑius aqua et spū cēnt
uatu et de ipso iāunte ihu
mq; ꝙ quelierūt ad mu
neribꝰ adiuuerūt plenꝰ
cēnt ihōmam. Vñ ad ultiq;
hȳ tres reges ab omnibus
audiēt ꝙ quidā hō noīe
thomas ad ipsor fines et
regna puenisset q ipm in
fantē quē i sua anima qu
dā quelierūt et adiuue
rūt publice ꝓdicauet et de
ipso ꝙ plima mirabilia o
bus apte ꝓdicauet. Et di
uisas infirmitates et uarios
languoēs i noīe ihu fan
tis et signo crucis curauet
demones effugauet. Vnde
ipi tres reges licet cēnt i
deceptu ex ignaulo mer se

spiritū et ad omnēs eor
regnos principes et nobiles
et ipsor regnor ꝑlis ad
bām thomā pueneruīt qs
bā thomas ad ignem gra
dio recepit et de oīb; que
ille in sua anima deuate
hilariter erat gestit et de
aut singlariꝫ explicauit.
Et eis pallionē et celuree
tionē ꝙ dignis suis laudi
bus palpauit scripturis et
ꝓphetis doctꝰ plenꝰ et mo
dicauit. Et spiritū de bapti
mate ihu xpi cū quo nullus
regni celor ingredi potuit
eos plenꝰ inuenit et ipsos
tres reges ad omnēs cori
ꝑlis gen xpi cā baptiza
uit et ipi tres reges igne
cā xpi de repleti et cā tho
me i illo dei ad ꝓdicandū
i officio cā de uicto. Cā oīb;
ꝑlis tribub; et lingus qui
ibidē tūc ad cām et cōue
nerāt a ꝑmpto usq; ad

hunc oia que uiderant et au
dierant et ipis acrederant
quando dñm uiderant sua in
bethleē ad mundū quelibet
et adorauerūt p singula si
deliter et hylariter omnibz ex
poluerūt et apte pdicauer
unt · Et oem ipor tū regū
lectionē thomas p exposi
tionē et ēpitacōem sīgīlat
exposuit et declarauit · Et cū
uerbo oia q̄ thomas de palli
one et reliquerūt in alem
tione dñi pilis pdicauit ipi
reges de anima ipius p ui
derūt et audierūt cōtinua
bāt · Vñ ipi tres reges gloli
ai omū eor exitu et omni
tatu et alus q̄ plibus ad
monēt vans ai bō thomas
se tūstulerūt et sup hunc
mōtē rapella ai stella et
signo arcas tūn i honore
ipius trinitis cuj stella sup
eundē mōtē apparuit thōs
coulerūt · Et omnibz pilis

qualit̄ idē utatus i tali sig
no arcas p ui sup stellam
apparuit p hūa na salute
uolūtarie et spōtanee fuit
sulpicius de nono cōlū p
ordinē audent exposuit
thomas et pdicauit · Et tā
ē lectura magna i pilis nap
uitulp sexus hois paula et
adulti qui tūc pūtes i cōi
tatu nō fuit de logruqs
pribz ad hunc mōtē vans
et rapella deuotissime pue
uerūt et pter tūc et tūta
deuotionē ipi tres reges
maxima et nobilissima u
tutē in pede hui mōtis
cōstruxerūt et fecerūt et di
tissime cōmunauerūt · Et ip
sam cuitatē seuna nomine
cūt q̄ ad hunc ē una maior
et diior ciuitas i oibz pribz
indie et orientis i p̄ncē die ·
Et in hac cuitate ē hūano
dñi sndz qui pibz iohes
nōtue et thome indz pīar

dre

Qeuer pq̄ mq̄ xxxii
thomas m ꝑis pubz
et regius omes ꝓlos ad
dñm cōuerallet et bapti
zallet ex tūc ecīa ipios nes
reges m archiepos cōlecāu
Et ipi nes reges acepi ecīa
alios epos et pbros sine
manda ex oībz ꝓlis elege
rūt et ordinauerūt · Et oīa
vdlor templa ihōē dei et
sue genitras marie cōsec
uerūt quibz omūbz et alijs
dei mūnis dna et ꝑdia ac
possessiones large dnauer
rūt · Vñ bis thomas ꝑis
regibz et acepis et alijs epis
et pbris ordinē missā ce
lebrandi et ālia q̄ dūs m
cena siu corpis et sanḡnis
cōsecrandē exposuit · Et dñs
ā oīonē tradidit et de hijs
omūbz ipios fidelit̄ illuxit
et ꝓfecerūt et spialit̄ ordinē
baptismatis ꝑis dedit · Et
ipm baptisma nullo mō
vuq̄ debeat obliuisci mone
at et hortabat̄ et precep̄t ·
Et unq̄ bis thomas oībz
ꝓlis ibidē ad dñm cōlis
baptizans et ad culū dei
omūbz de mūnis rite et lau
dabilit̄ ꝑactis et ordinatis
ad supiores ꝑces judie ad
ꝑdicandū ubi dei se tūlu
lit et ibidē q̄ plūbz ꝓlis
ad dñm cōuertis et uarijs
mutabilibz opatis vitam
ibidē martirio sicut i psalli
one eius legit̄ laudabilit̄
cōsummauit · Et omes hoīes
utriusq̄ sexus qui nascunt
in ꝑis tūs quibz bis thomas
fuit martirizato salū fa
ces hijs i modū annū hoīe
tas · Bz nō celebras hijs i
ꝑtīe die nā sp i vnaq̄q
ūa et nulla et i nulla sp
nascūt et nascūt et ōes hoīes
herbe et bestie ꝑ alijs spā
les de quibz p singla logū
ēet enarrare ·

Post uesellū et uesellū
bū thome apli ex tūc
pūi tres reges in diebus or
dinati omnes gētes ciuitates
villas et ūras acaubāt in
quibz ꝑ plimas ecclias fi
dauerūt · Et in ipis epos
pūbus et deo mūltos ordi
nauerūt quibz ꝑdia possel
siones large ꝓ oīa cōtulerūt
et uiuēta huiꝰ mūdi uani
tate cōtēnte · Scientes ꝙ in
pede mōtis uanis fidauerūt
ꝓpetuā mālionē elegerūt
et ut adunamo deo et alioꝝ
epoꝝ et pūbloꝝ ūras ⁊ reg
na sua cōpūalibz et tpālibz
ad huc gubernauerūt · Ex
tunc omnes gētes nō timoꝝ
sed amoꝝ nō ut dnis sed
ut prēbz cōtibus et ꝓ oīa
obediuerūt et cōcordie nō
ficta eos dilexerunt ·

Anno dō ccb xii fuerūt
eoꝝ reuolutiōēm ex tūc
pūi tres reges diuersi ordi
nati omnes alios reges et
prīcipes nobiles ac mūlos
ex nāti de ūris ⁊ regnis
eoꝝ ac oēs alios epos pū
blicos dei mūltos cōmūni
loāt uiuere et cōuōcare fe
cerūt · Et cum ea lōgo te
mpe et deinceps stellē nec
ysciam aliqs liberos nec
heredes · Hec ut uīs ē oīa
illoꝝ pcūi cōsuetudis uigē
ualuerūt reguas ut cōmu
nas et eternaū et firmi
ter nedū ab omnibz libis
ut ostendit eos ignes fu
isse et usq ad mortē pmā
sisse · Et allecūt quida libi
q cum fuerūt pmae ge
nāi in fide ut ea cum ꝓ
mine genuil cōiugali dig
nitate qui ea duo primo
ex gentibz ugnale dignī
tate obtulerūt ꝓut ea
quida libi ut eoꝝ mūnerib
q duo obtulerūt ut ea
et simpliciter exponūt · Sab

aut obtulerit i liguid ui
gualis dignitatis et nullius
tis. Ihus i liguid bgualis
deuotois et oboius. Et nun
ca i liguid mortaliu ois ne
gis q uã negauit uir dan
sequentis ducis. In aurae
uuc sit aure ẽ uita age
lica no humana. Sz ut ad q
potiꝰ ueniat. Capi xxxiii

Quã uaq tues reges glo
si ut dan ẽ omes re
ges epos et nobiles z oes
plos in unu ueneriũ one
nire ex tuc ipos oes exhor
tabanẽ ut i fide q ipis tho
mas fideliter habiles et
fideles p manerent. Et q
ipi reges filii et nobiles
et uiuli ppli ibidẽ i unã
congregati unã uiui uoue
ũ uolũtate in fide huiusmo
ex omnib ppls ibidẽ oi uo
ce et unanimi consensu ele
gerunt q loco bti thome i
spualibz ppls oib; p esset
et tm omes ppli unanimi
ter pari in oib; huiusmodi obe
dient q eam in honore bti
thome apli i memoriale
sempiternũ piarcha thomas
ab omnib; ppetue deberet
appellari et ab oib; uene
rari. Et pro dextrũ talis u
nus piarche sic electi et
ex tuc omes archiepi et epi
ac filii debent i unã lo
cũ conuenire et alium loco de
functi secm eor consuetudinẽ c
corditer eligere in unanimi ppl
ter sicut p ea debent obe
dire. Et ipi rege tuc tali
piarche decimas omniũ tra
ꝝ suar et regnor ppetue
dabãt et assignabãt. Cũ
ipi tres reges tuc oes archi
epi et filii et uiuli po
puli concorditer elegerit Jam
bti anthymi aduenã q
ad ipas pces bti thome
fuit secutꝰ i pmũ eor pri
archã elegerit quo nõie

mutuo nomē thomas ipse
fuerit. Et pr̄ hanc inde tali
p̄riarche q̄ thomas nō fuit
ut nos pape obedierit
et obediuit i p̄tē dicti.

Cetex fidē tāp̄ xxxvij
nes reges gl̄osi q̄ libe
ros et hēdes nō habuerūt
ex tūc erāt de uī cōsilio t
unanimi cōsensu oīm p̄lō
rū ibidē congregator ex
oīb̄z p̄lis ibidē cōgrega
tis elegerūt tūc unū ibē
mūl nobilē et illustrē qui
oīb̄z ūris et regnis suis
i p̄cipuis p̄ce debēt
ut si aliq̄ maluole uel mali
cia p̄riarchā epōs et p̄lōs
nō curauēt uel rebellarēt
ipis seu a fide apostatarēt
q̄ p̄ brachiū secularē ad u
ā certā posset cogi t cōpel
li. Et illud dominū p̄tenc
debēt sumedē p hēdes et du
ūc. Et talis uōr et guber
nator i p̄cipuis nō rex uel
impator debēt uocari. Et
ab oīb̄z p̄lis p̄lōr johā
nes i ppetuū debēt appla
ri. Nā p̄lōr johes ex eo nō
ri debēt q̄ p̄lōr nullo tā
dignior i mūdo alio potest
tate hoīb̄z ullis et cuiusc
cūq̄ claudi et aptī. Et i
cuius exēcutione manuū
et eleuatōe oīm ip̄atōr
regū p̄ncipū et p̄lōr ge
nua et colla curuāt̄ p ut
hec q̄ p̄limas ūtutes et a
lias dignitates idē p̄lōr
johes q̄ ē dīs uador i libus
libris epistolis spūalē scīe
et exp̄imit i p̄tē duē et
libe et epistole sue q̄s regi
bus et p̄ncipib̄z mittit
cuilī uoluit i quib̄z i p̄tō
pio furbit et mādat p sūlī
mōib̄z baldōnes oīm pu
erōr seruōr et ancillar ac
uū animāliū et agnōr et vi
neār et spūalū uxōr et cō
cubinār et oīm q̄ ille rex

Gray Scale
0 1 2 3 4
Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

ul' p̄ceps seu ille homo
possidet i domibz ul' i cā
pis ul' an leas suas mit
to sedm hec sibi scbit et
demandat p̄ salutacōibz
bādōnes et hꝫ dextrarum
dei bñdicente i quor ai sbl
lis ornatā i suis sigillis t
tē idē dns Judo vexillus.
cui Joses debet uōi a du
obz vidlicet a Jose etuā
qui fuit pbr et a duo ma
gis electus et dilus. Tē
idē dns Judy Joses debet
uocari uoie et honde Jo
hīs bapte q̄ dum bap
tizauit quo etā maior tō
fuerit nō natos mulie
rū p̄ter thomas apls p
ora ihōs illuminauit. ℣℣

Qetez hꝫ tres reges
gloli omibz regibz pn̄
apibz et nobilibz epis t
pbr̄is ac omibz pplis tho
mā p̄cauchā et pbrem Jo
hem i eor duos et nōes
in spualibz et tpalibz tūc
i ppetuū alligabāt quib
tūc vnūli reges et p̄nā
pes et nobiles ac vnūli
ppli obediēnā i homagiū
huiuer fecerūt et se eor
ducē et potestati subiecerūt.
Et len et gaudētes ac alac
corde cupi ora q̄ audeant et
audiēant et amdentur et
acta et ordinata fuerūt
ad p̄fa sua vōli. Et sic dē
dns et gubnatōes tndy i
spualibz et tpalibz p̄ceat
dha thomas et pbr Joses
i vnūlo mudo sūt uocati
thodierni die. ℣℣

Qetez hꝫ tres reges
de pmullis mirq dispo
situs et ordinatus ex tūc a
lus p̄nāpibz de lāguine
eor regule q̄ plūmas alas
tūs et nūdas dederūt
et ppetue hēditarie alligā
uerūt q̄ p̄nāpes de vatis
i ppetuū debent uōi i me

moriale sempiternū. Et ad huc
hec pgenies q̄ de vanis uōb⁹
ē maior et potēcior ac nō
bilior pgenies i ūdia & oc
ente i p̄ntē die. Et pgenies
ut sup̄ dict⁹ ē nī adjo ppter
dulsa mirabilia q̄ ibidē cō
tidie et assidue audiebāt et
audiebāt⁹ astrū fecerūt &
ex illis q̄ plūma alij p̄a
pes ppter eor nobilitate i
dulis tūs uxores duxerūt
de quor sedē. Anno dñi
o⁹ ac⁰ l⁹ ad huc strēnu ve
r et p̄napes supstites nī
mira vnquā am
bagiatores. Et ut ad ppōit⁹
videatur. capi xxxv
Quū itaq; ois p tpos
reges itaq; eēnt laudabilit⁹
dispoīt et ordinata ex tūc
ad tantā semp ad pe
tue manedū tūc se tūltu
lerūt. Et duobz āns sup
vixerūt. Et ex tūc modica
ad festū natūitatis dñi que

da stella nona et insolita
sup̄ ipam ciuitatē apparu
it p quā eor felicē resolu
cionē mistice intellexerūt
et q̄ a deo uocabāt. Vnde
dude ni etiā p tpos rega
liter sūl tumultū sibi more
regio ppanare fecerūt. et p
illud mistans natiuitatē dñi
festū diuinū officiū collēp
nter pegerūt. Et octauo
natūitatis dñi die ex tūc
ad sedē ior ambū et nubie
rex diuino officio collēpnit⁹
celebrio. Anno etatis sue ce
simo decio sexto cōsū oīm
ppō tudinario capite ablēp
dolore ni deo dilect⁹ obdor
mīuit. Cuj⁹ corp⁹ alij duo
reges et alij p̄napes et no
biles ac vniūsi p̄pli nesti
mēis pontificalibz et rega
libz ad ornamēbz more re
gali p ut decet i tumulū
poluerūt. Et p̄ty q̄nto
die que ē festū epiphie dñi

ex tūc balthasar rex godo
lie et sabba anno etatis
sue octuagesimo duodecimo cele
bra sollepnit̄ missa orā oī
pplo absq; dolore ibidē i deo
quieuit· Quē tūus rex et
omes alij pūapes et nobi
les et pplī ingēs corpis pioris
regis defūcti eodē mō et cul
tu regio in tumulo honori
fice poluerūt· Et nō post
multū videlz sexto die seq̄
tus Jasper tūus rex thaulis
et mirre agrisaule anno
etatis sue octuagesimo nono
diuino officio deuote pacto
orā omnibz astantibz sūl do
lore alios duos reges ad
dūm sequat· Q̄ dū more
regio pfuit deuit uīē corpa
duor pior regū ad sepelie
du deferet· ex tūc orā omī
pplis astantibz corpa duor
pior regū in sepulchro poli
ti q̄libet i pte cellit et cor
pus tūi regis i medul eor

uerperit· Et mag̃ hij glosi
pūapes quo i unū sua di
lexerūt se mag̃ et i morte
nō sūt sepati· Et stella mira
et insolita q̄ ad eor obitū
apparuit quousq; eor corpa
colonen̄ tūllent̄ pfuit
dūit nubi imobilis supi ta
bernāc̄ seruā pmansit·

Post de Capi xxxvi

Postq̄ et obitū pior tū
regū glosū ex tūc deus qui
eos i unū dilexit pios etiā
pp̄ more q̄ plenū ysrā
uit· sīā dubios utilq; pri
mes quacūq; ifirmi
tate dolore et angustia aīe
tumore uī tribulacōe den
ciuanē loge ubiq; in tri
nū i mari portos qui auxi
lū pior tuū regū iplora
bant et deuote inuocabant·
Deus p eor merita exaudi
libauit· Ita q̄ ex longinq̄s
ptibz p mare et p mare
pli i magna multitudie ad

eor reliqas ornabat. Et
fide que ad bto thoma m
uma fidebant erā mano
ribz ūtutibz et signis ī mor
te et p̄ morte ostendebāt.
Et tpor corpa uestimentis
regalibz et pōtificalibz ī se
pulchra ponit nō q̄ mor
tua. Et ut dormiēta et me
lius q̄ tuta colorata oībz
apparuerūt. In quibz deū
benedixerūt et laudauerūt.
Et multi nō tpis ad unq
fidez xp̄iana ī ipa nobili
ciuitate beneuen et vmbris
pubz et regnis orientis ma
gis floruit. Et tūc omnes
oēs bonor seruauit mī
tutul zgama. Sub mā fide
xp̄iana seu mthodia duāb
ad tpor helam oppugne
et euerse qui q tūc corpa
et reliquie tpor ei regū
reperiūt ab omnibz indulge
ans et reuerenā hēt et mi
nus uerant. Sā de ī regi

na eor in fide dimittebatur
odiose. Et tūc sanct tpor
tui regis corpa q̄ ut dixi
ē usq ad illud tēpus q̄si
dormiēta ī corrupta p̄ma
serūt. Et tūc eor membra
materia de ossibz eor solue
bat et more suo ī puluere
redigebat. Vñ hodie de reg
nis aurine nubie saba gu
dolue et thaclis ī insule
nati ī quibz tpi reges reg
nabāt erā fide ī diuisi.
Qui unq̄ hodie tū regi
regna ī vmbris plaga
orientis eccie unq̄ corrupi
ta et in fide et sacri eccie o
diose diuisa. Et q̄d mirū
nisi tutū me dilatā et dil
atā potentā a piratica
thoma et filiis Johe ab
errorib nō posset reuoci.
Et tūc erā in tris et reg
nis illis in hac dilatatione
capti gētiles ceciti et ydo
latria repullare. Vñ in mul

mulcta hoīes de regnis illo
rū trū regū bōr uam q
in ipa auctare seruā potēt
hūbant et in fide odiosē
duxi. Ex hīc ꝙus ps tam
ex uetēna ꝙ ex tūdia uo
pus sui regis de sepulchro
suplic. qr aī pte adilla eē
et quelē id noluit ⁊ ad
mansiōa sue pris reduxit.
Que ab oī pplo gnr et ꝙ
do uuētes de bethleē vene
rāt aī ymnis et laudibus
et uetēnis mātis sē re
cepta et ī loculis dūlimo
de ornatus uetēnt sē idulg
et in hys p tpa longiora
pmanserūt. Cā aūt placu
it deo ꝙ tritaī et semē fi
dei ita p longo tpe labora
ri ī p zizania ita p fuit se
minatū. Et p ab hys ⁊ alys
pleriq; et ipedimētis
dudū laborabat ī tāt ut eaī
talibz uanis frigoribz et
tēpestatibz tūlatus exanu

appauēt ī germinē. Vñ ī
anno dñi cc xxx qrto dñi
gl'osus cōstātin⁹ ipator in
ordinē p sūm siluestrū
qui dei dignus et pdignus
ad fidē eēt cōuīctus et a lep
rarum genulatus et vola
tue eēt mūdat⁹ et ī nouā
hoīem vita et moribz tue
tus eēt mutat⁹. Lode tpie
venerabil' helena sua mē
tis pfides iudeos ī orientē
cōsalutauit et iuda ī pfi
dia q̄ ī ā eēt ī certa et ve
rupta. Sz mirabilit ad do
minū cōuīcta p ut q̄ oīa ni
chilis de ī crucione sē truas
plenis repuāt. Ex hīc ve
nerabil' helena q̄nto ma
gis plus ī ueri testimōio
Judaica pfidia ītellebat.
tāto magis p modi ī nouo
testamēto ī ewāgelys studi
osius ebulliebat. Et aīa lon
gā q̄ ī illis et ī alys pbz
ifc sua dētate et hūanitate

Gray Scale
0 1 2 3 4

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

ac prima conlecta q̄ plus
ex suggestione uidor ipsa
helena ꝓhibuata odiosa ha
buit et cōmunata h̄ oīa
loca pmodū helena ad
laudē dei et cōfusionē uid
or hyalis tulissent et deus
tissime honorificauit dum
uiuit et exaltauit. Vñ pro q̄
venabil' helena aruē et
clauos dñi nostri dei nostri
ihesu xp̄i quos ex tūc supra
eūdē locū et mōtē caluarie
et sepulchr̄ xp̄i et locū q̄
tres marie fecerūt et lapi
dē de sepulchro revolutū vi
derūt et locū quo dñc mag
dalene apparuit ī specie or
tulani sicut h̄ oīa loca et
alia loca cū dicta ecc̄l'a cō
struendo et edificādo et pri
modū sibi scholes et hospi
de regno nubie natū q̄ ni
illis nubiam nōuit sibus
mōtē caluarie ex cupe et
pet̄ durissima capella ex

saluatōr fecerūt q̄ in honōr
tuū regū collective fecerūt
ī meōriale. q̄ in dicto rex
arabū et nubie ibidē in
aligine et nebula velebat
qui dñm ī sua anima ad
adorandū q̄siuit. Et nōne
illa capella ī pariz illis ca
pella nubianor ad reges
ī pātē die. Sz lauacrum
nūc ꝓ uti patet tamen ip̄a
capelle lapidibz ob iudicī
obstruxerūt. cap̄ xxxvij

Qerey ī omnibz locis
que deus ī ihsa manare
sua p̄dicta signis et p̄digi
is collectiuis et illustrauit ī
ipis venabil' helena nō
stella et ecc̄las hōrifice
fundauit et ī hys p̄ciar
dias acceptos abbates et
p̄lbros et dei ministros ibi
tuit et ordinauit q̄bz p̄dia
possessiones dotes habē
dam et augmentū. Et ex tūc
helena sup̄ locū quo p̄dicta

ribus angls cū mltitudine
militie celestis cū dignitate
natiuitē dñi āmiratur
pulchritudinē duplicē eccīaz
cōstruxit · p̄ · Cīa excellis
uōtuz et ad huc i oībz pti
bus oriētis gla excellis
uōtuz i p̄nti die · Et in ipa
eccīa quoda fuit diuinū
collegiū anoiorū qui ex
spāli p̄uilegio omes hōs
anoiāts ai gla excellis
inuenerūt sicut i p̄tibz illis
ai deus i aduentu meū ·
et ad huc inpūt ibidē
hōs ai gla excellis i pu
tē die · ut ad quoiāi videā:

Post p̄ h eccīa fuit fūd
ex tūc helena ueiens
bethlee ad spelūcā et tugu
riū i qua deus hō fuit natus
et ut ē sup̄dictū i ipm lo
ai et spelūcā et augurū
p̄us natiuitē xp̄i usq ad
illud tpc sicut eccīa deo pla
cuit · Ex iudia iudeoz mul

lū hoiem ul aīal nūtiē p
uiserūt · Nam ipm locū p
loco maledō et q̄hanauo
habuerūt et oēm iniuriē
habuerūt p̄ōtinuauo · Et
in ipo loco tūc helena pse
pe i qd̄ dic uitulus ibe
no aū alimū et bouē fuit
positus · Et ipos p̄nos q̄bz
dic ibidē fuit inuolutus · Et
senū et annulū būe marie
q̄ in psepio dniserat ob
liuia q̄nd tūc iumentulo ipsu
de spelūca fugiū metu inde
ou et recessit · h oīa helena
in ipo psepio eccīa senū i
cōstantinopoli tūtulū tū
uentes inuenit p uim būa
uirgo ibidē oblium dimisit
et reliquit · Hinc excepto
psepio oīa senū i constāti
nopoli tūtulū et ibidē i
eccīam sce sophie collocauit
uenienter et ibidē usq ad
tpc karoli p̄maserūt · qui
p̄us p̄ thilū et alias cau

mes xpianor et zachariam
pmachā et alios xpianos
de manib; sarracenor erpu
llet et p cōstātinopoli tu
xddim ad sius exitib; tū
lallet· Ex tūc mulia būe
maie et fem et pānos ql;
dic infantuly fiut uolun;
peyt et obmuti· Que tū
alys reliqis quib; ibidē et
alibi fiut honorif; sem sūp
lit et aquis gratu in eūa;
būe maie p̄ ibi fidaiut ho
norifice collocauit· Que ibi
dē a fidelib; de lōginqs pib;
visitatē et honorē i pīte
die· Sz de longitudie et lati
tudine hui; mulie nulli
hoies mortāl; de qua fiedā
e· Cr in pib; ulr̄ maiorus
et oriētis nullus reliq lu
xuriib; in anno vti effictē
pānus lineus nullū bonū
et ūtilis et optīo foro· Et
in oīb; pib; illis omia
uestimēta uiror et mulier

p maiori pte sūr lunea et
sūr nulli longa et ulr̄ tuo
dū alba et nuda q̄ē iuel
leuibile solus andrie sr fidē
lr spālie mulie mulier
i quib; aliq̄ ius cōsiliū sr
tā longe p tumbas omī il
lor uestimētor sūr aura
tus ul quatuor ul quīq
ulnas excedit· et illa ps
mulie q̄ sic excedit auo
maygarus et alys pnobis
sedu laudabilē mulies por
tanē dumūme ornatā· Et
dū aliqu nobili ul diuti
mulier nasat filia ex tūc
usq̄ imediate iaput sue
filie tales mulias et tūc
amicas et alienas ornamēta
ad dotē et ad nuptias nāt
ras et apīas· Que iux pīt
pticē usq̄ ad tpc sue filie
maritandis et despolandis
et dū aliq̄ spōsa ul nobil
seu duces dūa i platea eq
tat ex tūc aliqs nobilis ul

miles seu famuly pedisseq
illã portat ꝓ familie or
nata sius brachys extẽsis·
Et dñi tẽs dñe et mulies
uadit ex tũc rempuit ꝓ
familie sue auctorẽ sibus
brachia et postea ps a
milie p aliquẽ militẽ seu
famulũ ul̃ pedissequã le
uat̃ et portat ulsq; mai
bus et bẽgns extẽsis·Et
alie mulies q̃ nõ hñt a
milias tã pcolas et or
natas hec tã hñt amu
sias nisi longas nudas
et albas et oĩa alia uesti
mẽta nisi excedẽtes di
ilis aromatibz et herbis
odiferis fumatas et aq̃
rosacea lotas usq; ubiusq;
eq̃tant ul̃ incedut eor o
dor et fragrantia p tota
platea sentit̃·Vñ familia
bẽ mane q̃ ẽ ꝑius aq̃s
sedm̃ dem̃ cõsuetudinẽ
prau illar et sedm̃ statum

tũc tpis hoĩm uidet̃ nisi
fuisse et ee nisi breuis et
huius·Et in oĩbz libis erã
publus illis erã legit̃ ꝙ
bta mergo maria fuit aliq̃
tulũ grossa et carnosa·Sz
ut ad ꝓpm redeam·Capm
Sup hãc spelã xxxvij
cã tugurii et locũ n
bethleem quo deus hõ fuit
natus·in quo erã tres re
ges dño munia obtulerũt
qui loc ut supdixim ẽ usq;
usdeis fuit odiosus·Super
hũc locũ venabil helena
nobilissimã et pulchrimã
ecclam fundauit opẽ mi
rabo et marmoribz et au
ro sũ utris duplicitr op
time et duplicime et regulr
ornatã·Et i modũ cister
ciensis cuadrangulus fuit·Sz nũ
c testudinata sz supp ligna
et tigna cedrina e plumbo
cooperta·Et in hac erã al
taria celebrandi ispelũ

et locū in quo deus erat hō
natus· Et nō longe est ab
hoc alueo Et duōe lōbus
mary alueus q̄ ē sup̄ chor
i ipa spelūca ē alueꝰ i loco
quo deus hō fuit natꝰ· Et
nō lōge ab hꝰ alueo ē spe
pe lapideū ut ilude ē mo
ris vera trū pedū ul q̄
tuor lōgū i quod bta virgo
maria ihesum ihm an
bouē et alium i feno po
suit p̄ans tuolutū· Et in
eode loco tres reges unxta
ple dñm adorauerūt
et ibide munera obtulerūt·
Et in ipa spelūca lis sphero
nimꝰ paula ad eccliaꝫ
nobilis romane q̄ ex deuo
tione ibidē ad bm ihesum
mo dequeuit sua sepultu
Et i ipa nobilissa et pul
chrissima ecclia fuerūt lxx
altaria mirabiliter tecta
et ligata et alia sublimia
et pōtifices· Et anno dñi cc°

cc° xlvi° sarracenꝰ paddjoces
altaria exinde voluerūt
et i templū eoꝝ ponere
fuerūt· Sz horribili vltione
p̄cussi ipsas altaria fabre
pmiserūt et vltra modū hꝫ
ecclia mꝰ et foris ē decorē
et nobilissime et regaliter
sua columnata et pict̄a· Et
ueritabiliꝫ helena i ipa ecclia
q̄erens et inuenies tres pbos
et alios de multos alios
qui ex priuilegio spiali i oibz
mundis et ecclia mundis altar
ria in excelsis deo deputabāt
et ibidem orabāt oēs horas
inuenias ut in excelsis
deo supplicabāt· Et sp plurimas
alias veritates a peregri
nas hūit hꝫ ecclia et p alijs
pluribus dicit p alios ecclis de
quibz p singla loca ecclie
narrare· Sz qm ista sua ad
mirꝰ et pietatem pruent
soldanꝰ qdā xp̄ianꝰ ipsam
ecclam mire voluit dotare

fuatu soldam duos ibidē
deuocios venandos. Et
tūc gra sb' cem ipēsione
hūt chor et mag altare
ad dnm officiū cor pa
gendū. In nocte natūitis
dnī ex tūc oīm vdonatū
et linguar hoīes peregrin
et xpiam qui sē sb'dolo in
ipa ecīa cōuenūt. Et oīa
hospitia ī bethlēē pegrinis
rutus & ex sē plena et qui
hoc luari soldanū excepto
ius officiatus nō pmittit
ibidē ā xpianos hīare.

Octer omes xpiam q
ibidē in ecīa ī nocte
natūitis dnī cōuenūt luct
ī fide & ligus sē odiose dim
li. tū quis ps in certa hoīm
hoīm xpianor ī ipa ecīa
p se suā hūt spiale locū de
putatū ī quo sōm ritū cor
dnm officiū faciūt & agūt.
tūc sollēpnissime p un deor.
Vū latum qui se hūt ad fide

ecīe romane agūt dnm
officiū suū ī spelūca ī almi
et loco quo deus hō fuit na
tus. Et tūc ī ipa nocte dul
sa vdonata lūe et tāus et
melodie ī uaris et diuersis
ligus audiūt. tū ull' homo
ipedit alū in suo tāu uel
alīq̄ risu et cachinnatu. Et
tūc celebīa milla q̄ ī aput
Dns dixit ad me. Ex tūc
uctum omes ad ecīam de
pluē que gla ī excelsis dor.
vbi angli dnī pastoribus
natū dnm āuūciauit. Et
ibidē tūc celebr milla que
aput Lux fulgebit. et hec
due ecīe distāt p modicū
dmidū miliare. Et ibidē alia
milla celebīa ex tūc omes
ppli cū magno gaudio ve
nit ī bethlē ad suam mis
sā. Tūc evāgl' dm p oīa e
wangelia ubus spūlē loqūt'
de quib; tūc vnusq̄ ecīa
catholica de lōginquo loqt'

et uestitū. Et tūc utulq; lex-
oēs hoīes quacūq; lin-
guaꝝ uł sermōe fuer ꝓfati
ꝑuulo uł adulto i ipsa ecīa
p totū illū diē cantāt illā
antiphonā. Hec ē dies quā
fecit dūs ī latino. Quā i uł
pubus oēs in latino uidere
mus lauū ex uilu. Et ē sciēdū
q uidet ex tunica helenam
mī se stabularia uōuerunt.
Qua hūmodi nobilitāte
ecīam ipā stabulā et tam
ulē locū eis exoliū fūda
uit et edificauit. Vt omn
nocte natiuitatis dñi stabula
de laude et meritis uenerabil
helene de dignis bti sheu
mum ipm in uice ꝓsepe ihū
xpm pedebat q tic ī capite.
Venerabil helena fuit bō
stabularia q hic ꝓsepe dñi
fuit fidelis q̄uis et alia q̄
plima de meritis et uirtutibus
venerabilis helene ihac ta
bula ut cōscripta. am

Tē in festo epiphe dñi ē ecīa
in ipa ecīa maxim⁹ ordo
linguaꝝ cōuentus ꝑfectus et
in loco supra ꝓsepe q̄ tres
reges dñm adorauerūt et
eidē munera obtulerūt magi
ca stella optime de aurora
pendē cōsueuerit q̄ p totū
illū diē arctissimā de loco
ad locū in ecīa cursus ihe
batur et regebat. Et de alt
is hūm ecīe in bethleem
nobilitatibz et cōsuetudibz
et spalibus ꝓuilegiis et ꝓ
cognitus q̄ hī ecīa ꝓ alias
ecclīs p uir debet hīe singla
riter locū ēē et narrāc. Et
q̄uer festū epiphe dñe ho
norē et celebrē ubicūq;
audietur. Cap xxxix

Qeter ꝓcēssū hec ecīe
quiq ēēnt cōplete. ex
tūc helena se ūtulit naza
reth que ē tantis ubi de
lectabilis et amena ī ualle
florida sita et nō ē uulgata.

Et ysmaeles eius et domus
sue hunc inde discipule et in
ipsa aurora eam magnam
et pulchrissimam fundauit et
diam iuxta adeptus et ad
nouos et publicos et de
multos illuxit et ordina
uit et pedus et possessio
bus qui plurimus splauit
dicauit et aplificauit. Et
in eade etia helena a de
uis que dyos ameia bre
uiare idulsit iuxta fuit et
sicut quodo et gabriel age
lus dum coeptum anilla
uit. Ex ipsa ameia nac
ta e capella iuxta e ad ipa
na q angls sicut et vede
uauit. Et eius ymago in
ad ipa sicut i sigillo est
i ipsa. Et ad ianua illius
ame et capelle ulsus ori
ente e fons de quo mari
a frequet aqua hauire et
adeuc solebat et inde a
gelus ipam sepius salua

uit et cohortauit. Et ex hoc
fonte peregrini plurimi
ptes aqua adeuebat et qui
plurimi ifirmi ex eo sanitat
e receperut et abundia
lacrimarum ipm fonte sepius
obtenebrauerut et quanto plus
obtenebat tanto pli et ma
gis erupebat. Ita lacrime
m ad aliqua ad huc uidet
ipa aqua. Sz a pegrinis ad
loginquas ptes afferut et
portat. et ex eo uarie mi
nistres depellut. Et i ipsa
capella fiunt spales pibi
qui oi die de diuina anu
uare ad onubi eius officiis
et honoris dei et nocturnis
uauit. Et uxor hanc capella et a
meia e ad ipa lapidea
i qua a die pui quo angelus
uare dum anunauit
usq i prue die signu p
malit. Et du p totu sol
tempus illud signu aut eius

[437]

omalū tūc fiunt et ē hō qū
do gabel maria salutauit
deū de ipa. q nobis hoīes
nasciturū annūciauit. Et ip
bus xpianor fuit in ipa
ecclesia et capella spales
milites quādo sol tetigit illā
signū i altūpna q tūc ter
rebatur quā capana q
suspēsū altūpnā pendebat. Et
tūc hoīes ad genu flexione
ter aue maria dicebāt q
ipa hō angls maria salu
tauit. Et cum q vnusquis nū
diu fuerit in cōsuetudine q
ad solus omalū ter trahat
capana et dr a fidelibz ter
i genu flectione aue maria.
Et illa capana uōt ibidē
i oibus pubz oriēs aue
maria. Et a fidelibz cōgiqui
situs pubz usualit i pūē
die vū ibidē et i oibz pubz
illis alūnū eaz q idul
gēcis nazareth ad aue ma
ria. Et i illa capella et ecclā

i qua ipa camera marie ē
nudula omēs hore canoīce
ad aue maria incipiebātur
sicut i pubz illis nū dr in
aduentū. Sz nūc i ipam no
bilissimā ecclām sarracenī
quasi monstruosa ymāgor
et pictor admouerūt. Sz ca
pella seruat illesa qr deglu
bi pauperes nobiles sacra
rem q nōnulli nobiles de
heres. Q ex spāli cōsuetu
dine a pegrinis vnū denā
rū uolūt hīc venerandū.
Sz ad hō ad omnēs rebus
sius in illis pubz ē seruz.
Et illa ciuitas nazareth ē
i tra et principali sita. Et
iuxta fines galilee ē mōs
nō magnus q ulg modū al
tus q nōnūc mōs thabor.
Sup quē dñs cū discipls
suis fuit trāsfiguratus ut
euangelius cōtinet. Sup
illū mōtē erāt verisimilis
helena magna et pulch

vnuꝫ et sozullinuꝫ uõste
via et clausuꝫ fundauit.
Et ĩnodũ talia et tucrib⁹
et nuuis ac gnguandis
vndiq⁹ sonauit. Cui⁹ abbas
ordinis buddi mirula stupdo
et barido pallioꝝ ac bulla
plubea uebatur. Et omn⁹
q illud festũ tũlignarios
duꝫ ipo die ligni fascillum
et aguam. Et hic ĩ omnib⁹
pubus orientis celebrat⁹
mille ãi nono uuo. Et oẽs
ecie metropolitane et ca
thedrales ui orãte ĩ honoe
tũligurarios dui si colerẽt
et ipo die ĩ omnib⁹ ecis
multis mirabilis fuisse. Dns
dixit ad me. Et alla. hic
ẽ dies sanctificatus. et ev̄m
allocut⁹ ihc discipulos suos
et laudauit ĩnote excellã
et tũligurum ẽ aũ eos.
Et ipo die omes reges pũ
cipes et nobiles barones
et milites et oẽs ĩ ipo dioc.
pilam. ad dedicandũ ecie
sue cathedralis conuenit
oia uexilla eor aĩ eor ar
mis supꝫ eciam figẽ et pa
ne fecit. Et omes pli illa
nocte ui cirꝫ aĩ gaudijs
et letitijs duxit sollẽpnem
et nitid⁹ ornauit ecias suas
diuitijs et variis ornamẽtis.
Et oẽs ecie metropolitane et
cathedrales ui oĩb⁹ pubus
orientis uõuit ecie sce sophie
e id ẽ verbigine et ẽ titul⁹
oĩm eciaꝝ cathedraliũ ibi
dẽ q ad salutem sophiã uõuit.
Et dilatꝫ ꝫ uos thabor et
hermon ad nomen dieꝫ aĩ di
uidia et mĩ hermon et illã
mõte via fuit et nõ plus
quã hic unꝰ aĩ discipulus
suus in hyemnate ĩ qua sa
nauit draut et signa fecit
et pduxit. Et ulnus quã
mĩ hermon et hic mõte et
lom mĩ eos sicut hic ihũs
mus nõ unꝰ ut fecerit. ipse

mõs thabor deluꝑ nõ ẽ mag
us apparatus ꝙ illud mõ
sterii q̃ saracenꝰ reperit et
occupauerit et ex eo mirꝰ
fecerit cõtra quos xpiam i
pede mõtis aliud mirꝰ fece
rit a quo saracenus alcelii
et delenclii defenderit nu
nome Blanchegarda ꝯpoue
rit· Et ex illo alio noie
maria et nobilis ꝓgenies
successerit qui ibidẽ nobilẽ
de Blanchgardia mõtẽ ꝯpũẽ
die· Sz nũc illud mirꝰ z mõ
sterii ẽ destructu et delenꝫ·
sz ut ad ꝓpoitũ redeat· aꝑ

Quũ itaq; venerabil xl
helena in hys et ꝯtibꝰ
locis quibꝰ ei expedire u
debat̃ archiepos epos abbates
filios ac alios dei milites
instituerit et ordinauerit· Et
oia ad laudẽ et honorẽ dei cre
et ꝓfectẽ et laudabiliꝫ ꝓfe
cerit· Et tũc de oriẽte et re
liquis ꝑtibꝰ tã regũ q̃ dñm

ibidẽ aduenerũt et ei mu
nera obtulerũt reputãtia
ꝯgruere· Et ad ꝑtes et ꝓuin
cias q̃ ara media ad hanc ꝯuia
no nuperro ꝓmanserũt ui no
bili et maximo ꝯmitatu se
ꝓripuit ꝑquibꝰ oia templa et
aras ydolorꝫ ꝓut ibidẽ ydola
tria et gentilitas repullulaue
rũt poterit destruxit· Et pu
blice in laudẽ et honorẽ dei emẽs
et mõsteria fundauit ꝑquibꝰ
archiepos epos abbates et ali
os dei milites ꝯstituit et or
dinauit· Et multã dei ꝯmodꝰ
illis ꝓtibꝰ et ꝓ oia reparauit
et ampliauit· Et fidẽ xpiã
nã qui ꝑillis ꝓtibus ꝓus de
stabat̃ tũc multũ honorauit
helena exaltauit et glioſa
uit ad quã tũc omes xpia
ni et catholici vndiq; ꝯuenerũt et ꝯfluxerũt· Ita
audierũt quãta mirabilia et
magnalia deus de ꝯuersione
scẽ crucis et dauor et mul

lie bē macie ūgnus tem-
pāuor quib⁹ deus m sua hu
manitate et ifirmaa fine ūo
lutus p ipam uenabilē he
lenā dns fieret opator ⁊ q̄
bus helene vnanimit⁹ con
gratulabant⁹ et in fide robo
rabant⁹. Et iudei et gētiles
volatre et hēresi de hys
multū dolebāt et cōfunde
bātur. Et ex tūc in ipis li
quoribz ptib⁹ q̄ plimus
ecclīs et mōstēris fidatis
vndiq⁹ et repatis et hys
dei cultoris de nouo ifirmi
tus et omnib⁹ xpicolis ifide
cōfortatis. Ex tūc uenabil
helena de corpib⁹ et reliq̄
is trūi regū bton⁹ inquit
rere et diligēt⁹ inuestiga
gare. Et cū de ipor nī re
gū regnis et ipor ura et
gestis et p ipos reges suos
et ordinatis helena plen⁹
fuit ifirmata et ifirmata. Ex
tūc de ipor corpib⁹ et re

liquiis cepit studiosius ac
denatus cogitare et diligēt⁹
laborare cuius desiderii i
pleus omipc deus q̄ sp me
t omnib⁹ suoatutib⁹ eū in
ueritate. Et qui ipi helene
aruc sua ac clauos d⁹ terra
profundissime obscurā reue
lauit ipi helene eaā corpa
et reliquias trūi regū bton⁹
mōstrūt. Quor duo corpa
scilz melchior et balthasar
a priarcha thoma et dūo
nidū filio Johe et alijs d
lar tūr et paā pūapib⁹
et plans ad ampliandū ho
noē dei et dūmī cultū
muacalose et studiose ipe
trauit. Et q̄ tūc p pre to
mano ipeno ptinebāt et
omes vnanimit⁹ audierūt
et sanctū q̄ta mira et
magnalia dns p helenā
fuisset opatus sibi ipori
duor regū corpa benigne
et reuerenter tradidēt et

dimiserit corpus ido Jasper
terre regis melcormi Helena
de regno ipius Jasper nati
regis sb cov pmte habuit
rat et in sua negaa et hic
si pducentes dudu usq
ad sanguinem dare resistere
ab iudia negauerit. Ha
d ad tuchore et ad fortore
et maiore insula indie noi
ne agrisaula de quo Jasper
rex eaa insule uoluit sui
corpus tumulerit et secre
tissime absconderit. Vera
bilis Helena habens imp
duor regu corpib uolens
ipos tres hic mdiulos p
uisos sollepnes legatos
suos iportunos et muni
bz uiris apud potentiores
insule et ipor melcormor
ordinauit et obtinuit q
corpus bti thome apli q
tuc eaa ibide ipetuerat p
corpe Jasper frij regis de
dij et pmutauit. Et ide
ipm corpus bti thome a
pli melcormus bis e abla
tu et ex ceris multis ipis
unde retinuit. Sz i pnte
die ad huc e we variatu
m oib; pcibus illis q ad
huc corpus bti thome apli
eis eaa uice debeat auferr
i et colonie apud ti regi
corpa tuisserit et ibide pe
tue pmanse p uq ad huc
iterius audiet. Cap xli

Qeuer du imp corpus
Jasper ethiopis terre
regis de insula poirret et
aliis duob; regu corpib;
uisgetur. Ex tuc talis z ta
ta fingalanna odoris suauita
tis ab eis exiuit q omes
a loginquo suauitatis odo
res replebatur et refinebat
tuc et senebat. Et ex tuc
uenerabil Helena ipa trui
regu corpa et laudo dimi
simo i maiore et nobilio
re filij sui tumulate q tui

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

dauerat Coustãnopoli que
ẽ caput grecie ai maxima
exultatione et reuerencia ai
alijs dulcis reliquijs qs hic
inde iperauerat et cõgre
gat tũlpoũ et ab oĩbz
ppls ad hec inde cõgrega
tis et cõuocatis ai ymnis
et laudibz p tot dies mul
tis honorifice sc̃ recepta. Et
ibidẽ in ecc̃ia sc̃e sophie re
uerẽter collocata et ab oĩbz
uenerata. Et ẽ sciẽdũ qd
ecc̃ia sc̃e sophie i cõstãno
poli ẽ ultra modũ pcibz
ecc̃ijs i mundo ampla magna
et lata. Ita q̃ nauis magn
na oĩbz uelis suis explica
tis et erectis in ea se pollet
comode uertẽ et gurare Et
ipsa ecc̃ia nr̃a ibidẽ ecc̃ia
sc̃e sophie q̃ i greco dr̃ ibi
gene et in lr̃a dr̃m ẽ dr̃s
ecc̃ie metropolitane et ca
thedralis i oriẽte ad scãm
sophiã nr̃am. Qua cõsta
tinus fidauit et ei⁹ marcias
marmoreas ampliauit et ad
mirabiles ornamẽtis decorauit.
Et i ipsa ecc̃ia ẽ tumba dñi
i cõsulatus et dauu dñi ⁊ ps
ampne ad qua ihc fuit fla
gellatus et flagellatus et qua
plurime alie et dulce relique
uenerande de qbz grecis nõ
ẽ cura. Et ipsis scis lodouici
regis fauore ad hanc coronã
dñi spinea ibi remansit et
hic ipis turchi et sarracen
in cõstãnopoli et ipsum
grecoz imperatorem deliberarit et
imperator tunc auxilium scõ lo
douico iploranti q̃ mitti p
dua et dextram ai auxilio
dei reciperet et p eius ex
pensis tunc ipsum scõ lodo
wico spinam coronã spinea
tradidit et obligauit q̃ ni
si grecoz maxima lamentatione
et sanguis exultatione tantũ

Gray Scale
0 1 2 3 4

lauuēm ad nauigiū suū duc-
tu et ad ulla patrie tūlla
tu qua grea ad hūc ueniā
ue speraūt in p̄sentem diē.

Qeter in hac ecīa scē so
phie magna stat ecclīa
na marmorea sup̄ qua
stat ymago imperatoris e
q̄stris in ea optime deaurata
et hūc pontū rotundū more
ipeiali in simulta et cōtra
orientē rebellibz sarracenis
q̄si minans dextra. Et murum
et ibus hac ecclīa ueīa
bilis helena ip̄or tūl regū
corpa i loculis duūlimode
ornatis hūmbiue sp̄aliū collo
cauit Et ai illa tūra regū cor
pa in hac ecīa et ceteris
ūarp̄ eccīs collocauit. Ex tūc
a lōginquis tūs ptibz ad oēs
ptes huiūl et deuotissime
ūs uenīa et p̄logā tpa
uenīam ut ad eor reliquias
cōsuetibz deus dona sua mi
sericordie inūnabie e largi
tus et p ea mīta mirabilia
opatus sīa omes q̄ in fide
et deuocōe eor auxiliū ip̄o
rabāt a quacūp tribulacōe
in tūa ul i mari demebāt
eor meritis deus libauit pō
obitū et decessū gl̄ōsi cōfes
sum et uenīabīl helene im
periano apostatam regnāte ex
tūc ydolatria et gētilitas
repullulauit et gīuissīa ple
cuio gladij i xp̄ianos et
mōes tpibus lōgis pueri
palliombz dūlor mīrē et
aliis libris plenī reperīt
et ip̄a plenūde gladij cōt
mōes cessante ex tūc reput
vmūlo mūdo alia de nouo
plecuio hetuor et salinari
oz error contī catholicos
et fideles Et ip̄a plecuio
hetuor fertur durorē ma
ior fuisse plecuōe gladij a
terioī ut fides xp̄iana tūc
temai arbitrarēt ut nulla
pulus error in ea de cetō

remanēt Et in hac tribu
lacione grecia licet habuisset
ꝙ plurimos libros egregios de
tores et romanos pontifices
de grecia natos · tū ab ecclia
romana in articulis fidei, p
ut in libris audiēt recelle
rit et sibi, ꝙd priorib⁹
placerūt et elegerūt nu ab
illo tpe in oīb⁹ et p oīa ut
nos dño papē ulp i pncē
die obedierūt et i hac ce
pestate corpa et reliquie spō
rū trū regū ablata aliaq; re
uentia i nullo aut pmiale
rāt · Vā dūs grecia et arme
nia tradidit i manu sarrace
nor et plar qui has tras
multū destruxerūt ꝙs mau
rauus pmus imperator roma
nor ex grecis ci aspilus
mediolanensiū reparauit ·
Vñ p ut ferūt eudē ipatois
cōsilio ecclia ipa trū regū
corpa ci alijs reliquijs pri
modū sūt tūlata · Et legit

ꝙ manuel grecor ipator ec
clesiā unā religiosā et pcu
dentē nauē grecā in legā
tione mediolanū misit et
qua prudēs erat et apud
imperatrē potēs ipz · in
acepit mediolanēse ·
elegerūt et ipsor pīatz et
tamatione ipa trū regū cor
pa de quibz tūc illius milā
auerunt ab ipatore ipetrāt
et secū mediolanū uenēt
tūlpoauerūt Et in ecclia ipa
lī ꝙ nūc ē sūm pdiatorē
ci ymnis et laudibz ci oī
pīo honorifice collocauit
ubi ecclā deus ab ipo meā
loris ipibus ꝙ ut i loris p
oribz multa miracbilia et
uirtutes ē operatus ·

Anno dō dm o ccᵒ lxxᵒ
quintus mediolanēsis
federico primo imperatori re
bellauit qm imperator destru
exit, ꝙsiuit et eruīuellauit
Vñ melioēs et nobiliores

et maiores ciuitate pauis
saeuabz ipa arū regū or
pora scaetissime ablatū de
erāt Et ai ymperator audito
Reynoldi archiepi colonien. &
aliox prelatox et duox me
diolanū obsedit cepit & ex
pugnauit. Et tūc Reynold9
archiepis colonien pallacū dni
alloms de turri ymperat p
aliis omnib9 exosū habuit
cepit et incarcat et ad manu9
suas obtinuit Qui dns ar
lo scarat atrellū ad rey
noldū archiepm colonien ue
nientē ipm pcepit ut sibi
gisam apud ymperatrice9 pol
let et uellet ipetre ex tūc
sibi trui regū corpa ai ali
is reliqis uellet dare et ab
solucōia demōstrare Q ai
epis Reynold9 colonien se
collet et pfitellet. Et tūc
sibi ipi reliquas redit et
demōstrauit qs ai hyacinthi
ex tūc p suos fideloes & se

archiepos sancti uersus colo
niā diuerti et destinauit
Quod p̄modū ymperator
audiuit et tūc p̄mas ipas
reliquas ab ymperatrice pos
tulauit et petit et ipetra
uit et dictum ymperatorē plus
audiuit ipas reliquas
uenerandas dubitauit se
posse impetre Et ex tūc
archiepis ipa trui regū corpa
ai aliis reliqis colonie pdi
luce et honorifice tūtulū
et ab oī pplo ai ymis et
laudibz receptū i ecclia sā
petri ibidē reuerēt collocā
uit p quas dns ibidē ōp
plura mirabilia et ūtutes
i pdē die operatur et a pā
cipibz et nobilibz de diuersis
ptibz deuote uenerant. Ogi
quattis dns pdis et plurimas
ai magis infirmitatis querētes
et iustificauit. ∞ ∞

Legit ecclā i quadā le
bris p pdē ipsum ai

regū corpa de cōstantinopoli
i mediolanū et de oreto in
occidente simul cōiūcta q tūc
oēs hereses et salinatores
errores et opiniones quib⁹
lōbardia tūcia et apūlia
et vmbria viā sunt ostēta p
declaratōem et explanem
tuū munerū q ipi reges
dño obtulerūt sūmo cōsuli
et cōiuncta et fundata p un
sequēs a michahel In anno
dñi cc et mxvii et p ista
tria munera in vno codē p
xpo dñm maiestas et re
gio ptās et humana nōcu
tas ī unā cōiūcta Hūs cū pum
ad sacrificiū deuōi ad tribu
nū et mūra ptinet ad se
pulturā mortuor oīa hec
sūt fides xpo uerātis ostē
re nō dēbent vñ vnū eūde
uerū deū regē uer q hoiēs
nedū In oblatōne thuris
obtulisse arrāno qui sole
pēi sacrificiū offerre uōluit
batur In oblatōe mure con
sulis e manicheus q xpm
ue mortuū p nra salute no
crederet In anno simul vīm
cōsuli sūt q manichey de
semīe dauid sēm carnē
nati no credut regē et ar
rianū de vngrio male īnt
seruturē p ut no exponat
regē a quo pfide regnāt &
a quo p infidelitatis crīe
puniāt q ab vno duum
tatis et ab alio ueritas cu
ius deneguē In hylē eūs
muneribz cōsulis e nelo
rius q xpm ī duas plonas
uerē nī credat magos nō
alio deo et alio hoīm eūdē
munera suppliāt obtulisse
Ho ergo dubitat ipsoms
q nō e duplus ī deus qūm
unus idēq alius muneribz
adornat ut unus idēq alius
muneribz adornāt ut unus idēq
deus et ho equalis et qm ce
ter īqualis et qm ce

uenua hŋ tres reges q̃ dño
munꝰa obtulerũt et honore
habeaũt ĩ omĩb; tĩs et p
uinc; in orĩente et ab oĩbus
regib; priapib; et nobilib;
et omĩb; ꝑsis ibidẽ uenientĩ
Et sciendũ q̃ pĩbr iohãnes
dns indor et omes reges
sb eius ĩperio et rex georgie
iuponis et rex georgie infe
rioris et omes alĩ reges
xpiam· hŋ oĉs in die ephie
dñi siant in die monachis
eor uestimẽtis regulib; et
alis ornamẽtis ĩ hore trine
regũ bñr sũt ornati et co
ronati Et trib; mulib; ĩmol
lis offerũt oblaciones indelicz
ĩ manibꝰ mille officio et
cõmunioĉ offerũt aur thus
et murrã cũ maxĩa hylaritate
et deuocõe· Et alĩ priapes
et nobiles sĉe quos p alios se
ornatꝰ p ur ĉ maiores nobi
litatis et facultatis eiã offe
rũt ver ĩ mullis oblaciones Ite

iquale et q̃m honore et re
uenua hŋ tres reges globi
habeãtur ab omĩb; hẽnus
et salnatus ĩ oĩb; ꝑtĩbus
et ꝑtib; orĩẽtis q̃ ad hũc ibi
dẽ degũt ꝛ pnãlerũt ĉ sue
dñi Q̃ in orĩente et oĩb; pt̃ib;
ulĩ maximus fides xpiana ĩ
dulas ꝑtes et hoĩm sectas
ĉ dnula sdm hos hoies q̃
noia ꝟblequãt· Habiam Sal
dum Sclavorum Latinu Judi
Armem Gyen Surianu Ge
orgiam· Jacobitĩ Nicolaite
Copta Ylim Maronum et
Mandopolis· Et ex hns oĩb;
xpianis ibidẽ sĉ oĉs pdĉos
hoies et hẽnos pt̃ ĩpor
hẽnor ꝑtis tĩs et regnis
sp hũr priapatũ et nõnulĉ
ibidẽ ꝑsĉ latum Quia multos
et hos et duunũ officiũ cũ
tanta legũt et agũt ĩ latino
siant ĩ pubĩ tãs Ex multũ
solẽpnius ĩ die ephie dñi
duunũ officiũ pagũt q̃ nr

ptibz ibis et mansõ ewau''
i millis p nomis spalibus
melodus · Ite nubiam
sce hoies de regno arabie
nubie i quibz regnauit
melchior q dño aur obtu
lit nat et hm si ceris xpia
nis m fide stabiles pmanse
rit et sicut melchior dns
rex eor dño aur obtulit
unq nubiam hoies de regi
ms eor nati ipm i fide spse
dide sic sciti nã sicut au
ru i camino ignis poluti no
minuit nec aliqua erugie
ad cubedme pt columni sic
sta hoies nubiam aliq hje
si nõ potuerit corrupi · Vñ
spalit ibide nubiam uõuit
et i omibz ptibz ibide xpia
nor uolũt ee si alis si
regnauit et hic si alis xpi
anus m hoiem siu regis m
pfice die · Et quocũq tẽdit
pgit i sil i tauris et ob spe
cale reuenna m oibz locis

xpianor hic p se eccias spa
les et ammeria i quibz spa
liter sepeliunt sicut firloes
aquis gutm et hoc plbri
as coronis auris ad' de au
ratis secũdũ eor facultate
ad altare coronati accedũt
reuenter · Et hi tũnc i signũ
trũ regũ q dño coronati
munera obtulerũt · Item
Soldnus sũt hoies de regnis
godolie et saba i quibz reg
nauit balthasar qui dño
thus obtulit nati hm pro
pte i fide fuit corrupti a
quoda hsetico noie Soldano
pulsi et hic se p pte ad
trũ graecor et pte hic hje
sus et unũ lris caldaicas
et hic p se pũ ydioma
Et hm i pribz orietis inter
cetos et si ceris xpianis no
hic tale et tãta reuenna
et si regnauit sicut nubia
m nã sicut ipi fide plene
nõ custodierũt nec seruat

uerũt

uerūt · Et sicut Balthasar do
mum et vex eor thus obtu
lit eis odr i igne quibscūq
alys muneribus tollū nō tol
luit nulli ipius odr sentiā
et adhuc hactp ab hys sol
dnus fides p hēlim nō ē ta
taliter oblta licet i ipis ali
qūtulū sit corrupta · Et libri
eor ai auu et dracom ai
thus et sbdiacom ai mu
ra ad altare accedūt dū ce
lebrant missas tenduīt et
hor fūmū i signū q tres re
ges duo aur thus et mur
rā obtulerunt · ow ow

Qetez hoies nelorum
de regnis tharsis et in
sule egtaule nam i quibus
Jaspar ethiops qui duo mu
ra obtulit i omnib; prib; et
firs orientis nelorum nōn
tur · tā a quoda noie hēlim
nelorus filius corrupti et
pūli hys irrecuabiliā a fide
catholica p hēlim tolluer re
gesset apostomuerūt
tā sicut mura q Jaspar
rex eor dño obtulit illis
alys muneribus pia abdulta
Et hys nelorum a nullis de
tonib; nl pdicatoribus ab eor
hēli nūq; potuerūt nec ad
huc poterūt reuocari Et hys
tres reges i nulla hui pe
uerencia Et qui epi eor cō
secrant et ordinant libros
rapiūt ab eis sacīmēti q
omes obliatos et fumores
debeant i omnib; nullis eor
adhereantzaur et exaue q
cōsilio et auxilio ipis eor
Jaspar regis fiunt oblati et
hys i omnib; prib; orientis oī
bus alys xpianis tūr exosi
et despecti Et eor hēli acer
quadgnum regna filiū ihesu
et tūr p maiou pte ethio
pes nigri Et i firs ipor et
regnis i eoīs eor depsigūt
dei et suā mōrem et tres
reges et sūm thomā nigros

et dvalidos albos in despec
tu aliox ꝑ ut melius pla
de ipis audiemus. Cte ꝑ
di de regnis pbr̃ solis na
ti sc̃ bonꝫ xpiam et hꝰ ꝑ
se pmachiam q̃ thomas no
tuc· au ipi ī omib⁹ et per
oia obeduit ut nos dño
papę Et pbr̃o iohañ obe
duit ut nos ꝓpatori uel
regi· et hoc ambox hꝰmõ
ę ꝯmunitate scuva qua ipi
tres reges decollatꝰ et de se
pulchro fuerũt exepti et
ad alia loca deportati et dñi
ulox indox epi ordinant
pbr̃os ex tuc benedicũt igne
ī quę ponũt ferri acutelli
nũ et ai ipso vo benedicto
anuo ferventissimo laudũt
pbr̃os quos ordinãt ꝑ fonte
et nalꝫ deoluũt ulq; ad ossa
nuda Et hꝰ cũnu ī lignũ q̃
ipis ses ī igne delendu ī dila
pulos Et hꝰ saltuus ī pub⁹
illis pbr̃i discernũt et ogꝫ

noscũt ciuꝫ ī pub⁹ illis no
minis ꝯmunis Et hoc pbr̃
dñi missas celebrãt pendũt
sup altare coronã auream ul
de auratã ex tuc pbr̃i dya
con et sbdyacon ex tribꝫ
uns sepati ad altare ueniẽt
accedũt Et hꝰ cũnu ī lignũ
q̃ tres reges de tbꝫ regnis
et vns ī bethlee ad diem
adnandũ et ad plepe ī nũ
stella duce sil ꝯuenerunt·
Cte pbr̃i gerunt sr̃ uxoꝝ
ti et hñt longos crines et
no tondũt sp̃m sc̃m a pte
et filio ꝓcedẽ sed sola a pte
Cte no accedũt ee puxtatuũ
et hꝰ accedũs ab extra ꝯ
mana sr̃ duuli Dñi missa ce
lebr̃ incẽdũt ex tuc cadũt
de pane fermẽtato hostiam
quadratã colendã Qua ī
dulci auream ul argẽteã po
nũt Et sup ipam oblatã
ponũt stellã ī modũ trpe
dis clerã ai ptãs odorẽ

cas et inaudiuimus tecū Et
pro offertorio ponit dicti
ai oblatu et stella stat sup
ai thuribulis et laudis ai
maxima uenerata p eam
aduuit usq; ad glaue Et ex
tūc ois pls in ecia ptmq;
adiit i eam et ds factum i lg
nū q tres reges ai mundū
dnm exqsuerūt quos stella
ad psepe pduxit Cē su
mam sūt hoies de regno pu
die nam sta illa ūa acta the
clim q olim iudea uocabatur
nūc iuria uocat uū ipi hoi
nes sicuam nūquā non
hūt nisi de hyerico et i illis
pubus xpiam de nocturna
uōnt qr pāno lineo sc̄ amc
n in pugnatuā q de regno
iudie sc̄ nati Et hy vigilia
hūc Balbare nos orpi i ba
bilonia soldam quelas ai
magno gaudio sicut ipubz
illis vigilia sc̄ martini de
duabz et nūc vnz anno nat

nū alcer caulū et alias hyc
bat sciam que i ipo ano no
ctis albens scinauit Et hy
mā audiens cor iurā per
etuaz et p eos tres reges
sicut iurat nī pubz illis ad
sedā i iudaā Et ds factū n
honore trū regū bīor qui
de regno indie unde ipi st
nati dnm qsierūt et adora
uerūt Cē Armeni sc̄ xpi
ani i armis strenuissimi et
multos aquos errores pro
posuerūt et cetus pulos ra
diuulgauerūt sta i ungilia pasche
carnes comede cōsueuerūt
dicētes q dns sabbo surrexe
rit a mortuis Et sibri i cole
ariadis ad unū oleū addi
derūt Sy nūc ad fide ecie
romane uenide armeniaū
Et epi eor et sibri ab epis
latinis solennit et ordinat
et eor missas et sonacões
atuas melodia latinor et
illi armeni i differēt p oia

vulgar hñu uestimẽtor et
pileus in capite ipius die
i modo et forma p uic nes
reges filiũ vli et tradun
qñ in dñm ñm ihesu
et i regnis eor sũt vli du
xerũt. Circ Georgiam
sñt hoies de regno georgie
supiori nati et hñ p mag
na pte hñt se ad rem gre
cor Sz in hñi nõ sũt obti
nati et uõnt ibidẽ georgi
am nã quocũq; tendũt sp
i turmis ut tirones ul vu
gari sũl mouẽdũ Et sp hñt
uexillũ ad ymagiẽ sñ geor
gij depictũ Et sñ xpiam i
armis suis nullum et sũt
uiam mutata dieb; ubi
hsetur corpus machometi
sarracenor ap; et hñt
p se ap; ydioma et habẽt
aspim q; ẽ i mõte syna in
dantio sce katherine au
ipi p oia obediũt ut nos
duo pape et ipor religioli

hñt se ad ordinẽ sñ Antho
nij ul ayachanj Et p ocm
dnam soldam tũlerũt ablq;
aliquo tributo ul pedagio
ut uidimus suis alijs sarra
cenis sunt amabiliores et
maiores Et ubiq; incedũt
religiosi ul seculares sp ad
dant cantica de ibus bis
regibz et eor milicia v signis.
Circ sñt alij xpiani q; ead
Georgiam uõcant q; sñt nati
de regno georgie i heloris q;
nunc regnũ habeas uõt Et
dicũt q; sũt sua p oia mõta
sa et olim armena maior
uõcabant et in hac tra est
mõs sup quẽ pro diluuio
noe arcka qeuit Et dicũt
q; pi nunc et alijs multis
hoc ribdibz ad ipm mõte
nõ sit via ul accessus Sz
eus dicunt dñi et sapi
ores illor montẽ montis
dilectum et videat Et sup
hñs mõtis dicunt appare

qdam lignū nigrū sine fo
arbor robusta magna Et
dicit et credit male terre
illius illud lignū ex arbo
noe ibidē ad huc pmanille·
et i hac tra ē queda alia tra
que dicit hebrillen nōnuc t
ē in loguridie et latitudine
aree quinq miliaria Et per
ipsam tram tēlit fluuius et
ē in tali et tāta altitudine et
nebula tenebrosa sita q in
medie auguste i meridie sol
a nulla ipsam tra pūtrare
sol nūq pt videri ul discerni
Et dicit homes isole regni
illius q in aliquo libro non
sit scriptū ul vnq audiuit q
aliqs ho ipsam tra tenebro
sa intrauit ul exiuit nī ad
tractū ualuisse ē ipsa tra ab
alijs hominib et incolis vn
diq tāi hmōi sla ita illa
tram sic loca nūat ulbecola
et palustria et nō ē aliquid
obstaculi ul impedimētū illa
tram tenebrosā intrandi ul
exeundi ni solūmō aligo
et nebula densa Et in ipsa
tra tā tenebrosa ē hmōi
hūana nā i ipsa si requiesceret
audiuit hmōi equor et
aquay gallop et al fluuio q
p ipsam tram tēlit ueniēt
et defendūt ligna et sira
mina et hmōi alia hūa
na manib fiā et ancora
Et legit in ptibus illis q
tpib exactis imperatoris in
maior dū machamet et
saracenem poterec expellēt
et xpianos vndiq inuadent
sent et effugarent q xpianā
de alijs tris ad illā tāi mō
stā fugillent Quos ni sae
uiem i mōtib obsidissēt
q ad dextrā siue ad sinistrā
nō potuerūt declinare Ex
tūc xpiani auxiliū dei suo
adiuti ut p uiolta tra re
gni hōr qui tpis i orrente
et i vnūsto mūdo ultrā ne

nerabatur q deus p eor me
cum ipis sbuenret et liba
ret Ge tlc stati ioni sacra
cem sil' cū uxorib; et puu
lis pcoribz p uiā ibidē ad p
manēdū ptue uenerunt
fuerunt cū strumentū et cō
gregati ipm ioni cū nebu
la tā densa et caligo tene
brosa apiebat et ne ideo
q ab illo tpe nullī aliquis
eor exiret et aliqs primo
du ho nūq ad eos nō fuit
ī pmīe die Quare xpiana
de regno illo qui erā geor
giam ītelocis dōnec q̄dā
tūlerūt ill' pgrin ī turcis
ciam tirlones īcedūt cū ue
illo ī quib; ymagines bēx
trū regū sī tē ill' īpute ī
hodiernū die q p eor mei
ta deus tā euidēs cū mira
culose libauit. Ite Jaco
bite sī xpiana hēna huc
mde ī diālis ēns et regnis
mū alios hoies hīantes
et a quodā hēno noīe Ja
cob; fuit pūsi Ge hm nō
medū sādm ūtute h vu
tatē cuj signū aute se fa
uut signū sē cruis cū mo
digito Ge hoc sibi dyaco
nu et sbdyacon stāt sil' m
almis et sādm unū eor pā
rapiat ymnionē et hoc
fūnt ī signū q tres reges
sil' et semel duo ī plepio
munia obtulerūt. Item
maiorum sī hoies xpiana
hēna a quodā hēno noīe
mato corrupti eā huc
mde ī diālis regnis et ēns
hīantes discipli Ge hoīi
sibi dyacon et sbdyaco
nu sē uxorati et p totū an
nū ū nu festis pasche et
natalis dñi nō celebrāt
missas ūl de scō thoma et
tribz regib; alūati Ge hm
mū alios suos errores et
simili causa hēbant cruis
apbanacis ut si gutta

pluuie nec stillat nec rudus
solus aliquod foramen pene
trauet nec si arauea ptrāsi
uet et alys huiꝰmoi lem
bꝰ caulis et hꝫ ex cōsensu
et uolūtate vnꝰ sepaut
nōcimoniū pte alcā nō no
cata. Cū cepti sūt xp̄iā
ni hēta eccā secta p se et
nō alios hoies hūc ni dil
gli hūantes Et cor pīb⁹
uiuau ī cētis cor quoda
libro fabuloso a sede apl̄ica
reprobato Et ipse liber secuꝝ
sā pcam nōtuc Et ī nullis
cor legūt ewau" mychodei
Et epi cor uiuau nppis si
aut sodalitates Et ī oībus
nullis addūt nōiam de ībꝰ
regibꝰ glōlis. Cū ylau sē
xp̄iam hēta et secta p se
et p maiora pte degūt ni
egipto sb duce soldam et
hoc ītātes dā baptizant
ex tūc pīb⁹ ītōnibꝰ ītātū
arcē laudāt ni fio mādato

et dauid aruas signū
ītonibꝰ eoꝝ oībꝰ diebꝰ vi
te ipoꝝ p manebit Et hꝫ
factū dicūt q ad hūc nu
mqua nullatenꝰ acclame
q uolēte ī babilonia qua
soldanꝰ hītat pgāt et vnꝰ
q̄sq lapidē sumat et p mul
titudīe eoꝝ ibidē lapidꝰ nō
debeat remanere Vñ anno dñi
mo cc xl primo dū ī damiatto
et egipto oriret ex ītpma
to et vulgi et noī pīo ple
rumq ītersectis xp̄ianoꝝ si
mul ī pīb⁹ illis ī pestilētia
uidēt q p tres mēses duꝝ
rauit Ex pmodū p soldanū
nullū fuit vindicta et ī hac
plenitudīe illi ylini p vnūlos
egipcios et sarracenos apd
soldanū de ipoꝝ opinione
fuisse pūitu accusati Quibꝰ
tūc soldanꝰ rūdit q nō ēet
aliq̄ dies ī āno in ūlē nulle
noctuas lapidū ad structu
rā sua uehēte portauētuc

Et quis lapis i qᵒ plimas
pres dimidetur et secundꝰ
impossibile eet q̄ cor hoies
ex vsus posset malis Et
talibꝫ ibis blandis et sibi
tasc ꝑpim ab eor plecuoe
et iurbeuoe ꝯpellau sedi
nus Et hoc vsimor plbi
pre nulla dat bndone q̄
deus hos regat et ꝯdoc
sicut tes reges qui ipos p
stolla i hebreo ad sua ple
pe pduxit · Cce maiom
m st xpiam hsena et secta
p se et mꝫ alios xpianos
et sarracenos hic mi dscipli
degetes et p maiori pte hy
bet se ad vnꝫ nelcrmor
Et no auiladit tꝫ quicq̄
agent ul agē sapiuit sep
diait i noie dei et tꝫ regi
bidr · Cce mmlaue st xpi
am hsena auncoies i mudo
et de hys apocalipsi Et mꝫ
alios q̄ plimos suos errōs
hic repimaue et pdicit p

remendabilu pad ut si vir
mulierē ul mulier virū ꝯ
cubitu ꝯgnet si qs ala de
negnet Et quicq̄ pad aia
lyer et ex alys posset ꝯmu
gere et euenire de⁹ vetuit
ad mlcrordns et vlarabit
et pdixit eam p mlcrordia
dia dei demones adhuc ee
saluados Vñ e sacdū q̄ illa
maledā et oēs supdā hsena
et spalū illi mcdaue post
monē orens magne auctō
ritatis uiri suū nomē glo
si filiaue et denguaue inte
bant et labouabāt ne oēs
errores suos et hsēs auriu
los et libros orens sepse
rāt q̄ eor errorib⁹ et hsēs
cōsentire nolēt et illa mcda
ue sepleuit i libis orens
ad cōfirmatōem eor hsēs
errorē et cōdubio et secun
tis q̄ opa q̄ deus seruet nō
oduet ni eam sepul i alys
libris sic eet de hys q̄ deus

scalter no odit et ꝙ pli
mos alios errores et hẽlis
libris orrens i sꝑsecũt et
eos odisse assꝑsecũt ut alq
xpiam simplices alios hẽnes
magis et melius cõmenter
Et omes libros orrens qs
cõrrente tuetur ponerũt p
alos et pias sibi attraxerũt
et emerũt et cõbuserũt t
nouos libros sꝑsecũt i qs
hẽnm sua et errores ĩlos
cõuertentibz ex noie orrens
sꝑsecutis i quibz eas ꝙ de
uotus hẽret sꝑsecũt Et si
quis secta oĩm sup sꝑtor
ad maiore cor cõfirmatõe
et auctoritate errores suos
i libs uenabilis orrens
sꝑsecũt ut ipis i errorib
cõmentur cor uident dũ alq
xpiam simplices libros orre
ns cõbuẽ uidebãt et a ꝙ
pluribz eptis ꝙ plima cõtra
tuentur sup dãpnatõem
eor libror orrens finem re

lebãt sed ubi sua cõbusti
uaria actõe tuetur per
uasorũ Et omes errores
et hẽlim qs hẽnes libros
suos asseruerũt et sꝑsecũt
inquiebãt et deleuerũt fla
tionibz aliquis libs orrens
penitꝰ nl errois inuenerũt
Et cõtra hoies hẽnos t eor
errores glosas omelias cõ
posuit sup euã̃ attendite
a fallis ꝓphetis et sup̃ euã̃
matthei Et alia i quibz libr
cõtra errores hẽnoꝝ erro
res cõtinet uidebãt ome
lias nullã glose cõposuit
ꝙ quos oĩm hẽticor errõs
cõfundit et euidẽt refuta
uit et annichilauit q i pncõ
die ꝙ omelys autẽtus ha
bẽtur et legũt i ecclis vnũ
lis Et alie queda omelie sã
tyulo sup euãgelus legũt
i ecclis vnãlis qs aliq orre
n attribuit alienes t hoc
finis libri reportan opus eõ

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

damnuatū ideo sine tytulo
legūtur Sz nō attendūt q
p tē aurēnas ī ecīa cathol
ca hītur sicut q tā tytulo le
gūtur Et alicui hoīs iudicī
nō ē orīene ul aliquē hoīe
ee saluatū ul dāpnatū sā
m oīlibz pulz oriēs de ipo
legīt q pr apls qu aplicā
vnā sic orīens sequlet nō sic
iuenīus sā sup aurē sēpe
alicuī sine ītuitus et nūq aur
nes comedebat ul vnū uel
sincerā ul ouē q m ebriari
potuit nūq bibebat Et ēlus
erat sua doctrina talis erat
sua uita Et de nocte et de die
scīptures penes se habebat qu
ex ore suo libros quos cōpolu
erat cōtrahebat Et q plīme
virtutes et multa sānctus ī ore
ente de ipo et sua uita legūt
de quibz lōgū eet enarrare
sā epi & sā pres et doctores
ab hoc nomē orīena sibi cog
nomē orīens īpolurīt Et

oīa hīenīa et eatores ds hīenīa
m libros suos ad cōfirmatio
nē eor pr morte sua scīpse
rūt et plenīorem q ipi et
liber siu pr morte sua pau
cīatē honolīce ad bonū fi
nē puenerīt Et ī oīb pulz
orīens p uno exemplo & mu
re sānctus et doctōr egregio
ī libris suis p multā aurēnas
hītur m pīre die· Sz ut ad
propositū redeatur· an

Hn pīsīni mysolaue sanc
tus hīenīa tā pāli tā nō
ē aliqs eor tā paup nī omi
die der pauperz tres elemo
sinas p ipm et yroné sua
et libellos oīculatos ī hoīe
rē ī orīēte et Tirā regū
ī oīlibz pulz ille maxīmus
sānctus hoīes xpiam nullā spa
les qu ibidē mādopolis nōn
tuc hn nō se tenēt ul hītt
ad aliquā spālē fidē critū ul
hīenīm nec hītt unē se pīlbos
Sz nī yroīlbz et pusillis et

Gray Scale
0 1 2 3 4

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

alimus i maris turmis iacen
dus et no seiunat neq me
tus et nec i hyeme ul estate
i pluuius ul frigore ul iestuna
bit soli ardore die ul nocte
i domibz domus ul mulies
i domibz eay pariat Et de lo
co ad locu de ulla ad ullā p
tui ami uagant Et op dum
in uno loco moiā ibūt tuc
arbea et huiusmoi i domibz
ul uillis nūa manibz ope
rant Et i uno loco ulq; iacui
tenēt ul si p una die i alu
quibz domibz sb certis more
uētur Et hij hoies nul se hūt
ydeoma spiale q nulli hoim
ul spi nul se pfitelligē fa
re ul dice Et spi op plura
alia oi hoim ibidē fanū et
intelligūt linguas ydiomata
et nullo hūt nul se discordia
bilis ul fris Et du aliqs al
terius p ui ibidē cōsuetudis
ē aliquid fuerit ul aliquis
alui ut uxore sua ul filia
iadultio ul cōsulto reput
nō uxorat sed du potat reddit
sibi talionē Et hij hoies ad
quecūq; loca ciuitates ul uil
las oīm xpianor ul hēticor
oīm fidēlium ul sacerdotum
seu clericor ul quoruncūq;
hoim pueniunt op du nul
eos lesa et cōsolant tā du
diu oēm eor uitā legem
mores et cōsuetudis hūt se
et uiuūt et ubicūq; reperiat
celebrare comedūt bibūt opat
dolere plangere gemulari et
gaudere ibi spi hoies Et cum
reperiat comedūt bibūt cele
brant opant dolent plangent
et gaudent et gemulent Nec
hūt aliquos pōbros nec hūt
se ad aliqua spiale ul fidem
ul ritū ul hēsim si quoruncū
q; xpianor ul hēticor loca
mulies eor pariat fidē fide
et ritū eor ibidē sumptes eor
baptizant Et i quorucūq; xpi
anor ul hēticor loca ifirmāt

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

scendā unā eor fāmu con
fessionē et wapnīs cōmu
nionē Et mortu sēm ri
tū eor tūmūl ecclīe se
pulturē Et i quibzdā locis
xpianor ul' hēticor fiunt
i die dnīco ibi de mane ad
tybus et mulīs omēs ad
uxoribz et puīs a mīmo
usq; ad maxīmū ieunīū
deuote ad ecclīam ul' et se
mel ad ecclīam pueīum nō
nī hūiusce dei adorāda Et
inde tūc sp mulīa de tribz
vegibz fāmu celebīe ut de
p ipor mēsa p tota sept
manā p deserta āpos et
mōtana sanos et ab omi
pnicia vmū alīū pdu
cat et ōducat Et hī ad
omēs hoīes inuli hēnā
salmana supdā q̄ plīmos
alios hīa cōtuendis ritus
et mores q̄ plīmū dē
ipis singlārū et spāli die
cēt longū ul ea quib ipos
tres reges uomitos uenīam
ueritatī ut eo magis et
diligētius ab alīs catholi
cis honorēt et ei munia ob
tulerūt tūc una ps pr alīa ad
ripā iordanis ad locū quo
baptizati fuīt dīc ordinate
procedūt et tūc quis ps legit
erā i planīo etiam' i hūc
modū sēm Iosem In illo
tpe venit dīc a galilea ad
iosem ut hīc baptizaret
ab eo in hoc iordane fluio
loco Et ut illo etiā' undi
cati aq̄ et cruce baptizant
Et tūc oēs clamāt cū ex in
firmū quor nomā tūc nulla
tudo tūc unde cōuenit p por
tātue undi i iordanē se
merguūt baptizāt et lauāt
quor q̄ plīmū ex eis sana
tur Et tūc oēs hoīes hīt
clamulas ul' uasa i que ueh
punt aq̄ bibendā ex iorda
ne q̄ ad longinq̄ ptē ul lo
ginq̄s pres portāt et mutuī

que p tot aūi pmanet in
corrupta et ex ea ibant bi
būt uł le lauant quor ꝑ
plūm i honore dei sanctē
requirit et colequit Et ita
q p actu uię iordanē ordi
nate diuino offitio. Ex hic
oēs ptes xpianor ad ipa
pascha recedūt et erāt ibi
ibidē magna custodia ne
quę ex pte soldani ne fiant
du aliq uxe ul discordie
seu colquiones Et mō ior
danē et dixim ē q̄da de
sectis q ibidē monstrat ihc
et i ipo deserto iohes bap
tista habitauit et pniam pdi
cauit et ibidē uenit ihc ad ia
hānē ut ipm i iordane bap
tizaret Et i hoc deserto ihc
xl diebz et noctibz ieunia
uit et ibidē ab diabolo tēp
tatus et uię iordanē contra
loci quo baptizatus fuit ihc
ad tractū balistre ē mōstrū
ordinis sci macharij cuius
mōsterij habitat sci iohis
dicti de hyre. Qua iordanis
riuus et aq̄ sua fluxu et
meatu ē circa duodecī pas
sū latus Et nullū hūt humoli
fundū z crpas altas z pa
ludes nec hūt aliq̄ vada ꝓ
ut loca q̄ ihc ē baptizatus Et
ibidē erāt filij israł circa pe
de tūlierūt q̄nto terrā
deturpauit Sz iordanis ali
q̄n ex aq̄s pluuialibz de mō
te libani et alijs mōtibz
uicinis tm inundat z ascē
dit q fines suos usq ad illū
mōsterij excedit et posse
posset naues onustas Et
ideo mōsterij a iordane in
tm ē tūlatū Et ortū ior
danis ad radices mōtis li
bani ex duobz riuis quor
vnus for et alij dan mōtis
q duobz locis i mari galilee
madit et apte p aliud mare
tūlerit et ibidem exit Et
iordanis mōtis et durat

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

fluxus iordanis ad ingia
quatuor miliaria ultra pire
et a loco quo baptizatus fuit
ihc mansit in maxe maledcm
et ultra no apparet Et est
sic in pbz illis qe aqua
ta bnducta nutrit in aq tam
maledcam Et dicit quida
q in suo tpore et in fluxu a
qua obstrahebatur sca aliqn
iordanis tra exclat et in
dat q cet impossibile si ipm
maxe minuer q fines suos
no excedet et inundaret et
alij dicit q aq iordanis ta
bnducta quida nutrit aqua
ta maledcam q maledictio
unus p bndonem alterius tepe
tat et sic utrinq e timenda
Sca maxe mortui seu ma
ledcm quo sodoma et gomor
ra sabaym et adama et alie
ciuitates et ville et cast fle
runt q deus abstulit e aqua
xxxp miliarij alius pire lo
gu et latu et nulla creatu

vues p maledcone eius in ea
repunt et dn uetus p illud
tempestate tulit ex tuc bes
tyes p maximu spatiu tu
tyrannes tyranda cor dan
dnt nec exeunt nec alique pen
na exire pmittit aliquo ex
eius intolerabilissimo et pes
simo fetore ifluent Et in alte
tempestate qe plurimos pulch
rimos lapides et alias mar
as pulchras res erat qs dn
aliquis in manu sua rapue
rit tradui fetor a manu ut
pt oboleri et lauari Et tm
et aqua illud maxe usq ter
dio e multu pulchrima et
delectabilis tra et pulchrimas
arbores pomifere hyeme
et estate eque virides Sed
poma et fructus dn ex delta
tione legu sibi mis annis
et stipula al pellio fetore
habet sicut fours usi nitimur
pulchre et delectabiles et tm
illud maxe sibi pur cen vene

Gray Scale
0 1 2 3 4
Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

no illum serpentes q̃ tyri no
rant̃ vñ tyriaca efficat̃ q̃ m
alus locus fuer ī illis locis
maledictis nūq̃ repulit̃ sed un
ad gaudium redeamus.

Q Erem alq̃ xp̃iani hēre
et salutaria lupida q̃
m alius pubz degūt et non
potuit ad iordanē pfunge ul
uenire hz ad montē ulq ad
nonum in die epiphie ad eccle
sias pueniunt et ai maxia
solleptunte et deuote hora
debita ces conueniunt Et ai
epūs et abbatibz et plbris
ordinatis et religiosis ai cru
cibz et thuribulis et cādelis
ad gruam aquā fluētē ad
q̃ attingē et uenire pūt ai
pcessione solleptuliē uadūt
Et q̃us secta et ps xp̃ianoz
uadit ad aq̃ ad spāle loai
Ex tūc magno silētio plō ī
plo vnanimit̃ cruta tā nu
mera ī signū trū regū offe
rūt uoluntee et deuote et le
gūt tūc illud euā Cū na
tus esset ihc ibethlee Et q̃
rūdq̃ lingua ul' uox ul'
nationū ul' rumus exaudit
sp tūc legūt illud euā ī
ianuo Et ho euā ex tūc epi
et plbri bndicūt aq̃ ī signū
iordanis et ī ea cruce bap
tizant et ex tūc euā q̃ pli
mi dieni esse et claudi in
ipa aqua bndā se lauant
quoz q̃ plures p fidē eoz sa
nant salutare Et ī tūs xp̃i
anoz ul' sacrificioz sp ipo
die epiphie ī mlt plozes cōgre
gationes ul' soldani et alius
regibz adhibēt magne auto
die arnatoz ne a volgu et
ī plo fiāt dissordie ul' exce
sseu alq̃ male cōsuetudines
Et tūc omnibz rite patis ex
tūc ois plis ai gaudio rece
dit et iuuie iactat se ai pa
nis q̃ poma arauza mōtane
tē omes ipi ab mp̃i xpi
bates et plbri bonoz xp̃ia

nox et hetuor auraliq; uig
ul' cõdiuõms ul' nauis ex
ibãt in omibz ptibz orbis
tis oi die pty mllã legũt
illud evãm Cũ natꝰ siaut
ptibus ihs pty mllã le
gũ illud evm Inpriapio
z legũ in cor lmgus et
lcis et nõ ilatino il i die
ephie sed mi legũt dñicus
de sdm q ibidẽ illud evm
ẽ pactũ Hã in ihrlm et
sua dvoali legũ sic Cũ na
tus eẽt ihc ibethleẽ idie
bus hevdis hic regis eare
magi ab oriẽte venerũt
hic dicentes Ubi est qui
in sua dvoali legũ illud
evm sic Cũ natꝰ eẽt hc ihc
i diebz hevdis ecce hic et
iude regis Ecce nubiam in
di et soldmi legũt sic Cũ
natꝰ eẽt ihc in bethleẽ in
diebz hevdis ecce mi reges
venerũt de oriẽte de regnis
suis et ptibz illis ihevoso

lymã dicentes. av av
tẽ alꝰ xpiam et hetna p
quor tras et loca hꝰ tes
reges in exitu et reditu tũ
sicerit i spãle honoiẽ que
ex iude hẽc uolũt i cor tris
et alys vbialiq; degũt legũt
illud evm ihuc modũ Cũ
natꝰ eẽt ihc ibethleẽ iude
in diebz hevdis ecce ma
gi reges glosi cũ magna
anubiõne ab oriẽte uenerũt
et p nos tũlerũt et ẽ. et
sic oẽs xpiam i mlla et
pty mllã legũt illã evãm
i pñtiñ siaut i cor tris et p
tibz ẽ pactũ. Ite ẽ saruate
in q̃ sũt de lege machamc
ti et alꝰ tamen et tucdi
eaã ipsos glosos tres reges
hñt in aliquali reuerentia
spãli nã i omibz ptibz et
tris cor in cathis xpianor
p eos destructis et desertis
oĩm ymaginũ et hys saluꝫ
tor ul' pictor cũ multellis

oaulos erudit et ualus ab
sandlit et detuerpalit iquitu
pollitu Et ymagies ipsoz tu
regu bzoz sp integrus et
illelas suue pmuerit Ice u
dei pfidi hui hos tres reges
i uelencoa et meoira Et ab
sauue ib uelamue puc oes
sptuoas et pfias uelligit
et exponit· nã ex quo ipi
tres reges i dpsiu eoz au
tate regule ai uara radiate
et clãnea stella duce udeoz
regẽ uatu sequerit et iue
nerit Vñ i huiusmoi signu
regu et stelle meoiã ab illo
tpie stellã ex aegeo ill exe
tulã i modu lampadis pll
bus luimbz aoelam et u
radiate et tota domui illui
uante i pcipuus eoz festinu
mubz de uespe et de nocte
sup mela eoz i pnte die
pende oolueuerit nã i eoz
libio seauo q talmuodh non
oonnet q udeoz rex qui
messias nõtuc adhuc nõ
sit natus Et dñi ille aduc
nerit et ualeat ex tuc sal
i unulo mudo mille ãns
ipabit et xpianos sbpedi
tabit Et udeas sup ipos t
omes gẽtes et pulos exal
tabit Et ipis omes tins t
unula regna i quibz nuc
hudes sut et deguit dsipli
ad uolutate eoz sbiect et
sbugabit Vñ in libs inde
oz i oriente ad fide xpianoz
oouerlos oian hm talmuodh
udeoz huiusmodi expões
onnet uidetz q ipe sgula
qui filios isrl in egressioe
de egipto ai alapua ignea
duxit et precessit et oes eoz
uias dirigauit ipe de an
gelus eoa hos tres reges
ai stella iara et ignes duc
it et antecessit Et ipis eoa
voz ex stella sit auditu qui
ipis regibz et oibz tuc inde
oz regẽ natu sequeaatur et

ipm iquirendū et adiudi
horrebat et mādauit Vñ ab
illo qđ audiuit sermones sapi
ens faciens huiusmodi stelle
galilee ꝓfōdē et cōplexem
et ipse regi medicā ꝯ pal
uanō sanata ut supdixi ē
i eor papias festis i domib
eor hic stellā arcuā poste
ri eor illuxerit et i oibus
pulus oriens ab illo die
usq; i pñtē in eor synago
gis stellā pinge ut fulgere
fecerit p ut ea pbz alia
rius ad huc i synagogis re
Et sciendū q u pñt-
dei hui quēdā scarioth
libz qui talmoth i ebraico
uōtur in quo oēs galilee et
euāgelia sc̄i sapi et omi ve
ris sapientia et nouū testamē
ti spales articuli et sup hys
et cōtra hos varijs et dubie
ac pbabiles cōtinentur opiones
et expōes et q̄ plima fa
bula q in biblia ut i illis sapi

tuus repulsus ab q̄z omnes
galilias euāz et sapiās eqno
re ad eor voluntatē exponit
et declarant. ꝯ ꝯ
Ite pñi licet sint ablq aliqua
fide ut lege ab xpianis i eccle
sijs eor oriat sedm q a patri
bus eor et alijs sc̄is ultraiec
ti tamē diuin q pt̄ꝫ ꝯpta
tui regū de pubz eor de or
ente i occidentē sinu mirabili
q ex hac stella maris i pubz
eor et regnus nebroniox pro
modū nō sit nisi Vñ nebro
nim pellim ysaia pphaz v
tum ex iudia odiebe iosue
situ allegat dicēs q stella
maris i galilee et eor regnus
nō audeat hoc nō sic nec
euenisset ex ipor ad regū
mirabilem sed sic ex plage
et regionū eor sic nascē
tē ē ea questio i pubz illis
ex quorundus i modū pomi
sit rotundus et mare i medio
terre deinceps sicc cuz alijs

do q̃ oĩ mõtiũ aluꝰ ꝓ̃ꝫ
alitudine excedat & mag
ni maꝛ oceanũ ĩfluus
ꝑtibus mũdi nauĩgat et
illius septẽtrione uꝫ cõtin
nopoli et oceanũ effluat et
mõ̃ alabriã et apuliã ab al
titudine ad ẽtentoꝛia ni tanta
uelocitate deferant q̃ aliqua
nauigia absq; bono doctoꝛe
spũs ibidẽ nõ potuerũt ꝑ
tiũire Quomõ tñc ipm mac
medio ũtraq; et ex aq̃ ex ĩ
fluus mũdi ꝑtib; illius ma
ꝛe rubꝛ mõ̃ hyrcaniã et ma
ꝛe caꝓ̃ni nõ tñc
tate ex magno maꝛi ocea
no mittuat et tãm altitudi
nẽ mũdi ascendat & ipa
questio ibidẽ ad hũc ꝓlem
nõ ẽ soluta ñ ut ad ꝓpoſitũ

Incedentue Capi xlvi

Celoꝛum ꝓlaꝛ ytam de
quib; ẽ supi dcm̃ de hoꝛes de
regno thaꝛlis et julide agri
saude nati ĩ quib; regnauit

Jaspaꝛ terꝛus ꝛex ethiops q̃
duo munꝛa obtulit et ĩ mũdo
nõ fuit peiores hẽna et eoꝛ
hẽli in oꝛãe uita ꝑdiderũt
regna filiꝰ inferna et corrup
ti et hꝫ mõ̃ alios suos erro
res ut inde nunciarẽt et hꝫ
a fide catholica et duo ꝓbꝛi
pꝛis eoꝛ dñi et a fide thoma
nos et ipoꝛ pꝛedicare se po
tester alienabãt apostatabãt
et rebellabãt et ꝓ lõga tpa
ab aliquib; doctoꝛib; et sꝛis
ꝑtibus et ꝑdicatoꝛib; ꝛutilib;
et signis ab eoꝛ hẽli et neq̃
ꝛa nuq̃ potuerũt reuõti Vñ
ãno dñi o° c° lxxmo° de° hoies
rudes et nules q̃ i hoꝛ uelocꝫ
noꝛ sꝛis pastoꝛes cauꝫ cõtẽ
hos uelocꝫmos ĩtuuit q̃ se
tantaꝰ nõuerũt et sibi fabꝛ
ĩmpmuerũt elegerũt et fere
mũ qui tñc potẽ erupuerũt
et oĩa regna et sꝛis ipoꝛ uel
cꝫmoꝛ destruxerũt et ipos
iuuenes et senes ꝓ ut deo

placuit ablq; aliq̃ misereat
dia misereatur et deleuerit
Et omes eor ciuitates istas
et alia tras et regna repe
rit i quibꝫ nunc tartari ha
bitat et regnat i p̃nte die
Et ceperunt rambaldech et m
ginta diebꝫ oppugnauerũt
baldach m q̃ fuit saracenor
miliphã suaffor machame
ti m eor lege sicut papa sic
cessor sã pet Et usq; ei p
oia obediuerũt et ipm mil
phã fame occiderũt Et pro
modũ saracenu miliphã no
habuerũt nec hñt i p̃nti
die Et oia oppugnauerũt
thaur Et hec tres ciuitates
sũ meliores et diores ẽ totã
dominiũ soldam ſ de fon
tudine et fontitudie ciuitas
ramaldech et duitas nullꝰ
plene p̃t enarrãe Et bal
dach ẽ ciuitas q̃ antiquo ba
bilonia magna uocabã ci
qua fuit turris babel ſ ẽ

a low quo babilonia quodã
flentꝫ inter paludes et vmes
et bestias pradolas ad di
midiũ miliare tũclam Et il
la ciuitas ab antiquo nobat
silis i qua regium affuerus
et in ipa ciuitate i templo tar
taror ẽ arbor arida de qua
ẽ ꝑ plima narrat et vnusq;
modo q̃ ubi modo cũ arma
geris et sarpedariis sultodũ
et seris et alijs duabus mu
ris et ferris ẽ ꝑ miliphat
serratu ẽ inclusa Hã ab an
tiquo in oibꝫ p̃tibꝫ orientis
fuit et ẽ cõsuetudis q̃ sicut
q̃s rex ul dns ul p̃s tam
potes essent q̃ simil ul dup
pell fuit in illa arbore pos
set pedu et violet illi regi
ul dño aut p̃lo cui ungui
q̃q; p̃ciue ab india usq;
ad ethiopiã ablq; oim cõ
tradicone aliq̃ illi regi ul
dño aut p̃lo ut ido eor re
gi ul dño i oibꝫ obedit

et p omia iendit Si aliqs
rex uel dus aut ppls ptam
audire bene apet et oppug
nauit et illi arbore sanc
sua uel clipeu pendē nō pot
fuit ex tūc ipis nō obedīet
et ptam audire des ibidē
maxie defendit quoulq ab
ipa uoluit depellarit Sā ad
oppugnandā tota ūam aliqua
aumis ul thauris nō queat
ul euaduallare et tūc dus
tacuit illis pdix magn9
anus ſmpator aūgre uōt
ut pdē die et nō e nunc
maior ul potētior ul diuor
dus i mundo Sā dens brevib
tpibus sibi des ūras regna
et pūcias et gēes iquibus
uatr suus dus tradit ptes
pria eor et habeat Sā tpe
ſmpator ul se ipe regnat
in omib ūris et pūcis et
regnis iquib nabobodono
sor darius balthasar arphax
ac alluerus et romanu in

oriente ab antiq regnabat
Vñ tpe ſmpator tacuit
pmodū ut oib ridi fu
erat et fuerit ut ūre regn
nus sus xpianus et fides
xpiana q i omib pdis ūre
et regnis p infideles et hse
tices et nefarios fuit ob
tata tūc p fides nfores au
gustinetes et pdicatores et
alios doctores ac martires
de nouo magnū reflorē Sā
mercatores de labardia et
alis pdix diuitiis q i pdis
pribus degūt et frequēter
pueniūt thunc has ordies
ad illos pres Et eis ut aut
duo alios mercatores et fidelis
dantia fundit et oīa ne
cessaria largit ut nullatenus
sedm q quis aliquē ordinē
diligit et tpi mercatores
i diuisis pūcis emit unde
nos pdos diuisis ligus e
ridiculos quos dñs ordinib
qui tūc ab eis nō possūt

se ab alienare vl' apostatare
Et illos puos tuc fides docet
latuit et exponit eis libs
i quibz monuetur oes cõsuli
onos vndor et Henor et
oiu cor opinoni et error
Et tales libros et cor expõ
nes docent ipi pñi cordetes
sicut scolares docẽt in scolis
regulas et donatu Et tales
pñi erã ipi et diuisis lin
guis erudiu dantꝫ et porrꝫ
et mutuitur ibidẽ ordinib
de lõginqs pubz amore dei
et ille tuc ab ordinib nõ poss
sunt fugẽ vl' apostatare
qz ordinibz iugo sanctus sp
attrait Et p tale modu fides
mẽdicantes in pubz illis qz
plimos egregios hñt fidei
lores ipi impatoz et qa
plibus regulz et aliis holib
dilcos Et ille impator tanta
cor q regnu Ano dni o[mi]o
xl' fuit hõ statura bius et
nulli hmãs et deuoz audiꝫ
deu immortale hic fecit et de
diu eductu in oib fides et regi
mis sius q quis hõ posset
un qlcq lege fide vl' cau di
uno vdla nõ adorauerit deu
immortale Vu ipi fides de or
dine mẽdicatu qz plimos
diuinoz errorz et erroi hoies
ad fidẽ catholicã attraxerit
Et eaã ide fides ipm impa
tore induxerit q biblia i
diuisas linguas et leas tulit
re fecit et oia q deus p ipos
reges i quor regnis ipe regi
nare fuit optatus sp ipsidons
ceus lege fecit Et deo gras
egit q ipm ad hõ predestinauit
q ipse sup oia alios regi
regnare Et sp aũ prudẽ
tudinate et pro prudẽ gras
i lingua sua lege conficere
Et habuit quor filios primo
genitu melchior nõbat et
secũd' Balthasar tertius Jas
par quartus dauid nõbatur
Et cõstituit typenul in q

suos filios noiauy Et ille fuit
tirus ſumpator tartarox ex
caulis q̄ ut infra⁹ audiet
ſ⁹ ut ad ꝓpoſitū rediam⁹.

Quia itaq; ipſe tur mag xiv
timor eruptiones et oia
regna et tras et ꝓuincias ſi
bi deſuū et ſpiale ſibi nelocri
nor q̄ ut a deo fuit diſtinctū
itaq; eriperet et deſtruere⁹
et ipſos ſine miſericordia in
terficeret et funditus deleret
ſent Et tūc ipſi nelocrum a
filio ſolſe auxiliū ꝓpetrabāt
et ſe ad fidē pristinā et ad
ſuū dominū ſ⁹ ibunto ſe cō
uerſuros et reſipiſcere ſuoſq;
derūt Quo ai filio ſolſes fi
cere ꝓcuraret Et tūc tres re
ges bti m ſōpus monuerūt
ut nelocrum auxiliū et cō
ſiliū ſequi ibuerit Vſq;
apud deū diſtinctū q̄ debeāt
deleri et pure et fidei exter
minari ſtā deus cor neq̄s
ducatus nollet ſuſtinere obſti

nacē Tamē nelocrum cōſilia
rios filii ſolſis inuitos tñ
uenerūt q̄ filio ſolſam dix
erūt ſōpnia nō debē attende
re ipſum in cor auxiliū mul
cerūt et inuenerūt q̄ dauid
ſuū ꝓnogenitū ai valido exer
tu in auxilio miſit nelocris
que tartari ai nelocrum i
oi exercitu ſuo miſerecordi Et
q̄ plurimas tras et regna filio
ſolſam abſtuleri et q̄ plu
ra alia ſibi abſtulerit ſ⁹
filio ſolſes penitētia ductꝰ
auxilio dei et tuū regū bñdr
ſuorum et ꝓpiorum Nā tūc
de nocte ai validiſſimo exercitu
impator tartarox iſōpnus
apparuerit horribilis et ꝓ
cepit ut a pleniꝰ filii
ſolſis et ſuax tras ſuū deſi
deret et ai ipſo pacē et fir
mas amicicias et nequa ſi
uet et faceret mī ipſos prenue
ducaturus horribiliꝰ ſiqde
rit ſ⁹ tras filio ſolſam ꝓ

eius obedientia ablatus obtu
uerit inuentum vt et suo
pallium et alias insignia ex
emplo Vñ ipse Impator tue
tur a ulione et nullu pre
ritus licet ecia ablq lege tñ
genitalis tunc stare legatos
suos mittit ad pilbirn Johem
et petra pace et firma a
micitia sicut fuit et ipse Im
p uidelicet q ipetuu primo
genito suo filia altius rea
pere debet coniugale Et
talis pax ecclia et cōcordia
e tñ ipos inhodierui die
Et cū Impator de ibz regnis
qui sibi honorabiliū cōpus
appetierūt fuisset illustris
et de eor regnis et cōmu
nibz et eor via et gestis
fuisset fortunatus ex tñc cō
stituit p sp suus primogenit
et alij filij suor successor
hor trui regni noibz debeant
appellari et in memoria ipor
trui regni ipetuu notari

Et sic alii nefandum finem dele
ti et de regnis tris eor ex
pulsi Sz nūc hinc inde in ipis
patribus et aliis patriis suis
in illis patriis inde vndiq de
genit dispsi et in eor pris
tris et quibuscūq locis degūt
sp p alias hominibz spūalia dāt
tributū Sz obtinuerūt et
hūit ad huc sibi se sb spali tu
buto fortissima et formosis
sima puella q agricaula uō
tur de qua Jaspar trius rex
ethiopis q dño mortua obtu
lit rex inde nōbat Et in
ipa puella corpe bti thome
ablatū aliq honore gestat
Et illud corpus nefandus
bus e ablatū et ipis ec le
gitimis cultis totide restitu
tū Et ad hanc puella nef
dum i ēptu in eis e et uer
te pūt nullū aliud hoīm
il sit de trui cor ul p offia
tos Impatoris tumulor
tūlue ul pueūe tūlumtur

et ora

et oia cor mecum noua ad ue
deuda ex hac insula ad alia
deportat et ad eande insula
alia mecum noua de alus pti
bus ipis ad emenda deporta
tur Et u oibz publz orientis
uo e homo xpianus catholicus
ul peregrinus aut mentor vi
sus qui dyrellet se in ipa in
sula fuisse et corpus bti tho
me audisse sla commune va
tanuli e u oibz publz illus
q' ad huc corpus bti thome
apli tres reges debeat sequi
et colome tollere ut ibide
i ppetuu pmanet et quo et
qualit et p que modu hoc
fieri debeat et pfia publice
vanuat Et dicit videlicet
q' ad huc neiat ipe qui hoc
deo pfia placuerit q' eit et
ad huc neiat vus epis
colonen que deus ad h' eccl
gerit ta prudes et potes q'
ordinet copula matimoniu
ma filiu et filia imperatoris
romanor et imperatoris tar
tarox quos deus ad hoc pdes
tinauerit Et cu ipo contractu
et annuata reddet xpianis
tia ta ibide reuerent et vela
tuetur u bonu statu ipius
nu Et cu hys et m hus cor
pus bti thome apli ad cor
pa tua regu colome debeat
tollere et tale et tata cultu
dia uelcunq corpi bti tho
me apli no adhibet ex re
uerentia quam ppe habet
tudia cu unq sint debita
et ad huc plus debeat am
plari et honestari

Q uarto hys uelcunq v
nitur quoda libro ex
ueri et nouo testamento col
lecto i iudea circudat Et qui
potentes eatur ex tuc ma
iores et peiores eor hostes
armados pter morte vene
rabil orietis i loca i quib
ipis expedire videbat sus
tbs instruerit ut ipis m

cor errorib; consentire cõtie
mare videtur in cor error
reuẽna & honorẽ tamẽ de
cor magnitudie q̃ rex dei
et hos tres reges habuerũt
p̃ omnib; tẽpus ĩ corẽte omn;
xpiams et sarracens simul
exili & oĩ fauor potẽna &
honore apud deũ et homes
& puan de quib; dicẽ p̃ sin
gula cẽt longũ· ow ow
Qcter festũ bti thome
apli p̃ alios aplos bel
tis de q̃ plibus miraculis
que ĩ ptib; illis de eo legũt
et dicũt de hys ĩ ptib; illis
nil videtur ul' reperiũ sed le
gũ in ptib; q̃ tantũ q̃
corpus bti thome apli qu
escat ibidẽ ultr̃ ãnũ nõ pos
sit vnde tẽpus ul' videns
de hys ibidẽ nõ nil tamen
Quia cũ corp9 ablatũ aliq̃
reuẽna mũ pellimos hẽ
tes q̃escat legũt q̃
corp9 bti thome ibidẽ ĩ ca
thedra aurea reliquiat et dig
nus eucaristiã tradat et in
dignus retrahat et hys oib;
et alijs que de bto thoma ĩ
hys ptibus legũt et dicũt
penus nũc nil videt & q̃
dã ni corpus eius alios lo
cus mũ homes catholicos q̃ol
cebat hĩ oĩa et q̃ plima alia
miracula ueraĩ videbãt·
Cterũ in omnib; ptib; orbis
q̃ plima miracula de hys
regib; dicũt et legũt que
in colonia nõ videt videb;
dicũt et legũt ibidẽ q̃ ipa
stella q̃ ante hoc tũ regi
decessit supi ciuitatẽ stetit
et mõtẽ vsq; apparuit q̃
vsq; hoc tũ regũ corpa
colonie tũsferebãt supi ci
uitatẽ et mõtẽ loci non
mutauit & p̃ q̃ cor co
pa colonie sibi tũsiata
& tũc demũ ipa stella
ceris stellis pulchrior et splẽ
didior supi colonia tũsiit

inmobilis ꝓmanſit et uidet̄
ip̄m diē. Ite diabolꝰ
in cor libris legit̄ q̄ in coloma
ad hon̄eſtiſſimū ip̄or tū regū
ſit bella magna aurea i modū
p̄ut ip̄is tribꝰ regib⁹ in nocte
natiuitatis dñi apparuit ſtēla
ex tuo ſplendore candelar aure
polimar tota ecc̄ia tuus reſulge
at et illuminet. Ite diabolꝰ in
di et in ip̄or libꝰ legitur q̄
in coloma dextra brachia ip̄o
rū trū regū ſūt ulnā ve
nerabilē et dulſime alijs
brachijs aureis nudula et
vnꝰ regis brachiū manu ſit
aurea et ſiſtridi regis bra
chij manu ſit ebꝰ et i tuj
regis manu ſit murra Et ad
ip̄a brachia p̄ciapib⁹ et pe
regrinis ex reuerentia dem̄
ſtruxit Et tūc ip̄a oſſa ſanc
ta ad multimodū argenteo ſtruct̄
et ſyndone ſtrauit ip̄o filio
ſtruxit tūto filio i modū aro
matū ad teritur q̄ tota ecc̄le
ſiam munia odoris fragrāna
ex ip̄is oſſibꝰ ſanctis ſentiat̄.
Ite dicit̄ iudi et legit̄ i ip̄or
libꝰ q̄ quādoq⁹ aliqua tribu
lacio p̄ſſus exigentibꝰ tūc
ecc̄ie ſue ciuitati Colon̄ ſtat
ut inuocat ex tūc ip̄a bea
ta ſpōſa ex tribꝰ ſibꝰ
magis aureis coronatis ad
ſtella aurea ad hec tūa aure
ſacramenta diuina p̄ cautelam
Colonien̄ ponatur et ad p̄
uenerit ad aliq̄ eccl̄iam q̄
ad hoc elegerit ex tūc ip̄i
ſibꝰ coronati ferūt ip̄a
trū regū brachia alternati
vnꝰ p⁹ alio ad diuina ſac
rificiū in altari poſitū et in
modū trū regū offerūt do
nū ſacrificio munera que
ip̄is brachijs ſunt annexa
Et q̄ tūc tanta ꝑſi multus
et confluxus et cōcurſus et
deuocio ab orbis ꝑtib⁹ eue
niat oratur et acceſſit q̄
deus q̄libꝰ tribulacionem et

augustiā īmunētē ab ipis a
uertit. Item dicit Judi q se
pulchr ipor trū regū brōr
ī tumulo sciua ī quo ꝓmo
defuncta fuit posita et post
modū accepta ad huc ibidē
integrū remanēs ad huc a
lōginquis pribz a dūlis na
tionibz et honibz deuote vi
sitatur Et deus p meritū ipor
trū regū ibidē multas ūtu
tes operatur Et dicit q sup
idē sepulchr ad huc sit stel
la aurea q ab illo tpe ꝯdo
ipi reges ꝓmo fuit sepulti
ad huc remanēt Et deus per
merita ipor trū regū se
pulchr cor uerentibz et
ipos de venientibz multa
mira et ūtutes operet ī pū
tē die. Item dicit Judi q
frequēt in ihrlm et alias
aras ptes causa deuocois
mercimonior ul' deliciois
frequēt pueniunt q ad huc
ī ipa tumulo sciua hscant

reliquias balaā et iosaphat
et aliox plurimox sanctox de sci
ne regali reliquias uenian
das Idē Judi qui ī ihrlm et
ad alias aras ptes frequēter
pueniunt hntq et portant pe
nes ānulos et denarios au
reos quos a peregrinis alia
rum emerūt q reliquas sanc
tū regū in colonia tenge
bāt quos ai deuocois mul
ti uenientes et frequēt ofau
lant et allegāt q p fidē et
deuocōem ipsos ꝯ plurimū
milicium sanitates cōsequūt.
Item dicit q plurimi pegrini qui
de pubz ptibz ueniebant et ad a
lias ptes frequēt pueniunt
et aliq mercimonia de pub
licis ibidē aura recipiūt et
multi alia pua et mera deno
dia ibidē deferūt q de colo
nia allegāt detulisse et qui
dā ex eis deferūt ibidē tūn
q de cimiterio vndē mdui
rgnū allegāt se suptam

Et talia denodia de colonia
et tale tiram qrunt indi et
hospicis talui peregrinor et
de talibus iqerunt Et allerut
indi q̄ in ptibz eor horribz
illimis paludibz et aqs ulr
omia alia incommoda laudibz
maxiaz timaz parnāt nexa
tiones Sz ai de talu in palu
de ul aquā ptiaat oēs time
time fiant Et q̄ plima alia
mirabilia de reliqis trā re
gn et vndā mului ignā
in omnibz ptibz oriens dicit
et legitur plq̄ in ptibus
illis de quibz p singula lōgi
ora enarrare Vn q̄ plim
indi qui siegnier ihelin et
alias cum pres ppe dulas
caulas pueiunt nisi auxie
et ardenti ultius colonie
tulie desideraret si firgus
stati patre pollet tollere
Quor erna q̄ plim itime
mocuit et q̄ plim reluit
Ha indi pq̄ tiam cor
et pres indie sr egrelli
nullū oīno firgus pan pos
sunt Sz stati induit pelli
ca usq; ad talos longa que
sūt sua ex pellibz nobiliū
mor aialiū naturalr tribe
is et nisi usum s Et licet
sit in augusto in feruentissimo
solis ardore ai eis videtur
q̄ tui firgus in aliquo ptibz
no possent tolleratur qr q̄n
tū plus illis ortū solis tāto
plus sr homies debiliores
et minores Sz sr optimi sa
gittarij et omnibz nisi ai
tuti Sz ai ihelin et ad ali
as cum pres indi pueiunt
oīa que regibz et principib;
tis et regnis rpior pnt
alimarinor et sr̄aluer de
tribz regibz et colonia et
eius deo et plo pollicit
ingrē et no incolagnie sb
aliquo eq̄ et pnāpi sigillo
e lra sr̄a penit et rem
punit ut pibro johānē et

primatche thome cerrus pol
luit mutē et demōstrauit fīā
m oūibꝫ pūbꝫ iudie orē
tis ouies pūl nationes et
lingue hos tres reges glōlos
multū plus q̄ m hns pūbꝫ
hnit ī venenna spāli et ho
nore primace genuāl et ex
genubꝫ primace ligniā spā
lulime āt honorandi et glī
fiandi fīā hn āt oparn qu
mchoatē nouī testamēti
noatē genuāl et nouillis
mūdi tpibꝫ q̄ celebraūt pcem
tumultas ī vnea tuā nulli
q̄ mane hō pme tua sexta
nona ac vndena ī pia vnea
fideliūe laborauerūt ⁊ alīc
q̄ murmure mercedē esse
penuā receperūt. aw

Mane vidꝫ ihelm et
bethleē hn tres reges
glōli mī iudeos et ipa vnea
a durissimos et īexcusabi
les iudaice pfidie et iudee
lapides lōge foras mīserūt

et q̄uerunt. aw aw aw

Hora prima hn tres reges
glōli m merue vuētes
mīgentes ipam vnea duīs
tribulis undis et spīnis du
lor error et ydolatre oppri
tā vna ni bō thoma apō
mūdauerūt et nouos fidei
catholice fidei palmites ⁊ vi
tes in ea murlia plātauerūt.

Hora tria hn tres reges
delimati p̄ verīabilē de
nuo cōgregati et collī hui
vnee manias ex duīs ipe
dmens et hēlis et ydolatre
duritas tuā de nouo repoli
erūt ad palmites fidei q̄
ipa vnea tā pure et arcte
reperūt ītuitu et ligius ir
rigauerūt et duīs mercā
lis retulerūt q̄ denuo fidei ca
tholice vneas ⁊ fructꝫ pduc

Hora sexta hn ferūt
tres reges glōli q̄ m
medio mūdi ī gremā ē cō
stantinopoli cīūtatu ipam

ecā vnecā rex ītuitū & lig
nis putauerūt et purificatue
rūt ut plus fidei fructy faceꝛ
ut eius ꝑpagines et ouies
fines ūre ꝓ fidē et notitiam
eoꝝ se extendēt ut oēs ꝓlos
tribꝫ et lingue nacões de eoꝝ
fructibꝫ ac vnec vnꝰ et bo
ne sonate et ī ebriate nouē
duū q̄ plus solūmō ī iudea
lautabat ab ortu solis usq̄
ad occasū collaudauerūt· ·xv·

Hora nona hȳ tres reges
vnec dū sabaoth opa
ri glōsi caula ut ipa vnecā
plus opandi ꝓmane tūlcā
tes de occīre ut occīdere videb
de cōstantinopolī mediolanū
tūllati Et ipa vnecā duūlor
hȳelim et errōr hȳenoꝝ wlpe
aulas q̄ ipam vnecā duūlis
erroribꝫ et hȳeli demoūe ute
bātur ꝓdicatione et ligno
nē et exposēm ac nūpiatio
nē eoꝝ nunqꝫ q̄ dño obtu
lerūt ut ē lucē dīm expule
rūt et tenebras exstinxerūt·

Tudeama uo hȳ aut so
lus occasū ex tūc nu
mūdi et solus occasu hȳ
tres reges oparū glōsi de
mediolano ī coloniā tūllatu
etnia meretrīc eccl̄ē ab eis
a celeste pīc familias recep
tā ꝓpriā quelcēdi loci ibi
dē elegerūt Per tū primo
dū ꝑdīam vnecā dū saba
oth vīrtutibꝫ meis & lignis
ibidē nu pūtē die colē delie
rūt simulq̄ cū ītonans nou
testamēti scīptuis repūtā alu
quē ul aliqs leōs ab ortu
solis usq̄ ad occasū tā
teutonicos et glose spaliter
et mirabiliū siluā hos tres
reges glōlos ad loca tā ligni
na fore tūllatos et nouis
sime ad ecclīam et mutatē
ablq̄ dubio oīpotēti deo
ad hȳ spaliter ꝑdestinatas
clāls et depictas flā q̄ us
ab ortu solis usq̄ ad occasū

Cunt ꝙ̄ plime ecie cuntates
et loc magna maiora ul̄
maxima Que dē sua dem
te hūanitate p se et alios
ꝙ̄ plimos suos sōs iuuā
et i morte et pr̄ morte spā
liter honorauit et cōsecūt
et diuis virtutib⁹ et signis
et reliquis uerlaudis illus
trauit et declauit Tamē it̄
has et oīa ecīas et cuntā
tes et loca nō ē aliq̄ ecīa
tā nobili cuncton collegio
qui deū i ꝑpīs ploms ad ser
uiendū fuit allecti sicut
ecīa Colonēn ordinata
Per aliq̄ cuntis tā honest
tissimo ꝑplō et alis dei mi
nistris suis cuntis colonien
sibus ostendit q ex dīna pmūt
ta clemēa spālis hore stim
q omīpc deus in ipa ecīa
tā nobiles suos ministros or
dinauit Et i hac cuntate
tā honestissimā plin pue
stinauit In ꝙs tā nobilis

Ietate nobile cōmunī
q te deus tā singulari
p̄uilegio amoris et gratu
is signatius honoris et
natue dōs p̄ tūctis colle
gijs p̄amauit et dilexit
Et te i suos nobiles milites
p̄ elegit et ordinauit et i
spālissimū suū thelaur tres
reges p̄mucias gēnū et tres
gnū et eor fidamētū ab
ortu solis p̄ alias lōgis et
ecīis egregijs et signis
spālus et mirabilius dela
uauit et diligētius cōmen
dauit Vñ de hys deo sequē
gēs agē et i eius laudē p̄
mucias laudibz et seruijs
tibi spāliū tūctis et hys
et cōmissis de cūctis barbaris
cōlentis nūq̄ cesses et ta
cebis nec ipis seruire ve
cuideris Ne ut nequorum deo

et sius ſpuens et hoibus
despect ura et furore diu a
liqñ vilieris et arguens
ul' corripiens et exprimue
ris et ñ ſpialissimus progñ
tuus quib; ex hys nãis ſi
cellus ex ignominiosme sinat
ipi uelocius ſpueris et ab
oñib; honorib; abiacens
et i extremo iudicio ai sinul
tus reprobis ſz ai iubilis
glosis deo et sius ſpuens
et hoñib; dilis et elis ai
quib; i vmilo mundo ex hys
ſi alius collegus ex colleris
et ab oñib; ꝑfis singlariſ
veneris in die iudicii ai
nobilissimus ꝺb; regib; et
ſpuens gẽtiũ et ignaũ ad
dextris ai glã collocaris·

Nec enã abbꝫ ſilagio
illa tuus glosa que
ab antiquo agrippina uoca
bat· nuc sonat ẽ nomẽ q
a colendo deũ colonia nũcu
pat· ſlã in oib; ꝓbꝫ orie

tis in oibus eius oratoris
et appellis et loris i quib;
ſtor tiũ regũ glosor laus
duilis lõis et lingus ẽ sci
ta mi alia q̃ de ſtor laudib;
ꝛgnatice ul' ꝓlaice i latino
ſt scꝑta ꝓ ut obsequeñ scrip
tũ reputauc· Cap̃ xlvi

Ab helena cruc iueta
ꝓꝛ hys regnis ẽ trẽa
cõgregandis regib;· In re
ges ꝓegrem ornat ucbem
cõstantin alatis orꝛibus
Laudẽ inde ſt tullian cõmẽ
dan tuunati ai nomẽ am
brosia· Ter iuctos ter tulla
tos nutu dei sibi datos o
lit hos coloma· Ortꝫ dedit
ornamenti q̃ tres reges ter
iuenu excolũt coloniã· ſlã
quã loci mutatuci nec ut
oli reuiuci sũt ꝓ uia aliã·
Colũt reges ꝓſ regẽ sũmi
regis seruati legẽ colom u
lonie· Gaude felix coloma
que ex ſpiritu ſcã et ꝓuide

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

aa dumna tā nobilissimis
tribz regibz ꝑmanis gētā
et vgnā ai nobili collegio
ꝓpoz mūstros ornaris De
quibz plꝰ q̄ omnibz optibus
tuis gl̄aris et vbiq̄ tuar
ab omnibz hoibz sp̄aluer a
maris et ꝙ̄ hos ult̄ oēs
cuitates mūdi et loca sp̄a
luer idclinēter q̄eris et ve
neraris Et sicq̄ēt ꝓ oibus
mūdi cuitatibz regnis et
locis a regibz et pīcipibz
et nobilibz tribubz et usq̄
ad finē tē noīaris Vū q̄ū
to plus dei et suar ⁊ tuar
ꝑmanar meīas et eor nobi
libz mūstris ꝑ alijs mūdi ci
uitatibz et locis ⁊ ligius et
egregius uenāris et amaris
ꝛexcelleris Tanto obligamus
m die gr̄ar actione ⁊ suar
et tuar ꝑmanar et oꝛdē
nobiliū mūstroz uēcuma
vice uersa teneris Vū deū
et suas et tuas ꝑmanas ⁊
eaīdē nobiles mūstros m
tuli et tām hēas ueūcuma
et gr̄ar actione q̄ ex hys ī
die udiaꝝ sis secura reddēda
ratiōnē Amen.

Explicaunt gesta trū regum britannie

Millesimo trecēto tū q̄nto octo
q̄gesimo · Anno pr̄y natū
fluxerūt tpia xp̄i · Martium
festo huic finis erat meor esto ·

De tribus Regibz

IOHANNES

Almaticus scribit de rege Jaspar q̄ hūit arbo
rem fructū, in cuius sūmitate
quedam auis duo ova habuit
sub se in quibz pullos duo
animalia in nocte xpi sibi
leonē et agnum que exertis
alis ibi clamabāt voce
humana dīces. Gratias agim⁹
deo qui hac nocte natus est
et est rex regum omī et ma
ne agnus filius. Audiens is
tex ista magnus astronomus
erat obstupuit ascendit q̄ mō
tē vidit nouā stellā
clariorē aliis scribz dicit
auxit thus et myrrā Ascenso
suo dromedario stellam se
quebatur. Et de Rege

Secundus rex balthasar
habuit arborē ante castra
suum fructuosā. ex cuius su
mitate prosilit rota eadem
nocte ex illa rota volauit
alba columba q̄ dicebatur

nit nocte magna dicens.
Gratias ago deo qui natus
est rex regum et dīs domina
tum. Is audiens rex ascendit mo
tē vidit in q̄ stellā nouā as
sumptis q̄ muneribz ascenso
suo dromedario stellam seque
batur et uenit mediam ad illā
et sīmunē unctiones ifrebāt

Tertius rex melchior istius
rei erat pgrinus et eadem
nocte pcepit filiū quē obste
tices receptum ut lauaret
et nō puer lauaret sufficit
de alueolo exiens se dare
exclusis manibz nocte tota
clamauit et dixit. Gratias ago
deo meo quia natus sū cum
eo qui sit rex regū. Quē rex
pater pr audiens stupefactus ex
iens auctū in monte vidit
nouam stellam et quod a si
lio audierat i stella agnouit
Et sumptis ibi muneribz ut alij
ascenso suo dromedario ceptā se
quens stellā duce ei

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

comitatu magno ihrlm p
uenerūt querēres puerum

de tygnea denarijs
p quibz xp̄s vendebat

Legitur in quadam hi
storia regum orienta
lium. Quod dño munera ob
tulerūt q̄ thare p̄r abrahe
fenestre monetā seu denari
os ex utilitate cuiusdam regis
mesopotamie notē. Hunc
Et recepisset tygnea argēteos
pro suo solatio hos denari
os dedit abrahe qui p̄os i
peregrinatōe in exilio cōsolatus
Et p diuinas manus cū eum
res isdem denarij ad manus

malachiaz deuenerūt et oī
p̄os a fr̄ibus empti fuit io
seph. Et postea dum duceret
in egyptū ihm argentei a fr̄
bz p fluuium ad manus ioseph
sūt reuersi et p̄is fr̄ibz re
stituit fr̄es p̄os dimi re
portabāt. et p̄is fr̄ibz dimi
ttens fr̄es dispēsatos
ioseph p̄os argenteos dereliquit. Qui p̄os
misit in saba p nūcium ps
exptc pharaonis et regnū
Salomōis dñi ab oriēte ne
mr regina saba audire eiꝰ
sapiām p̄os tygnea argē
teos optulit in templo et p̄i
bz roboam dū babugodno
sor rex babilonie templum
spoliauit et thesauriz abs
tulit p̄os tygnea denarios
cum aliis thesauris regis
regi Godolye qui seruire erat
in exilio et cū aliis thesau
ris regum Godolie usq; ad

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

natiuitatem ẽius ꝑmanserũt
Et nunc regnũ Godolie in ꝯgnũ
mubic est ũusquisq; Ilaud iraq;
dñs melchior rex mubie vid
in stella ẽlium de ũgine nãm
ꝑos ꝯgnta denarios qs an
quus et nobilis auz in usu
sanctis nõ reperit sedm de
nuntiũ ꝑos dõ obtulit. Jo
ca uẽo bta ũgo maria in e
gyptũ fugiens mensi herodis
in loco quo nũc est oratis bal
sami aĩ alijs magoz mundꝰ
ꝑos ꝯgnta denarios amisit
Quos quidam pastor repert
et penes se ꝯgnta annis ser
uauit. Et nunc ann̄ sanctã
creuit de usu idem pastor in
ihrlm se ũtulit et ihesus
ab mercatoribz suis habuit
cum Et xpo in templo ꝓdicãs
n̄ et docẽs ꝑos ꝯgnta den̄a
rios et alia magoz munera
optulit quos usus ẽque ꝯtemp

sed ut ꝑos denarios in tem
plo offerret et alia munera
sup altare poneret ꝓcepit
Quod et pastor fecit et u
ti ꝑos ꝯgnta denarios i
cartonã ꝓtexerũt. Et postea
nãt ꝑos denarios ꝓ tradi
tõe dederunt Et ipis dena
rijs ꝓ uidam ismaelitis agr
figidi ꝓ quãda denarijs emc
runt et reliquos quãdã
denarios militibz sepulchr
xpi custodiẽtibz tradiderũt
Et cum sanctã esset aĩ denarijs
quod ꝓdictorum erat sã
ctum fuerũt diuisi et usque nãt
diuisi. Nz antecessõ nõ erat sanctã
qd de ꝑos fieri debuit semp
insimul ꝑmansert ut audiui
Si scriptura ꝑos denarios
argenteos appellat qs sanct
quis omne metallũ argentũ
appellauerit Sed nulli dubi
um quin fuissent auzei

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

De agro figuli

suspendit

Iste ager sanguis nō
est magnus ut dixi sz
pfundissime effossus z desup
resludmay et foraminibz ronī
dus pforaty et p illa foramīa
corpa mortuor mō pcipiunt
et post dūm nī sola ossa
ip̄iunt aliz est locꝰ tāpius
ad ut mortuor corpa q̄ A
liqualiz sufficē nō possz. Iuz
hic ager z locꝰ nalz delec
bil z arboribz pulchrim quē
fratres pdicatōes in fressin
meo emerūt sed nesno si ip
sum obtinuerit. Sūt eaz ape
q̄plurima scōrum hermitoria
hospicia z oratoria q̄ tanoia
qui nūc sunt deserta Item
ape est cauerna in qua per
negato xp̄o pmansit z lam
ruit et amare flevit Nō
longe ab hac cauna est locꝰ
quo Iudas desperatus se

Anno dñi m° cc° xxvi° in
die Colum & dantam tres
reges translerent ad
loca in quo nunc manent
& nouus chorus cole
brat & archiepiscopus
celebrat colim pmcia
le

Iste psalmus uiserus
signatus est legendus
ad laudē & honorē sōr
tū magor cū viij pāter
nr̄ et viij Aue maria
et iste psalm⁹ spectat ad
tres magos et intelligit
q̄ fuerūt uerba magor
eo tp̄e quo dn̄m nr̄m ih̄m
xp̄m quesierūt ūenerūt
et tetigerūt et xp̄m adora
uerūt cū suis oblationib⁹
et deuotionib⁹

Deus iudiciū tuū regi da
Letam⁹ nūc eas ut admittet
nos dn̄i ih̄m xp̄m querē
et inuenire nūc et in oī
necessitate nr̄a Amen

Rex baltazar cui concessit
deus mentis et corporis
camacam et tunica regis
indutus iacinctina et pal
lio pallmitus duce stella

pānis eū suoluti cernē
tes quem corde & ano de
ri sempiterni et regū regi
adorare tibi supplico ut
succurras mihi in oīb⁹
tribulationib⁹ et necessi
tatib⁹ anime & corporis
mei Amen Pater nr̄ Aue
maria ter

Rex gaspar quē intue
ns et indutū veste hosti
na respicientem iuste
ri sacerdotale eadem stel
la dei illuc p̄duxit ubi nāti
tem nri temporis dn̄i
nr̄i ih̄u xp̄m in p̄sepio
iacentem uideris ut
eum uerum deū et la
cerdotem adorare et
xp̄m deū existentem mē
te et thure honorare
tibi supplico pro oīb⁹
tribulationib⁹ meis
ut miserearis oīm meor

necessitatū amen Pater
nr̄ t Ave maria ter

Ker Jaspar qui nigra
et rubea tunica nidu
tus calcamentor ua
rietate ornatus candē
stellam dñi ex se
quutus Et p̄missā eius
incarnationē at crucē
sanctam eius p̄cioſū
sanguinē significasti q̄
immortalem quē diui
ne nature quē inestima
bilis potentie cognos
cisti te rogo ut in ī
petres veniam de oī
bus p̄cīs et suscipere
in in oī necessitate
et tribulatione ac in

multimodis indigen
tiis meis Amen Ter
Pater nost̄ et ter Ave
A Aborriente venerūt
magi aur thus et mur
ram offerentes dñō
Reges tharsis et
insule munera offerēt
Reges arabū et saba
dona adducent Oremus
Ecclesie tue q̄s dnē
dona ppicius intuere
quib⁹ nō aur thus et
mirra profertur sed
q̄d eisdem muneribus
declaratur immolatur
et sumat ihc̄ xp̄c filius
tuus dns deus nr̄ q̄
tū p̄ē et sp̄ū sancto
uiuit⁹ t regnat⁹ deus p oīa sc̄la

Ter iaspar ter melchior
ter balthasar rogo uos
per singula noīa rogo uos
p̄ sanctam tr̄initatē rogo uos
per regē regū quē magi
tem in astris uidere me
ruistis ut cōpatiamini tri
bulatiōni meae hodie
et interuenire pro me ad
dn̄m tu⁹ desiderio cerules
facti estis et sicut uos
p̄ angelicā ānūciationē
de reditu ab herode eripu
it ita me hodie liberare
dignemini ab omnib⁹ īmi
cis meis uisibilib⁹ et ī
uisibilib⁹ et subitanea
et īprouisa morte et
ab omni confusione ma
la fama et ab omni pe
riculo corporis et ani
me p̄ xp̄m dn̄m nr̄m
Amen ℣ Reges thar
sis et insule munera
offerent · Reges arabū
et saba dona adducent · Ore⁹
s illuminator omn̄ gen
tiū da populis tuis per-
petua pace gaudere et illud
lumen splendidū mitte
cordib⁹ nr̄is quod tr̄ū ma
gor mentibus inspirasti
dn̄i nr̄i

CHRONICA D. LEVOLDI NORTHOF

Historia ar[chi]episcopatus Christiana Comitis de Marka per Dom. Leuoldum Northoff fideliter congesta scripsit

Nobili viro domino suo carissimo dño Engilberto Comiti de marka Leuoldus de Northof Canonicus Leodiensis et gibbas secularis ecclie Leodiensis dictus frater humilis et subditus cū dei timore et iustitia fidei gubernare et amore Christi nomine inuocato et speciali affectione qua ad vos et ad vestros comitatus de marka semper habui, ad precia mearum tam pridem qua etiam futurorum vos presentium quod honoris et status eiusdem comitatus relatores existat. De Comitibus de marka vestris progenitoribus de eorum origine et ipsorum gestis et successibus qui se habuerunt quicquid acciderunt et presentem quicquid et qui futurus sua tria et dominus usque in hodiernum diem dilatauerunt quae ea habui et recepi tam ex scriptis antiquis tam ex antiquorum dictis et relatibus tam qui ex eis quam quorumcunque primo vidi et cognoui. Ego opusculum duxi describendum vt vos vestrique progenitores comitis de marka vestigiis inhierentes distincte iustitiam et timorem dei tenere et vestros subditos debite gubernare. Ad hoc nimirum hunc opusculum operam dare me induxerunt. Vir et ipsorum comitis et comitatus natalis dilectio, quia progenitores mei ab antiquo ipsis familiares adhesisse dinoscuntur qui dilatacione dominij et possessione tria memorantur et non tamen seruiuisse. Intendo etiam hic nonnulla temporum medietatem inserere et directe dictare de imperatoribus. de regibus. de archiepiscopis et episcopis. et aliis quibusdam principibus et magnatibus et populo de tempore beati dionisij de marka bone memorie qui dum leodiensis episcopus gesta et honoribus quos sibi et ecclesie leodiensi

m qua me sciat canonicū suū tempe contingebiant. Necnō de
dnō Engelberto de Marka epō leod' eius nepote & successore qm
nūd ēst q̄ deus p̄ suā gram dignet & oseruet. Gaudeā p̄ p̄ria
gesta & suo tempe frā duri huic opi alacrē indā. & pur que
melius poterō inspiciā. Et sic fastidiosus lect' dulcia alimenta
legendo hō deguster q̄d p̄ria magis delectet. Quod amōē gredā
ad ea q̄ sūpius ſ̄ narrata si nō dignet' bīa dnāio ad ī
formacōnem bīaē & bīōrū successō duri aliq̄ p̄mittenda.
Olim igit' bone dne du ad huc my tenciori etatis bie statu
apud me ī scol leod' essēt q̄sciui. Ego bone indolis bie ige
mū aptam considerans p̄ter documēta scolastica nōnulla
studiu tibi dare & impmē. aliq̄ q̄ cogitaui tibi posse p̄o
desse. du ad regimen Comitat' de Marka bone tue ingred'
Veri q̄ ſ̄ nōnulli sicut credo aut bie memie cōmendasse
Hēo hic aliq̄ ex p̄dcis tibi duri ad mām reuocandū bi
ex ipsis & ex alijs q̄ huc supadde si placet possēs eligē que
dent tibi mātiam cogitandi & q̄ expediat faciendi. Et p
mēto nō habeatis si p̄ simplicitatē meā mi⁹ plene. bel
mi⁹ caute my ſ̄ aliq̄ scribere p̄sumo. q̄ bie ut alioz mte
ciones loco videant mūne quemie. Cū ſ̄ fama bono zelo.
Scio enī tibi a deo datā talem mdustriā nullem q̄ si mete
soliata tibias attendē negocia bīa mtro leuiue mtro q̄
melius potius expedire. Hinc igit' gnāli plebatus. p̄mo
& an̄ omnia tua exhortor. bie in omib⁹ bīs factis deū p
oculis semp habeatis. Justa iudicia faciatis. Ecclesias & ppbos

Justitia regis
stiam principib

Gray Scale
0 1 2 3 4
Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

honeretis. eos q̄ nō grauetis. ꝫ ab iniurijs defendatis. Jcem
uiduas orphanos q̄ pupillos. ⁊ pauperes abiurijs ⁊ calūpnijs
cum oppressionib⁹ defendat. Publicas uias straturas ⁊ uie pro
transeuntib⁹ ⁊ uenientib⁹ tā mercib⁹ q̄ ceteris securas ⁊ liberas
obseruetis. Nec sit uob aliq̄s uestrū qui nō puniatur q̄ uiam
violauit libertatem. In hijs uos caueat uestra caritas ut malis uos ⁊
meant ⁊ bonis diligant. Jura ⁊ hereditates uras ⁊ Jurisdictiones
Jura ⁊ dominia obseruetis. ⁊ nō minuatis ꝫ potius augeatis
sicut uri fecerūt progenitores. Jta uros subditos mecū se discordantes
ad pacis gaudia reuocetis. Jta nō sinas in ira uri spoliatores
receptatores ul fautores ne grigat de cetero q̄ uobis ⁊ pri uro to
ne meorie gerebat quis ut pro pria uos oporteat spolia p
pluere. De alijs nāq; uris progenitorib⁹ nō audiui q̄ spoliatores
diligerent fauerent ꝫ eos pocius odiebant et eos du deprehen
si fuisset uiue non pepercissent. Jta cū uicinis. dnis. ⁊ cū ciuita
tibus ⁊ opidis q̄tū in uobis est amicitia ⁊ concordia obseruetis.
nō permittentes ut uri subditi uel quilibet alij de uris mutuonib⁹.
⁊ de ira uri ipsos dnos. ⁊ corpora eorū acq; ciuitates ⁊ opida
infestet seu molestent. Ne sic de uris amicis uob faciat inimicos.
⁊ in uos conseqter exsistat guerra sua sicut recolo uros progeni
toribus nō semel ꝫ pluries egisse. Ipsis q̄ uris uicinis. ciui
tatibus ⁊ opidis ac alijs pertranseuntib⁹ uer tutū saltus. nō per
mittentes eis inferri molestia. Hec uobis cū uris uicinis ac cor
dium stabilem obseruabit. Hec uram fama longe late q̄ di
uulgabit. ꝫ hec erit uis tam spiritualis q̄ temporalis nō solū meri

endus / sed ab omnib⁹ collaudandꝰ ⁊ sic ẽra bñ stabit in pace ⁊
in requie opulenta. Item consiliarios habeatis bros maturos ius
tos ⁊ fideles deꝰ timentes q̃ in consilijs dandis non quant lucra
q̃na vel suoꝝ ñ. In consilijs aut̃ semp attendatis q̃qnsq; con
sulat, verꝰ bene vel nõ bene. ⁊ corp deꝰ tractet examinetis ī cord,
vt possitis, dñ sint, respondẽ. Et vos ad ea hñt̃ prudent̃, vt si diu
ermit ul consulant. q̃ vera sꝑ ⁊ iusta, illa admittatis: ⁊ si aliq̃
sint q̃ dñost ul fauore ducti, vogant ul osulant, qđ nõ sic ius
tum illis neq; admittat̃ consilia sue ꝓces: sed semp sup̃m
veritatẽ ⁊ iustiã. Et ad officiatos bros attendẽ aureis, ne bros
hoes ⁊ subditos grauet indebite. Eoꝝ oputacões ꝓpiales
audiatis ad eas soliate attendentes. Officiatos ī q̃tũ vitare po
teritis mediate pecuã nõ ponatis, pro q̃ rpa officia obliget
eisdem, qz eo ipse se reddut. qđamodo suspectos q̃ q̃ut officia
pro pecuã obtinẽ. Nec sint hꝰ consuetũ ab antiq̃ officia pro
pecuã sic obligare q̃ nõ possent̃ deponi ab officijs nisi ꝓus
pecuã ꝓpluta. Qua dampnosũ sit vobis ⁊ bris subditis of
ficia pro pecuã obligare. Exemplũ recipe poteritis ex hijs que
hic narro videlicet q̃ me lodrico ꝑpuo vidi ⁊ captus sum
amõ hij q̃ lucra moderata sectant̃ ⁊ capiant q̃ut ⁊ pro
curant vt in officio ponãt mediate pecuã. Et si qñ a se
ipsis pecuã tanctũ q̃ ad hꝰ sufficiat nõ habeant a suis amic
q̃ libenter vellent lucri esse ꝓcipes sub mutuo recipiunt
vel sub vsura aq̃runt. Et hoc totũ in dñoꝝ ⁊ subditoꝝ
dampnũ maxime cũ ex ipsis officiatis aliq̃ sint nonulli

Officia publica nõ danda p pecuniã.

Gray Scale
0 1 2 3 4
Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

quy luara exercé ꝺsuetuꝺa ꝺsueuerut ꝺri tãtu mirꝰ cõsci
encijs in officioꝝ aꝺmiñstracõne & regimiñe ꝫ acꝺendiꝺ. ꝓꝫ
nauseꝺ em̃ est ponẽ aꝺmiñstratores officioꝝ q̃ ꝺeũ nõ timet
ner ꝺsalent ꝺsciencia. Nam tales ꝑ tyrũdem ꝺsubditos re
ꝺunt & oꝑpmũt. oꝑtacõnes ꝙ̃ aggrauãt & cumulant. ꝺr
sic ꝺnõ aꝺempta facilẽ officia redimẽꝺi ruꝺa ꝺucatus ba
leant in officijs remanẽ. Ser vobis scribo, aꝺ silia in con
uemẽcia. ꝺcare ꝓssit si placet. Dicit em̃ in ꝓuerbio. felix
quẽ faciũt aliena pericula cautu. ꝓꝫ ꝙ officiatos q̃s expe
rencia ꝺocẽt fiꝺẽ in officijs se ꝺne nouitus nõ facile ad eo
rũ amocoem̃ seu mutacõnẽ vos ꝓmittatis mꝺuci. & q̃ ple
riq; aꝺ bene agendũ exempla ꝓuocant. ꝓplus q̃ alia. Licet
vos & vros ꝓꝺecessores Comites de a/arcu ꝓlures habuistis
& aꝺ huc habeatis officiatos mitis & mendabiles illoꝝ in ꝑ ce
teris ẽ memoria ꝑticulari recolenda. q̃ ꝓplus ceteꝝ Comitatꝰ
in Castris mũdrionibꝰ Juredictionibus & possessionibꝰ ꝺilatasse
& ꝓmouisse nosc̃itur. ꝺri opa vsq; in hoꝺiernũ ꝺiem
extant & apparent. ꝺr eoꝝ exemplũ ꝑfectes moꝺerni q̃
officia gubernanꝺa susceperũt tanto ꝺiligencius tanto ꝫ fiꝺeliꝰ
in ipsis officijs se stuꝺeant exercẽ. Jnꝺe eccos tam vinos
q̃ mortuos. officiatos tives se ꝺe quibꝰ aꝺ pns mea ꝺforma
ta ẽ memoria ꝺri aꝺ huc apparent opa. ꝺicturi. Ludol
phus ꝺe boymen. miles. Rutgherus ꝺe Alena miles &
Gerhardus ꝺe plettenbrecht q̃ aꝺ huc sup̃ est. Ludolphꝰ
namq; siquiꝺ restat̃ antiquoꝝ relacio sub Jdulphꝰ ꝺomine

Compta plũb q̃ pba ꝓcurat

Ludolphus de Bomen.
Rotgerus de Alena
Gerhardus de plettenbergh.

Rudolfus de Monte

ad eius vsū. Castrū de Ayarkū cū eius pertinēcijs a quodam Babodone de Ayarkū acquisiuit et emit. Castrū de Blankensteyne construxit et fundauit. Agricolas qui possessiones et Jura emit. et comitatū ap plicauit. Burgēses qui de Siberna dapifer eius ego nouū ciuitatem et fundauit. hic honoris et balliatus dñi sui fidelis et strenuus executor. hic sub comite Ruerhardo in guerra orta epm Colonien. Castrū de Wolkenberch. et dominū eū sua pecunia ad vsū prius comitis de dño Humoldo de Plettenbrecht redemit et munuit. hic. oppidū qđ dr. Mulhestud incepit et finauit. hic. Castrū de Elbartenberch finauit. et tirm forte ibidem construxit Gerhardus aut de Plettebrecht dapifer qđ in officio suo qui bellis fuit et fidel cuius opa manifestant. hic. tra sibi cōmissa Jura bñ cōsuando. dona a subditis nō grendo talr se habuit q hinc quiby ipse pest oibus grata exstit. hic Castrū de Elbartenberch et oppidū Mulenstat p pre dictū Burgherū ayliū primo inceptū et fundatū. aplis forti ficauit et pfecit. et Castrū nouū adiecit oppido supdō. et multa alia bella ibi fecit. hic etiā Castrū in Roede cū oppido adia cēte fundauit et finauit. et multa ibidem circumcirca bona acquisiuit ad vsū Castri pdō. Alia q plura. bella tam ī molendinis q in pistarnis fecit ibidē. Jde qui Gerhardy cus trid de Clusenstreyne construxit et finauit. Inter hi nomīa est de pductis tribs officiat. bidel de dño Ludolpho de Boynen Burgherō de Siberna militē. et pdicto Gerhardo. q aliqs cerū bmōi aliqs fortaliciū tempe sui offiij pro se sicut officiati

modarno tempe faciuit. 2 castra dñi sui pmittit. quib⁹ uicere
2 perire. castra uō bñ ꝛ edificie integra ꝙstruerio. 2 dum
tempꝰ requirit quit possibile erit 2 necesse munitu hoīnib⁹
2 victualib⁹ munitis. In guerris 2 ꝛ armis bellorꝰ uos ꝑ
ꝯsortatu 2 ꝙstante fidu 2 aiꝰ ostendatis. Quid ꝛ aduisis se
morꝰ comissaone 2 ꝯsilia ne ꝑnetis. Attendites q̄ de roboam
rege filio salomōis legit ꝛ libro regum. relicto ꝯsilio seniorꝰ grauis 2 ꝯsilio iuuenū ꝗbꝰ q̄ ꝑtim
consiliū dedit ꝗ seniꝰ obedire uolebant. ꝗbꝰ ꝯsiliū dedit regi
ꝗ iuuenes recessit ab eo 2 sc̄s regi Jeroboam subdidit. Non
reddat uos hic ꝯsilia ꝛ sicꝰ uiris. Quia ꝑpauit ē ꝛ libꝰ sapiē
oīa stultus ei consilio 2 post nō penitēb⁹ 2 neq̄. Quia agit
oīa ad consilia regulē sapiēs hīs ꝯsilia ad amicū audiendū sc̄. q̄ē
ꝛ bñ uō ꝯsiliarios ducentas ꝑtē electos nō ad leuib⁹ ꝑsuis
ut Jnuidis q̄ adulant 2 loquūt uob⁹ blanda 2 placentia sed ad uba
uos adhibeat. 2 ad ea aliqn̄ q̄ nō expediūt 2 nō aurē ꝑbeat eo
perdat⁹ ꝑtē deus. ꝑ uīm ut quale talia ꝑpuat. Ner sic
mittam̄ uō sensu. ut nō uelit⁹ audire ꝯsilia uiꝝ ꝑtim
ꝯsiliarioꝝ uobis fidelium. de q̄bꝰ certi estis q̄ uō uellent uobis
ꝯsulē nisi q̄ ad bñ ꝑmoueret honorem. Dixit ē eis ꝑ salo
monem ne imitaris prudētiā eius hō ē primatē. Jn publicis
eū iusticiis ꝗbꝰ habita publica fiducies expedit q̄ sit dñs
sc̄ memorabiles 2 ꝙstantes ostendat maxie dū salua Justicia
2 honore eius nō licet fieri q̄ rogat. Nō q̄ regnū illi q̄ nō
uellent q̄ fieret hoc q̄ rogūt. Dū estis ꝛ ꝑpō exhibeatis

bos ee affabilem ꝛ benignū ī salutacōib⁹ ꝛ loq̄lis bñs q̄ hoīb⁹ pauperib⁹ bob armentib⁹ ī corp nutare ꝯqueri volentib⁹ audiēdā nō neget⁹. ℣ro sūcto bob ꝛpenso. bel q̄ q̄dq̄ alia re bob ḡra nō negligat hoīb⁹ ḡras reddē lero bblie. br cognoscat bobis ḡtā esse qđ fecerit. ¶ Stud nō costat bob n̄ bba q̄ mlta hoīb⁹ erit ḡta ¶ Iudim aliq̄ salua misericia bnā q̄ sctas rauo istud facere ꝺsueuist. ¶ Illis nāq̄ q̄ m sūcto bn̄ bsp ī finē bene sue fidēi ꝓseuerāt. dcr bos nō solū ḡras referre sī etiā corp suaꝝ sorib⁹ filiis ꝛ neptib⁹ br ꝓpter ℣o etiā illis tūto fauorabilior existans ¶ Tempa bnā nō ītuēb⁹ expendat⁹ br die nō tertiā in nocte. ꝛ noctem ī diem ℣z horas diei si placet etiā⁹ dispigiat⁹ br ꝓmo mane baptis dō ꝛ bob missū audiēdo. ꝛ deinde ad ꝓandiū si nō habuīs nāria ꝓuidētie lusib⁹ ꝛ plāctu quē libet ꝛ placuit bacādo. ¶ In expens fuiendis ꝛ ꝺcurnis tenēdis ꝛ cōmunis nemo in domꝰ tbuēdis bos tūtor tempet ne plꝰ expendat⁹ q̄ cōueniēt ꝛ onestē ꝓpluē balcatis mi⁹ enī bitupabile ē in bīs exessū nō fuē q̄ ꝓpter debitis remanere. ¶ Nam ꝓncipes ꝛ magnatū q̄ habēt ītus defendē nō timē cur. nec q̄ q̄ fuē ꝓuīc si i bōis deficiūt. ¶ In domꝰ ad dandis ꝑdm doctrīa sapientis. Considerāda ꝑ hec q̄tuor. Quis deus. Quid deus. Quāē deus. Quādo deus. ¶ Quis ē etiā q̄s non dicē q̄ q dndū ē sb mutuo rctpe. ꝛ posse illud difficulter posse ꝓpluē ꝛ si q̄ ex quanda bos oporteat mutuū ꝙtrahere. Caueat bob a mutuis ꝺsumus ī ēptū ponitis ꝛ magnē ab illis ꝓtulosis mutuū ꝛ dampnosis ex quib⁹ bne oporteat

mlcaadnē fideiussor ponē. ad gmestā stant m̄ Salomā assueū
ē fī. Sumamō cū abitu mortuor. Abiecō creditor subiaut
sūtua. Carptum ē cū m̄ libro sapiencie qui accepit mi
tuum ferius est feneranus.

Ad ea ūgē q̄ supius sē pdēt. alia q̄ sequūt ad abitum ꝛ
ad pacificam tūe gubnacōem ꝛ defensionē mē actū expedies
esse puto ut pfī Comites de ayarka bnitas ī diuisibilī. q̄ uet
bidē ut castra. Iurdicō. ꝛ dicēdū q̄ bnī tminō ꝛ nō per
plēs Comites gubnent. Hic cū pax in tra potuit ꝙuari. Hic
cōit bnos duos ꝛ alios cōmcos duasses cato forte defecan
q̄ fī nō possit sistentia cū diuisa. nō si diuidat aut bna ps
subditor. bno dnō. alia ps alteri dnō adhereb. ꝛ tūc tūa
ad se defendendū cū abilior. cōit aduersarios cōmcos qui sic cū
diuisa q̄ hinc hostis bnitas forte ꝛ bnilit se defendet. Nempe
cū est ī ebdōgelio. Omē regnū ī se diuisū desolabit. q̄ satis
pz. Nonnullis dominijs ducatuū. Comitatuū ꝛ alior dnor qui
olim magni fuere nois ꝛ potētie. q̄ nūc p ꝓtiones diuisas +-
m̄ heredes suas ad statū mediū se reducta mauē cū impuū
auctē sic sanctiū. Ducatus ayarthonatus ꝛ Comitatus diuidi nō
debere. Et statut bidē m̄ dominis q̄ diuisa se q̄ semp decre
uere. sic bidē cōit q̄ ī dominijs q̄ discione nō spauit q̄ con
tinue magis ꝛ magis fortificantur ꝛ arctant. Vnus cū bnitas
ligat. diuisa frangit. Et sm̄ philosophū. Vnus ayregatus
fortior ē se ipsa separatis. Ad hoc ūgē Castrorū Castrensis ꝛ alior
Comitatus de ayarku anglicos ꝛ dānigeros bnitis de nacion

opidoꝝ opidanoꝝ. Dirigo mie ſmonē vos hortādo. vt ſi volui
tis my tra hre tranqllitatem ⁊ pacē ꝓcurā vob ⁊ hīs filiis
ac ſucceſſoribꝫ neām ⁊ qꝫ mauie ꝓfuturā. hꝰ erā pauce
vt ꝓuid milno dōrē. cui fidelitatē ꝓfert. Comitat regnē aliqñ
ſi regnē comitat ⁊ pluies ꝑtes regit qꝫ hꝰ veri ſilr for
midandū eſſ. ne mīta ⁊uenientia ⁊ ꝓcula ſequent. vidz
guerre diſcordie inteſtine mē dnā ſic diuiſa. ⁊ mē agillos
⁊ ſſirmigos ⁊ opida quoꝝ vna ꝑs vm dnō. ⁊ alia ꝑs alteri
adhereꝫ vt ꝓdom eſt. et ſi illi dm ⁊ qē ſic era ꝓuent plos
filios gnāret. ita q ia diuiſa ſidiudi ⁊ord ⁊ingeret ſic ēo
mitatꝫ de agarlu otto redigeret ⁊ michili ⁊ ꝓderet nomen
atq fama ſortitudinē ⁊ hōrē q ꝑ comites de agarlu qui
fuerūt ꝑ tempa hēſſ in ꝓnā ⁊ep ad maxia ꝓlitudine
labore dilatatꝫ eſt. ⁊ eid adiutoriū ſuoꝝ militū. ⁊ armige
roꝝ ⁊ aliorū ſubditoꝝ ſ ſortie ⁊ fidēr aſſiſtēt vnlie et
ſrēnue ꝓpugnatus eſt. et ſicut famoſa numeroſitas ⁊ ſrē
nuitas hoīm militariū qbo ꝓpe comitat hīdat dnoſ ſuos ꝑpm
comitatū fortificauit ⁊ deconuit hūc hēſſ: Dic coridem mili
tariū multitudo ad eoīt de ſe diuſi ere tūc ꝓculoſius ced
rent ī ruinā. qd me ſe alcū ꝑs comitē altam ⁊ diſſenſiones
⁊ ī guerras forſitan oſurgeret ⁊ ſic oēs ſubditi depaupe
rarent ad nlla ⁊ eos ecc ſeruicias. Verū ad hec vob illa
dnā ad memoria reuocanda. q ego ꝓnā vidi ⁊ audiui. ⁊ ꝓles
ꝙ vob audiſtis ⁊ vidiſtis. ꝙ qbus ad ꝓmiſſa ꝓcuedā ifor
matiōnē hīē poterit aliqlr. vidz q defuncto bone memorie

dnō Rodulpho comiti. dnō mō Engelberti comiti pre. du de
macello Euerhardō de ayarta ppo ad hunc ppositū monasteriū
erigere ⁊ edificā monasteriū in hunc de corū substancia copiosa
Castrēsi ⁊ aliorū multorū militarium nacta opidanorū. Cortacy de
ayarta a dnō comite Cleuensi. ⁊ a dnō comite Engelberto p dnō
ibi pdictis petet sī possessionē emendi. Cortacy ad hō pdōs accē
tenuit. ⁊ aliorū assiliū ⁊ assistentiū q ibi aderant auxilio ⁊ con
silio resistēte. dō Castrēsi ⁊ alii stipdō de solicitate paū pdictorū
sī cathetes ad pacem bnanimo cōsilio mō sī habito redierūt.
⁊ eisdē dnō comiti Cleuensi ⁊ domicello de aut nodum erat audēs
p hunc locum ergatum dnī Johis de Lymburch respondere. Rogabat
magis ⁊ suadebat q pdō domicello Eilhardo. de bonis ⁊ reddit
Cortacy de ayarta talis ⁊ tanta porrio sedm cōsilium ⁊ cōcordiam
amicorū paū hinc ad hō assumendos daret ⁊ assignaret ⁊ sibi
decreuit. ⁊ de q̄ posset ⁊ deberet mitio sectam hō rogabat ⁊ sua
dilectō q Cortacy de ayarta ⁊ castrēs multis ⁊ reddit
simulet ⁊ sel poret in hō nō gsentiebāt. Qz solebat de comi
tatu ppe ecclesiā manere. ⁊ cui regimē apud dnm comitem Cortem
remanet. cui fidelitate tenerēt pstare. licet sel filia sibi posset
recte ibidē audiri. Decreuit si Comes q̄ fuit p tempe sibi debat
⁊ procē. iusticiē ⁊ debitū ne prius hēditarie optata remanat
q̄ sibi sedm aliorū cōsilium fuit possibile fuit ⁊ amouet. de
Cortacy bona alia ⁊ reddit assignet. et procē maritent sibi
stanti corpe debite. sel alii pudeat eisdē. fuit decretū fuit atq
iusticiē. Hic tamē q̄ pdō comitatu castra opida ⁊ municiones

Exemplum de
non diuidendo
Comitatu Mazebon
arte in hereditate

Jurisdiones & districtu indimisi maneat & sub bm⁹ comit⁹ prudē
semp consistant. Hec p̄dēi scripta que sedm̄ sensū meū quietatem
expedire mi videt. salua m̄ & omnibus aliorū consilio meliori.

Post hec aut ad hystoriā de comitibus de Kyburg & de ord origi
ne que superius in principio sū exorsus. ad q̄d principalis mea
& hūs opa tendit meū me conuerto. Erant eni sūpt⁹ antiq⁹ monast⁹
ordinis benedicti cisterciēs ordinis habita & rīpta testimē. & ad hec
epa & hūs p̄sb⁹ in p̄mis antiq⁹ fida relacio memorat & tenet. Duo igr̄
comites fres ordem Imperatorem scilt̄ karū q̄ nobili & illustri ro
manorū q̄spia & p̄pemis parcam videbāt hospitio q̄ hūs in Rhodier
nūd diem mīe nobiliores & potentiores in Turie romana reputant.
Hūj duo fres cū p̄dō Imperatore ad p̄tes istas migrantes bene
rūt. q̄ p̄ p̄uisionē suor⁹ parentū p̄tenta habuerunt. vbi⁹
Imperatoris fieri potestas & fauoē tuū emeruit & dominium
cupiētes q̄ sibi domicilij locū tutū & fortē q̄re montē quedā
locatū ateruē illius incolis Walliseerle ritu rudi rudis mōtosū &
nemorosū ac basse plebeis mīe poterūt firmare.

Primo q̄dem vbi⁹ montē cautum de arboribus explanātes
& cruce cū q̄pīn mōte cū arboribus circūcīsis castrisis Gallabat
& finabant. Jnē hūs anno q̄dā q̄ Rapolthon vocat⁹ Alsatie fuit⁹
hom omen q̄uitans. p̄ operūtū & securitatē suscepti fugi
ta & sīm dm̄ refugiū q̄rens se recepit. quia idē dns rece
pit & leste & q̄ capa sedm̄ morē templis illius a nobilibus hūs
fuit portum & diuolute dicens operatrijs. Nō deficiet hic do
mūde deo vbi⁹ prosperū. Procedite ad opa & secuti gratia

Comitū Marchionū origo et nobilis Vestinorū Romana familia

Otho Rom. Imp. tertius

Wolffesberle

Gray Scale
0 1 2 3 4

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

dei opus ho fcir ꝓsperabit. Interea ꝓpiente ho comite de
Jtinsbergh aus aie termin comitatꝰ longe lateq; dilatabat
a ꝓpriis. Nec aliud nomē cōtio tēra illa habeat. arbitrat esibi
si aurū sibi q; nō expedire mōtem illi finari. a ꝓ alienigenas
occupari misit ad eos nūcios ut cessarent ab ope q; minus
prope esset apud eū. Ex hoc castro suo nomē ꝑdiderūt vocitēs
ꝑmū Jllena. qd est dicē minus prope. Comes hū Jtinsbergh
volens eos ꝓpulsare ad dem montē ni q; castrū finare ꝓperuit
obsidē comparauit videns loci forte a inexpugnabile vacuus inde
recessit. Post hoc hūj duo fires dei castro Jllena finato. aliud
castrū q; magis prope esset apud reuū ḡsue colonia sup fluui
um qd dr. Dime ī mōte ubi ad huc apparet castri vestigia
q; Aldenbergh vocabat fūdauerūt. Hic q; dei fires. dei duo
castra aliq̄to tempe comitꝰ possidebat q ꝓ suā mdustriam
a ḡsuete. necnō romanā impij fieri poterūt si successui tē
poribꝰ ni posshombꝰ a dominis ꝙut mserꝰ dicat. ꝙstmodū
nō modicū dilatabat sa qdā duobꝰ fratribus comitib de ayonce
a de ayarta a eorū comitatꝰ a domina sustinuit. tandē qre
q; sicut final vnitas a dilectio dei duobꝰ comitatibꝰ adiuerit
ꝓpriū. sic nec eoꝝ successores cōites cōcedat deus virtutē pacis
ꝓperuū. ho nūq; expediens est deinq; ꝓ ho stant fortes virtutibꝰ
a se mutuo ḡsueti ꝓ eorū vnitatē potestū poterūt ipugnatū
ssidij fortius ꝓpulsare q; si nō fuerint (q; absit) eorū potestas
diuisa adūsantū facili succūbet nēssibꝰ.. Hoc ꝓpensiores eorū
nō ꝙnde attendentes q̄ens retroactis temp̄ibꝰ ꝓ ꝓpagandes

Comes de Jtinsbergh

Etymologia vocis Allena

Dime flumen Aldenbergh castrum

Comitꝰ de Monte et Marka

Otho 3. qui regnare inspexit

longeu temptis qpmiquate gridud eos desudi a distare conerge
rat. torice p mrimonia qpmiquet ueru renouabat a no admi
ptenciā sibi q qn qpiquare sufficiens erat disuetti tue nudi ut
raro inter hos est guerras no ee. Ita qdam duor fratrū corp
q ab ipis descendut filior a neporū noīa a ppria successa gs
ta usq; ad tempa lotharij tertij Impatoris antiquas temporū
abolenit oppe de Impatorib a Regib q tempe medio regna
uerut a de aliqb alios medetib hic duxi aliq inserendi. Incipi
endo ab ottone tertio Impatore q regnare incepit Imo dñi. a sillo
qdicto ottone defuncto hericus dux Balwarie filius herici ducis
q fuit gener de hericu fre qm ottonis Impatoris succedit
a Anglie in regem ab Archiepo Maguntino Imo dñi. a°. xcio.
sco hericberto Coloñ epo erat Coloñ tue qdidere q qm non
coronauit qro eo q iidem dux in reuisione de regalia qm offen
derat Insignia regalia post morte ottonis violenter de eius ma
nib extorquedo q tñ idem Impator postmodu festū natalis
dñi in Colonia celebrans sibi satisfactione placat. Cui recon
siliat idē Archiepo qdixit se qpe die esse mortē sue qd a
fris e. Cui succedit qdegrin Archiepo. defuncto hericu pio
Impatore a designato p qm pus pdictis sibi successore co
rado duce Regij sanguinis a egregie liberalis qppe. q nudi se
subiecerat aliquo fruct. Idem conradu successit in Regno.
Imo dñi. a°. xxxvo. huius. Conradi filius hericus filius puer
aqs sublimat in Regem. a post filiam regis Anglie duxit
in uxorem. Iste conradus Impator filios nudos. defuncto

Rauos

conrado Impatore succedit henricus eius filius. Anno dñi a°
xlo. hic wandalicum duadit & suprat & hongros. defuncto hen
rico eodo Impatore successit eiꝰ filio qrto. Anno dñi a° lxxj°
hic saxones avaro sibi tyranno rudolpho duce bunguidionis
episcopus rebellantes duadet. & me hic ille rudolphus occidit. hic
henricus Impator discordia cont papa gregoriu. q' alio nom
hillebrandus vocabat longo tempe tenuit. Erat magnanimissima
fuit. Romā obsidet roma leonina capit urbē ingreditur.
papa fugit. Ibi papa victoriā optinuit. & ab ipo coro
nam Impiale recepit. Post hic conradus Impator filius puer
aget in Italia coronat. Istius Impatoris tempe a francis capit.
Antiochia iiij kalend Julij & sibi tuenta & lancea dñi. Anno dñi
a°. xcviij. Postea capit ytherlim. Idus Julij feria sexta hora
die nona. & ibide Godefridus dux de Bullione & archiepiscopus dñi
Rodo obsidet q° beneno tempore. Eid dux uno anno regnasset
fr eius Balduinus princeps Alemanie in regē assidet. Henricus
Impator expulsus regno a filio suo henrico rege vxul moritur
leodij. Anno dñi. cvj. & corpus eius sepultū in capa sti lamberti
de ussu legati extat. cum essit excōicatus monstruose leodij
nō sepelitur. donec postmodū filio ad papa venisse
liato ad Spiram delatū est. Huius etiā Impatoris. Anno dñi°
Bruno natione. theutonicus de Colon ordine Cartusien incepit
et filiter incepit est ordo Cysticiens sub isto Impatore. Eodē
Anno dñi a° xcviij. Henrico auō quarto Impatore a filio ex
pulso. & mortuo. Ipse filius eius henricus quintus Anno dñi

Ordo Carthusien
et Cisterc.
ge inchoauit

Ao. 1097

1097.

ayo dñi succedit in regno. & post septē annos romā uadit. papali
pape & consiliaē & adiuuatu ab eo symoniā in Impatorē benedi
citur. Iste henricus Impator Italicis papē resignat ibi restituens
ei anulū & baculū cuius relinquit electionē liberā sub isto tenore
Imo dñi ayo cxxo. Ordo primo instituit. Incepit. & post Primo dñi
ayo cxxiio Incepit ordo complanari. & Primo dñi ayo eadē feria
quinta post pentecosten in Bituricensi. Henr⁹ Impator meritis du
ros corpis exactis diebus & sale usq; ad Spiriū portat⁹
& ibi sepelit⁹. Defuncto Hē henrico Impatore legatos suos Philippe
ad Francie & principes regni ayagudie quesiuit. & ob Lotha
rium ducem Saxonie. qm & Lotharius bonus sapiens & industrius
erat deuotum ecclesie præponendum diuitijs & honoribus elegit omnī as
sensu quem colon. Epūs Anglus in regatione sue ecclie benig
nū regem & quem postmodū Innocentius papa sedis in loco
in Impatorem & Augustum eius. & in Impatricem coronat
uit. ligē in regem Lotharius Boemiam inuadit & quedā
suorū principū fraude mitra sua ayilem passus & sanguē
uidelicet grigenas & xl. occisis. eodem anno Karolus Comes
Flandrie in ecclia beate Marie occidit. hic Impator expeditionem
ram secum in yemalia mota redeunte Primo domino ayllesto
Cepolby in patria sua moritur.

Hystoria Comitum de Altena et de Monte.

Sed nec memorie hystorie Impatorū & regū de hys
toriam Comitum de Altena & de ayonte bñ digressi
mus redeamus. qm de ipsis sacre pdē opis principalis est
mencio. Predē ligē Lotharium Impatorē tēpe q̄ regnare

1120

Adolphus Everardus ab Alt.

cepit primo dñi a° xxbj°. Cui pdci duo castra Jlcena xpl
dorbergh & com̃ domina uxor p duos filios primog fidatar
successores hm nomen erat Adolphi Alii Everhardi uxor
rent hel gunter ul duas filias Eraclius hr idem filius Adolphi
& Everhardi ad duce Limburgen in bello in diocesi Leodien
contra ducem brabancie Comitem Louanij ad Comitem flandrie
interfuerunt. Ubi nõ modicus homõ fuit strages. Cui aut
idem Comites victi essent ad propria dans Eilhardi
exinde tam grauem concepit egritudinem scrupulis & rancor
sum hr relictis in lecto habitu nocturno tempe de castro
Jlcena clam recederet equitat habens ad pagendu pen
tenciã & perpetuo se exilio relegare. Hic ex sanctorũ patri
arcarũ pauli in urbe romanorũ de inde sci Jacobi. postremo
sci egidij limina visitauit & de inde redieus venit ad
quadam grangiam ad monasteriũ morbidu pmente & q
p plures dies gustauit alti sanguis putrendens hr am
mam suã lucrifacit porcus pascebat Eraclius aut ut duo
anilicie eius ministeriales in peginatione iter fuerunt & ille
pertransirent. q ei de via dubitarent quidam que simul habe
bant hystrionẽ mittit hr de via requirat. Hic pastorũ por
corũ a longe ad ipm adiit de via requirit. Ipe hr pastore
illu cuidam suis mittens p ejectrem in lectu qui in bello p
dicto contraxerat ipm agnouit & conato ejus ad suos
rediens hoc nuntiauit eisde q' statim dem hystrionẽ de tali
relatu talis meredibili redargere ceperut. Duelli tamen

cuius assertionis ostancia vsq; ad locu vbi porcos pascebat ve
nerut. et alloquetes ipm teutonice. In gallico respondebat vt
sic se occultaret ne eu agnoscerent qs ipse in p̃mis stud qm
eos vidit agnouit tandem cord deuota importunitate victus
omota quippe fuerut cuius viscera recognouit cui flentes p̃
gaudio m cuius ruut oscula seu ad grangia ꝑgunt magri
grangie quis sit. et quare. ordia ꝑ ordinem narrant. q ad
mirans no modicu cosurgit de nocte Abbatem moribudu
festinu adijt abbas nouu maiori admiratione mane filiu porc
et cellariu aduocat ipsis q a magro grangie sibi relata fuerut
referre. et eos seu ad grangiam ꝓdcam adduxit. vbi ꝑ ordi
nem ab ipso comite. et a suis amicis veracem rei geste
seriem cuncta narratibus addiscerut. Abbas aut videns manu
dui talem mutationem fore dextre dei evasit. et ipm aga
spu diuino repluasit vt habitu monachali assumet deo ꝑpe
cuius amore se tocies liuidauerat ꝑpetuo seruturu. q effectus
na. et breui tpe erut ad monasteriu moribudu cu Abbate adduxit.
suis ibi monachis deo deuotissime seruebat. Processu uo tpis
cu esset ordinis cysterciensis fuentissimus zelator. et auctor. diuina
gra inspirante hoc ordinem ipm amplius dilataret. abbatis
petita licentia. et obtenta fratrem suu Adolphum comite de Al
tena. et alios suos propinquos ad visitandu ꝑgrit. fr suus
Adolphus comes me. extra locutionis tpa audito fratre. filio
salutari. qr mirifice eu diligebat. Castrum Aldenborch cu
multis possessionibus sibi ad petitionem suam tradidit ad

Adolphus

Alden-burg castrum
quod Cœnobium
Cisterciense fuit

(79)

Cenobiū cysterc̄ ordinis ostruendū. pro mde mītis cohabitatiōis grā deo ꝓpiciens q; michi fuisse siue contēptui reputari. Venit ad thuringie ꝓtes visitare ostagiū eos suos nobilem virū Hizonem comitem. Gizellam comitissam quigē sua cū suis salutaribꝰ monitis celestis vite ꝓpie ꝓbabula mīstrauisse. tandem cōsiliū dedit ut fundaret abbatiam ordinis ꝓdicti comes dō grā diuina sic bene cepit ad perfectionem bonoris sue desiderii ꝓ omnia acquisitorum tradidit mōtem sc̄i Georgij cum omnibꝰ ꝓtinentijs suis, fr̄i Eckhardo olim comite hec audiente deinde in omnibꝰ benedixit grās eis ꝓpiciendo in moribundo tui gaudio est reuersꝰ. Et abbati & conuentui omia que agenda exposuit. q; cum in suis suis ordinationibus ordinauerint. Tunc abbas initio consilio & assumpto fratrū suorū cōsensu & missis de agendis ꝓbabilibus huc tam agendis q; cōuisis virū ad modū religiosū ac bone testimonij iam dom̄ Eckhardū memoratū comitē Hizonis cognatū bonarum locō ꝓdicti corpis fratrū consensu in prīm̄ spiritualem elegerit. Qui a venerabili Henrico archiepō mogūtino sacrū suscepto in abbatem ꝓpontificalem benedictionē est promotus. ꝓmde ꝓfatus comes Hizo ad quiete sua Gizellā deo a q; bona cuncta ꝓcedunt grās expediens locū ipsum ad consensū filiorū suorum Henrici & Cunradi & aliorū fidelium sibi ad omnipotentis nūc expō. eius q; sanctissime genitricis agarie. Bēti q; Georgio martiris & bēto Benedicto in odorem suauitatis optulerunt Adolphus vero comes ꝓdictus qui ꝓdictum cenobium

Mons sti Georgij

Comes Adolphus de Alt[en]a — Al[tenbergi] — [Co]mes et sepultus

monus Petrus suggerente cuius fr̃e fundauerat hr̃ p̃mittẽ. defunctus in ipso monastio sepelit̃ recognoscit natꝰ hr̃ in hebdom̃ diem ibidẽ. p̃m̃ memoria nor migrata Comites de[n]s regia dñi loci fundatores primarios extitisse.

Hinc ordẽ iterꝫ ad historiam regũ reuertam̃. defuncto lothario Impatore p̃decꝰ Conrado. henrici Impatoris de sorore nepos fr̃ friderici ducis Sueuie q̃ amic eiꝰ regnũ assumpserunt ad regnũ. hic cũ vna cũ fr̃e suo p̃dicto contra lotharium Ep̃m ad rebellionem animauerat si Impator Ep̃nam obsidens vix ad deditionem coegit. Cepit aũt hic Conradꝰ regnare Anno dñi mo cxxxiio. Impauit annis xb. hic p̃dicante in Ep̃na sco bernhardo. ibidem mirac̃ula multa facẽte crucẽ recepit. ad hoc regni sui vñ. Ipse. a rege Francie p̃ constantinopolim in subsidiũ tre sce arrec. eiꝰ mouet. in p̃sidium delabit̃. ad hoc studio mefficaces reuolut̃ hoc tempe erat scillatardis q̃ manse ipse p̃mag. uam sup̃ reuit. multa mirãda p̃dixit Anno dñi mo cxlvi mortẽ Conradꝰ Impator sucadic. friderici filius fr̃ sui fr̃e dederici ducis Sueuie. hic comis nobil gloss. magnificatꝰ fuit hic Anno dñi mo clx. romã ꝓficiscit̃. in die assu. ci. in aquisgrani a papa adriano coronat̃ Anno dñi mo clxv. in die sci Johannis Lucas aragusinꝰ archiepm suum in ciuitate sci Jacobi crudeliter occidit Anno dñi mo clxiiij Impator friderici mense aprili ascalonam capit. et destruit. Inde eius corpori trium regum p̃ Reynaldum

Jurhiepm calon ſc̃ crucis Iſte fredericꝰ ano dn̄i a° clxxxp·
m die aſſūpc̃ois bt̃e marie filiū ſuū henricū coronari
fecit m argentino dn̄i a°. clxxxb fredericꝰ Jmpator cū
Jmpatrice beatrice vxore ſua. ⁊ filio henrico rege Juuene
aquis paſcha celebrat cū magna glā Jnmo dn̄i a°. clxxxbij
Galahardmo pncipe turcorū Sindonem regem iheroſoli
morp̃ bello bmar dnicam crucē de marbo xp̃ianoꝝ
violenē rapit Jcon capit ⁊ alios ꝓcerꝰ marmor. de inde
ihm ad ddicōnem cōpellit. ⁊ yamo mde copulſis turcos
m ea collocat. Poſt hec arno a cardmali ꝓdicat multa cō
ſignant. Decīo ano fredericꝰ Jmpator cū magna multitudine
gentiū bemoꝝ p ſuctū vie ſic̃ p bulgariam trāſit poſt
multas ſtages turcorū ⁊ victorias ꝓmouet in ſyria flu
uiū trāſiens eq̄ cadit ⁊ de aq̄ extractꝰ moritꝰ. ⁊ in an
tiochia in cāa ſc̃i petri Jnmo dn̄i a°. cxc. ſepelit. Cui 1190
excrcitū fredericꝰ filius eius duo boemie ſibi regendum
aſſūpſit. q cū no diu ꝓ moritꝰ ⁊ no modica ꝓpiam
ce mde meſtiā rehnqſit. fredericꝰ igit̃ Jmpator mortuo
ſuccedit filius eius henricꝰ rex ſuebie in aſtrēdis ⁊ acce
in hoſtes largꝰ ⁊ munificꝰ. Cui dno dn̄i a°. ccxcij in aſtino
paſche a celeſtino papa cū vxore ſua conſtacia filia regis
Cecilie benedictōnem imperiale recepit Jnmo dn̄i a°. ccxiij
in vigilia bt̃e katherine. Alberꝰ epūs laud ſc̃i duas bri
tannie. Camte de hoſtaden ꝓuincie ⁊ Jmpatore henr̄ ſanc̃
te cōmis occidit. Decīo ano cccv Jngltie Richardꝰ ꝓ ducem +

1197

Austrie de Gloramarinis pbis reuertes capiē a Impatori tra
dič a quo se redemit p maviam pecuč summam. Anno dñi
a°. cxciij. hemricus Impator, repata expedicōne sraida, Apulia
a Sicilia, q̄ sibi rōne suę uxoris debebatur sibi a suis grauit
a eid nato est ei filius qui Fredericus nocabat. has postmodū
tres uidelicet Apuliam a sicilia, Fredericus pdaus, de assensu pn̄
cipū Impio comodic ad finem, ut impiū suis hęredibus hęre
ditarid fieret. Anno dñi a°. cxcvij. mense septembri hemr
Impator mg Apulia moriē relicto filio suo Friderico pmulo
ad xmč suā Constantia, q̄ statim mortuo pre diuersi Apulię
plimabant. pdaus Adolphus comes de asonie Philippus Colo
nensis fidatus gemuit Adolphū comitem. Adolphus autē ille
gemuit Brunonem archiepm̄ Colonen a Adolphū comitem
hic Bruno tempe Lotharii Impatoris Colon pdic ecte
a ad ipso Impatore in Apulia existens apud Barrid mor
tuus. pdaus aut adolphus comes sī comitatu a Friderico
Impatore by gemuit Fridericū a Brunone q̄ m Colon pmot
archiepos exticerūt. Gemuit a Gulhardū a Engelbertū Guer
hardū uidelicet de Gleena a Engelbertū comitem de asonie.
pdaus bō Fridericus archiepos, ad Fridericū Impatorem ex
peditōne contra Melodianenses exercitus in Italia obiit.
Cuius ossa relata in loco predō Bunghe q̄ patruus suus
Bruno pdaus fundauerat sepulta fuerūt. Bruno aut
prepositus Bonnen, fr pdicti Friderici archiepi mortuo.
postmodū Philippo archiepo Colon archiepatū sub hac

S2

Jmperatore frederici Jmperatoris filio suscepit. Et semo ad festū
et dubis remutat. Et adolphus frēs Euerhardi qdā comitis
filius in archiepatū Jnno dñi. mo. ccxiij. succedit. Iste adol
phus archiepūs, mortuo henrico Jmperatore, pauctis sibi adhe
rentibus, spēs ad principibus, fauente papa Jnocētio iiij. Et
bonem henrici ducis suevie filiū regis anglie exsorore
nepotē Comitem pictauie sibi elegit. Ipm̄ q̄ duo dñi. ap.
adiij. aquis coronauit in regem. Cetere principes philippū
ducem Suevie, henrici qdam Jmperatoris frem̄ eligentibus.
hinc discordem idem archiepūs adolphus mirū, in modū, expulsus et be
alij dicit. B. ap. corrupto postmodū desiuit et philippo ad
hesit. Quor q̄ auctē aplica deposuit est. Ex postmodū
Octone p papam reprobato, eruit restituit. Jnno dñi. ap.
Anno 1222
cc. xxij. assensu maio coronat est henrico filio friderici
secūdi. adhuc iuuenī in regem p̄ electū. epūs colonien
sis aud̄ progenies illa comitū de Jlsenia et de ayonne si
cut dilatabat in possessionū ampliatione sic successiuis
temporibus diuisificabat. et multiplicabat in filiorū et hered
propagatione, be predam est. quē q̄ creationes dictor in
plures heredes fieri oportebat.. fuerūt q̄ predā duo co
mites qdā adolphi archiepi colon. frēs frederici et eī
hardus. frederici comes tenuit castrū de alena et euer
hardus castrū qdam sup̄ fluuiū lippiam in prouincia he
rmphen qd̄ Wyenburgische vocabat. et castrū de vsenbergh
sup̄ Ruram qd̄ p̄ frem̄ suū Adolphū archiepm̄ de suisse

Wiggenburcgge ..
the Herenghe op
der Lippe

Ysenbergh op der
Ruer

constructu. Isti duo fres m sedo gradu aspexerat comite de
ayone q tue erat credit fuisse comicti Isti duobz fribz suc
cesserut Adolphz Comes de Altena filius fridrici comitis
et euerhardi comitis succesit fridrico filius eius Comes de
ysenberch q habuit sororem henrici ducis limburgen dyabolo
psidente ausu sacrilego. hen. prem dnm Engelbtm archiepm
colon. iuxta rpe cofidentes suus essi propinquus, qz pdc
Archiepus Engelbti filius fuit Engelbti comitis de ayote et alio
cnd duos fres suos videlicet m ayonastien et aliu m osnaburgen
Epos promouisti Insidias ponendo inuenire gnessberch vt
eu caperet. Illmo dno ayo &c. vob m die bti Willehardi epi m
scribi mirat hoc seculus tam nephandu et horrendu. hen.
de ayolenarden q sibi m archiepatu succesit ad vindicandu
animatus fauoribz sibi, fridrico Impatore, Cui deus gratis
epus oct. mensis cum caritate. metuo henrico eius filio, quo
ipse de consensu principu coronaueat m regem. simul adcmp
nauimus contra pdcm fridericu comite et suos heredes nec
non possiones eoru, qz pdcm regem henricu m Nurebergh
prolatu. Castra eius ysenbergh et nygebinugthe ad opidu sibi
cohgerentes diruta st, et solo equata. possessiones eoru, alie dme,
a qbus tenebant, adiudicate: singuli illos prout potuerut
arripuerut sibi. Post hec, eid idem Comes fridrico omnibus
suis municionibz et possessionibz pdictis exspfius absq; mitra
leod mo hoye et leodrich a Baldeloino mlice de genef capit.
et br quida diu tamq hostes, ab eo mbicato fuit et susceptu

Nygenbrügge Castrum cum opido diruta

Gray Scale
0 1 2 3 4

q̄ pro duobꝫ millibꝫ marcarꝫ. benedic ꝑpm̄ m̄ bispo. colōn
electe. ⁊ aduocato colōn deliberans q̄ extra portā sū sweri
n colōn. eligēda ītām ibi stā m̄ modicū q̄ ad huc ibi ex
mē ꝓsecus est m̄ rota. Interea negligētes nō erant nec
desides Adolphꝰ. comes de Jlstena ꝑdcus ⁊ sui milites q̄ sibi
adhesere, mē q̄s duc nacōnes erāt, ꝑ. extis sibi ꝓncipalr ad
ligrenses videlicet progenies de cboymen ⁊ de altena q̄rū ꝑa
que consilio ⁊ auxilio tram sua gubnabat. ⁊ nō modicū di
latabat. hic nāq; comes ꝑdcꝰ, parētelis sibi fidēli assistentib⁹,
tempe huius dissensionis, dissensa ne religē nō in ꝓnde cogreat.
Jnter lippiam ⁊ brisnam fluuios cōterminos. opidū qd̄ hamme
vocat confirmare ⁊ finauit, vt ibi gētes dispsas de castro
wygenbrugghe ⁊ opido, nouit destructo q̄ loco ab in̄ ꝑpo
distat vocarent. Jncepta ad fuit dū opidi cōstructio. Primo
dñi ag̃ cū vob. m̄ die anere. post hec, qui cū ꝑcis lippie cui
eis mutuo sociata, vt conflgerent dispsos vt dicū est. sic
m̄ ꝑtibꝫ sup flumīe Rure ubi castrū ysenbergh diuicū
erat nō more solitudine ꝙ ludolphus de boymen amicus
dapifer eius castrū q̄ vocabant blankensteyne dimo sexti
m̄ die vt ꝑancraty cōstruerent vt haberent refugiū hij
qui ibi erant dispsi ⁊ denudati ꝓ quare multorū duarꝫ
conflictuone. comitaty aut cōfortaty ⁊ nō modicū dilatatus.
hic ludolphus miles de boymen dapifer vt supius enarra
tū ḡrā sua fidelitate ⁊ industria comitatū dilatauit ⁊ ad
auxit. antiqtū ad huc narrat relatio. Ipse enī cui esset dapif⁹

Hammenstede Comitas edificari incipit Anno 1225. in die Cinxit

Ysenberg

Anno sequenti confirmatur et fit Blankenstein per Ludolphum de Boymen

Cuerany in Alden-
mestere

Ehene flumine

Liberius Comitum
cum castro Limburgh
de Monasterio

Riezelle riuus

Eldinkhusen
Aldenrike
Bozinty

& potens amicus hic dns sug m pcibz sua omisit & reliquit
sua omnia toto tempe sui offic. Cui xvb anis Comitatu gu
bernavit michil carius ptr q̃ cariad m aldenmetere acq̃re voluit
& toad dno suo voluit applicari. De hoc plus scribe adpo
sita recitabim. Post hec trãsacto aliq̃ temporis spacio cu filia
& hes p̃nogenitus dñi. Friderici comitis de ysenburgh apud
ducem limburgensem auunculum suum q̃ cui sibi assistebat mutuendo
bna cui mitt q̃ eodem anno post hominidium p̃ maritu cuius
peruasit deducta est. Idem dux henricus q̃ et comes de Mosa
cat si quomodo nepoti suo aliq̃ de patria hereditate recuperare
posset q̃ iam p̃ duplas manus diripiendo exititt occupauit.
Congregato exercitu magno sup flumen hene. Castrum au ex
nouo castrum siu de limburgh nomine limburgh dedit. Dic qd
idem dux tantam milicie multitudinem milicie ibi habuit, q̃ tot simul
milites q̃ tabule sue plate q̃bus castrum firmabat exinde
comitibus de agonie hospitio diem hospitii usq; in diem
castro reseruate est. q̃ eis ad excidiu & redeundum de die
patens esse debet. Post hec p̃ plures annos iam dictus gilber
tus erant mil comitem de agarka aduersus illum de limburgh
assistere sibi auunculo suo henrico duce de limburgh. & co
mitem de agonie q̃ congregato exercitu militari copiose tra
dit comitis de agarka metuit cui depopulans incendit & rapi
nis. hinc cui iacet sup cui pcio suo exercitu militari copio
se sup riuu qd vocat spetke m eruethusen & m bleder
ke & de gente sua quam miserunt Willem Boyne finsain

ad eam cōburendū & spoliandū. Erant quidam de gente comitis
de ayarkia sicut audiui ab illo q̄ interfuit. q̄ illos in dicta villa
inuadentes alios interfecerunt. alios vero captiuos duxerunt. Post
hec eid idem comes ab una parte ab illis de lymborgh & comite
de ayarte. & ab alia parte ab hinc alius dominis Bleiua lippiam residentibus
forsan cū aliquibus federati infestauerunt. Illos de Bleiua po
suit ꝙ defensione ciuitatis sue, contra illos de lymborgh habuit ꝙ
contra alios q̄ de Bleiua lippiam ꝙmodo infestabat in ayarkia &
hyamone. aliasque gentes me q̄s ꝓximus nūc erant illi de
Boymen quidam Dnus Bidel[k] Ludolphus militis, Ludolphus de Boymen
milites nūc defuncti, dapifer erat. Igitur ad quandam die illi dñi
q̄ Bleiua lippiam residebant se ulterius collectis cū gente non
pauca villas & domos q̄ erant uersus hyamonem Bleiua lippiam
Bidel[k]. Hesinen. Hetuelde. Dasbeke. & alias circumas domos
incenderunt & spoliarent. Comes Adolphus q̄ nūc ꝓxime erat
cū militibus de Boymen & alios suos custodes uito consilio
ꝙ fugiendo foret. In hoc respexit consilium ut inimicos ipse
frenet. sic ꝙ finis est. ut ꝙdā haberent respectu inimicorum
manu fortis euaquam. Confisi in dei adiutorio. cui no est
dnus in multis uel in paucis dare uictoriam inimicorū superas
exercitus[q] cū in reditu suo ad propria uid ades ꝙcessisset.
& eorū exercitus in duo diuiderent. una ꝓte a dextris ipsi
Rydenbrugghe. & alia ꝓte a sinistris ipsius Freynlande. &
ipsius Osenbrugghe se diuidentibus. ipsi qui ad ꝓtem sinis
tram diuerterunt. cū uiderent comitē de ayarkia. & quem

Hesinen
Dasbeke

H. de Zevenbergen

ꝓuinc. inter Hoyda & Brug.

Luve remus

M. H. Knop venator fit explorator

ꝟ ne eos impaderet fuge se commiserūt auxilio. Ex quibꝰ nō mꝭ
tus nouē Hyrcus de Hoyngh. captus extitit. Inde ꝟ fama q̄
modocūq; ad alios ſpond ſpacio q̄ ad aliud ꝓpm ſe diuerterat
ꝓuincie q; ſoci ſui eſſent nam in actu belli. Qd comitem re
duxit ꝟ ſocios ꝓſtanter auxiliū. Cui quidꝫ dñs comes cōſſy
lio ꝓlud miſit Heydenbrugghe eos deſtillauit & liat. ꝟ ſere oē
captiuos redemit. donec ab ipſis q̄ſtus erūt magnas ꝓcuni
arum ſummas extorſit. Iſta nāq; fortuna victorie, ſicut audi
iui ab illo referente q̄ bello meſſuit. Comitē ꝓdam & ſuū ex
ercitū ꝓuexit nō modicū. ¶ Poſt paucos autē dies. acc
q̄ illi de Gleena q̄ ab alia ꝓte cont illos de Hymbergh tēe
nebant cuſtodia, nō mīus ſtrēnuitate pollentes, q̄da die dñs
ciam comitē Gleni ꝑuiam ad obuiandū & ſpoliandū tranſ
ſunt. Illi de Gleena ad ſua cohorte ponentes ſe in memore
q̄ Luue de Hymbergen reduci exſpectare volebant. & ſeruē
ſpeculatores poſt ipſos ad explorandū eoꝝ portam & q̄
facerent uel q̄ ſe conuerterent. Inē q̄ exploratores eiꝰ dñi
mgr Hemricꝰ dictus Knop Venator. Cui poſtmodū caſtri de
Gleena ꝓtenarius fuit. huc uiſis & conſideratis inimicis redieno
eoꝝ redditū iam ꝓpinquū. & q̄ multiplures ꝑ eſſent & ad
ueniendū illis fortiores miauit q̄ eū Arnoldꝰ miles ſtrēnu
us & animoſꝰ q̄ iam alias ſolꝰ ſeceſſit. ꝟ ante alios ſcire
quid reportaret. Qd audiret q̄ de eoꝝ miauit fortitudine
inhibuit ne hoc diceret. ſi ꝓpius diceꝝ q̄ intrepide ad ipſos
confligere poſſent. Cū pauciores eſſent q̄ ad ꝙ aſſiſter

hemricus referre recusaret Arnoldus miles pdcus rediens
bna cū ipso apud suos dixit paratu esse omē. etc q aggr
hemricu semene ad ppmqu imicor mitat aducta. Cui
hmadu a theodericu milites ab pō nigrō qre meperent
respondit se dnō Arnoldo fri corū dixisse q sinistra amplu
nō respondit q ei ho ipi milicu suspectū haberet a sui fres
mmā in hac pte adsistatem arguerent. etc q mtō isc hymburg
billam de obbere mutat a mendut q cernes ille Arnoldus
magna a p loca dixit etc theodericu fr billam mmā ram
cburuit. ho etc no repicabit ipulsice amodo morandu no
est nobi. Hic q instructa acie belli ordinauerūt q i bada
fluuij etiā Arnoldi bello aggressione faceret cū ipsis a
q corū familiares q iermis erant aggressione fac omē
cūcti cū uno vexillo segrent q a finē est. Commissu e utrq
bellū durū i medio fluuo pdcō. Cessit q illis de Gleona victo
na illa pdcā die. et hymburgen usq ad mām milicu a milica
rū solencu. Cuta ho. sed cipnuas duxerūt Sub isto etiā
Comite Adolpho aliud e bellū etiā commissū i mōte qdam
q vocatur. garstenbrachte mīr hersthede contra dnōs de
hindenbergh a plres alios nobles simul congregatos q etiā
pdus Comit mbaserant In q bello illi de Gleona milicu
strenue se hebant. et parti Comit cessit victoria. Iste
Comes Adolphus licet esset armit a hymburg. milicū tm sue
nus m armis. a multa bella tempe suo strē gessit. filios
habuit q genuit de sorore Comit Celine ducis Eilhardi

Arnoldus
Stoorte e
nondum
erat firma
tus

Adolphus

Aliud bellū comissū
fuit ipso Adolpho Com
de monte Garstenbrach
contra Herthede q
D. de Windenberg
cum Alienanen.

Adolphus Comes
natura multo et bē
ingenio, sed strenuus
in armis fuit

Engelberti. gerhardū ⁊ ottonē. Ruerhardo q̄ fuit maior natu
frēmus ⁊ forte binis ꝑ tormentū apud missiam mortuus.
Illis itaq; gestis bidā Gerhardo m epūs monasterij ꝓmotus est.
hic qualis fuit ⁊ q̄s laudabiliter ⁊ pacifice gubernauit eccl̄am nost̄
tempē. ⁊ tirā cuius ad hūc hodiernū tempus ꝑ eccl̄a ipsa monasteriū
⁊ dyoc̄ venerabilē cuius testatē memoria.. Circa hōs tempa cōtigerūt
q̄ sequūt̄ Anno dn̄i ab̄ ē. xcvi. dudū aductis dn̄i Friderici Iunc
mis nrī ocellis q̄dam Henrici Imp̄atōr ⁊ cōstancia filius fa
uente rege Francie m frankenfort. Contra ottonē ē em ad
p̄ Innocentiū p̄fatū ēt̄ cōtendū ⁊ deposito ꝑ regē solempnit̄
eligit̄. Post hec aūt orta dissensione inter regem Friderc ⁊ regē
Anglie p̄dō ottonē aūdulū. Cui fernudo flandr̄ ⁊ Reynardo
bolomēn̄ comites adhęserūt ottō p̄dict̄ bolens fr̄ auxilio
suo aūdulo regi anglie adducti p̄dā mlt̄ ꝛc̄ueniūt assistentibus
sibi p̄dict̄ flandr̄ ⁊ bolomēn̄ comitibus Anno dn̄i ab̄ ē. cc. xiiij°
mēse Julio apud bouines contra regem Friderc̄ bellū ꝯmisit.
ꝑ quibus ottō inde recessit ubi capti fuerūt p̄dā comites flandr̄
⁊ bolonie. Ibi ēt̄ frēmi agnitus. Bernhardus de hostmal.
⁊ Gerardus de Landenrode capti fuerūt. Postea Fridericus rex
congregato exercitu copioso ut ducē brubātie subiugaret. Cuius
filiam p̄dict̄ otto mortua alia sua sorore filia Philippi
sueui regis ꝑ cameā sua in Nauenburch ꝑ quendā suū
comitem crudeliter misit duxerat in uxorem ultra mosā
processit. Qui accepto obside filio p̄fati ducis p̄mogenito re
diit. nec ēt̄ tūc coronatus est. Anno vero dn̄i ab̄ ē. cc. xb in die

Gerh. de Hostmal
Gerh. de Landenrode

Anno 1215

bti Jacobi idem fridericus aqs coronat. Ubi cum ꝓdicat quid
idem rex ibidem recepit. Illuc ad regem venit epus. ajoastien
qui longo tempe ꝓ ottone captiuus detentus fuit. huic ottō tūc
de colonia ad Saxoniā redire ꝓpellit. et illuc pgit ꝓpter
fridericū rem et duos Saxones sibi subigit. Anno dñi ajo
cc. xv. fridericus rex celebrem curiam in frankenfort tenens
ꝙ omē ꝓcipue fidelitatem henrico filio suo ꝓmodo ꝓstare
ꝙquirat. ꝙ engelbertus archiepus colon aqs in regem coronat
ꝓpter. ꝙ et totū regimen suscipit in tuelam. Huic ꝙ ordinat
regni alamanie negotiis fridericus post festū nātis baptiste
Italiam cū tribus magnis ingredit. et cum die bti Kalixti in ur
be romana coronat. Isse fridericus postꝰ regnauit. si cū
eccie romane rebellis esset ꝙ Innocentius papa qrtus lugdūm
depositus est. Anno dñi ajo cc xlv. Contra ꝙ idem Innocentius
lantgrauiū Thuringie in regem eligi procurauit. opponēte
se una cū quibusdā ꝓcipibus comitē dñi friderici filio Hen
rici lantgrauio nō diu ꝓst defuncto elapsis in regem. Wilhelmus
comes Hollandie huic bellum agitauit cū magno obsidione quorundā
et eidem Wilhelmo resistente fidem friderici suam volentes. ad
si papa cruce fieri ꝓdicari et cam bellum agitauit ad Aduocē
capulit. et ꝙ Wilhelmus rabiem ep̄m archimalem et coronatus
ibidem. Anno dñi ajo cc xlviij mens. nouēbri. eodem tempe
henricus fr comitē gelrie in fauorem ptis Wilhelmi regis
Rom ppe filius soror erat. clausit in ep̄m leod. et cū ipso
rege in obsidione agitauit fuit postea ver. ꝙ predauit comes de

Friderico potenter regnante, ab ecclesia Rom. pt. obedientia deposito

Comes Hollandiæ Aquisgranum obsidet

Adolphi mortem

Laus Engelb. Comit.

a jarta Adolphus obiit Anno dñi a°. c°. xliv in vigilia sanctorum
petri & pauli. Cui in regimine Comitatus successit Engelbertus
Comes eius filius. Hic fuit magne stature & relator iustitie. q̃
viros bonos habuit & eos tenere diligere & secum videre. pauos habet
tes & inutiles expendere tota anima optabat. Unde dum
occasio ut causa de ipsis iudicii faciendi. & eos q̃ honori sui
facultatibus sic optabant q̃ de ipsis duci poterunt. hos diligit
& requirit. & si qui male eos erant bone nationis q̃ libenter sequebat
quibus tamen ad hoc nō suppetebat facultas. Illis clam manu

Exemplo divi Nicolai

aduertens corrigens exemplo bti nicolai q̃ cum dignum struc
tui oculus prohibuit muneribus. Ad locū ubi tales detineri
esse sciebat strenue properabat sinum in pallio ligatas apportans
si absconse clamidis sue q̃ rogat locat clam illi porrigē con
suevit nihilens eis ne au dicerent. Hec est n. vera liberali

Liberalitatis vera q̃ sit virtus

tatis virtus ubi qui beneficii optatur spectatus ille laudem nō
querit si quis mercato delicatem impendat. Postq̃ autē idem
Engelbert solū aliq̃ diu Comitatū rexisset Otto eius frater sem
per qui statuta clericatui inhęrebat. fuit n. canonicus maioris
ecclē leod. Et prepositus ecclē sce marie traiectēn̄ existens layeam
a fratre coronatum primū hereditarie proposuit ipsis q̃ fratribus aliq̃
diu sup̄ hac differentiam habuit Adolpho Comite de waldegghe me
diante & de prono hereditate accordatum optinuit. Namq; ide
Otto pro sua coronatione duo castra videlicet alenam & blan
kenstevne ad quosdam alios Iurisdictionibus & comitis. Iste strenu

Otgonis filius fuit de scripto brevis

nus homo erat & magni animi ad exercendam iudiciam

m eos qs odiebat. Brorem duxit uidua dñi Rodolphi de menbo
uele milit. Armegardim noie de Holte. hic nullo herede de
suo corpe relicto obiit. Tmo dñi a°. lxxx. m. vigilia assumpcois
bē marie. Et sic tota Comitatus reuertitur ad pdm Comitē
Engelbtū qui suo tempe nō sine guerrarū insultibus laudabili-
ter gubnauit. Iste Comes m bello Boulue stampe victoria optimuit
Iste villam de Aschendē fīmatā absedit. Et destruxit. hic defu
cta Brore sua prima Cūmagrude ad essi manburnū Comitatus
de Tekenborgh sede assumpsit. Cui Cū pdm Comitē Engelbtū dapifer Bernhardus
miles dcūs Vicker assumpsit opidanos de Zutphato expsit congre-
dnde me dñs Engelbtus de Valkenburgh Archiepm Colon. Et
epm Comitē grauē suborū guerrā. Et dū Engelbtus Archiepūs
gentē suā m Essende Et m Ysenberch potentem admbadendum
Itrauit Comitē supradcm accubie Et ei pdam pma sēda mensis
aplis hora prandij ad gentē armatā Bernhardo dapifer
aduenisse. gentes Archiepi forsan ipius dapifer ad ignorādas
aduenisse. villam de Hatenegghe combuxit. Qo cernens illi
de Blankensteyne ad arma sine mora aduolant. Inimicos ip
sequntes m loco qui dicit Copele bellū durū cmittūt. Et licet
multiplicati essent Archiepi gentes tm debellati sūt capti ip
si ad mūm huc honor hoīm uel cetera militaria. Qo ho
audito Archiepus omoda magna succedus ad intrandū Itrauit
Comitis gentem congregat. Cernēs dñs Engelbtus comes ad
resistendū eidem ei quattuor gentes valide tam de sua qm de

Co. gnd. e. 6

obiit 6

Engelbertus obiit
anno predicto

1254 m

Villa de Alle. de. l

Bern. Vicker
alij hnt Boller

D. Engelb. de Valken
burg Archiepus Colon.

Essende et Ysenbg

Villa de Hatenegh
combusta

Copele

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Vrsula Heinrichs

-strategema

Vrsula de Castel & epc Colonien.

Theodoricus Pollensis Comes villam incendit

Pax fit mediante matrimonio

1252

Comes tres congregat ad villam Kerkrade Esp. procedit q cu Pontifex melligeret exercitu suu dissoluit & licentiat fide tu. Nam tu hoc ipse comes melleruss. genere suu eciam abne. promittit Pontifex melligens q. genus comit. dispar esset suu ne integrato & restaurato exercitu suo procedit. Eiam comit. intrat villam m bulla s'mariu obpugnat capit & obtinuit. Eiud spoliat genere militares & alii quidam capiunt & Bernhardu dapifer. post captione quidi q. postiau bnu evens & sperans euadè. capit. Qz capti ad suspacien in campis occidit. Tuc. the miles dais Colenspit nescit q. dais consilio ut spu villam de Camene forsan ea intentione q. inimici loci hospicia di non haberent combuxit. Interim tractat de pace qua q. procedit & finat. mediante matrimonio desponsat cu Comitissa Elizabet neptis dn Pontifex filia dn de Kirkenburgh de q idem Engelbert comes genuit Gerhardu & Everem. florentij de Aquisgrana unu quidam comitisse gerine quidu Engelbti comit. tempe Pontifex dn ao cr. li. post morte Friderici Imperatoris filiu eius Conradu ut regnu cepit susciperet. cu magno exercitu p mare venit in Apuliam Neapolim capit & destruit Qz sequi ano cu insimarit Benevent adhibito in Ecclesia monet Pontifex dn ao cr. lmj. ~~L. ydus maij Wilhs de Hollandia~~ in die bti Adelrici Flandrensis Comitis in Zelandia ibi capit & occidit anno cr. ~~lso~~ milia hom Comes Clarens Theobaldu octim ibi amittit & capit a Comite Cleuensi

Pontifex dn ao cr. lmj. L. ydus maij Wilhs de Hollandia

rex Navali bello fugatus et submersus cum .L. militibus.
Eodem anno idem rex se preparat ad ysu comitis Hanonie
proris sui. Comitatus Hanonie de mandato dni Karoli fratris
regis Francie ad magnum exercitum pro comitatu mittat si mes
sagio requisitus. Illmo dno ao et liiom duce omissione sancti
pauli. Wallie rex a fris occidit. et mortuo principe recedunt
discordant. filii regem castelle. filii richardi regis anglie fugam
elegerunt. hoc anno henricus de gelria electus leodiens. apud bie
namont per comites Juliacen. et leod. suum exercitum dimittit
in die sti laurencij. Eodem tempore idem electus apud montfoem
Judicas presidet. postea porta sti walburgis sibi tradit et castra
inde finaliter. Illmo dno ao et lxxxiiio nocte nativitatis dni comes
Lucemburgen. Namucen. mittat regni die castrum obsidet. Illmo
dno ao et lxxxiiio Richardo regis anglie fratre per comitem
Pictauen. coronatur. Illmo dno ao lxxxiiio urbano
papa qui regnum ecclie dedit karolo. fri regis Francie de illud
de mandato mensibus expleto. et anno regni mensibus a karolo
predicto dicto reddit regnum et bullam. Illmo dno ao et lxxxiiio. Henri
cus episcopus leod. contra ad sagittimen. movet magnum exercitum.
si nullus consensus et effectus licet multa promissa fuissent eidem.
Illmo dno ao et lxxxiiio Conradus in reuscomite assumptus sibi
romanos Apulia ad magnum exercitum mittat si rome regna
bertenabo Binche et capite et tandem de capitulatur. Illmo dno ao.
et lxxxiiio. Nocte assumptus dnus de Valkenburgh fit Trajectensis
Colon. nocturno tempore subintrare conatus si bellum cum ipso

Wattho rex a pfris Burgen. occidit.

Similis regnum a pp. Carolo Dat.

D. de Valkenburgh

cōmittit/ a ipse ad milites in ciuitate occidit. Eodem die
a°. c. lxxvij. mortuo richardo rege eligit in regem Rodolphus
de Hauenbergh comes de Suevia prouincie de ho. maxime ecclie
Trithemiꝰ qui ibi ad magna incrementa poterit. Eodem a°. c. lxxvij.
Henricus epus Leod. p. Gregoriū decimū papam v. consilio fuit
dmcō. mense maio deposit. Cui Johes de Enghien epus tor-
nacēn. in Leodien. cathedra substituit. Post hoc ano. regis Engel-
berti archiepus colon. ad de consilio fuit dmcō. redijt. moit.
Cui Godfridus de Leyerberch ppositus in maguntino succedit.

Anno 1277.

Nemo aut sufficiat q. deū p. q. dō. admittere tempe attendit.
ad ppositū redeam. Eodem. a°. dñi. c. lxxvij. arta fis-
tum oim. sanctoꝝ. Eid. idem comes Engelbert. q. propt. eius
udicia q. strenue gessit cāro erat homi. a ulti. a odiosus
maliosis. Hic comitatū de Geldenberch aut turelam gessit
p. quibusdam ibi expediendis negotiis ppositi deleri timuit.
delon collas compliabo insidias ponendo. ppm. inbasit/ a ipsius
fidelibus ppm. capturū ad suū castrū Gerdenbert adurit. ubi q.
detenti non tam ppter ppm. aduocatū q. ex impatientia quid
ipso habuit. q. sic improuisi medii in laicos hoies. fidelitat
biles spoliatores. q. eū sic ppsumpsit inuadere. Post paucos
dies fidelitat. in die bti. Othmari. q. e. quita dies post festū sci.
martini receptis sacramentis expmuit. Eodem ano dñi. a°.
c. lxxviij. in vigilia bte. Gerardis Wilhelmus comes Juliacen.
cū duobus filiis militibus. aliis uiris fidelibus a strenuis ui-
bem aquen. maū armata uiriliter intrauit. Ciuitas

H. Delon de Loen
Brederort

Comes Jülich in Aquis grano omittit

Cyfridꝰ archiepus colon. gauisꝰ est de eius morte Colomam
mittat missam festinꝰ in cena maiori celebrauit q̃ est de scõ
petro. ad vincula. Nuc placuit ei qui misit ange dño angelũ suũ de
libãuit me de ore leonis. De nãe Juliacẽ obsidet capit & com
burit. Hz antecessor ipius opidũ caperet gentes comitis Juliacẽsis
nãe quotidie dñice cũ archiepo duriꝰ habuerunt conflictũ in
multitudine quidem valentes ducis sed sic q̃ idem archiepus totã fere
sibi comitatũ subiecit quẽ castra de wydezyche oppidanos suos i
ipso comitatu edificauit. Hz genetes comitatus Juliacẽsis filius
dicti comitis metuẽs q̃ suppetias remanserat. vidit Walramo &
gerhardo assistentes eis comite losẽsi illos q̃s archiepus in
tra dimserat ecclesiã inuadentes capitũ & metropolim. & sic sue
cessiue eos de tra vi expulsis totam totaliter recuperauit. Engel
berto igit̃ comite de Marka dicebat̃ est in captiuitate de
functo. Euerhardo filius eius succedit. Iste Engelbertꝰ comes
ex vxore sua prima Comitissa genuit filiũ Euerhardũ pdm̃
& tres filias videlicet Jgnetem mtem̃ comitis de Ayonne secun
dam comitissam de Teyslenburgh. Tertia comitissam de
Rhegenhagen Euerhardo q̃ eius filio pdicto ipso prius adhuc
viuente desponsat̃ & tradit̃ in matrimonio nobilissima vir
giñ gardis filia Adolphi Comitis de Ayonne q̃ fuerat filius
Hermanni ducis Lymburgen̄sis & Comitis de Ayonne sed q̃ vidua
mis ducis lymburgen̄sis habuit. ex qua dicta Ermegardis fuit
Adolphũ Comitem de Ayonne Wylhelmũ postea comitem
Comadũ q̃ clauis fuerat in Epis monasterien̄sis ecclesie

Cyfridꝰ Epus Colon. Colonien. electꝰ

Juliacẽsis dominꝰ status

Engelbertus filius primus Engelberti de Marka

Tortenburgh Hegenhagen

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

H. de Windeck

Bredenhort

de Cappenbergh sepelitur Frib corpus

Bredenfort destruitur Anno 1278

Henricus dñs de Lyndenowe q̃ de pdca agnete sorore dci Guerhardi comitis de Marka genuit Adolphum comitem de Monte. Iste Guerhardus comes adolescens spectabilis, post obitum pris sui anno, castrum Bredenbort in q̃ pris eius corpus cum aromatibus tm conditum ad huc tenebat obsidet. Corpus reddit cum cappenbergh honorifice sepelit. Obsidione tm manente hinc in castro erat soror impugnat. Hinc ip castro bello derelicto noctis tempore silencio tam affugerunt et castrum destruit. Anno dñi ao. cc. lxxviij Guerhardo adolescente ad curiam Rodolphi regis assumptus est, cui non mediocrem curam erant. Diabant namq; quam plures regis familiares regem nõ posse esse quem de ip dñi hic adolescens cum usabat conspectu. Erat n. aspectu delectabilis et colloquio affabilis quippe qui militari domui arctat insignitus. Quo postmodum ad officium archiepi Colon q̃ castra regebant. Comitatu de Marka adiuncta pris sui et tam sui militis primerent iuvenis strenui epi hoc dissimulacõne premittente sed opacius cõsentiente. Ide iuvenis in q̃ magnanimitatis vigor q̃ pullulare dinoscitur sua ad cepit olim nõ potuit. Si defendendi sui audacia suos cõfortat amicos et adiutores solerter hinc procurat sororium suum Adolphum comitem de Marka sibi adiutorem conspicat. Inde hic Guervardus iam mota officiati de Werle limetibus Theodorici de Hengebach ad suos compliabo de castro q̃ vocat Hilwe sup lippam dicta ante nycolai anno dñi ao. cc. lxxxvij. ascens decembri iam comitis inhabentes incendit et spoliant. Quo ad comitem sentiens q̃ tuto in camene ppetuo erat subito de primo sur

1278

X

Adolphus Comes de Monte

T: Hugge miles officiatus de Werle

Adolphus Comes de Monte spoliat Anno 1287

Comes de Cleve

gens omes ad arma festinare iubet. hostes insequit. q̃ ad castro
aliqs appropinquasse cgñt suos ad castrū premisit. sup hiis flu
uij lippie aduenit comit. predict expectant. qñ comes ipse cū
pauc primo vnilit aggrediens forte pugnat. prostrat. resurgit
hostes vincit. et expugnat. q̃busdam in dicto fluī submisit. alios
captos paucos euadendi castrū obsidet. et post aliq̃s dies capit
et destruit. De hac conspiratione prouisum p̃ ipm̃ ducem
brabãtie. q̃ dum pre q̃ducatū limburgen. acquisiuit. et empcio a co
mite de ajonre predo. que ipse comes morte admisit. Celebre
filie duc limburgen. patruj sui fine hered. dñam sibi u
re hereditario vendicabat. prosequebat. et mr eccl̃ie colon. eo alia
pre q̃ contra dñm suū Archiepm suū exequebat. Iuriū. Iudic
pro eo q̃ idem archiepc castrū in Wormech rehedificauit. q̃ non
adhuc. thecolonia indebita exegit. nitrag. q̃ alias iniurias et gra
uamina irrogauit. Jm̃ hiis idem comes Everhard. castrum
Hassenbch. qd sibi magis erat hostile. et infestū. Castro assup
comes dñs q̃ die opidū Hasselt pre coburt. obsidet. machinis
et ingenijs impugnat. demū hij qui in castro erat. penuria
aq̃ cogente. et alio subsidio contemnato. incommodis ad deditionem
ipsis castri compellit. q̃ sub hac redditu pacto. et tenat. et non
diuiat. usq̃ ad natalem dñi. si forsan interim eis hemin. possit
redemptio. deo aut castro Hassenbergh capto ut p̃dictū est.

Idem comes ad suos rursus reuñ. expeditionem ordinat. ubi dux
brabancie. q̃ iam illuc pro obsidione castri Iuriac. fuerat. cū
uenerat. in colonia cum cuncta ꝓtelabat. aduentu. arbitrio

pugna

Confederatio inter Comitem et Ducem Brabantiæ

In Wörmich castrum redificat

Hassenbch castrum Hasselt obsidet

se nichil posse facē in negocijs hiusmodi sine ꝓuisu comitis ꝓtria. et ad de eius despectus aduertit bertr̄ Brubach fuit ordinatus reuersū. bertr̄ comes ducem vt obsidionē procedat aiat & confortat. Hic q̄ fuit obsidione Hirtheꝓ Colon̄ expugnat et comes Gelrie gentem congregauit ad quibꝫ erat ꝓpinqu̇ eius Comites Lützelenburgen. luckenburgensis ad suas ꝓtes comes de nassouie. dns de Valkenburch. & alii alii barones & nobiles. Erant q̄ ꝓpose ad tuendā in obsidione ꝓdict̄. dux brabātie Comes de ayonce Adolphus Comes Juliacēsis Comes de ayarka predict̄ Comes de Valdergke. & alii plures comites & barones ad quos Colonenses Comes de Gelria tangebat q̄s in obsidione illa ꝓncipalit̄ tangebat negocium. Paris tamen archiepi & comitis gelrie ꝓcuratio militum & suo nō modicū excedebat. Castrum igit̄ cum suis metatis apud Brunbuhen. a medio bicinis villis comitatus erat cum vt nō committerent bellum si transirent sup̄ renū & se ponerent inter ciuitatē colon̄ & ꝓcuratū ꝓas adiret, vt sic eos ad bellandum victualiū prohiberent & q̄ ibi usq̄ ad festū sancti Egidij & Hindernacēsis & aliorū expectarent aduentū Ecce q̄ aliqui de quorūdam suo consilio mūtū vt sabbato bellū committat conseuerūt Hic q̄ eadē suas ordinat ad bellū procedit congressionem facturi ꝓsus. q̄ & ipse ꝓpinquus congressionem primi in ducem brabancie. Contigit autē sic ꝓcessū quia licet suas ꝓtes eadē taliter ordinasset q̄ Hirtheꝓ ad ciuitatē Colon̄ & hinc q̄ ad eos erant & comes gelrie ad ducē brabātie. Comes etiā q̄ Lucenburgensis ad comitē de ayonce & de ayarka congrederent. Omnē tamen ipse eos eadē ꝓcessu ordinatē

ad duc̄ egressē stanchardū post pr̄ derelictes q̄ subito p
garciones mermes comit̄ de asarka cūsus a constrictꝫ metus
q̄m ei erant. a vexillo lacerato disparuit q̄ nō medioc̄ parti
archiep̄i nocuit a cū me eos durū ēss̄ plus quibusdā dyerne
comit̄ gelrie q̄ abiectis nō ad pugnā p̄ ad p̄dam magnus
extendebat. cū iam de spolijs q̄m temporijs ducis rapiebāt
eq̄s a sacos onustos haberent hidenibꝫ aduersū pr̄. duxo essē
bellū ne cp̄derent q̄ locupleti erant. fugientes tpe pr̄ a prelio
duxerūt q̄d nonulli alij hō hidenses pequi despigia mercp
runt alios in hijs inde in bellis ppetuis hostib⁹ bellis a strenue
pugnantibꝫ. Tandem exsitit victoria dux a comiti de asorte
Juliacen̄ a de asarka a eumbꝫ colonien̄sibꝫ. capti q̄ archiep̄s
p̄ comitem de asorte. comes gelrie p̄ ducem brabātie.
asortau est auc̄ comes luxemburgen̄ ad tribꝫ finibus. a ep̄s
archiep̄s mortui q̄ sūt multi alij. a magna strages mul
tarū gentiū ibi facta est. Eoptē comit̄. Ibi mortuus est
Fucyshere dux brecel de swanebolen dapifer ducis p̄dicte hō
Anno dn̄i a°. cc. lxxxviij. in die bti bonifacij. post hoc obsi
dione remanente. deductus est castrū a destructū. deinde comes
de asarka eilhardꝫ eodem anno opidū werle obsidet ad ded
cionem expellit muros a fossata solo coequat. Castrū eiusd
Calmersteyne q̄ archiep̄s erat obsidet a diruit. Item castrū
ysenbergh. hoc anno videl. a°. cc. l. in mense augusto. natus est
comes predc̄s filius adolphus noc̄ Loodicen̄ etc̄ fuit epūs
Archiepūs vero Eustrudus mercym in castro comit̄ de asorte

Nō stanchardum

Gelrien magis ad pdam q̄ ad pugnam intendit

pugna multis cum capti

Fulgencius brecel de Swanebolle

Werle obsidet Eberhardo de Marka Anno 1289

Colonienses Isenberg obsidet M.CC.L.

X lis Wormcy dempt lis sep de mille trecentis

Waldenbg
Rodenbergh
Mendens
Rspls
Veyde
Balkenstein Castrum

qđ nomđ locate m capcitate detenet pro liberacone suo comiti de
ayonte Waldenbergh. Rodenbergh. ayendene Rsple Veyde. a qdam
alia obligat a sic liberatus post aliqđ tempus inciallid mdcxc
die. Comes Celnē detenet qđ ducem m castro Balkenstein pro libe
racone sua ducatū Limburgen prdō duci brabatie dnō illustrissimo
dnō ao &c. xcj Guncelino Jacob a sarracenis capte a destruc. Eodē
idem tempore Comes de Ayarkē Guerhardo postea m qđrugesima
expdicionem ordinat m subsidiū impost sui Ottonis comitis de
Tekenbergh erant epō Osnaburgen merat. a qđ octo dies veniue
m ei curtū a cita qđagrando eam depopulat a devastat. Archiepō
colon Eyfrido epō Paderbunen epō Monden dnō de Lippia a
milcis alijs nobilibus a militibus mercen tota cita illa Osnaburgen
cū epō eid m ciuitate Osnaburgen m adiutoriū cuius adgregat
Anno 1292 Rdolphs qđ rpīs mbadē nō audebant. Fiat milcoplines a pedones essēt
Romanor rex mor Jmo dnō ao &c. xcij mortuo Rodolpho Romor rege electus est A
tuus Adolphus Co dolphus comes de Nassaw procurante hoc pīpue archiepō colon
mes de Nassaw Eyfrido q̄ se qđ rpīm de suis amicis forte cogitaueat vindicare.
succedit a m die bn rohatus coronat est m regem Jmo dnō ao. &c.
xcij circa festū purificacōis natī Sō comiti Guerhardo duo
De Frondenbergh se petit Irmegardis Co mitissa debilitata et geminos gnō
gemelli. Conrado a Irmegardis post quid partū nobilissima
cor mr Irmegardis comitissa debilitata a infirmata ferē i
cta anne festū pasche diem clausit extremū. a m Lugdia pas
the m Brendelergthe honorifice est sepulta. Ubi filiū suū Ru
thermanū deuouerat esse monachū. Post hec eodem ano
idem comes cū rege Adolpho m expdicone m Frā arsisten

profectus est. q̃ pro maiori pre x̃pi gem sbacia. Constituit m
ca idem rex hermañ comitem de Nassowe q̃ ibidem postmodu
capt̃ coptuit ⁊ ultra passus. Interim aũ comes de aysberg
mesllo q̃ archiep̃s Cyfridus ad pces Westphalie rpñ̃ imbasi
ator tñsmisit m festo nãtalis dñi rdiit (tue dñs de lippia
eo absente pro defensione tre sue se bene exhibuit. Anno dñi
aº ⁊. xciiij. m die mdenebris sce crucis. Johannes dux brabãtie
magnifico exercitu hastiludij m barro meruit cui Johannes
filius eius succesit. Eodem ãno tñsmisi me ad studiũ m erfordia
Anno dñi aº ⁊. lxxxvj. Comes de aysberg opidũ Ketelhusen obsidi
illuc aduocauit dñm nobili. ⁊ magnifico. Johem duc brabancie
sereq̃ ad adiuuandum opidi pmisit. q̃ adiuc ⁊ postmodu munit
⁊ fossatis aggeribus me pasche ⁊ pentecosten fista. Comes pdc̃ ad
duc pdc̃ m obsidionem castri Wassenbergh tñsmisit. ⁊ illo cas
tro capto ⁊ destructo m septimana post pentecosten rdiit. Eo
eodem tempore fuit m die pentecosten Anno dñi aº ⁊. xcvj.
Truchsserus de alsena dapifer comitis castri Waldenbergh. q̃ a
Hymoldo de plettenbracht milite pro quingentis marcis ydemni
munitur illud habuit ⁊ victualibus munierat. Set inimicos q̃m at
tendere ⁊ m Swellenbergh erant q̃ vicino loco conuenire
posse infestare. Et tam comitis ab eorũ insultibus defensare. h̃t
Truchsserus dñm castri tenet dñm de Bylstene ⁊ castrum
m Waldenbergh q̃ tue valuit pollebant potentia ⁊ treuue sibi se
adiunxit. qui m gwerram contra Johannem militem de plet
tenbracht tue aarschalcum Westphalie sibi semp benivole et

Auctor libri Cesardiana ad studium se confert. 1297

Herzlinghusen obsidet

Wassenbg obsessa

Ritt. de Altena dapifer Waldenbergh

Hymoldus de plettenbergh

Attendorn et Swellenbergh

dus de Bylstene

Jos. plettenbracht militaris Westphal. vocat.

Actor renocatus à stu-
dio et factus Dux
per H. Alsatia dapifer
Adolph. Comes de Mark
mortuus et sepelitur in
Greuerode

fidelit assistebant. Eodem ano p̄ pdem Cuerhardū dapiferū de
Erfordia fuit reuocatus et actor imbitus. Eodem ano in Epiphania dñi
agnetis Adolphus comes de agano mortuus et in Greuerode sepelit⁹
cum suo fratre dño suo Wilhelmo. Eodem ano ēpiscopus ad Westphaliam
archiepūs Syfridus Buiden cū angaria remeauit suā filiam, Comitis
de Cleebergh tradit⁹ in uxorem Wilhelmo primogenito comitis Lodowici
de Arnsbergh post nuptiarum dñi archiepūs infra treugas
p̄ patrem adornatus ad pedes rediens. Reductus a Cuerhardo
dapifero pcepit et optimuit et refusus biduam in morte palmar⁹
diem clausit extremum et sepultus est in Wedinghausen dño ano
et xcbij in p̄cio agnj statuta est dies ab Eugenio cpō colon
in Nussia. qz ciuitas colon ad huc erat rebellis subiecta. Illuc
diuertentibus rege Adolpho Cuerhardo Conrado et pluribus p̄n
cipibus et magnatibus. Claus est concordie Wyrtholdi de Holte decani
maioris ecclie colon. prouisoribus ex p̄te pape Iuliacen Waleramo
et Cuerhardo de Marka comitibus eodem ano feria sexta ante
festum sti Johannis Bernhardus Buter filiam Cerbini de Ke-
lenrode militis hereditem de Brendberge rapuit. et eā sibi suo
Engelberto in matrimonio copulauit. quā pater eius sibi primo
reddita primogenito dñi de Volmestevne addit⁹ in uxorem. Cui
fautores actores. fidei Bernhardi Buter et sui complices
strati Comes Cuerhardus assensu sibi clerū militū et sacrificor⁹
Comitiua mei qui erat Comes de Waldeggh et plurimi alii
anglie. Cuerhardo et comiti flandrie Guidoni fert auxiliū.
villam yprensem murat. villam custodie non sine magno

Wirtholdus de Holte
Nussie electus in ep̄m
colonien

Bernh. Butter filius
Cerwini de Kinkel-
rode rapuit et in Bren-
berg

Villa Ypren⁹

1297

Anno 1298

Anno 1299

Gray Scale

Ecclie imola Limburg
firmat et diruit

Ecclie nuwa limburgh. ad constringendu castr limburgh firmat
pomodu pace fta castr limburgh comit de agarka reddit. et no
ull castru in ecclie diruit. Eodem ano mense augusti co
per
meu luttenburgen hemric cu magno exercu treueren impugnat
bmeas spuardit. blada deuastat. et de inde ad stud voluntatem pace
facit. Interea cu ipo. Engelbto primogenito comit Guerhardi
dnō de Jemsberch pre meru in colonia ppe infirmitate q gra
uabat mortuo. Eodem ano mense comes hollandie Otto albus
Comitatu uire deuolutu ad se prime contendit qdam cogitat
ssy ad nouum magu procedere. Wilhelmo comite hanonie
cu toto hollandie obsistente factus inde recessit. Eodem ano rex
post eius reditu de expedicone pdca incepit mouere guerra com
colon assultum. et archiepos necnon ducem babua
ne propter theoloneum q soliut imouere. et mediante comite de
agarka sibi atraxit comite Juliacen. et alios ad eam inferiorem
partem dnos necnō ciues colon. Eodem ano videl. ao ac. an festu
natiuitatis dni pace fta inter archiepm et Coloneses ex una pte
et comitem de agarka ex altera. archiepe castru de Waldenbergh
redemit pro tribus millibus marcarum Anno dni ao ac. Richardi
Epi ex hac uita migrauit. et sepa fuit an festu philippi et Jacobi
Otto de Kirkel Epus
Monasterii et Elegit
Henricus Abbas Mar
Decanus et totu Capm
Decanus de Kerkebergh in Epm ex hac comissarius elegit. ibi meruit
Comes de agarka ad magna militu et militarem comitiua
qui illuc uenerat sperans hemricu abbem Werdinen ut postula
tum in Epm. si sua spe frustat. est eodem ano guerra me
gnam et pdcos archiepos merpiene mouere Ruegheri de

Nijestadt et Erfurdt

Jlsena dapifer in die sti Servacij opidu q nyestat vocat cum castro sti Vemigij castru swartenbrgh construxit ac finat. a Reg. de Alsena dapif.
Anno dñi Hugo de Cabillone Epus leodien ad ecclam bisuntinam
transit. et Adolphus de waldeyghe pfectus Traiecten ecclie lud
q bonfacium octauum pfiat. eodem anno castrum et opidum leyghe Leyghen opidum
mich mense Julio q comites Juliacen obsidebat cui q erat dns et castrum obsidebat
de Arckenbergh engelbertus primogenitus comitis de aytkta cui com
cui armatura erat. Juerum eius pre Guerhardo Comite ab
sidione castri Rodenbergh morte q capto et destructo in estimo
pleni ad bmaculam Castro Rodenbergh pdco ad obsidionem ter
ghemie accesse. ibiq usq ad dedicionem et demolicionem ducis
castri q manserit. Tuc omissu est bellu in memore qd bele In memore dele
vocat inter villa Cluene cui illis q erat in broyle et cesse bellum omissum
victoria Juliacen et de aytkta comitibus q in ipso conflictu
virili se habuerut. eodem anno apud Hoyestadt oppidu hirtg Apud Hoyestadt
est q Leopoldus de Austrie offiarij in Hoyestat et cessit pri gfligitur
comitis victoria. Jmo dñi ayo cccmo fuit bellu in cortriaco in
flandria ibi cu pre regis francie multi ceciderut Comites et
Barones et alios de genere militari multi mfimi. eodem anno
Reno albtus comes ducem Babarie primo et de inde comes Arthi
ensis ayagustinensis cum magno exercitu descendens obsedit pla
castra corum. et ea ad dedicionem tandem rapuit. tandem ipse ad m
feriores partes descendit cui magna potencia et castra sua me
tatus est inter Coloniam et Bunam. post festum sti Vemigij Inter Coloniam
ibi pace stabilivit et the colonenses amota e discordia. eodem anno et Bunam Castrum
Jmo

Anno 1303

Bredenhorst capit

Dorsten

Hoestadt obsidet

Buscheyd

Boderike

Hima vestr Asselen com

m die bte lucie Adolphus de Waldegghe epus Leod moritur
& Theobaldus frater comit Barren sucedit. Hmo dn̄i a°
dn̄i cpost festu sc̄i Remigii comes Guerhardo assistente sibi
Ottone epo a°ō Castru Bredenbort capit & tam epc̄s q̄ co
mes illud gente sua munit & tenent. Inde mort Wicbold
Hirthiepus cui prior bror erat hmadm dn̄i de Bredenbort.
Congregat epōtu bone bīj Dorstene & contra epum & comes
bellū expectant tandem treuga fta inde discedit. Deinde post
festu Epyphanie dn̄i Comes Guerhardo castru Hoestad obsidet
capit & destruit. Hinc iterū mort Wicbold Archiepus generem
congregat bone bīj Osnabrū Lantgrauiū Hassie & comit Hen
rico de Waldeck sibi assocat. Opidum Buscheyd tande bicti
Archi mstdia licet imbici comite diffidant. Interī comes ad re
sistendū congregato exercitu milicari castra sua metat
est in Boderike. & in villis circūadcentib⁹ si cui q̄ plurib⁹ dies
ibidem cpilis Archiepi cpstolante exercitū & aduentū & videret q
comes non vellet cpm̄ gr̄uitate expensar⁹ urgente cprocessit. Bīj
prope Susatū et ibi morā faciens. fere q̄ diem Grīd. villas
q̄ erant in circuitu combussit. & deinde exercitū cpmisit dissolu
alīqs eo eid in municionib⁹ suis ponens. Exercitu bō dispersū
tur dispariter post aliqs dies Archiepus Castrū in Hoestat
restaurat & finat. & Liudolphus de Dicke Canonic colon offica
tus. Archiepi in cpribus inferioribus rem̄ in die sc̄e Gertrudis
in adūgesima collatā gentē Susatū iuare ad diem cui villa
Hima que non erat finata. & tam comit ibi vicina bīj

Asselen

Jlsten obiit 2 eade die Gualeri rilatē de mde archiepō eyrondre
treuge fuit. 2 Jrchiepō in bigilia pasche die clause qmid2 ibi
de pplitegrino dñi ao cccmo die statuta an qrto ajarij in Colonia Anno M° ccc xiij°
ad eligendū suū epm. epm eligerunt vota cōcorditer Jlli nato
henrici de Kerneborgh maiori eade qposuit alii qposuit hunnen Comitis de Kernebor
Gosfridi qda Jrchiepi suum eligite. alii gi Wilhelmū de Juliaco qp
posuit Traiecten nō i sacris ōstitutū postulat. Sterics de Kernborgh
ad aiam pro sua cōfirmacōne gplacuit. Tuit eade ao bonifacio
pp bīs moriato benedicto xi substituit q mēse Julii die qrta
mortuo cardinalis dissentiūt. Qz eande clementē qrtū 2 bigilia
pētecosten eligūt. hic in bigilio dicta post festū sc̄i martini
Decida sc̄i Justi Coronacō henrici in archiepm colon ibide cōfirmat
Jmo dñi ao ccc. b. Comes Eilhardo 2 gubernatore Colonie gerite
p Comite Reynardū seniore. Jnterea mē octobre epm ajoñ 2 cōi
te Everhardo occasione castri Bredenbort epo gētes Comitis de
Castro copellente gerra orīt castrū dulmene p Comite capti. Castrum Dulmen
Castro nouū inf̄ rylesmolen p epm finat. q ad comes ad gēte Castrum Nouum
balida obsidet. epus congregatis gente ad liberandū castrū ferā
prātu ante dictam oculi cōite 2 pmunito. Qd ita miles de suis ab
me fraxter supuenit Qz mi expectāt pdicti suor qūssata accf
sit. Jnterea comes suū recolligit qūcūd a modica fossa hinc inde
phibente cogūssū. Granr q loqbant de pace 2 suū Castrū nouū
q epus cōstruxit 2 dirui fecit. et comes de castro Bredenbort
rūcia 2 a dulmene epo rūciauit qste Jmo dñi ao ccc bj hericus
Jrchiepus colon de Cuc ofīmat ruerūt suū collatū ādus et

ꝑcipue comite de Marka Kleborgh. & alia castra q̄ Ludolphus de
dicte terre obsedit ad dedicionem c̄pulit. ꝙ de ano octo ep̄us
Epus Mōsterne Ofo ajoñ de ōsilio suor̄ capit. & sui officiat. mīms comode deponē.
minit canonic de comandi. ꝓ comite de ajonte nō plus canonice eidem ꝓrogatē. caso
epi p comite Eilhardū ad dedicōē ōpellatē. epus id deposcans
& dereliq & suis fidel ad aurā romanā q̄ tūc ꝓcabāt ꝓfidebat
properat ibiq finē fimt. ꝙ anno dn̄i ao cco. lxij archiepus Henricus
Henricus cōgregata gente ad Westphalia ꝓpus cū exō epo ꝑdorñen
Horstenbg rasta gsumt expedicōnem fecit. & inde rediens castra Horstenborgh cōstrinxit.
ho anno ao cco lxij Theodericus de Albena dapifer fecit q̄ta post
diem Lucie in Albena cum Eilhardo comite de xij annis of
ficii sui cōpletis fecit. quā fiam comes acceptauit. & tunc
ꝓmū q̄ hic in officio dapiferatus remanerz cū instructa rēgsuit
Fidelis officiati pet de q̄ idē Theodericus se inde excusauit. cui sic actē idē Theodericus
to à dño suo post ad ꝓmū comitē libā mētē atq̄ hoc loquens ē. in hīc vba. dne nō
fray cōpūtationē aliud hīc lucri nisi q̄ fidelitatē meā & officia vobis
impensa. ꝙtā existat. q̄cūq̄ me apud creditores meos q̄bus ꝙ vob
obligatius existo & q̄d reliq̄ est de firma ex ꝓpria cōe mī debi
ta habeatis pro vob. q̄ audito. Comes Hetanus cū filiis suis &
militibus & castrens q̄ ibi aderāt. venit ad ꝓmū & rogatus ē ei
hortans filios suos. q̄ hoc impenso ꝓ oculis hīc deberent.
Hic q̄ rex Marchie & quibus comes Alene sibi remansit de ꝓpria
de xij annis sta de quibus nō compugnabat. q̄libz annis ligi dui
bus. guerr & magnis mensa & ꝓsumptione castri de Blanken
berghe & opidi de Nyenstat multas & magnas sustinuisset.

expensas ipse michi lomig m ccc & l. marcas ꝯcernebat & reliqu
com comitis libꝝ dimisit & ꝓbon est. Ego ꝑmissi ꝓut sibi
& audiui & recitari ꝓblico dictari. Hec autē q̄ de ꝓdō mlierē hue
ghero & q̄ de dño ludolpho de cboymen supius ad huc dum scri
benda de ossiaci tam Epatu leod tam Comitatu de ajarkū qui
ad ꝓnōs spectare & fieri debent. Illi s. q̄ officia eapuit assumi
mus de honore & ꝓfectu dñoꝝ fidelit ꝓmouēd & de stabilitate
huius q̄ntū & se ditent q̄ dñoꝝ ꝓssiones & iuris ossiaē & defen
sare nō cessēt & suas ꝓssiones sacagit apliare q̄ forcellas &
domos sibi ostruit. Et castra dñoꝝ rie & ꝓne ꝓmittit q̄ com
pucationes suas ostingē & cumulare ꝑ possit apliores ad ho
ut fris cōpucationibꝫ ꝓut m magnis sūmis manerēt obligati.
Et sic tanto ducius & officiis ꝓmaneat q̄d dñi magnas pecuā
rū summas soluendi facultatē non haberent. Anno dñi ajo cc. viij
mesē apli. Wilhelmꝰ comes de ajonie moritꝰ & ajonie decessi
pelit & adolphus filius sius succedit. Hō anō mistitui me ad
studiū m Aumond mesē maio. Eodē anō m dc apl̄oꝝ philip
pi & Jacobi. Albertꝰ rex a nepote suo occidit & succedit ei hen
ricꝰ comes de luttenburgh & m sisto epyphanie dñi dō ꝑ ꝗm
coronat. Eodē anō m ccxlvij. Wenricꝰ epūs leodiensis ꝯgre
gauit ꝓuincie dominos gerhardi de berghe fratres ꝓpter ꝯtemptū
est. Eodem anō m dc bti odelrici comes de ajarkū Eberhardꝰ
moritꝰ & m Brendelberghe sepelit. Cui filius eius Engelbertꝰ succe
dit q̄ postea post festū sc̄i Remigij trium epōs ostnaburgen.
ingredit. Castrū ostbof construit epūs ostnaburgen. ad gentē

Anno 1308 vacavit
hec Comitia de Marcka
mortuo
Adolphus filius sius
succedit

Dux Iohannes de
Brabancia defunctus
Comes Eberhardus de Marcka et de
Altena in Arena
obiit
Engelbertus filius
succedit illi
Oestoff restruxit

sua bellū ad ipsū aggrediente. Cui ipse comes Engelbert acies belli ordinate hostes breuiter esset aggressus. Quos de terra sua et de comitatu de Tekenburgh sibi assistentibus alios qui ad eo erant ad nō spectabus p̄ strues et bellicerum. aliquibus de suis mortuis. aliqbus captis. nō ni multis euasit. Et postea recollecta gente nō pua uersus terrā illam mittit. Castrū Engelbert obsedit. Quod illam ad pacē coegit. Eodē ano Henricus comes Luczenburgensis et antipapa apud Rensem in Tyrol electus et in aqē gm̄ postmodū coronat. Imo dn̄i ano cc. xc. electo regis Henrici de Luczenburgh p papā clemētem mēse Julio ordinat. Idem rex et natiuitate dn̄i curiā tenuit in Colonia nec fuit sibi magis mirum ex q̄ hinc milites et pedites uenerit. Eodē ano cruce signati q̄ sibi crucē sumebant et diuisis terris a nacionibus se et terras collegerūt et ad romanū cursū cōuertere rendētes se dicebant mare ingressi et subsidiū terre sancte ad remedū animarū. sed ad mare diuisi ab inuicē et quasi diuisas uias ierūt. Eodē ano mēse augusto comes Hanonie cū multis nobilibus ciuitatē Leodiū obsedit. Et epo Leodi Theobaldo exciso de terra Leodi illuc monete pace stabilita Bacum inde recessit. Eodē ano Ludowicus filius Ludowici fil. Regis Monasterii Lantgrauius Hassie procurante octone Colonie electo et epo et clemēte papa quinto et Imo dn̄i ano cc. p. Rex Henricus Luczenburgensis Bla a mōtes ascendit. Corona fuit d. Melodiano coronat. an festū omn̄i sanctor. Adolphus de Aschara sic cū colon. ep̄o pacificauerat. mr. Henricus sp̄ comitis de Asschone mouet cū exercitu mōte Sancti Gaudi Adolphū de Aschara p̄sidio sibi Asschara Wormacen. ad studiū auxiliandū se ingessit. Eodem ano xp̄i dnō

Gravenwort castrū obsessum

Anglorum peregrinatio

De Hungaria Corona fuerat Medolano coronatus

Adolphus ppositus m de plenda hapardien prouidit. a pegrin ano
gubnacois ppositat sue omisit. Imo dns ao cc xi. Rex henricus
de luckenburgh i lumbardia in obsidione barrie laborat. Qui Barria
rex rebus q̄n ꝑ pac restituram. eode ano clemens pp quint au
tumpno consilium celebrat m vienna ubi ordines replarios depnat.
Eodem ano castrum lonstenburgh p comites de ascania obsidet. Imo Vörstenburg castrum
dns ao cc xij. Heinricus archiepus colon. Leod i bile rona ꝑ coronacois obsidet p comites
imperatis ubi stans in die sti gregorii ordiet. Qui Adolphus de Marchia
ascania d epatu suscepit. Eodem ano circa die augusti Oues Adolph. de Marcka
maiores leodien ordiat m ecclia sti ascanii p comitatu leod in Epm Leodien elig.
ꝓcurant dne adolphu de ascania fratrem q̄ festu palmaꝝ
p clementem ppam i epm ꝓmoueat. a ab eo in die palmaꝝ
subdyacon ordinat. a p wilhm ponestrinu epm i brug pas
che ordinat in dyacon. eodem ano feria sexta ante festu pasche
archiepus colon ab opido reklenhusen exiit p comitatu de ascania
ad sine in obsidione. Castrum de lonstenburgh restauratur eode in
brug pasche magna ꝑ comitat colonie obtinet. Anno dni
ao cc xcvij. Imperator henricus in die sti bartholomei moritur.
a in ecclia cpysen honorifice sepelit. Eode ano adolphus epc leod
in brug a nacis dni in leod ingreditur. a cu magno honore susci
pit. Et eod in ipsa dni nactat dns ꝓmo missam celebrat
a magnu curia tenuit honorifice a comitibus de ascania a de
ascania ꝓcibus. a dns de dalkenburgh a alijs multis nobilibus.
Imo dns ao cc xcvij in apli clemens pp mortuus pontificatus
sui ano nono a vacauit sedes ano duobus a mensibus octo. Papatus anis
duobus et mensibus octo

Autor libri Epūs de Marcka fit Canonicus Leodien:

hic incipit

& xbii diebꝫ. eode ano post festū pasche prouisū fuer in dn̄ plūm da leod' p dnm̄ adolphū epm̄ ante festū Jacobi. eode ano dns Epūs bellū habuit in haenspuels cōit dnm̄ de balioen & hoyen & dyamen qē ibidem i campis cāddic & ad pace cogit mediāte pecūa sibi promissa. eode ano Lodowicꝰ dux Brabancie in die bti Lutheri me. dūcē fm̄ coronat in zyrcen. adhęrentibꝰ sibi Archiepo Treuiren & hanonię & Juliacen comitibꝰ. Interea aut dux Fride rich austrię elect cōit pdm̄ lodowicū p archiepm̄ colon̄ hēric coronat in bona fratrib' sibi exō leod' comite de asarlux & dno de Valkenburgh. Anno dn̄i a° cc. xbi. leod' cives rebellare quib' comes Lapidan adhęsit Epūs ad duce cōfugerat. Canonici leod apud nauicum residentes leod & hoyen castra de mobia p̄ quatuor septimanas obsidere fr bacau mde recedue. eode ano mens carnis p̄ durauit usq; ad augustū ām sequens. Ano dn̄i a° cc. xbij. Balduinus Barisius fames & mortalitas valuit em asod' spele iiij st grossi & amplius aue ante festū sc̄i Johis fuit & pax in villa de Fech. q̄ hodierno die vocat pax de Fech. q̄ fuit dns Epūs in die bti Johis leodiū intrauit & recep fuit. ab omnib' leta & gratanter. eodem ano bti die augusti Johis pp̄ bnefactor in Lucano elect est in papā. Anno dn̄i a° cc. xbij. Epūs leod ad magnū cyrcu marat tram Lucenburgen. comes de asarlux castrū Stratkde obsidet. Guerra mot Archiepm̄ colon ex una pte & Julianen & hanonien comites auxiliū colon ex altera pte mota est. Brule obsidet. Anno dn̄i a° cc. xbiij. hyemat p. ducem Brabancie obsidet & p. Epm̄ leod Castrū hoyerme obsidet & ds

Modius spelt iiij ß

pax de fech

Ao 1317
Bisgrauium leod obsidet hinc p Comitē Marchie

Brule obsidet

Hoyne castrū obsessū p Epm̄ leodien

Gray Scale
0 1 2 3 4

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

truit̃ m̃ ꝑnia augusti. Jmo dñi a° m° cc° xxv° orta e discordia et
guerra ad comite nauicen̄ occasione dyonen̄ ville. de lumma
Jmo dñi a° m° cc° xxvj° recep guerra mouit comit lucen̄ genu. a
nauicen̄ Comes. comes nauicen̄ opidu de Vernicato nocte iterut
ꝑ insultu mde recedit eode tempe epc̄ ast̄ castrū portesse. portesoëre castrum
obsedit. postq̄ fuit q comes de ayarku hosp fuit de arme sua
fracta. epc̄ pdauit ꝑ archiepm colon. comite de ayote. odi
tem de berneburgh. a ꝑ illos de ciu de ayarku ab obsidione
illi fugatet Jmo dñi a° m° cc° xxvij ꝑ epm leod assedit s. comite
de ayone lumma obsidet. a did ram prope cāt q castrū illud
a opidū poauit habuisse. castellanu de brauema cambidia
nas villas mburiuit a ferut q leod a alie lonę ville dimissa
obsidione recedebant. Jnterea aud eadem die qd recedebat gentes
dñi epi q̄ pro custodia hasbanie relicti fuerut comit genten
nauicen̄ q̄ comitatu de ayolha inbasiruit bellamen apud hoi bi
us optinuerut victoriā epatu q ante lumma fluui ligurite
Jmo dñi a° m° cc° xxix°. In die casimi a damiani. tres reges Tres reges transisse
trāsierut ad loud in q̄ nuc mutuo a nouu ecclm̄ edificat. runt
a archiepc̄ celebrat apl̄m pndiale eodem tempe bellu
committit mō duos reges eccles duce babarie lodouicū a duce
austrie fridericū ubi idem dux austrie capit. Anno dñi a°
m° cc° xxxij° feria etia post pentecosten epc̄ ayon̄ did opidū
m lsdmone mebat capt. captu e. a multi milites a armi
geri ad eccl̄m posita m bugia. Octavo petri a pauli apud landbe Epc̄ Monasterū
m etia ayon̄ idem comes comit̄ gentes epc̄ obtinuit victoriam. capitis dñi Hanno
fratr capere intendit.

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Post hec apud Crucenach Margarete apud Rufachenburgh comes Gelrie et predictus dominus Wilhelmus de Metlaer obsederant obsessa est urbs Bathenburg multis probis hinc et inde armigeris capta fuerat ibidem Anno dni m° ccc° xxxvij° Comes Engelbertus castrum de Volmesteyne filii sui ante festum ascensionis dni obsidet et in festo Jacobi intrat et destruit in quadam obsidione vxor Henrici comitis Hanonie mortua qui Henricus comes de Hanonie bene in fine fidelis assistens archiepo Colon' ad comitem de Geldernia et alios suos gentes misericorditer in Zutphania et in urbe Monasterii faciebat et medebatur. Castra quod ab obsidione liberare non potuissent. Episcopo Leodiensi misericorditer cum baldu gente de terra Leodiensi et oppido de Huyssa pro custodia terre exeunte. Archiepo et gentes sue terram comitis non audebat intrare. Eodem anno mense Septembri Leodiensis discordia. quia usque exhibiti annum et amplius duravit. Canonici episcopo adherentes et ipse episcopus in oppido Huyensi se revolvunt et recipiunt ad quod locum in fine omnes canonici Leodienses ipso episcopo procurante terram auctoritate apostolica sunt expulsi. Anno dni m° ccc° xxxviij° die sancti Bartholomei mense Augusto et gentes de Abans et de Hainaus sucurrebat et mortui sunt plures milites et armigeri ad magnum dampnum pacem. Anno dni m° ccc° xxxix° ante festum pentecosten Engelbertus comes de Marka cum auxilio ad curiam Romanam Leodiensis. Ubi mensem habere voluit et habuit de inde eo expedito de curia Leodiensis ad ripam amatorum venit et per mensis post eius recessum ubi nuncios impetiit pro suis filio Engelberto pro postea Leodiensi et Monasterium Colon' et pro alio filio

Volmesteyne
Anno dni m° ccc° xxxvij° per dupla
Duo hic quere notata
Urbe Volmestena Jacobi
fuit depopulata

Dissentio inter Epm Canonicos et Civitat Leodien durans annis xxxviij

Engelbertus Comes de Marca cum auxilio libri pfecti ad Curiam Romanam

ad ripam amatorum venit per menses

suo Richardo Colon⁹ & Leod⁹ prebendas p quib⁹ ipm Imperiū die
rnkeas ibi sustinui ag̃ustias & labores & dū ipe sic impetus
redissem ad pres. Henricū dcm̃ Leyer p porcionem archiepi Henricus Leyr
Treuerens & suaꝝ amicoꝝ sibi assistencia in ppositā laudunen̄ opponit se in
se opposuit & comuit me in lic̃ cā in curiā ep̄i in pribus p ppositura Bopar
plés ānos. quā lites cū mea expensa nō qua sustinui usq
ad tm̃ sentenciam. Qua habita & mlts pressib⁹ apl̃icis
& ipm̃ adiuuantib⁹ & eius adhęrentib⁹ et pręmea scripta publicata
venerūt ad me ipse Henricus & eius nuncius. Johēs de Cobet-
dia miles & ad dubium meū dūxerūt se ad capitaneū dn̄i
mei epi & rogauerūt ppositē & obligauerūt se & bona
mentis omnia dampna restituē & ad dn̄m dn̄i mei epi emen-
dare & si ita ad rogatū eorū de omne fuerit remissa &
grata & placuerit michi & probi viri fuerit & ipse Henricus
p̄ suus & fres sui se postmodū erga nos fideli habuerit
Anno dn̄i m° cc° lxxxix° & quadragesima ambasiatores eiusd Leodienses & Epus
Leod⁹ mendenses contra epm̃ me ad curiā Gallie dn̄s Johēs
de Lardario miles & magr̃ andreas & alii plures p eorundē
de Lonsuriis & eorundē de Gilemā balliuū de Ayalsa & aliorū
spaniarū dn̄i epi in regno Francie capti sunt & deducti ble
Venit (Item Johannes gilardi canonicus Leod⁹ q̃ de consilio dn̄i
epi erat & cuius officia & de rebus suis cōe epm̃ nunc ad cu
riam & dns Anthonius de Vogella canonicus Leod⁹ p epo in
curia eius q̃uerelas & defensor fuit tali forma altera epm̃
epm̃ & suos adhęrentes serenissime defendendi Anno dn̄i

Comitiss bell
Leodien pro Episcopo

ag° cui vobis fera sex post pentecosten apud Leod' i mōte ver
lom apud Hoyen cū pauc militibus r opidanis Hoyen s'assis
tibus comit magnima milicie militarib r armatis ppos de sibi
auxiliare r eid prestrenue opimer. De mde fera qrta sexti dñi
Conrad de marka q' m pdco bello fuit miles strenuus collecta gen
te militari nō magna illos de stād audere cū quib fuit horti
gratiq de monteualden fuerebo a Leod' egressu ubi obuiauer
prope boardnam burgi mbasie r multis captis r aliis fugatis
obtinuit victoriam. Post hec eodem ano dns epūs r capitno
octauis sti lambti assistente sibi comite Gelrie q Leod' r cap
adhereb apud huysle obtinuit victoriā r fuerūt ibi mortui
r capti. qb captuos comes gelrien fere omes meliores stād
ad pces adduxit. a quib magnā habuit pecuniā nec dolu
se habens illos manē ad epō. q ipm direxit ibidem. qui et
assistentib sibi de marka r de ajonte comitibi r dno Godē
fredo fre comitis Juliacen necnō opidanis Hoyen. opidū Ton
gren obsedit. Tuc in Brigonia p qsdam mercatōr e tractatū
de pace p q confirmanda eueb Leod dederūt hugoni obsides
q' ponebant in castro de mossa. donec dcā pax cū finaret
pfatā r fuit illa pax stā mediante summa pecuie epō pfol
uendā. et fuit eid pax finita sb pena 1. miliū librar
soluenda epō p Leod' eccliā r cos adiutores q'cūq contra
pacem venirent. eodem ano Videl. nonis Octob
de ajarka mēse Julio in die sti arnolphi morit cum
Brigida sti Jacobi in Brundelgehe sepelit. cui filius cui

Engelbertus Comes
Marchie moritur
anno 1328 et
in Frondenberg sepultus

Adolphus comes in Schawenburg et Holtzatie

Adolphus comes in Schawenburg et Holtzatie [illegible] Eodem anno de [illegible]
lucate [illegible] Adolphi Comitis [illegible] cid pecunia mea ademode
de Schenkebuch mansionem et bona mea dresde possidendu ad
lucã meam [illegible] esse ea tenuit. Circa ip̃m qdã mansionẽ
quã ibi edificaui totũ ego fieri expensi meis cõ quib̃ ꝑ
domũ lapideam quã melioraui cum sumptib̃ aliis quibusdam
alijs fieri cum ibi fieri duo bmania. Quibꝰ dñs expd
pecuniã recompensauit. Ide dñs Comes mi donauit fructꝰ comẽ
bonoꝝ quor dñs post obitũ meũ capiendos in peluarium
debitoꝝ meoꝝ seu pro salute animę meę quẽcunde. et sup ho
adhuc multi aptas lras sũ sigillo suo maiori sigillatas cõ
tines de quibꝰ reddit⁹ seu fructib⁹ quor dñoꝝ ꝑdecessorum
fieri ordinatõne testamti. quã ide dñs comes et Adolphꝰ epus
quidam lrãs ostenderunt et quemadũ bõe comes et bri fres
tractastis sicut hec omnia apparent ꝑ scripta et ꝑ sigilla appensa
q apud dñm Hermanũ militẽ oriundũ meũ bene se deportãt.
Vbi supplico vob dñe carissime vt nõ ꝓmittat⁹ q hꝰ bri
offitiũ et studiũ impediat quin do reddit⁹ quor dñoꝝ ibi stu
ad q cos in testamto meo ꝑdõ deputaui talib⁹ quãtũcũq; in
tendentes q illa q ꝑ me de ill reddit⁹ sic ordinata in
ꝓpos vsq; ad obitũ [illegible] maxi ad vsũ eccie mi Slesuic ꝓ
liuari et ꝑ elemosinã ibidẽ distribui. et ꝓ bri et parentũ
bri et ꝓgenitoꝝ animab⁹ commissam meam ꝑpetuo stu
endu. quic videre poterit⁹ minus et sciet⁹ supplet⁹ sup ho
fris et ꝑ vob sicut ꝑdict⁹ estimat⁹ Vogo enim vob custodẽ

Adolfus gfert in testamento ad vsũ Ecclesię in Alsleua

de Alena quod ꝓdcm Ep̃m nunc̃m regere et no ꝓmotue
ꝓdcm ordinacionem ab aliquo impediri. nec bona eccl̃ie madrid
et bestiorum gentes ꝓ ꝓdcam ordinacionem ostaui faciendo

In plomb tractatus de pace inter Leodien. Anno dñi m°. ccc°. xxxv°. in plomb tractat̃ de pace et ibidem an
nunciat̃ inter epm leod̃ et duces leod̃ et corid adherentes. Anno dñi
m°. ccc°. xxxvi°. in vigil̃ sce marie magdalene pax pdicta et
promulgata. et canonici ecclie leodien̄ primodie in vigil̃ omn̄
sanctor̄ recepta et omn̄ officia et sigilla. Eodem anno ad festum
annunciacionis dñi mortuus est in sco trudone. Engelbertus de
nomine leod̃ archidiac̃ de marka electus. fidelissimus et meritorius
suffragan epi cathedrary. Eodem anno ad festum purificacionis nostre
ecclie venit ꝓdc̃ rumor q̃ Andreas ingrediuit occulta tyrannide
ordinacie sua ad quod applicabat bella. unde scabinos et canonicos
ꝓpe q̃ multi timentes fugierunt de leodio et manserunt cū. Anno
dñi m°. ccc°. xxxvii. Adolphus comes de marka iuit ytalie mare. Eod̃
anno epus leod̃ Adolphus ad nobilitandum et militarid et alios ꝓ
bonis ecclie gloss ꝓdic̃ iudicio in Lotaren̄ in villa leodien̄ et
anno de quibus leod̃ adiudicati sunt. q̃ omes eadem die videlicet
feria ꝓda ante festum ascensionis. cuitate exiuerunt. et fuit hoc iudicium
matutinum ostilio ꝓnunciatum et finem q̃ illud iudicium cui ꝓmodum
in eadem loco dnus Engelbertus epus eius successor ꝓdic̃. Eodem anno
ad festum epyphanie dñi dnus Henricus de Vernebergh archiepus
colon̄ mortuus. cui dnus Walramus ꝓdictus leod̃ epus marcomit
Julianum ipso marmore in curia apud ꝓpam hoc quantum
sufficit. hoc anno sinus fuerunt apud q̃s in prio septembr

Ao. 1331 Henricus de Vernebergh Archiepus Colonien̄ mortuus

Vina optima in prio Septemb. vindemiata

Gray Scale 0 1 2 3 4

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

101

fuerunt maxima. Primo dns ays ac nonnulli sua quota pars pasche
Per Boemie fecerit q. rdne canonicatu Leodiensem ab ecclesia
tam in. fieth. caruit. Et quota ab epo Adolpho pubce recle
uauit. Tunc dnatu est magnifici pdicti dni p. gubernatu &
bella q. septem annos habuit & amplius pacifica & nec oibz or
dinat leod' ad magnu sollempnitate ducat q. portau sce Walbge
bbi aud descendit. & i. os cathe leod' ad cappas & pulsatione capanar
audierut s'a deyne & a simplis. & talla processione regis Boemie
& cosrabulario strate. & ex ide ductu ad eccliam p. missa sollempne
celebrata venert ad caplm. & q. accordiu capli & priz indicto
anne duce brabantie exercitu venit ad capandu Leodiu & de inde
exponit stauelotu. Post hec regno infrascriptis scr crucis as
sumptis. s. pdcus rex Boemie nepos dnice barrensis abbis
Juliacensis. dnus de ayrela comes de lasey. cosrabularius strate
& dns de Beaumont cu multis aliis nobilibz ad rez exercitu leod'
pone. marut brabantiam usq. perlarez duce brabantie ad suu
exercitu apud heylechem iacente q. ibi aud miles effugit est.
Tunc dnus Hanonie & quidam nobiles missi exore regis fuit
eis incoperut tractare de treugis & sic treugis & assignatu
e dies ad tractandu de pace q. pnt regi strate faciende ad
q. dies venerut pdcus quos audiuerut bibz apud exponendu missa assas
cerut scolarem q. vocat Realem ibi aud q. regem stetit & pau.
q. mer baluit nec effugere habuit q. ibidem resp aud eu pdcus
dnus magnu curru tenuit & multa donaria dedit eisdem
ibus sic pactis stacu rex francie q. nunc ad duce brabantie

Nō Stantharch

Dicto. Illo-aste-
rium scholarem
qui dicitur Realem

200.

Primogenitus Ducis Brabantie adipiscitur Regis Francie filiam primogenitam

Ut filius ducis primogenitus ducē duceret in uxorem filiā primogeniti regis q̄ tamen filius ducis filiā comitis Hanonie sine quacunq̄ mentione ducem aut comitē sibi habiturum aut in ruinā ipsius comitis filiā adduxisse uoluisse. Ex hoc motus est comes quocunq̄ omnibus amicis suis allegationē comitē ducē aut potius se ad gloriosū de ipsorum ano scripti festo pentecosten pro memoranda fecerunt. Anno dñi

Anno 1333 per Comitē Duke Hollandie obsidet et per Comitē Gelrie Vistrat

ano ccc xxxiij in hyeme per comitē Juliacen Colon obsidatur et per comitē gelrie hyemat. de mandato ipsius volens libare. Colon misit nosam per traiectū si quid bona aut villa reperiri possent. Sed nuncii sic reuersi nisi festinato se ad nos reuertissent aut ni de hoc periculo ducis corripti quid bona aut villa retardassent. Ipse dux nō sic euasisset Trajectū obsedit eodem ano Comiti flandrie a anglicis bendicē si tali conditione ipsis nūcios posset a comitatu flandrie separari. d' q̄ bendicē ipsis certis oppidanis anglicis aut duce brabātie eis assistente magna gloria fuerunt. Colon ano ce dictam bemsde nauē a dno odilo de apelle qui nobilissima margareta filia comitis eleuen primogeniti filii regis angl nūc comitis de ypra. cui per gratiā dei ad longum et tutū dei festū digne fuos actus. Anno dñi ano ccc xxxiij mense augusti rex francie et ciues ambianen pacē habebāt rege boemie, Valrano epo leod flandr. gelre juliacen comitibus et aliis cum ipsis existentibus eo una cum duce brabātie ad anglicos et cum adherentibus eo alias, cepit de pace, unde q̄ publice et solempne quos bene singulos singulariter si sua dei clemē pacē q̄ non ipse prohibuerit/ q̄ dē pacē non ipse recepto se ab eisdē prius admissa iuramēto, de quibus pacē

Vxatio dñi Engel berti Comitis de Marka.

102

ꝓmulgauit. ⁊ bras ſuas ſ. ſ̄c̄o ſingul' ꝓbis edidit ſuo ſigillo
tas ſig' manori q̄ pacis ipſius edomebat tenore. Huic q̄q̄ idem
dux comes flandrię ꝓ animas eōꝝ c. q̄ aiagłma ⁊ ſue ma
nibꝰ poſuit, hanc addicōne tñ appoſita, ꝓ ipm̄ comitē, ut ip̄
aiagłma, nō poſſit q̄uenire ad manꝰ ducis bel ſuoꝝ, ſi pot
q̄ ad eūdem locū redirꝫ, ⁊ q ipſe ſuū ꝓtinus rehabeāt. quod tamē
poſtea minꝰ rehabuit. Nec ita q̄ ipſe comes fecit de aſſenſu
dn̄i epi ⁊ capłi ſui fuerūt ſtimo dn̄o aſo ac̄o appob dnō adol
phꝰ de aſcharia epō leod. pacē fecit de mōłibꝰ głbertꝰ que
milte ām̄s diu tenuerāt. mē aſilites ⁊ aſiliteres de alwaus de bra
nous ⁊ alios de corp ꝓgenie de q̄bus milti baleres bini aſilites
⁊ armigeri mud de ista ꝓce mud de alia ꝓce ad m̄ affłictibus
ſñ eē affłictibꝰ diuſis ām̄s ⁊ compłibꝰ ad magn̄m dam̄p̄m ꝓpꝝ ſt
acisi. De q̄ pace ſua idem dnō epūd magn̄m habuit honorem
apud hoēs ⁊ mīd fiat credē apud deū. Imo dn̄s aſo ac̄o recedēs
comes lodewicꝰ moriē, moriē. ⁊ de comitatu optīmēdo me dn̄o
epō ⁊ capłō eo bna ꝓce et dn̄o theodericō dn̄o de hensbergh
comite de ſtadt eo ſorore nepoēq̄ genedie. epō ⁊ capło aſſentibꝰ
q̄ ſm̄ p̄uilegia eccłe ⁊ Judicia Imp̄iał curie ſedi q̄ venie ab
eccłe vaſallo ſine hēde vaſallo maſcłō, de cui corpe priuare
diſcrēte, ad eūdem deuolui debere. dn̄o de hensbergh p̄dcō
q̄rid aſſerēte, videl: q ipſe pcīnus ius habeat tāch. ex ſanguī
nitate ꝓximor. Hanc q̄dem causa ad curiā romanā fuit de
ducta, ⁊ poſt multas diſceptacōnes ⁊ diſcordias ꝓ plēs annos,
tam in curia ſñ m̄ ꝓtibus habitas, de ſolutate papę ꝓ adhuc

Lib. octa de feūdo ecclesiastico

ſcō Mychaſin clemen̄ 2 q̄ſdā canonicos leod de pace 2 tuic̄. 2 dnūs
de hensberch ſi cās q̄dicōnibꝫ 2 pactis de comitatu q̄dcō p
dnō adolphū epm̄ i feodat. q̄ꝑ q p ſuoꝝ ꝓcl leod canonici
fere oēs mīſſi fuer̄. 2 ſtetit ē exinde q̄diu ſtare ꝙuis ſtare ꝓpter
apparebit Jmmo dn̄ ao cc̄ lxxxix duc ſtā oſpiracōne ad omnē
lōpm̄ cōes anglie parat ſe ad gḡrā cōtē bayē ſtrenuē
2 mittat epm̄ lincolien̄ ad ꝓces mat̄ ad ſuꝑedianos q̄ducēdos

Jmmo dn̄ ao cc̄ xxxix. duc ſtā oſpiracōne ad comitē lōpm̄
2 alios magnates magnū cōgregat exercitū apud heylerthem i
feſto ꝙalmarū de ꝑtib leod inadat comitē epū leod adolphū
ad rēſpondū eidem ſtīe cōgregat exercitū ubi rex bōemie ſ̄ſtat
ſū ad magna ḡcia bōemie q̄ꝑtin in expenſ 2 aiē ſtā ē ꝓpm̄
die ſcē apud montenake Ex comes hanonie dam̄ pacem
poſtmodū q̄ſtā ꝓcauit impedire. 2 ſtiuari conat̄ rege bōemie
ſ̄reſpere. aiē mediāte q̄dcā pace ſtā i montenake cū leod
bona ſ̄ꝑ duce ablata rehabuer̄. hoc ano rex anglie venit
colonie. 2 de inde ad q̄ſluenciā ad dn̄m ludowicū de bauaria
qui ē imꝑator vocabat ubi aduicem habuer̄ colloq̄a

Jmmo ſcēti in octobre rex anglie ad duc brabātie ad mīſ
nobilibꝫ 2 militibꝫ armigeꝝ alman̄ mouit. 2 ꝙnq̄ ſtādie
ubi multa ſtrag dampna mordra 2 rapinas fecit. deinde ꝓpter
ſtm Johīs bapt̄ ꝓcp ſtādie multa dapna ꝑ regem anglie
q̄ſſ̄ eſt am mari tā in nauibꝫ q̄dcis q̄ in hollādia ubi mor
tuus. ubi etiā eoꝝpe ꝓpius regē anglie morari nulla fuer̄
Poſt hec rex anglie cornaū obſidet Jmmo dn̄ ao cc̄ xlij

in feſto Cathedre

Maglima colurier & magna dampna fuer ibidem. Primo dñi ao Mäglima gbürich
cr. xlm hoyen opidam ad duce brabāce cōsiderunt qđ legatus
sedis aplice q nec prūs cat excōicauit & posuit medm tū in
hoyo qđ in brabantia. Tunc comes hanonie venit leodiū ad trac
candū de pace q in brabat fuer pter duas magnas qđ dnō epo
leod a q rem tota comitatū hanonie. Ibi erāt tūc prūces erant
de ayonne & de ayarka comites. nec epūs leod. comunitas de ayar
ka & de monte mdne informat nec nō aduocatis qđ comitem
hanonie. & qđdam alios cōuentu cōsensit i qđdam ordinacōne
& eā sigillauit sibi & cīe mlrū qudicialē q in postmodū ex
tunc leccāta. Post hec qđ p mductionem & cōducionē nō bñ cō
silii ipse epūs adolphus reuocauit pena ordinata i qđam pace
cīe mlrū honorabili & pūgilliate auctat accomoda q p ipm
epm p gbarrarū & honor keller victorias gtas creāt acqsi
ta. videlz ut qđq i ciuitate clo nec fra sedicōne nec discordia
comitarēt nec eis occasionē daret q ipi mūt torabant. ipse a suo
honore abūdicare debent. Cuius ordinacōnis mens in ciuitate
magna pax & tūgillitas habebat. Primo dñi ao cr. xlm mota
& incepta gbarra mō archiepi Colon & comitē de dinsbergh
Comes de ayarka adolphus in aduitoriū & fauore ipius cōtē
de dinsbergh sine consilio seu consilio diffedauit archiepm
supradm & se cōsulce in ipius comit de dinsbergh gbar
ram ingessit q multos suos armatos displiauit & nō in meo q
rem praclosam & gruem sibi & suis cīe sine causa intercepit
nisi deus sibi de victoria prudisset. Venit qđ idē comes de ayarka

1348
Bella inter Archiepiscopum Coloniensem et Comitem de Dinsberg

Mendena diuīta
p Comit Marchie

mense Julio ante nouū opidū de mendene ut idē asserit facere
ꝓpositū inde recessit. Demū anō festū omnī sanctorū rpe
eiusdē opidi muris ciuitatis rpīm iterat & totaliter destruit & deuastat
eodē anno xbr anō dñi mccc. xlvm tria die post festū omnī sanctorū dñs
Adolphus epūs ī clerenot moritur & ī curia leod' honorifice
sepelit. Cui nepos eius dux Gulielmus de marka p precibus
dñi pape clemētis sexti ad pces regis francie philippi ī epatu
succedit. Qui post festū pasche venit de curia & ī leod' honorifice ē
receptus. Anno dñi anō mccc. xlvi post festū pasche comes adolphus
de marka apud opidū Rekelmusup comitē gelrie archiepm colon
ī bello obtinuit victoriā ubi multi nobiles milites & armigeri
capti fuerūt p comitē supdm quod ꝙ archiepūs colon de ciuitate
imbadat ad vindicandū se congregat quam defendit p vrnd.
xbr comitē de marka ad gelrie ciuitatem qua ī opidū munito ꝓ se
archiepūs no ꝓcessit. ꝓmerito mediū est tractari de pace in
q tractatu comes hanonie no ī bona comitē de marka sicut
fidebat se ingessit. Qui tractatu ipsi ad colonīā adducto & duo
bus abbatibz in fauorē ipius comitis de marka cū magna cōtra gē
cūm illuc venientes papo expedit assumata mediante ita finis
pcauit quod comes habuit p captiuis. Comes hanonie pace
impediente ipsum potuit. Eodē anno idē comes hanonie uolens
eū obsedit. Sed post multas expensas ubi p ipm stare nequit
inde recessit. Eodē anno pdcō comes hanonie ī festo sancte crucis
a damiam ceruie a consulibz frisonum imbadendo se & suos pci
pitauit ī mortē Immo dñs anō mccc. xlvi cū festū sc Jacobi

Comes Hanonie et
fr. et suos interfuit
precipitat in mortem

Engelbertus de Mar
cha supradict Adol
phi in Epat. Le
odien. f
1345
Comes Adolphus de
Marcka apud Rek
linchusen & Epm
Colonien

Gray Scale
0 1 2 3 4

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Anno 1346

Bapt' Lodd' & Hoyen' comit' epm & comit' Losen' mouet q̄ guerr'.
Tunc epc̄ posuit die de q̄stda scabinor' & ciuiū ad p̄sidendū iudicio
Bellum inter Epm Leodi.
Leodien' q̄ntū ꝯtra & qd ctra eū dissuas'. Et licet ipse dns epc̄
talo
mandauit conuocass' q̄dam p̄cipuos & magnates cler' & cradū' q̄lis
libet fuit bis' in ipo p̄lio, suad' plum & tulerunt q̄ insulce & im
pruse ac dordiate ad inimicos q̄da q̄ssio & rbasio sua fuit & q̄dā
de q̄rau p̄dcō de sua gr̄ce q̄ mortui fuer' ibid' dnus de Falken
burgh & plures alios milites & armigros eod' ano mortui sc̄
in bello q̄ rex anglie & filius sc̄i Barthalomei & Leo bōnie comes
flandrie & Leo lotharingie & comes de alenspen fr' reg' sueuie &
multi alii magnates & nobiles. Ano dn̄i m°cc°xl°vi° p̄dcō q̄lter
ra mr epm Lodd' & comes Lodd' ad hoc no cessauit. Q̄ actus ha
buit nūd ipsi Lodd' & Hoyen' comes accrucka q̄ bim & q̄ metū bel
q̄dā aliorū nō p̄ria capt' clerement argenteal & Hamele obsi
derūt & destruxer' & multa alia dapna immisser' mercatoribus &
rapinis q̄ q epc̄ q̄stdatione sua ad duc' brabancie mediante
cta summa pecunie sibi danda ut q̄ assisteret ad subiugandū po
pulū suū sibi rebellem. Hic q epc̄ amicos suos de alemania
q̄s hic ponit conuocauit & assistere q̄ comit' Losen' pe cōit' hostis
loci & inimici ad cor' epatus eius ponitur q̄ygati. Et dux q̄
magnū habebat exercitū. Cui epc̄ henric' ad ipm̄ rsyandū
q̄ patr' & henric' nūcuit patr' dicens: q no patr' bnd
pat' n' p'us filiū suū henricū fidū' & dilectū. Hic q
epc̄ postea in augusta bidō & p'ria suo bellū eminere
mutare coactus fuit q nunc sua nō potuit & p̄dcm filiū duc'

Clermont de Kerpefall et Hamele castra obsidet p̄ Cūēb.

Epc̄ nec sustinet coactus fuit q̄ dnus sua nō potuit Marschalcia data in feudum

mfedauit. Liet illa mfedacio nō teneret de iure z esset ualidū
cūj de feudo q er sui prima fidacōne hanc ydacōne hēbat anteod
q a cōitatu flandrie z a duobꝫ alijs feodis bis Geraldimed z
bonthelem hinc feodo comitē separi nō possit. Quibꝫ sic actis
apud z comes lopcij ad suos z ad duc gelrie sperandos duc
brabātiq aduenturid apud eorum burlī nrruerūt in hospicijs q
ibidem demori z fugere z pro ancīs duc brabantiq aduentu
cōdiderāt accidisse morau ꝙd ꝙ xx milia hoīm pī capt suos.
duc ad brabātie tūc aduentū hostibꝫ rā fugatis villā sibi ou
domis q ē villa epī violenē mūiuit z eam occupauit. Castrū q
valene messuit z vastauit q sibi ꝙmed ad epīm diruit z
destruit. Cuncta etiā leod z alios subditos epī sb sibi allegari
cogit. Que oī z singula fuerūt expssa ḡcia hinc q epo duc
ofdacione sua ad epō promisrat z iurauit quē hōm bnō
suus sit ho suus plenus inimīc. Post hc aūt mt epm epm
z cues leod z cop allegatos pax ē sta q bnūd ep pdcto
cuiū leod fuisset z esse ad plita z bnā suata. Canonia ad leod
q tūc rsidebāt i namurco ad hinc nec i illo dio nec i sequti ad
leod p̄ uenerūt. Eodem dio dies ah festū sci Bonifacii comes
adolphus de mūta in gelria sibi in marburnūd fuit ab
sumpto morit. cum brendelbergē sepelit. Cui i cōitatu suc
cedit filius suus eiusd q tūc ē comes. cui dō ꝙ sua gram
cedat bona q sperū z longeuū Jhūs dūs a/o xlviij
sue mēsis marcij opidum sci trudonis ab hīq ingo ducis
brabātiq armata sua obsidentes ad suū bnū dūm leod epm

1347 Comes Adolphus de Marka in gelria mortuus sepelitur Brendenberga

Habuit in comitatu filios suos Engelbertum Gerhardum

Walkamus 6 Gen. Colon. moritur

Berta flagellos incipit

Oes Judei in Colonia interfecti sunt

Carolus 6 rex coronat

Adolphus Theodoricus et Everhardus Comites de Marka ad Custod Romanam et mortuo pessulando Judeum missum

1352

Bellum est orte inter Engelbertum Comitem Marche et Comitem de Arnsberg ob hoc quod consilium Tremoniensis

Consilio Lamberti principis Leyen

Vespasio dat Justelle
Cum

Dominus in Broeverten
berch Arnsberger
de Colonia

Comes Engelbertus
ad suis a papa et
contra q̄ incesit bel
lum mare sine tim
ore litentia

Gerhardus de plet
tenberch ffrenovit
Castrum et Cuntrata
Hoede absente Comite

Item Clusenstein
Castrum

1 3 5 4
Comes Engelbertus
ingressit sed in gran
ram Gelrie

Nephis tamen sibi
vitas adhuc inde
fuit

Jodocus Brabantie dux
obiit et in habitu
monachali sepelit

siatic rei experiencia hoc audiens. Nam ipse comes cum suis fidelibus ipsos opidanos sic undiq; assurgebat q; nec ire comes de mirka nec poterat nec sperabat. nec eos de arnsberch ipse inuenire potuit cum suis sic q; tandem bonarum rebellandi eis dante ad comitem de mirka pace mediante amicicia iterum. In hac guerra dominus quia pdas de arnsberch habuit cum castro de blanckenberch comite de molica. Anno dni mo ccc lxxx quinto Comes Engelbertus de mirka uxorem suam filiam comitis de marca sine filiis sed cum prole modica pro ipse cum suis consanguineis et familiaribus absolucionem a sentencia excois a papa oportuit impetrari. Interea pdus comes sic absente tres fratres sui pdi multum ad studium. Eodem anno quo comes uxorem filiam comitis de marca. Gerhardus de plettenbracht de cuius sic merito absente comite. Incepit fidare et assere castra de Hoede et opidum quod adiacet et situm Castrum de Clusenstein nunc sicut hec opa hodierno tpe acta cernuntur. Anno dni mo ccc lxxx quinto circa festum beati petri ad vincula ipse dictus comes de mirka de filiam suam nubere. promisit ad Engelbertum ad Gelren et Egmondensem assistendo adversus Gelrie ad quod adeo obtinuit et suos fautores iuuit fuit. Messis ei sibi bullas ad hoc mittit quemadmodum anno dni mo ccc lxxx duxit in uxorem filiam Johannis ducis brabantie et fratris Wenceslai obiit et in Villam et habitum monachali sepelitur. Qui quoque sicut primum et ultimo principatus ad celebrandum et ad magnificum expensarum et pompis. Anno dni mo ccc lxxx tertio mense Julio dux brabantie et comes flandrie super villa Asschelmensis Cracq; pacem et insidiari ad illam et eorum laudabilem brabantie

bidā racōne ſucceſſionis & ēditte rōe empcionis. Et q̄ dux hī ſ'
dux epūs melius ſtuerit ip̄i ēditi ducis malo ꝯſilio ſtare remuebat
ea q̄ erga ipm & ciuitatem & maior̄ q̄ aiaḡlimen̄ de cetero nō adhe
rere ꝙue armata comitē ꝑtim & ecl̄iā ciuit̄ q̄ hīc ſtuā & ꝓmissis
nolebat aiaḡlimā nō hūit ꝙ habuiſſ ſi ꝓmiſſa ſeciſſ. Igit̄
comes flandrie mediāte ēuentu comitē nanuicen & mdūbis
mitis ꝑtibus ꝙ ipm inuas̄ ꝙuerit ſtodacen ꝙ ꝑm & capla ſol
lempnit̄ & ōi pactis & ḡdamnis appoſitas ꝙſſe iuramt. Ibi
etiā ciuit̄ ab epō relenauit ſtodiū ꝙ nō admitat̄ ryſtes
& ab ēuā leōd. Et q̄ opidani aiaḡlimen̄ ꝓdō comitī obedire
nolebāt mitta ꝙ mde dapna ꝙuenerūt. Comes cū flandē me
ſe Junio mēſuī brabantiam ubi duo ad magno ebatu ꝙbat
ūnt comitē & ciuit̄ ſtū ſuū ꝑ ꝙ probos bonos hūre mde ad
ho elect̄. aug pace mod & condicōs did ꝙuenſſ ad bruxellen
ſorē duciſſa & ḡnitas aliq̄ ꝙ ſenſerūt ꝙ illā pace aiaḡli
mam nō adhere hīc amori ſp & ḡdāmodo ꝓdiamē uersi.
Quercetacen ꝑtes miſerūt & mapierūt. Et q̄ illa ꝑs rupta &
ꝯcruit aſſed ꝓmonſtr̄ ſeſtū ſci lauriciij comes flandē
bidā ſe dereliq̄t ꝛc ꝙgregauit exercitū ꝓpri ꝙtra mitis ma
iore & mēſuit brabāt. bruxellā. duo ad ad comitē de mōte
& ēditte lopen & lonamē ſlbg & bruxellen ꝙcen comitē eos did
comitē flandren mapierūt & ſſlupē. Nectis ut dr̄. q̄ ēdiamē
brabāt deceptū ceſſa bellauit & ſtugati ſp & ꝙ eis mortui
ſp multi & alij ſubmiſſi. Ibi comes de aſſonte bone ſe habuit
& multū ſtuit emendatus. Et ꝙ ad ho ō m̄ ſtino octauar ſcti

Epūs Leodien ꝛo
reſiſt Comiti flan
drie iuniſt flandr
Morſlinis unde mu
mala ꝓuenerūt

Brabantini terga
dederūt et fugati
2 aūs Comitis
de Monte ibid

Laurein Buwelley se comitj reddiderut salue corpe rebꝫ & corporib⁹ postea die p̄d̄ lonamen̄ audita diffidatione ep̄i leod' se comiti sibi reddiderut. Et q̄dem ep̄us duc̄ & suos diffidauit pro eo q̄ comitē flandr' & angl̄ie ep̄s ab eo nō fuerat relaxat impediuit. Et q̄ p̄d̄ lonamen̄ & bruxellen̄ augere nitit duc̄ iurat̄ q̄ nō suas & q̄ suas debebat q̄ gemot & pac̄ stabit p̄ter eum stabit q̄ Johēs duc p̄decessor suus suas iurat̄ habebat q̄ iudicia pac̄ & q̄ramenta & Jurisdiones spūal̄ leod ep̄i & archid' nō impediret & p̄la alia q̄ i dcā pace regi stabit gemot. Et ad ea p̄ce dn̄i ep̄i fuissēt sepius requisiti Et ista renocauit & q̄ eodē flandr' nō impediret q̄ min⁹ possit gaudē possione & pacificatu bell' angl̄ie & hoc fuit refusū Ipē duc̄ ep̄us se ad eodē flandr' allig̃uit. & ei p̄d̄ diffidauit Et p̄dm̄ est & p̄ea p̄ox̄ die mens̄ augusti gēas p̄d̄us dn̄s ep̄s trā brabā imbasiuit & abussit Hammene & landene & alias p̄ces villas & amisit bellū ad chemen̄ & hīi q̄m̄ euenit. Victi s⁹ chemen̄ & mlti mortui s⁹ & capti. Comes ad namucen̄ p̄g octa s̄ci laurēcij mouit brabā & Genlacum & & p̄rberis & multas villas abussit. Ep̄s leod' ad stam hardū fortiss expom & ess̄ pacē ad sua ō p̄tia intrē brabā incepit ignē a eodē flandr & bugū bō bartholomei Et sup̄sedere & sic se retraxit & supp̄dit licet ad hoc p̄ se finem nō habēs q̄ postea habuit a lonamen̄ & bruxellen̄ & q̄dā ad firmū quarti q̄ sibi fuit noluerut. Et ad hoc se finit obligauerut fidelit obseruā & q̄ in pace regi flandr gemen̄

Anno 1356

Hec fremuit comitat. Bellic. & filius regis Anglie

Basilee terremotus

Ducissa Brabantie mater Johannis

Carolus Imperator Metis celebrauit cum habuit ibi omnes principes

Leges publicate. Pax Dei

Constitutio Pacis & diffidationes Fraudulente in plebe Westphalie

Jtem eodē āno ayo ac. sui. xxv. die septembr̄ rex Boemie cum suis comitatus gmisit bellic. comit. filium Regis Anglie & bucy & capey ad multos ejus gp̄ principes & nobiles capti sūt eid ca & multi mortui. Jtem eodē āno tremotus terribilis fuit in basilea & in eius suburbiis & grauis & multe ecc̄ie & edificia simul sunt & destructa & p̄ dies p̄duravit. Jtem eodē āno ayo ac sui. xxvi. mense octobri ducissa brabāt̄ ad magna gr̄ie id comitat de ayorie ad comitat de ayarth & multos alios comitibus & nobilibus mēuit & id comitatum & multas villas ibi gbussit. Jtem eodē āno ayo sequenti natiuitat dñi Karolus Jmperator ad Jmperiū ayect & in festo natiuitat dñi sole pompam ibi cum id celebrauit ad quib imperij principib. Ibi principes quilibet sui ordinis officia sua cum debito exhibebant. Ibi olim cardinal sedis aplice legatus & duos alios filius Karoli nepos Jmperatoris Ibi q̄ aderant milites archiepi & epi & abbates & alii principes comites & magnates & nobiles plurimi. Ibi imperator fecit publicari duas ordinationes p̄ quas edictas multi mali quos cum una q̄ pomit remedium & diffidationes fraudulentas q̄ in westphalie pagis fiebāt & maxime quam dux Alb. ope pecunie subornauit sub ho. consule In nouis ste & in diuine ciuitatis amic. Karoli ayer diuina fauente clemencia rōnor Jmperator a Boemie rex semp augustus ad pacem tuam rei memoriā. Post hec premissis quibusdam ordinationibus & ordinationibus sub ho. eodem diffidationibus posuit in hec verba.

Hec q̄ de cetero edictus aliqs iustis diffidationib cum p̄ hac singulos. Ipsos & eorum bona nō opprimet aut ea quib nō inhabitant nec pecunie diffidant. Declaramus quod p̄ totam Italia

2122

spolia vl rapinas diffidatis vpis ad honor suo tpe no posse et q
pacman no dz alicui stanti a dolo pti ex[ecu]cone ipperiu valiat
sanctrm diffidu hmodi qbcuq dmt aut ppmo ad qbo alig
fumd t spectare familiarit vl honestat quis actia gsdi sic
factas vl fiendas t posterop no tole. Nec licet pterea diffidatis
augtibz quicqd mbidi. p medias spolia at rapinas n diffidatos
p eos dies nulles vpis diffidatis ipi. vel t loco q habitat assuet pub
fuit atmacti. posse q de atmacone hmodi p eosdm qdmcad
fi plena fides. Cogo eos quicqd diffidat at tradt no ptmisso
ptsuppene. Infamia eo ipso mitat. at si nulla diffidatio fta essz.
Cui etiam tpi qdictorum p assidz iudicis pene legalibz statuim
castigan. Qbuscumq etiam a dampnis bmodi a sinistris gesto
rib t locis diuisis. victa q iuista. tendra spolia a rapinis abstrca
a ingsecta theoloma t oductis t quatenus pro vpis oductibz exter
ri assuet p pene qbus sacrilegos ptmissa t eoz qbz sanc
cuiq pumeda. Jte anno dni a° cc° lvij t ipso marcelli ipi. bis
quinta die post octas epyphanie dni. venit karolus Jmpator ro
manor p. qui paro proficisc t hinc ad q tendebat voluit nichil q epo
leab a tira sua medpec gloriosu opro se a p duce siue suo o
comite flandr p ducatu brabanc defendendo. Bz ad epm a eius
pnia qpe ag[ra]dam eis rationabilit se exhibuit exhibitione gram
no habuit sic q mg Lucas bte scolastic a tuetib recessit. Jta q
eius aductu a pntia qlz nocuisse q ppfuisse dr Gisbertus.
Sed exempo ad carnispiuu coct de mirbe sclepium mg llende
ne tenuit curiad opro nupcias sororis sue q comiti de nassalle

Anno
Anno 1357. venit
Carolus quartus
Traiectum

Comes Marchensis
Clivensis Curiam habuit Aquisgrani pro
nuptiis sororis suae
Comiti Nassauiensi
desponsatis

Duc Jülich g Walraman de Berne epp Osnab Valkenburg

desponsauit. Ista anno guerra fuerat inter dnm Ducem Juliacen ep bna epp a dnm Walramum de Berne ep aliud ecclie castri a dominij de Valkelburgh. Item ista anno dne Ludalbico de Hassia epo ajon q ydem pfuit ecclie abbe in augusto Ludowicus de Hassia epo Monasterien obijt

cuid ecia mon pia lucid te capln ajon in bei birii dnm adolphum fratrem dni Engelb comitis de marka corpe elegantie moribus a lucis ornatu baccalaureum in decret de bnamm gressu dimittere sua bona ipm q in pastore a epm postulauerut. et no solum epm postulauit. sed ecia tocius ecclie castrin ciuitat ajon opidi bmissa eid magno desiderio bnammie suffragante ipo dno epo a duob ajatoris ecclie canonicis emisserut bnos honestos viros dnm Liberum de Cruciplenghe officiat ajon a baccalaureum in Jure canonica a magrum Adolphum de Marka ll Barralaun archid in Sundris

Ludowicus de Hessen epo Monasterien

Adolphus de Marka

Ludowicus de Hessen

M. Henricum epm de Lunna

Henricum de bnsa in artibus a in medicina licenciatum q bnemeritos ad aurid negotia hmoi oppetebant fidelit a prudenc. Ipse q dne Adolphi post pfectu sui ex migni curia rediit a honorifice fuit ibide acceptus. Et licet epo ex noti dubio de ipso habita q ipm sedi habitate aliqn fauorabit sibi exister in epo Juuo occupationes a arduas qs illa tepe habuit sup gubernac qbus tue illa ecia prouidit Juuo primebat eis expediens aportune differre. Hic q gressione ebo cardinalibus sta negocio ep eid dubia maturitate discussa licet nonnulli ipm conarent im pedire obiectis a eoz pcibus effectat. In die sti Lienardi dne epo de ipsius cardinalium sibi in curia ajon baccalr eid magno fauore a honore prouidit ajanstie itaq post ea in curia ad dnm bti Nycolai epm a eid licentia dnm epm a cardinalium accepta sibi

Anno 1358

Epilogus

Hic Rector cessando librum ponit Christianam principis Justitiam Hoveden: quo parte etiam Justificavit cum Henry Lyde libro.

[108]

ab eo de meo labore mercedē habeo q̄ retribuēmē expecto.
merces mea hec est. si bñ se reperē moribꝫ ad vitā bē
ſue agēdo deū ſꝑ habeat p̄ oculō be ſtudeat pacē ſacē in tra ſua. et ſuet ad bicmīs ſub pa
ena q̄rū ām eo est. be ſtaabꝫ vias et ſtrata ſuis tēmō
ſecūd̄ q̄ñſuetudinē. Terrā ſuā et vineā ſuā cū aduocatō ſuis
et cū aduocatō ſui fris et aliorꝫ ſuorꝫ oſanguineorꝫ q̄s ē ſe ꝑ
dere gram habet quā plen poterūt gladio rpali et ſpuali bm
lit defendat. Aſſumat ſm cōſiliū de capto et de prīa vnos diſ
cretos maturos et iuſtos q̄ nō q̄rāt munera. Cēſt porro cōſiliū
ſmm q̄ iuuemd ſuo ſeruicio ꝓmptū ne nō debet audire conſiliū
familie ſue. ſciat bñ ꝓſſe et bñ eos rēgē. habeat familiā mūdā
et nō ſuperfluā habeat honeſtā et nō turpē. expoſtas ſuperfluas
et turpes deuitet. hec et ſilia faciendo et illic ſe regendo ē de
dilect et hominib et cūctis q̄ nrm ad huc ꝓmouet honore
ut ḡtus ita q eo ſe nō poſſit ipſe fm ſperē ſibi promiſſam
ei ad huc amplio qualitatē dnō gardere. ſi et fidē ſuā et tota
ſua ꝓtencia melio nō habebit. et ſic ego labore meo habeo
mercedē. et aliā nō poſſo nā a iuuentute mea q̄ gemitorꝫ morꝫ
ſuoꝝ teſtigia ſemp fui. aditatē de mūdo ſeruicū gelatō. eq
cupiens augī poſſiam et habere. nec q̄ ab dnō q̄ñgmtū ut
dicē dominabꝫ de mūdo et eoꝝ filios ſuos q̄ue potui. Inuidē
et cupiens be filii q̄ ad diſcedēs vitā ponebat dicē addiſceret
taliē ſe regere. ealiē q regerent. be ſic q̄ſcent q ī dicatu
ad talem q̄uenirē ſtudiū q̄ poſſent nrō gremio ī. Ita q aditatē

Ab annis q̄ñ
quagintā vel circa
cepit ſcribere Cō-
miſſiones de Mercato
Antſoor.

Calibori. groſſo
et Compacto

m dulsa domina mulacens pareſ. Q̃ acebid om̃ et ſcio q̃ pucio
comicaty a dnulſio q̃ eum deſtruxio ſicut ſuprus ſuffiauenc
aſpendi. Et magꝑ q̃ſilo q̃ comices de mũlta q̃ ſumd q̃ tempe
filios ponat ad diſcendas liras. Q̃ magnꝰ d̃ deſtruc m̃ pdnpe
ul mgnus neſcire liras. q̃ndoc q̃ſ ſibi be ꝓficiat ſibi duos
marcos ſ filios ſuos bene lidtos fidles a honeſtos q̃ cũ m
ſtruant nõ ſolũ in lid a doctrina ſcolaſtica. Deinde eandem
quſacone honeſta a bonis moribꝰ atq; vita. Q̃les aut ad ele
ctionem nobilium eligendi ſ nõ de conſilio corp q̃ nõ diſcernut
me ydoneu a nõ ydoneu me bene a nõ bene. Q̃ de conſilio
bonoꝝ prudenciũ a fidelium q̃ ſme ſtan a iſte nõ attendant
ꝓces. ſi magꝰ filiorꝝ duricas me gerunt ſicut ad ꝓ eorũdem
de mũlta q̃ eudda gerebat q̃ pro filiis ſuis ſine conſilio eligc
bat ualeru q̃ pare eis bene expedirat. neq; ad ſtruendũ eos
in ſtia a in ſcolaſtica doctrina. neq; ad informandũ eos in
bonis moribus atq; vita.

De aut expedire mihi ut q̃ſiui ab ope pdi. Q̃ timor ad
a pertenor q̃ comitatũ de mũlta delegare mihi ſuccedat a
iſte ope corrigat a emendet. a illa q̃ de meis temporibꝰ fu
turis gerere me q̃gnd ſume meditat q̃ſtibat a huic ope
ſuppadat ſi placet. Q̃ tempꝰ in q̃ nec ego adhuc ydoneꝰ
me et pplicandus ſeculari negocio a curis excludam
a mente. Et q̃ die hec deliberaſſe mihi ꝓpria gratia mihi
inceꝑi medicũ illud tempus meum ſi qd̃ mihi reſtat bene
expendendo q̃ſ q̃ub mortẽ q̃ſ ſemꝑ michi ſuſpicor de pro

(109)

quinquid possim tanto seruicio opperiar. Ego igit cu
dne meus omnes venerit ad alterum a fluu my castr ut ipse
libellus eo pre meo munere prodeat. Cuius munere si bili
perdit estimatu mei cu labore et ipo impensi, no graue
por affectio. Caueat bolo q libelly ipse ad castr ne
ne perdat. Q manear my custodia byor dn Dytmari
militu qsanguinei mei vel my custodia capellani castri
qd byor dn Dytmari pne mon fuit. et ipi duo porcione
libr au voluerit quodad dicto reddat a mon deportet
de castro. a bolo q filius dn Dytmari pdci ille libelly
q' erit capellanq post ad vna ad capla castri apudo libri
sic gseruator a custos s. a cetera.

Pelit autore hui
sui libri de Castro
Altena no depor
tari (2)

Millenus ter centen⁹ simul octog genus.
Quartus inceptus uati dū fuit annus.
Decim⁹ aquilus carpti fuit ultima fruis.

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

[110]

Ista mira capta fuit mirabilia que vidit fr
Odonius de foro Julij Ordinis fim minor
ultra mare & que idē fr Jo precepit sin gnū
salis mutuā obedientie scribi fecit p fr Eligi
osum virum fidem Guillm de Solagna eiusd
de ordinis. Anno mese & die inferius scriptis

Ver multa et magna de ventis & tempestatibus
hijs mundi euenerunt. nil faciendū ē ego
fr Jacobus de foro Julij uolēs transitoria
et do res ultimadas siue res fluctui dirigere
greū meos. ut fructū aliquos hic faciem. vidi
ni & audiui q̄ uerane euenire possunt
C Ad primo uidens mare mouere. me ultimū
dilū. que posse aliquo uenebat C Vere dū uelle bū
siniam ē Apd eū ē pons vicchus plus meare & omn
eos que fuit ultra mare Vnde eū eis uni godā
q̄ placuit uelle ire C Ad bm hoiem quedā ducere
fecit pulchā quā multa gratia Ad hoc pro uolebat
pones no placere uolebat Jux quendā Vallū q̄ not
Zanegri natus a Capellinis ibi uenus C Hec pones
erant hui ordinis & gemmas ma ni ille hs uellet
quelde vt dormire. oes pones se ponebāt unū ex
moe pullon gallinar. et sic ito mo dormebāt cū
Capellinis usq̄ ad pallium imperatoris Sue ni si esset

Corpus Dñi Hosa-
nasti Constantinopolim
Deportat

Alior pars eorum
qui habitatur
in mundo

aue ell. de eis tor ampiebar quor uolebat Alias ad
locū qm̄ pus uocabar ꝓuiebat ¶ In hac Omede
polim̄ ē corpus Anastasii q̄ sicut simbolū q̄m̄ vole
salutis ec teneat michohel fide ec ¶ In regn in
Armenia tradone · ad quada cuitate q̄ uocat Artan
si cuitas ualde erat bō ec opulēs · t fere tpe
ꝑ uandalos · t adhuc cer · n̄ fuerat ꝑdicat
qui ea ualde deuastauerūt ꝙ milū hoies
armis · t alqs bestialib⁹ ualde ꝑ q̄ duo t fratres
¶ In cuitas milū ē lgas · de ipa em̄ dr̄ geres
qđ ē alaor em̄ q̄ iuxta ē milū · Ver duc hz ualde
bonas aqs hum⁹ rō ell ¶ Ad pene hac aq̄ orti
uidem̄ · t saturne a flume cuitates qđ ꝑ una dieꝫ
ducat ab ilis cuitate ¶ Ver duc cuitis ē meatꝰ
ꝙ eundi taurilū ¶ De hac cuitate recedēs ue
ad quedā mōte q̄ uocat sabilsabollo ¶ In hac
cuitā ē mos ille ꝙ quo ē dicta Noe Jn q̄ libenē
audiuille si mea loquar me ꝑtinaci uolueller ·
ec p̄ꝫ audiuille uolueꝝ · ni geres illo ore alle
uiue q̄ nullo hoi alle audiendē ꝓcurat mōte illu
ꝙ h⁹ uidē dno altissimo nō placē

De ipa cuitis recedēs me ualdu taurilū cuitē
magna · t regale ¶ Luzis cuitate uocabar Jn
ipa ur dr̄ ē arbor fagi · t uno mōte fluc cuitā lōg

cenor ¶ Ver cunctis ē mehor ꝓ mercimonijs quā
alīq̄ cunctis q̄ hodie sit ī mundo Nā no regnē hodie
alīq̄ quod sit ī mundo q̄ sit comestibile Vl q̄ sit th
sus mamonij cum illuc magna copia nō hāt ¶
Jn tanaī ē nobis cunctis illa q̄ ē q̄ mēdibile de
hijs q̄ illuc huīē ¶ Vl cū inter bū poterit ē Nā q̄
tres mundi ꝓmamonijs illi vndet cunctis De har
insulē cunctis nolebat dicē xp̄iam q̄ de illis cunctis
plūs recepit ī pato q̄ sex franciē hēat de sito
regno ¶ Penes har cunctis dns mōs salmo mgs
copiā salis ton ecclīes tamen de hoc sale melius
aliud ꝓsoluendo ¶ Jn har cunctis misit xp̄iam cum
liber gēnationis dominicē · quibus ipi salutem
ī collis diuinē ꝓstat alia sī ī illis cunctis que infinī
longū esset enarrare

Ab har cunctis Taurisi recedens nō p v dietas
ad quandā cunctē q̄ nocatē sedona Jn har
cunctis pē eccliso nocatē impatora ꝓsus Jy hyeme
ducē iudeis ad q̄dā montā q̄ sup vnū mārē nō
mare nocatē Bacuch hī cunctis magna ē · 7 ēgrā
sīe hijs locis aquas ad q̄ portandē inter et
nulgna mamonid q̄ illuc vendunē

De har cunctis recedens nō Cardinalis Sue nō
quandā sorcerie vbis Jndia signore ad q̄

dñi sic nē ꝑ multas dieras aplexui ad vnā cur̄ regi
lē et magni honoris Vnqm̄ Curiā cā milen̄ deser-
serunt ¶ Hac cum̄ mihi hñdr pene bmo ⁊ mlte
alijs bonis ¶ Ab hac cum̄ vsq; ad cum̄ Jerlm
vbi mag̃ fuer̄ nil nō vrue hñdm ꝑ mutatōs
dieras bñ quiquagiā dieras vsus alia ⁊ hac nue
que nō milen̄ expedit enarrare

Hac veneās Jm ad q̄dā cum̄ nōie Beth aq̄
dulc̄ mare arenosū ꝑ vnā dieī q̄ nisi ē inel
ē inrabile ⁊ mutatōsū ¶ In hac cum̄ Beth ē mag̃
copia victualiū ⁊ oīm aliar bonor q̄ ad vsū possū
Vocabime aute ibm vue dare ⁊ vnos ut hordc
⁊ milū minute illuc ibi veniūt vbiq; q̄ cāpa
pec mitūt ¶ Ibi est medius cursus q̄ imperat̄ ptes
possidet Soldo regno filio Melchar dñe seruientem q
mes cad̄ nāl xpiano illuc vsq; vt milū alia

Ab hac cum̄ veneās ⁊ milliens Illuc hñt
ꝑ milas cumites ⁊ ibi vem ad cum̄ nōie Corjā
que duadq; mōtes magnos sitr ⁊ maximū vāpū
habr fame q̄ ē milū Hus aute nunq; hñt
q̄quagiā mlia vir ⁊ expedes In ea ⁊ pellant
milā regrā ⁊ habitatibus ut multis victualib; q̄ hñdr

Hac veneās ꝑ ibi milas ⁊ cumites pueni
mc ad vrbē tob nōie hns q̄ ē multar victualiū

[112]

milia terrubs ponces thame cui ⁊ mouo vberrimi
p aralibs ¶ Illuc cuꝫ multy mana reple ⁊ maiore
copia ꝙ ⁊ alij cui ꝙ hodie ſic ⁊ fluuio In ipſa cuꝫ
hiſ ꝙtua bone pdices moꝝ ꝙ vno grollo ¶ Sar
dra correspondet ⁊ capue Calaec pllis milinonemem
Cui mꝫ ciuis Jui Calaca ꝙ ⁊ Regnū magnū ad
ego dū ſic mi pmiſi babel ꝙ fore pꝙtua die
mis dilat abeo ¶ In har Calaca ⁊ ſua lingua ꝑa ⁊
que ſile. hoies pdari vxores uō ꝑpes Illuc uen
hoies uadūt ornati ut ꝙ mē mandū milies ꝙ ſuē
pomates lup equos fibiola aureo ⁊ aptis vſtibus ⁊
ferreos ſotū vna ualē mediā adigenes uſq ad ge
nua hoies ꝙ mamas ut largas ⁊ logas ſp ꝙē uſq
ad eam adiguūt ¶ Hec duꝫ milies ouidiade ambu
lauc pomates fabulas uſq ad eā hec uolas nō pu
tauc ⁊ cac apellū vndiq diſſiguūt ¶ Illuc auꝫ milie
res prot ꝑpes uadūt hoies ſimit ꝙ hoies uadūt poſt
mlieres ¶ Alia milia uidi ꝙ nō leuc hoi cuāc
Hinc ego reuerens uersa ⁊ Judia ꝙ pmanc uſqꝫ ad
ceruum In ea ſuē hoies ut plurimū comedentes uſas
quāc quadragiēa libre moꝝ vno grollo hmī ſic auc
de alijs uſcis ¶ Judia reuerēs ⁊ uſciens p uſcias ꝛ
trianas do nāc deuenit ego pou ¶ Jnā auc cui
ꝙ ſuem nomē omnes ꝙ cui uſqꝫ bū mundi cui

milex et magnus tiamonas ¶ In ea ē cū ī medio
ille q̄ resurgit heim exeunt corpa & tenebre usq;
ad mediū habent ¶ Deo q̄ gētes illa ḡre si vult no
luit fidē ī hac virginē de quo virgo dā pēn
alit morerent̄ · & dū sic vnā ī quib⁹ sanctis illa
potuit cū arta se colligentes ¶ In hac ira ingen
tangio q̄ vocat̄ sathe cruciū solū nī spago In
vno quor ego ascendi In quo illi fenx ponit rep
te In quo sic ascendisse ī ryrum dicens me nūtuli
usq; ad tanaim In q̄ gaude xpi gloriosi martiri
palli fuerūt q̄nos ires mīt inferes ¶ In tra ē
milit hī situata · & ī ea magna copia pans et
vini repiē ¶ In tra fiur anuqo magna valde dā
fiur tra porta legis · q̄ ea lege Allexandro plu
marmuī ia ponit̄ huius ire ipis vadantur dā
deorsum igne spōtes et arbores ¶ Sanct tra regiē
sanctoī q̄ ea reperiūt. violenē nūt sbiacetes ipi
uli dyaboli ¶ In hac repiē duos grā bestias In
qua ponūtur sic leones magni In media ē
sunt q̄ symee geāt mayones & nonne In me
dio sicut h̄ sunt ocpi sic anes ¶ Illuc anes capiūt
muces ayurlege ad h̄ū nichil tollēt In hac ḡra
quibus hic an tonit sicut vna pene anabolox q̄
minē vidēt dū nō sibi exhibēt aq; & mulce

alec nouatres sunt illic quas tulit pulchre esse
audire. ¶ In hac igit que nra narrauit ne dum
pauli fuerint gloriti maiorum quos fides minores
p fide deo p hac mori legunt. ¶ Hi pro fides
ceu martires p christo passi fuerunt ni vno
minus ne eos duxit. Nolibet in q parum fuerit
malo suo uelle usq ad anni vbi sit quidem grat
xpianor mrx. s. martyrum. q sit sufficiens. et dn
sit ceu illis s. fuerunt hospitali. hospitem suum
domo nuda illos. ¶ Nil amic sic illic mutuae ora
sunt quand les me vu illos tamen. et eis prosit. qui
illo seno forte vberunt. ¶ Nil auct sic ceu vbera
cognata sunt cord. Cum. cord. spo suo q nullum
pe mirogatur si pbare potis id q dicebat pe
pat virum dicens se pbare posse. Ne quis habet
in fratrib. q quo hui religiosi. signu nisi illuc
crane. como ni ni hi sicut eos mirogare. q. nob
dicit. Iudic. ¶ Scire sic loquit. Nos de Reuelatione
ibi pns mirogatur epm illi sic nunc. p eis
quos audiebat ee homes marie sancte. ? ipsum
hui sunt. audiebat enim homi cer disputare de fide ni
eis qo audies epi mitr. p eis. ¶ Et dn ait eni sic
additum fuisse in quor minores s. fr. Thomas de
Tolentino. de Nardis. fr. Jacobus de pecora. fr. Dimitri

qui erat sup labrum fluminis habens hamum et sup petrum de sinistra
humilio sue petro de dextra dominus ut eos custodiret
ad xpm xpm pfecturus et ait sic eum vita eterna
suo spe ne eos disputatio repuit de sue mis Cui autem
illi insidies sic disputarent ait illis diabolus xpm
solus pur hominem et no deus Quod ait sic dixisset ille
sup thomas xpm ee vm deu et hominem ptestatur no
mis et exeplis et ait eos offendit et sanctorum qd
pene omnium spe deu no malebant Cui unus
ille eam sic se eo offendit ab eis unde tanto pio
uoce magna damare cepit dicens Cur tu q deus
es machometo Cui illa offendunt hinc sanctorum
q si de vobis desenus ne pie cuiq se cue et pug
nus Cui duos se interrogasset ille quam ob rem hoc
dicetes Cui et ptabimus vobis et exeplis xpm ver
deu et hominem q lege deum sua et machometi et quer
qui lege contra fecit illi Cui capies es quid sit
de eo tu optime scis pr Cui ille cum alii sanctorum
alia uoce clamabat dicetes Cui q tecu dicis de ma
chometo Cui sup thomas vnum tuas ait dice po
cerus q duo de eo q vidisse dice milhi confirmatio
Cui vos vobis studio et dico q machometi filii pdam
nis e et ai diabolo pue eo e pleno insanie Prin
cipio ille q eos q hanc lege tenet et observandam

Gray Scale
0 1 2 3 4

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

al' ipa fr pellatera ⁊ talla tota q' dat ⁊ audy illam
℣ hoc aut dnr̃es fr̃em oēs alas uae una
nimir̃ expenr̃ dnr̃es ℣ oniam̃ q' ipe melr̃ dnr
te Machometo siue te ap̃ha ℣ pr aut sit sic dyabl'
fr̃em expenr̃ fres ⁊ eos fidle fuerūt mlcenr̃ ur
utrue ealoris marul duā pacem̃ morp̃ Nē alr
cano fr alas ut si quis p̄pauit uno gallo fecit
plenarie penā mortis Et illi te fide ut exemplū
cadentis laudes ⁊ glorias dat ē xp̃o ih̃u dnr̃o
℣ Nā h' fr̃em uidulcur me se gluit hūr et
ao fres teneatr̃ dnr̃es Volumꝰ igit magna andē
⁊ copiosi ⁊n q' nos pdicm̃ et si ur duas fides una
sit uera ignis nos nō gburet sin ē maba penā
gburens ℣ Nā fres eis uidebr̃ dnr̃es pan sum
mr̃e igne ⁊ mr̃em ⁊ oīa alia gra tormenta pfide
xp̃i pacientissime tollerare Si li aly dr̃et nos gburi
debe Credim q' h' nō sic es desit unā fidē xp̃iane ~~pfi~~
~~xpiane~~ ꝑ q pōres sum q' fides xp̃iana me' oēs
fides operm̃ pfapant Nā ipe ⁊ p ipam saluat cū
obsequiōes ⁊ etc̃ potr obtat ſrelem glia pueniam̃
℣ Sic aut sr ordinauit dr̃ q' ih̃s fres debem gburi
uos p uera trem fur oīus manifestos q' q oēs
ꝺ nienes q' fres ao dam̃ spectandi pueniūt ℣ Sm
aut fres duch sūr sup inceptam ⁊ sup plana

[105]

qz tunicã eius qñ hẽ introrũ ẽ reclusus sic absente
deo q̃ ingressus expoliet̃ et ignẽ sic inuent̃ ℭ Veruꝫ
finaliꝫ obiurgãt̃ venerũt ꝓces pellium sanãtem
et triplo plꝰ qñ ipius ignẽ accenderũt ⁊ sicem deo
hẽ exspoliauerũt cuꝰ corpꝰ undiq̃ obluerũt ⁊ ipm
aptime oleo ꝓunxerũt Et ut ignis incaꝰ ⁊ horꝰ
ageꝝ ⁊ diceret Et do hꝰ ut ipẽ fiãt nos obiurgãt posse
oleũ mistruẽ liquor ẽ madrid corpis ꝓuenerũt et
ipm sicem Jacobi ignẽ nũ ipetu impulerunt
fr̃ auct Thomas ⁊ fr̃ Dominicus de sotos stabũ
flectis genibꝰ mirabilibꝰ magnus ⁊ deuotionẽ is
ꝓstrauerunt ⁊ fr̃ Jacobꝰ rex de igne exiuit illesus
fr̃ ꝓmo ferre ℭ hꝰ dicẽs ꝓs vndiq̃ clamabat
dicens pacũ ẽ pacũ ẽ eos offendat̃ qui hẽ fuit
et fr̃ ẽ ipso timeat indignꝰ habeat ℭ hꝰ secundũ
mirabile dicẽs Lonastuleda ⁊ pedes sua de sicem
Jacobi nostrũ ⁊ nũ sius scat nom mentionẽ
et duꝰ dicere dies Ire nũ gõt tu q̃ nullũ indu
ꝓdentiũ nos et nob Na hũ dicunt nos ee homos
hoses ⁊ sos ⁊ fide dicũ ee dem ⁊ sanctũ sed ut
nos securꝰ ostendãt hanc dicã exire q̃ nocꝰ ꝓcellus
q̃ ipi Christi ꝓ posse suo inde ⁊ laborãt nobis in
ferre unũ ℭ Cũ ait sic dicẽt ꝓfectorũ q̃ erãt ℭ
Et nũ coqus ꝓs ꝓcatre ees dñi supe sũ exuui

rnculo qꝫ comedebant ad ficum ¶ Tunc Ionathelech ac
epi ferre illos tres fres ⁊ portari secum ille quam
brachiu maris ꝑ aliquantu spaciu ab illa tra ubi
bugy erat ⁊ duchi fluuy sicomo vinu gaudes Iam
fuat hospitatu qꝫ erat ydolat ¶ Hic fuit auc illuc nul
nem nur Laoi ad Ionatelech dices et quid secutus
fer machometa destructa ē. ꝛ aliud fiat Ala ibi
Eolamudech ⁊ uni Beligroli nar unic ꝓuidu ꝓuid
cones si nic ur ⁊ nunt seruiu Sin de hac cones
q ꝓcin miracla uacuac oes adiuuare ad eos fic
fer machometi illeꝫ no nalebat ¶ Imꝑti ni uult
fare odes q Machometa ꝓcepit ī al toꝛa ⁊ legi
ua ꝙ si aliquis unꝰ mesaꝛ xpianu aliꝰ inuꝛ
ipe hꝛet ar si ner ad mecha ¶ Nu fare nos debem
ꝙ alchoꝛa fer sarracenoꝝ ē fiat fer ⁊ euangelin xpi
nox ¶ Metha ē loc ubi iacet Machometa ad ꝙ metha
si uadut sarracem sic uadut xpiam ad sepulchꝝ
¶ Sic Ionatelech rndit Laoi dices Sinas fic nu vis
¶ ꝙ uos fiam Laoi accepit qnia homes armatos
ut ner ad mesericordia illos fres ¶ Sic fic nos fuerit
ꝙd aqua sit ē nor er sic illo sero illos no ponam
fuerur Stans Ionatelech api ferat oes xpianos qui
erat in tra ⁊ eos ducere malepatur ¶ Ic auc ꝓuidi
es ad ommodu nostis qꝫ nic fres fuerexerut ut

[116]

vrēr maternū · ⁊ cū illi hoīes armati eos sequerēt
exē tram sub arbore quadā adduxerūt ¶ Cū aūt illos
adduxissent ipē eis dicebant nos scire debemus q̄
mandauit hēm ab ipo Cain ⁊ lamech ut nos mr
fiat debem · q̄ nō adplemus scitē · nī simus hoīes
bon ⁊ ſti · ⁊ nos nī alr fiat nō valem⁹ aliq̄ rōe
ma si velle fuat nō obedim⁹ nos ei tibis mris
⁊ uxorib⁹ pstr⁹ moverūt ¶ Fres ub ut vidērūt
sir dicēres ¶ Nos q̄ ⁊ vocatus ut p̄ morē ipalem
vitā ethā aliqē valeam⁹ · q̄ pcepit ē nobis sūme
diligēt ma phe nr ⁊ amoē ihū dulciē ihu
xp̄i · q̄ p̄ nobis mucrōs pandit sitr pallius nī pa
tienta mansuetudinē ⁊ gr̄am ¶ Hec ueo
xp̄iam⁹ qui eos sonauerat vlē maris bēhū audēn
tes tamē gr̄am ē pdīs ⁊ ex opposito tendens
hoīes dīnos armatos ad litē alacres fidēr ex
allocut⁹ ē eis ¶ Armā hīem arma q̄ a' dns fres
debendū a' nī cū eis martiū pbēs ¶ Cui illi re
cumq̄ fres expetebat statīq̄ sc̄ Thomas uictus ſ
manibus ſ modū capitis cruentatore suscepit ⁊
fratrē Jacobū unū pcidit scapie ⁊ cū usq̄ ad oculos
semdr tam q̄ ſ capite ablatū ¶ Sc̄ aūt andreas uno
gladio ſ manilla sitr pallius ex nī sitr capite de
collauit ¶ Sū aūt sc̄ Sc̄ martino sue dies ad occidē

flarius der ua luces ⁊ claus nichis videnabis ē effectus
q̄ nich formidine mirabane ¶ Ille audire clamantē
maxilla ⁊ splendore ꝓtin aduc ꝓ hō tor ⁊ tūrb ta
mentia ⁊ tumultuationes euenerūt q̄ pene mori oēs
se credebant ¶ Manus ecā illa q̄ tenebat ꝓcūr eos
volubū ⁊ porta ferū usq; ad mane malo suo nelle
huc vsulla q̄ de ea ⁊ omib; q̄ erant i illa nichil
vsq; hue sunt ferū ¶ Mane aute ho mane dicit
ad ꝓpm nos illos ⁊ aduc sucos ē Petrꝰ de hemis
tinū alios hm sorte q̄ ei ē repulsus ipm cepe
rūt ⁊ ei dicebant ad eū q̄ ipe eat ⁊ alm
salūem aliquos ꝑ media ꝓmittebat si fide sua
pecū abnegare ⁊ illa malchomea mergē offeri
¶ Ipi aute dū sī loquēt ipe de eis ampliebat er
eos mirabili deridebat ho aute ē deridere ipm
tormentis cepert Mane usq; ad meridiē diuisis
gubs tormentor q̄ q̄ q̄ ei i terra fp ei i fide in
mobili ꝑmanebant ⁊ alios fidē sua fulciendo
⁊ ea vbi destruendo ¶ Ei aute videres salūem a
sua ns uelle diuidē naturaliter illi sup q̄d arbore
sulpederūt In q̄ a nona usq; ad noctē ipe ꝑmāsit
Ei aute ad noctē ꝓcessū fuit ipm de arbore e
perūt sine alq; lesione plane ¶ Ho illu videres ꝑ
media ipm ambulare ⁊ de eo mane ho nichil ꝑ

[1111]

uuer siue cuenai ¶ Venpeñ bñ ꝓbare ꝑ uo siue
diuinu revelare ꝙ deus occidatuerit eius corpus
ulq; ad deveñ qñ Ÿ quo aī ꝯ placuīt fidelib⁹ suis
aiue ¶ Deꝰ aiē ouipa suos fideles uolēs eos humanis
ꝓtulare die illa ꝙ glōiōsiuj eos mīes ꝑ effectu
Ille lomchulech dñmcaī se deuc ꝙ aiī sic ꝯtra
uolūuer eos ꝯ appariāt ibi martires lucidi et
splendidi sicut sol singlōs eoꝝ cudemagas i manib⁹
suis uencos ꝑ sup lomchulech sic ille cos ulbrēcos
ar si coiī ipm uinuc uolūuer Ño uides qñ lo
mulech sic uoce magna clamauit Ad eius clamoꝛe
cota eis tumulo fedemane cuꝛꝛūt pectos ab ira ꝙ
qñ hñer ul neller ¶ Cui inuit dī Robamdiadi qñ
ferimꝰ mēbra ꝑ gladio ingulau ꝙ no me uolentes
sicus eoꝝ ꝙs hñebam occidē me uolentes sicut ꝙ
mulc ꝙ Cui ¶ et coiī ꝙ amittar enarrare uolūtes
quid de hꝰ edier finali ꝓgenuī ai se uocāt pectꝰ
mīm ¶ Cui dixi ꝯ ostendit mi ꝓ eis magnā signa
sua exhibuit si uelis eucdē de manib⁹ ꝑdere ¶ Cui
sum ꝓpter xpianos quos ipe ꝯ cudem uenebā
ꝙ ai uenirēt ad eū ipe indulgeat peccia ab eis de
eo qd sibi fecerāt si humiliē postulauerint sicut
locut ē hem ¶ Hoc sño nec propter ne si qd uolūp
alīq; offendēt xpianū ipe ꝑcio moueret ꝯ sic

[1287]

pãns lucis tollentẽ. Ipse in media fugiens ad unũ
locum nõn fixit ut unus ictus et simulo depoſitu
C Vir autẽ cursuũ sic portauit. ut domino nullã hoſ
pitis hospitalis. et ipsa ossa Iunno feliquus proſitus hẽ
dia pñt. ea q̃ in ea sub proſitu rapta et termini. et
ut sic terminus ipsã domũ stantẽs subito fuit dere
lã ut tue mora. et subito manserũt C Hoc audi
demosã ipsis qui ibi uenerãt pdamãtes q̃ ẽ poep
tũ Impauore manentibus ut tadmo antẽsã ocã i
ea regna nũc ipsis rombuatur C Ut autẽ domo
loco meus ut alius de ea domo fugã sibi rapue
runt In eade domo sine loco pmanẽte ut ossibus
sui reliquijs antiquis que domũ obuiã erat ſtoti
exepto loco ubi me poluerũt ut reliqs sepultis
ſp dea grãs retinere q̃ pt Vnde eos cuadens mone
tã C Cui autẽ primo igne exacto domũ eximiã illes
ylia altares deo ceu grãs reddiderũt sibi uiam
insapti cõmendatio Sinu q̃ ni in amore secundo
Sui sicut pmanere ut ossibus ego uõ ad unã ciuẽ
que nõn poluibi ubi piper natale habũdant no
bilem tonãtẽ ipẽ uẽtus qui. pt ydolatre uolentes
deos q̃ suos pfundalẽ exortantes pstitũde ut ua
lor uẽti nequã reliqe ponãt C Sem tamen sunt
agathomeri hulie deſtantes pliberatõe eos fiẽt

missue crandia Nor cum [illegible] ordines Rogauim⁹
nos pñs supplicatiõibꝫ ⁊ pmissis ut decꝛ oꝑtebat
hñ supplicauim⁹ de qđ ꝓpio ⁊ tranquillo ¶ Nos tã
nulis ⁊ ñimicis oĩbꝫ ꝓsperis et ꝓsalꝫ domꝰ
dñi gressꝰ ⁊ mꝰ hꝰus glõse · Vnꝫ de ossibus
ſor vbi ꝓcellus mare fluebat in mari ñ reuc
rsuꝰ ſ dei hõe fermo edargim quo ꝓcto stan
ſ ictu oculi ãno motu mare ẽ firm ſubito ẽ
tranqllꝫ ꝙ videbãt naungatoꝛibꝫ ⁊ alijs seremꝫ
aeris ablatio firm esse ⁊ do portꝫ vbi ꝓsicere
ſolumes ꝓuenerãt ¶ Ut dum fluuꝰ ſpolubs aliꝫ
naue nõe Conal descendiss ·ut id dcm ẽ ut ſ
Vnoꝰ supioꝛ ꝛrus do ꝙd cuncta nõe sanꝫ
ſqua ſt dño loꝰ mõꝛ firm mꝰ ut ibi ossa
ſcꝝ reliqꝫ ponꝛem⁹ ¶ Nũc ꝙ ſ illa nau ẽrãt
bñ septem hoꝛas me horas ⁊ melioꝛes ¶ Nãq
ibi volare ibãt ꝓuectiorem ſt hyems ſtatꝫ ñ
aperta ꝛrcunt diligenꝫ ndm ꝙrunt ſ ſed sur
ossa aliꝫ mꝰtuoꝛ que ſ septẽ ſtãt ſ mdr
ꝓcerneꝛ · ñ aliquãt eis magnꝫ pauꝛ ſuccr
vit ad hꝰ sic solẽpnꝫ ꝙrẽdã Vocr ſ magna
fluũ ꝙrente sucũt nõ ꝓcubꝫ ꝙ Vnus viuina
dñã ſubsibia ea fecẽt ¶ Hinc ossa ñ do portum
ꝛuenim⁹ do loꝰ mꝰ firm ñ ꝛuerẽd ultimꝰ

venerunt ubi fratres cum honore magnifico conduxerunt
per quibus dominus deus Jhesus Christus virtutem suam confirmans
ostendere operatur. Unum est mirabile valde per illa procla-
mare egritudines de terra et locum ubi positi fratres mar-
tirium sustinuerunt ex devotione attendatur et terra illa
accipitur de qua cum bibitur statim ab egritudine liberantur.

Ut autem sciamus quomodo habetur piper. Sciendum
est quod in quodam imperio ad quod applicui nomine
Minibar et nascitur ipsum piper et non in aliqua parte mundi nisi
ibi. Nemus autem in quo nascitur continet bene decem
et octo dietas. In quo nemore sunt due civitates
una nomine Flandrina alia vero Cinglin. In ista Fla-
drina habitant Judei aliqui sunt vero christiani et inter
has civitates semper bellum habetur continue. In
quo bello semper christiani vincunt et triumphant. In hac
autem contrata habetur piper isto modo. Nam primo in foliis olerum
nascitur que folia iuxta magnas arbores plantantur
sicut hic nos plantamus vites. Que folia producunt
fructum ut racemi uvas producunt in tanta copia. In tanta
vero copia producuntur quod quasi frangi videntur. Cum
autem ipsum est maturum viridis est coloris et sic vindi-
miatur sicut uve ponendo illud in sole ut desiccetur
quod cum desiccatur sic in vasis locatur. In hoc etiam nemore
sunt flumina in quibus sunt multi cocodrilli id est serpentes. Recipe

ulrus nemoris ē quedā Cumulus que uocāt̄ polidū
In qua nalūt̄ nullus grugiber q̄ uallūt̄ ī unūdo Tor
cūl er tūnū ſt̄ nūmonū ī Cuil̄ ulis q̄ mēdibile
uiaē ¶ Quēs in hac cōcūa adorāt̄ bouē pcō ſuo
ipm dicētes qđ ſtm q̄ lex ēms ſalūe laborāte
t ſ ſepaō poſſe ē ſ cōi hūe aūē uitā obſtāme er
uenēr Ad de mōne ai de ulis bto relaxāt̄ grubuaō
nes ipſus ſolūe uitā p ſe t fores In oulis
uallis ingeneris p̄ſe dſuuoribs gubuāne Cus fores
uno pūatur De uitā cuī p̄no ſyr dſtuer libi
uatū Dextra uo ſtouē t pectus cū reuellas ſe
purgie Cum q̄ alia famula regis t uxōll qui de
ſcabus p̄dūs p̄ne de grā ins aliqua dapē ul hic
calde uncōes ſ ſtiūe uc ſ dūs mpator er ſic
reouē ee ſtillam uncōibs ſuppōas ¶ In ſtū alia
ydolū adorāt̄ biformē incōtū hoiem t meōtū
reliqui q̄ bouē ¶ ydolū do mūrogina uiuor q̄
qđamq̄ ſāguīē mādat aſſigi ¶ Quor cui ydolo ī
uocēt holōs t uiūes ſicut ḡ ſūs t p̄ſectibs tpe
opcūd t ſpāl̄ m hieu ſtdam er ſic p̄ūū modū
holōs mēſtruē filios t filias ſāguīē quos ydolo
aſſigūt ¶ Qui ultā t ſtīma uia mortē peſſimā
morūē ¶ Illa cui ſtūme ipſe mōrs q̄ duoūs diurbs
mēdibile uiaē ¶ In hac aūē Anglia t regno hūē

[120]

nulla ex natalium que no nullu expedit enarrare ¶ Nisi
aut gliscendis hui volatus huius regni Na qui aliqs
morie ipm mortuu obtulit i nus + si uxore hic ipm
coburitur ni aliane ipm ire i alienu regnu + ee co
sudm uir suu ¶ Si aut hic filios maria ppi sup
pcreatione eor ni eis manet ed dimittit ad suu
libitu uolumus · qd si hoc fuit ultima reputatur
Sin aut ulr ant uir suu ex au no aliq morietur
uir eius si uole coburi se fuit ni uxore · sin a no ler
aliqua ei no mutatur · + si uole stati uiuat pt ut
libitu uolumus ¶ Nisi cas gliscendo illic hec Na
nubes unu habit homes no Ulres ~~fuit~~ fuisse i
radi barba · homes uo no · + sic de alys nullis iuuenib
+ bestialib q ibi fuit · q no ccm tm homa stabilis

A Uhoc regno si dece diex ad uiu ¶ ppetare
Aliud note mobarii q e mdgnu regnu hms si
se nullus aun + tius Jn ho aut regno potui corpo
ba Uhonie apli nus cum e plena uolus i finibus
¶ Na mey e uolu uu mdgnudis mlitum de duo
nuarum + sapiabs pulis tunc magnudis slau
hodie depmgr sis xpiolu · pmatoni · qd sedet sup
una cadrea cmunem · Ut e uolu flouem xpianam
q sic dm abnegabimr · et sup oia alia uola a aidis
stabilib adorare ¶ Ins + dem uolu ad ostiu una una

conversaꝫ de lapidibꝫ pꝛ̃ciosis ꝑ̃ciosꝫ cẽtũ nug ecclĩa ē
de duro puro · qđ̃ immobile stabilꝫ · do ih̃ volũ dño
rndit̃ gẽtes de longinq̃s ptib⁹ eũ iudicat̃ & gꝛ̃plat̃
eo mõ quo xp̃iani do sũ pcm & cũ Jacobꝫ pꝛ̃g̃
ꝓfectũ · do q̃ volũ uẽndit̃ & plẽne dnoscit̃ nul
lus nq̃ ꝑdus obstat̃ ℭ Sã quidã a longinq̃s ptib⁹
ẽus do dñã appnãt̃ indmãt · cũ ex necessitate rei
pcẽ iuste ualeãt ℭ Quidã uõ de spũc glad⁹
manib⁹ affigũt & mãus mẽbꝛa ꝓpꝛijs uulnerãt
Alij uõ ne filius ꝺ̃ dei dñi nꝛi ihu xp̃i suo volo ornatũ
cꝛucis tã ꝑ̃ do dei ꝺ̃ dirũe nouerunt · filios q̃ ꝺ̃ꝫ
ocidẽtes de quoꝝ sanguine illud volũt absq̃re · sicut fac
les eq̃ tã hostie ꝺ̃ꝫ absq̃unt ℭ Quidã eni de omnibus
exemptos ꝓ abundãtes ꝺ̃ ꝓpꝛijs · sicut sũum unã
bestã · & sic sinistrũ ad sũum quo ulq̃ ꝓcedũt
do volũt sup̃ducẽ ne cumbio & mercatu ℭ Cũ auro
do volũt & ꝓcul⁹ ung lapꝺ & ubi exactificos mẽbꝛa
tus · q̃ meo tẽpe alicq̃ gẽtiles ꝓcubũt alij aurũ alij
argentũ alij margaꝛitas non metes ꝑ̃ciosꝫ ꝑ̃
offerendũ & oblones ꝓcul dubiũ volũt sup̃ducẽ
ℭ Cũ aliq̃ mercis aliq̃ cotidiãe ꝓsumũt ꝺ̃ꝫ
sũ nouerunt & in eode cꝛ̃pe q̃ꝫ nolũt sed q̃
ad reparationẽ mihi uelint in egũdo ℭ Ꝺ̃ꝫ eni in gẽre
sua immobile nec ꝓ Sã nunc illis & qui sun cꝛ

[121]

fiatu rumpit & ymbi dat uerbi mire magnitudis fetu
agnu Q ponit ei ei sup quodu tu ornatu tuu
argenu & lapidib; pciosis uncris ei sup tu
nam undiq; & gens tu q; tuum tu ecclie uigies
huc & hinc ne pgrin q; e longiquis pubz uenere
p uera expectatas dequib; nulla ex retroacte fidei
& cursu pdcs se ponit q; ut plium uiri pdicu
& unde reliqui thermutinis sic oppsi De ni mu
liere capta suadente & assentiu li hester Qui cu
ciuit ei suo gentio & hoc ymbi illud ad locu
pfectu nic reuocat In quo cu festo pcepo significo
pli q; quigenti homes mortui q; cu mortuo de
apuit corpa mouuit dicetes ea esse sua · ni se mor
tuabz dimitterent pcepo suo ut plimi uoluit Q Sed
ad quos ab honestabile fit abitus Nam qui nollit mor
pcepo suo quoniam occs gentes pentes & ultimes suos
& hystoues hites quisq; ancillos familiares cu quib;
parentib; & hystonubz pullanubz uiuere ad locu ubi
ymbi est · & pmo dimittat uiuc cultelli de pcis ei q
accipe p de ciuc ipa q; pcipe tanq; tyri sui De re
ligno ido arribili se pcipe & finali se occidit Ab
mortuo ilatuos ibi igne accendit & corpi illud ibi
ignit · cinem cuj corpis aligrulit accipe exercitoq;
alienes aligi ex fin q; spoue pcepo suo mori uoluit

¶ Alia cuā milia brathēribulia que si nō vocalē ēsi ullo
nō arcē potuīt que cēnt stupenda aurib; studiose
¶ Rex auē pulce huius ē milia pues aur ⁊ argenta
et multitudōē lapidū pciosoz

Oe hac cōitū ⁊ pulla rōnabus veiēs ūsq; mea
tuē veni p mare Oceanū ⁊ dicas ad pulā ītām
que uocat lamoir Hy qui mecū pdere nūlm̄ uolūt
nū ūri accipue cā ¶ Hy ea ē mcrudus iulce q; oēs
ibi ea mares q; pulcres iudue nudi ullo se uopiebus
hy se me tulū arcebāt · q; dicebāt uīi eoz fuisse
mdū · et ego malo suo uelle uelare me uolebā ¶
Hy hac aue cōitū milies se poiāt ī uī Ihū q; nemo
posslt dē hī ē vxor mea hī ē mat̄ mea ¶ Nūq
mlr filiū ul filiā pcrc ipm ul ipam uat au vle
ul quib; ipā tenuit cū q; uocat pcrem suū ¶ Cora
ūa ē poiāt ī uī q; ulls pē dicē hī ē ēs mea ul illa
uxo mea ul hmē mlr ¶ Nūq ges ē pcubuit ⁊ nec;
Na rārē cōtigit hmōdā hī auē bō ē ad mlr
copiā hmē mrmā blada ursoz aur ⁊ gamlarū ad
hanc Insulā aduectū mercatores delonginq; poītos
seu ⁊ finītes ipos q; uicinores Insulcolis pōis q; ad
eos hmōi mercimōia ⁊ ornatus ¶ Dom ē nulla alia q; hac
In hac aue Insula Vlus mōrē hūt Vnus sacerdo
dnū regnū nomē sūmobus ī quo ē vna grādo gen

signans se ferro calido pro hñ monstrari loca ĩfirmor
et hi mille homines & mulieres hii qz gerunt bella cũ illis
q̃ uadunt mundi ¶ In hac contra ẽ magn̄ comes nomi
ad emendum ppe qui ẽ aliud regnũ nomi Bodhengo
Bls mdxc aylin q̃ nos tẽpo fr̄ ei ido regno

Pecus ulc̄ siqui regni ẽ una insula nomi Jana
que hñ dñm milib⁹ militaribz exhibet ¶ Rex hius
tane hẽ hñ ds se sequi sieges corone hi milcr hñ hiar̄
et ẽ scda melior q̃ hiar̄ & mundo ¶ In ipa enim habit̄
garobera adhuc melegone mices q̃ mulcre olle q̃ alie
spes paole In qua ẽ magn̄ copia victualiu pe q̃ vim
¶ Rex hius grandis hñt palatiu hẽ ualde mirabile
ita ipm ẽ ualde magnũ · aug scale fr̄ multũ late · hax
ds grad̃ vns ẽ aureus alẽ ds argenteus ¶ Planum hẽ
unũ late de auro aliud de argento ¶ Mus ẽ duo latides
med⁹ latus aureus In quib⁹ latus aureus latus fr̄
saulpa cũes solũ de auro hñtes cuga capud unum
magnũ ẽmulũ aureũ · sicut hi vnr fr̄ hi crudi mus
ẽ plenus lapidib⁹ pciosis Insup & tecti eius totũ est
de auro purissimo ¶ Ar aurei sinculi & biue nos loqñ
hi palatiu ẽ dias & pulchrius q̃ hodie fuit ĩ mundo ¶ Ha
ms rñ grandis Carny milcones fuit ĩ bello ĩ capo tñ
ido qui hñ semp uiam & stipatum sic aurei fuit
milcs alia que ns scribo

Pines hanc oem̃ ē vna que uocat̃ pinea qua
alio nomine calamus ¶ Ex hac tabule multe fi
unt̃ ad sc ¶ In hac cortex ē arboris grossiores
sunt̃ alique ē grossior med̃ filis q̃ unū sūme ul
timo ¶ Nam arbores in uenenū q̃ grossior venenū
qđ ē periculosius q̃ sic ē uenena ¶ Nam cort̃ ipm nō ē
uenē aliquod ueneno ñ unū ¶ Nam si aliq̃s lesus
ex illo veneno curetur ex arbore homo ⁊ ipe bibat
aqua qua bibit ⁊ stat̃ libet abit̃ ¶ Arbores aut̃ illo
rū sunū grossior ⁊ sē magne ut ualeat tabe qđ
uocat̃ ad una teneat uer̃ ℔ q̃ grossē liquor ab ipis
exeunt̃ ad uocat̃ quos liquores ipi ponit̃ in cadis
suis ex foris quos dimittit̃ vv· diez ex quo liquoꝛ ē
hꝰ forma · q̃ postea ponit̃ in aqua multis · De in teneꝛ
ea aqua dulci ⁊ sic sūmit̃ postea pānū bonū de me
liorib⁹ unū ⁊ aīc de qđ sūmit̃ q̃ q̃ uolūt sine pānō
sic cibos de quo ⁊c ¶ Arbores comeū ¶ Non eadem
ipis odis huiusmodi pulchre ⁊ albi mō ⁊ aliq̃ rubum
magis ceruus ¶ In ripis huius cōtē ē mare mortuū
aq̃ huius cine q̃ ibus uenenū ⁊c si aliq̃s tāt̃ inde
mō q̃ uenit̃ ¶ In hac cōtē ⁊ canone q̃ ⁊ longiores
ꝛ passibꝰ magne ut arbores ¶ Hec cane uenunt̃
q̃ cū sūt magne que nomine calan · hec q̃ cū sūt
turgime ut granadas ⁊ ¶ quo mō ipius uasores

[193]

ꝑdictum que bñ vño valuit effectuꝫ lõge ¶ In hys
ãlibus inuenit lapides de quibꝫ aliqs fingit se hñs nigꝝ
ponẽ mari aſerit aliquo nec offendi & nc plinius
horẽs vrus ſ̃t & poꝛꝛnes de illis lapidibꝫ fingit se
ſcio ꝙ vbiq; cor draconis filios ſuos & mandit
eos ſ̃ brachijs vbi ponit de illis lapidibꝫ fingit quo
volucꝛes ponit quãd q̃ ſtatim fiũt ſobiaẽ que ẽ
de pisce & ꝙ vbiq; cor lapidis effectuꝫ victores
ſ̃ mãn & mitiꝫ ¶ Vbi q̃ naugꝛiꝫ ꝙ mac q̃ albis
talibus offendit. Sunt vomeꝛes ſuemit ꝙ ꝙ
ꝓꝛ pisces amarissimos de ligno & ſingit lagenas
ſine fundo. et q̃ illi horẽs ſ̃t de mari ꝙ naue
gãtes eos volucãtur & ponentur ¶ De ãlibus nõ
ultꝫ ſ̃tim ucla ſuus nebulꝫ & caſſ ſcꝛiptꝛis to
tantalus & nihil aliꝫ q̃ ſitꝫ vnda aliꝫ aliꝫ ſitꝫ
mõtẽ ida q̃ ſcbõ & ariotꝫ ſtupor cõt q̃

¶ Vſto regno ẽ dicẽdus aliud regnũ nobꝫ
temꝑe ſuꝫ conſtit nilꝰ pulvꝫ ẽ ꝛa ſ̃pa
copia magnꝰ omn̄ viarualis & marinꝰ ¶ Rex hius
conſtit q̃ fili ibi dicebat̃ q̃ me filios & filias
habebat bñ duceꝛos ni nullas ſcbat vxoꝛes et
alias mlies quas q̃ tenet ¶ hic rex q̃uocat̃
multa elephãtes tonellatos quos ut tenen & ob
ſuam ſitꝫ ab hoibꝫ de villis ſuis ſicut ꝛ̃ ſunt

leones ¶ In tam mirabili gratia vnū quod mirabile Tue
me ¶ Nā vniqq; gens puleū quod ē i mari ad hanc
cōcham venie nichil aliud vidēt i mari ꝛ pdes hn
ū ḡte rpā sūt ꝓpue lo sup tram tuā hoīes capi
unt qđ uolūt ¶ In auē pdes ebus uebꝫ l' uolucꝫ ma
ioꝛ sup rpā ¶ De m venie alia gliano pisciū mīs
illuo ꝛō ex sic de alijs gliānoꝝ pisciū sup aquas
ordinate ꝓcedunt qꝫ tm lemal stabunt l' āno ¶ Vñ de
isto querie ab ill' de monēa dñi qđ uerum sim vegē
respon ¶ In cace cōcha unā celeuoriem vna maioꝛ
ꝑ sic reuoluit trulli ꝺñi Antonij de piacud Vñ aliqs
cuā m dā monēa movit hns vtoꝛ vtoꝛ ex sepedi
ū eo pcedes q̄ uulgꝰ ē l'abo lelo cū lonet ꝑ moꝛ

Dicta cōsīd trecentis ꝑ uulgꝰ ꝑ ē
Deceamꝰ Plus mīoꝛ ī uicem utilis inutilis quā
una que uocāt udanoꝛā hec insula magna ē arenes
bꝰ suo iuba nutuaꝛ-mq; hoīes ꝑ mlies hnt fines
annuas ¶ In unū bouē adorant ꝓco suo ꝑ qđ
quilꝫ unū bouē pōit l'bouē de anno l' augeto sūt
nū qđ ille bos ē deus eoꝝ ¶ Des nā mulies q̄ hoīes
uiri uadūt mēb de multo pōnes ꝑ unā togā de
suā regiē bēuoꝛā ¶ In sūt mlgū atq; ꝑ tantes
ī bello ad bellū unū sdūt suum pontones eos cōpanes
ā alpne usq; ad pedes dñi sic uadūt ad bellū ꝑ

aliquē ap̄e rubello a quo penna exigi no pt̄ sanū
cruentē ipin ℂ Rex utrus gr̄e bn̄ tractātes gras ēllos
portar ad collū ꝓ ꝑ. ꝓnīs sius ciconeas uolare ad
nos fac̄ ℂ Hyr cū bn̄ lapide ꝓciōli uole rubm
bn̄ longū ⁊ magnū uel ſpāna portar ī manu qđ
lap̄ uocē cē una flēma ⁊ ē nobilior ⁊ ꝓciosior lap̄
ꝑ ſr ſ nullo ℂ Impm̄ magnus admirat̄ Rex Quare
illū lapidē nec ui nec pia hr̄e potuit ℂ In hac gra
Rex bn̄ uultum ſuū ⁊ cepit ad quibusdā ꝑ
regnū tex ē leonū multū ſuū ſ har
habere no cura

Aria ē pulla nocē ſillam nutrīta
nibaria ī qua ſ ſpecies multa
& ſilueſtra ⁊ magna ꝓcreat ⁊ navis elephās
In hac contra ē vno nauym̄ mos ut q̄ uidit
q̄ dna placuit ſuq illo D· anno ℂ In monte
mons hēt quedā planicies valde pulch In qua ē
vng lacus no multū magn & in ī ea ē ſpēs
magnā qua uulḡ ſpoies cē ſolent Rex ⁊ cet
ut no ē bn̄ Rex ubi nascit̄ aqua illa ꝓfluens
ſpus aq ē plena lapidib; preciosis ⁊ aq ē plena
rubinis ⁊ ſangſugis ℂ Hos lapides no dampn̄ Hac
Rex & ꝓpria ſua ſemel ul bis ī anno ſb aq ſpes
pengēs ore ꝓiectu ⁊ quor de lapidib; atq ꝑ

dumedie ⁊ ne ipi ꝺ aque ne pñt acquiri lamcen
⁊ quenda fructu quo humano bn placuit de quo ꝺ bn
vngunt ⁊ ab immundis abstinuit nō pñt ¶ Squa q̄ ꝺ
rendit p̄monie erat ab uto lacu ⁊ ubi cucumit bonu
rubi ⁊ dyamantes ⁊ nulla alia bona lapides ⁊ purle ¶ Sñ
dicit q̄ ipe fuit hic qñ plus lapides pciosos q̄ alios
alius de mundo ¶ In hac silua duella grā audiui ee
dne illi q̄ ibi audiret multū timentē dñm ⁊ illos q̄
ibi fuit naa ¶ In hac insula fuit aues nigre ⁊ nigri
magne sicut fuit anseres que duo capita in se
habet ⁊ aue capta multos bonos que no sūt

¶ In hac Insula habitans vidi mirare equitem ad
quandā magnā insulā q̄ nōr dicebat ¶ In hac
Insula mali homines morant ¶ Na ipi arnes ardua
omnia ⁊ ⁊ alia ocia immunda ⁊ opera facientes
sunt ¶ Na p̄monie filii ⁊ filie p̄ris bene tractant
et mares bene ⁊ si casus accidit q̄ p̄ ad uxorem
inducant sua filia tradit gaudiosi ⁊ no tristant Va
ille fuit dicte . Dne ne ad dñi nrm ⁊ thama theo ura
qui me ab ira abstinuisti subuenit ut nos ¶ Sñt
sacerdos ⁊ filius accedit ad ipm vadit q̄ ꝺ de duro
ut deprecet eo q̄ sciunt deū ⁊ dicit dne tu es
deus nr Salus nra nūciat penitus si debeat mori
ut nos ¶ Sñt dicit p̄ os symbola loquit dicēs p̄

nus no debet mori de mortalitate sua & timere eos
modu q̄ nūc debent nris deliberatione pīs sum·tē
filius ei fuit quouis lubitus ē Nm anus illi mater
mori accidit ao ei timere & vnū pānū pome
lup os sunt · & tam ei subtrahit & metuit ipō mor.
no ipm mouit sc ao ipm cometendū summum
omēs gentes & ata & ydones de gremio ipm comedit
ni dcos & gaudio magno eius offa sanctoz ai
magna solēpnitate ·pareos duos & illi q̄ adnupsas
illas no fuit ꝯ ao ter-cendū resumit & volorem
C Nos milos replicabā mortis q̄re hō tantas cū
hō sic cotē oēm rōnē de nullo Nā si anus occidēt
& ponēt aīg alic anue· ipē de alio no mandauit
ne dū nos q̄ videmus horēs rōnales ao hō ni fuit
os nos stamo ne bmos comedit ei animos Nā
si eius animas comedūt ata ipius magna pena
ponam C Sic alie nominos illuc hui quas no vo
Nā si homo eas videt credē no potē ei ī mundo
no fuit cor umanitas fuit i isto regno hō audē
vim & to scīm sen C De hac mūdi diligōt multos
audiui iquisiui & oēs vno ore loquūt qa hī i seculo
hui vitam mundas reuer In qua fuit hmōi reges
corone aptos ps mūdi magnifice ptēte
Nor faciam ē q̄ dū naugiū p mare occidimus

Vlus oriens p̄ milia dierū ad alia nobilem p̄uinciā
mediā ego ī vem Iuniā vocamus Sup hoc Ve ideo di
ligenter inq̄siui vtrū nos latinos hoc q̄ offendit mag-
dam q̄ hoc uno ore diceret q̄ hī p̄uinciā Vana hec
uno Nihil magnū cuncta q̄ tū sē magne q̄ nō
Cuncta nec vicinā ī ipsa mō opulentē tulisse C
Sū cuncta ultimos genuit ē ī ea gens q̄ apud nos
cēt incredibile C In ipsa aūa ē nigra copia victualiū
que possit dari ī mundo C Hoc hui⁹ oriēte sē mercatores
t aruices aureq̄ pecūe eleuolinā portū se omnibus
mari q̄ nō sine p̄pis manib⁹ laborare C Vir sē corpe
pulcer pallio ni hūeres barba ī rubra t lōga sicut
muliebre Vires nō pulchrūe se iudex C Quid aurats
hui⁹ p̄uinciē q̄ in vestu nostē celsiam Q aurats p̄bet
beneaus reputē diuina a mari p̄ vnā dieī posita
sup. vnū flumē aug q̄ allexdie sup ipm mare ter
ram hī diuersī dierū C Cor ppls hui⁹ aurātus ve-
larūe t vestis p̄tinē Vanū Iudice q̄ superioris ver
suras ni⁹ nouitū hec q q̄ ab aliquib⁹ incredibile
videtur C Cor p̄uinā nō hec tā magnū sicut hec
aurats sola In hac aurātē hī p̄ē ipī nemo hō
gengeuer receptes Quoris p̄no vno grossū C In hac
ecā sunt maiores t pulchriores aures ac michi vidi
quod hodie fit ī mundo C Nī vno illoz duplum ē maior

Gray Scale
0 1 2 3 4

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

duor de uris tocus albus ut my hns vnū as super
apud vmq; am quātuscūq; calons q; sāguel hns sub
gula vnā pellē p vnū sbmusse pendēte ℭ In cuā sue
pinguissimu vnq; quoq; bn̄ coctus et comedūt tuōm una
grossa hēnw sic sicut ē de anstibs Jm ē de anabs et
gallinis · que ars sue magne q magnū murū ē ℭ Nec
cuā maiores hēres sue q sunt ī mundo Jpi mulrū
rapnūt ab alijs aīs a quib; posset dulce comedi ℭ Nā
pratu solēpne seruitū hēnw q si hēnes cōmunē
vnū exitus spectabus no hnes nuq; scalle dicē hn
animas magnas habundantias hr̄ victualiū

Dum autē cōsūt vorare t ut bibere p multas aut
horas hem ad quandā cenare hore ℭ Introu Jn
qua nos sōes maiores hem duo loca ad que portia
alia illor sūt qui mortui sunt pene xpi ℭ Jn hac aut
ē copia omī victualiū q sūt necessaria humāe vite
ℭ Nā ē copia omī victualiū q sūt necessaria humāe vite
Nam ars habe et octo vnae sucrum mōm incolo gallo
ibi hnēw ℭ Aer animats tam magn ē sicut bononia vallis
viridis Jn hac sūt multa mōstra scilicet ursi de
la hnēa t unū illor q unus alius vocabat erat tam
magnū sicut bone et pinguē sūs ypotamus Illa aut
hora qua debē ibi ad comedendū Jui adinuenit t tuli ea
que habāt ad comedendū ℭ Nā eis alimalia finita portant

Ita q̄ fiunt cor dilandit ad ydola quē p̄monchone cor
ellē dicē · Aliud p̄ se retinēt & mandūcant In qua &
maiores galli qui sūt ī mūdo Gallinē sūt tā albe sicut
niv nō hūres pēnas h̄ solū lanā sicut pecudes C
Her aūcas & pulchras & posita sup̄ mare C De q̄ recē
dens heleus filius orientis · dū sic bellū venit ad q̄d
mōte p̄ vbm dei tam filicis q̄ infelicis cunctos In
vno aūt lare ayens omia aīalia erāt mūdē & homes
& mulieres sūt uarii mōdi vnēdi hūres Ab alio lare
mōis sūt oīa aīalia alba homes & mulieres uarii vi
uendi rencēres Nā hūt omēs ibi nupcie vnū barile
magnū de auro ī capite posīte ut cognoscant q̄ nupcie sūt
Ame ego rencēs p̄ vnū dei tam ad vnū magnū
flumē applicui q̄ in medio ei⁹ fluēs ē vnus
magn⁹ pons In capite aūt huius vni hospes & ī domo
ipius hospitij sui q̄ mī notēs q̄ placē dixit C Si tu
vis vidē bñ pisces veni mecū · & me dixit sup̄ pō
tem ubi respiciens multos sius barchas vidi mergos
allegātes sup̄ pisces quos ille hospes fugabat cū uno
filo ad gulā · ne illi se ī aqua sūmigētes tutos & firmos
capētes illos comedē posset Vnā ī barcha uno posito
ves magnas albas · unā ab una capit & alia natus
ab altero trā positus ī medio C Ho⁹ suos illos dicebat
mūgos qui postea ī aqua se sūmigentes tutos & firmos

pulces capiebant quos ipse mer[cu]ibus cibus reponebat
C Hic [cu]pus hora ille alte fluit plene Albus uo plenus
dissoluebat illas & statim se [cu]aqua sub[m]ergebant ut
pulcbs parcent. & mox ai fluit pasa eos ad sua loca
reponebat. Sequuds pisibs ego fr[a]e Oderico omcem
Grandes nu[m] p nulcos dieus aliu[m] modu[m] piscadi
nubem Na[m] cu[m] luce hories una una aq[ue] celeua
plena in una barcha q[uo]d nudi essent hmes singli p
ollu[m] unu[m] sacu[m] & submgences se in aq[ue] pisces ma
nibus capiebant
Hmc ego recedes dem ad una[m] ciuit[a]t[em] nom[in]e Calaue
q[uo]d ide e q[uo]d ciuitas ceh. V ciuitas e maior aliq[ue]
ciuitate multu[m] uetuses bu[m] cent[um] milia[ria] In ipa no
e pauta fide q[uo]d bu[m] hicerut & milies cer tomus
dece mallenas hns C V ciuitas hec magna burgos
hnas nsiou[m] grece q[uo]d aliq[ue] alia ciuitas V xp[ian]i pones
hec pncipales & hec q[uo]libet illox fere ad vmi milia[ria]
sue ciuitates Varoes q[uo]d cer ciuitas venerat. Vn
hs ibi bu[m] sex ul septe dieus p unu[m] illox burgox
& ai bnt modu[m] p metalle C Ner ciuitas pdce e
i loco latissimo q[uo]d sic e ut ciuitas veneri In ipa
e plus q[uo]d ducenta milia pson In quolibz q[uo]d quarte
milibus ciuitatis ipam ciuitate p magno Cane
Vlaue unus ciuit[a]t[is] labi- unu[m] flume ingens q[uo]d sic est

Cuncas sicut femina ipa medius uir longior e quã
lam de ipã diligenc̃ scim & inquisim a xpianis fir̃.
orms et ydolatrã nullus q̃ alius q̃ uno ore dixerũt
q̃ hi ter̃ multiplicata creatur unu ni̅ dnãoim ubiq̃
¶ Ha quibz ignis soluit unũ bolus i quã carchas
bombinas q̃ unũ florenũ ni̅ dimidio ualet Ha. Inl
m. eam manifestare statim unũ igne & sic p uno igne
soluẽ ¶ In aue ignes sue lxxxv cumã ni̅ alias
mj.a̅ sarracenor que ocliauũ lxxxix cumã unũ cumã
hn̅ dee multa ignis facit ¶ Reliqua uo sc̃ xpiam
aliq̃ uo mãdatores hreticam mea uir mirabl̃ dom
mus sin quo cor corpa ihãnis porcis hemic sil
In ea e copia panis carnis nil & uini q̃ unũ bigum
uocat q̃ena porcio nobis repuit̃ omn̅ q̃ alter
victualiũ illuc copia repuit̃ ¶ per e cunctis regnis
in q̃ oli fuit tartaria morabar ¶ Et in ea q̃tuor uri
fices ad hoc unum poterãt uix cõuenire In como
eius hospitabar unde ni̅ dicebar aliqn̅ archa i pe ius
uenit hoc tritm au dicebã placet & unũ semel
absentomus unũ barcha & uinum ad unũ magnũ mõ
stroli Huic nõmen unũ de illis religiosis dicebã uocãs
huic sobã sanctũ i unu religiosũ ille uenit a finibus
mundi ubi oritur sol & unus uocatur Cinalech ut roger
dni p magnus Cane Haco s offendas aliq̃ q̃ postis

Ovm̄ p̄ctm̄ flumē Calay & uenerem̄ mīlium per
multas angarias & uem̄ ad vnā que uōr Jamlay
Jn qua ē vn⁹ locꝰ nr̄os tm̄ Jn quo sē cāre uelleri
nos & vnos religiosos ¶ Hec autem ē nobil' & magn̄
hīs hr̄ yln ul' yln tumā īgnē quos vnūq; q; est
& nulla Jn hac aut̄ fuē ord̄ illa de q̄b⁹ nunc
xp̄iani Vir dn̄s ītrus tuscanus de vrbeuet hr̄ hē & nulla
tumā balū ¶ Valuisus vnū florenū val; ad dimidio
& ē vnū tumā nal; quidē nulla florenor. Vnqm̄
vnā magnā grām fuē dns p̄ls ītrus ḡie dā
s' dimittebat &c. tumā ut ip̄i amicicē nos ipsum
¶ Hāc q̄liecūdiē vnāq; ida cunctos hē hā qui hō
vle fuē vnū magnū pallū suus ārus ad h' fuē
hospitā deputatā Nā hospitab⁹ ord̄ ille hō & fuas
nū cāle q̄nūq; & ill̄o volo nā expendē dam fuē
bū & ordinare uelis q̄ ē q̄d̄a domo ¶ & tumā
magn̄ uenūgnū hē p̄ & nullana abidā aut̄ cat
pro hno magn̄ flus Valay vna alia tumā ē q̄
uocat̄ Xanges & nullo uenūgnū hē q̄ alia q̄ sic
multo Omēs uues & albe sicus nec grāo depde
& ē ip̄is & fuē hospicia alīq; alia & pulcra hnt
& ordinata sunt & multo vnq̄ pulc̄ cē hnt ē quasdā
mirabile audire & uidē hno uenūgn̄ pulchitudiēz
& magnificē

Ab har cumdæ recedens ↄ milliens p octo dietas p
milia trus ↄ Cum.as p eg̃ duas veni do q̃dã aur.
que uõcat Lauerin C Hec cumeis potãs ẽ sug vnũ
magnũ flumẽ q̃ uõ.r Caromoth C Hoc flumẽ ẽ milliũ
p meatũ Cham cu magnũ despũ tubet q̃ vsq; siue
ẽ passus milliens p terrã Dñi sic ne p flumẽ istud
illus orãtes milias dietas veni do cumdæ q̃ uocatur
Cumeis · ⁊ cumeas hẽ magnã habitatricẽ terre quã
aliqui alia de nudo Dñi q̃ maior cernitur ibi
ẽ pẽ bñ xl libre hñt mõtes pino nouẽ sõt gẽtes ⁊
ca ẽ magna copia mirmicoꝝ ⁊ oñm bestiꝝ C De
har cumdo recedẽs veni do alia cumdæ vbi orãtes
h̃ milliũ ẽ anagus q̃ ꝓpinq; illi Cham C Hãc opidũ
Caram nuñ q̃ do amudui tubatur vna dies ascensus
nauiũ naue Cham hãc diuidẽs portus hẽ me ꝓbet
illam duo miliaria hẽ magna q̃ cumeas opidũ hñt
⁊ cauos ibidẽ domos cumdui hic ambue pl̃s ꝙ xl mi
liaria ⁊ in har dñe cumdæ Cams ille magnꝰ sicã locat
hẽ · ⁊ ibi vnũ palatiũ magnũ hẽ · cui muri bñ centũ
pass. miliaria ⁊ q̃ spacũ milias alia palatia siue portus
C In cõuexu aũt huius palatij sũt ẽ mõs vnꝰ in q̃ est
sedatiũ ẽ aliud palatiũ q̃ ẽ pulchrꝰ de nudo lapide ⁊
mõs pulchrꝰ arboribꝰ ẽ planꝰ pt q̃ mõs ille cernitur
applanat Stad cum lanis filis p cõfluentiã sug q̃ fluũ

ē pulchra pona ¶ In illo latu sūt tot auiū siluestres
anates ⁊ celerē q ē mirabile uīc qđ uix uenari nō opꝰ
eū omni genere uenacōne ac illa sic ſtomo Juctuiam q̄
nuper fuit uirgulta plena uilis grubus et illud q̄ qđ
tamen uix uenari absq; eo q̄ erant omnē pē uenari
⁊ capi q̄ uix ¶ palacia aut̄ in quo ē sedes ē multum
magnū ⁊ pulcrū · cuius tres ē duob; pallis elenans ītus
hē xem̄ colūpnas de auro Omēs muri eius scheps sūt
pellibus rubeis de quib; dr̄ q̄ sūt nobilioꝝ p̄dles que
hodie sunt ī mundo ¶ In medio huius palacij una pīma
ē magna alas plus q̄ duob; pallibus que tō ē plena
de uno lapide p̄cioſo nomē merchalcedos ¶ ppā ē alueo au
to rabbana ⁊ ī quolib; angulo ipius ē unꝰ q̄ens de
auro q̄ uberat alios fortissimē ⁊ erat hē rotā de pmis
magnus q̄ pdem ab ea q̄ rotā sē tam fortē unā ſpi
na ℣ hanc uehit portus ꝑ condictū qui hunc ī Jnsule
regis Jux hanc manēt tutas nauis aureas ī q̄bus
oēs uolētes bibē bibunt ¶ In ipō aut̄ palacio sunt
mille pauones de auro sūt aut̄ ī ipo palacio aliq̄ Ca
narius uic sedē aliq̄ sedēt duo siue q̄ plurimū
duodecim mane suas hor aut̄ ter anne tubabus ī īgred
q̄ unus sedet sup sede imperiali aliq̄ tam sedet
regina uno gradu ultius Sed ī sedēt alie milites q̄s
ipō rex unꝰ ſultanus gradu Sedī manēt cūdē abe

penecle omes ille que mper fuer hnc vnc pcs hoīs
sup capus lōgū bc vnc brachū nc ommia sc quo
fuer pēne grue ¶ tūmeare ⁊ torus ille pes ē arrigo
purus magnus nc sc pirle magne sc magne sm
mūdo ⁊ pulchre fuer cōpletionis illius dnō ¶ N
tarē uō eius dextro monāc fuig filig ꝓmogenīo q
ꝑ ipm regīe debet Anteng auc abbatis monāc aēs
q fuit de sanguine suo ¶ Fluc ē sc quac ꝑcipuos scribēs
oīa vbq; que oīar ve auc ꝙjectū suū scīt baro
nes suu nūm q aīa mortabilis nullus auc audy loqu
vbi a magno duo peraē excepto vīoīb; q' uellem
dmīm suū scīficare ¶ Ad auc ysōnes mch' aliud
audīr scdm' n' ꝙm q ꝓpōsūt ē eis Sūt pmā palacij
scīt barones custodientes ne aliqs timē hostū regnū
Ac si aliqs frēns regnū ipi eū aīter vberauerit
¶ Cū auc dns vult sūe aliq; quinū scat hr mlt
tudia baronū cū coronis aureis ⁊ cōuiuio sūctos
ꝙsus calē debē hr mdū q talis pīle q dr sūe
sīgt qualib; uestē indeī gīs ꝙ .vo. milia florenoꝝ
¶ Aluia ipi; optīe ordīata ē .viach ꝓcedentiū
cērendaū ⁊ ancllendaū Sūt omes mē sc sc dōnec
alīt ordīau ⁊ ꝙ dōnec rudentes q de suis offīs
nec ⁊ aliqua bnq; aliquis cīt defectus ¶ Ad sc cor
nicq; suu dn dns scīt cuīs ⁊ tubicines scūs suus

currit ille equus ℭ Si aut negligit nimis avidus et
periculosus esset ille dromedarius qui attendens et non
abstat Sani et hospitis magnus appetitus pullus unus
agnus ad aures sanus hospes aures hospitis unus stertit
velociter preparat cui ille qui potest leges velociter aperuerit
et sic ubi qui nemo nunc retinet domo illa ℭ Sic
nos nabor velociter fiunt ubi neglexerit sic festivitate ullus ad
locum ordinem pergit et qui primus modus die una respuit
nova per nos dicens ℭ Ille et novus modus michodi pe
dices illic obligatur sed aliqui sic ordinat edives comitibus
qui nocent Thimbo qui eis assidue comorantes hostes unus
singulis triumphat Solet hac tenore vitate abbatia tui
barbi fores ebus Sic aut ad illa tenuit appetit illas
nolas inspice sonat forat ℭ Ille ille qui est alias tono
nabor et sinat se par ad alia tenuit ipse nabor et sic or
dinare venit illi modi qua per nos per aliqui si magis
qui ipse linat ℭ Nos fres inferes hemo unus epm si
nos qui sep dat bridwem fogi qui ipse nabor ni sus est
nru Ego em si oderis nolui me seni et nisi qui sine
bar Nos enim huimo questione ni cruce elevare ad eu
qui erat lingua sua terni manento illa Antiphona sem sus
spe ut et ni fuimo ad aurii Ipse em mi nulli bndre
eu et signatur ℭ Sive nos deuore osculato suus cruem
et deo fogi plenaruimo unu basile de argento plenum

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

deponas qui stant cū suis baronib; qbꝰ Rex accepit de dūs
pomis & qmodo quib; dñe sear q debem nos mori de
via ꝑ cuyplas suos equal & vadne cū grā Quando
modū venīre & hūdiendo ꝓmogenuā suū & regnam
er donaūne eis de dūs pomis Tabu ꝑsuetū ē qđ
nemo audeat accedē ad ꝑm regnus vacuus qui sī alīq
veneꝛ Cū aut ille magnus Canis ad uēndū vadat
huic modū obstare & tener Na exē Camelech iuxta
ꝑ xx dietas hē unū magnū nemꝰ qđam vy· dicentē
parauni In quo sī tot gēna animāliū silueſtrium q mēdicte
vidēaur Cuius ipm posita sue alīq ꝓmagno Canē ipm
ulnerantes · qđam eū l' qnq· anor ad hª nemꝰ cū sua
gēte vadat ipm cōmūdātes & suos Canes l neoꝛ
mutetos & anes adsuetas hūtes · & ipi simul ꝑsū ua
duc vadendo illa silueſtria ad unā pulchrimā plamaē
q ē l nemore l medio & sic l ea gregatē ut'ea alia
diuersa animālia · unū cornu ē clamoꝛ eaꝝ & simul silueſtri
er bestiaꝝ fiaur sue leones & uonē homēs q unus
alīū mordligē se nō pē Cum uō animalia sic l plamae
gregata audeāt sup nos elephantes ipē maximi
Imꝑ l illa silueſtria quoq; ianens sagittas quas cū
eaē omes sui barones hª ide fluuiū quoy ꝙlibet
suū signū hē ut una ab alia ꝙnoscat Cui Imꝑoꝛ
nōn fuē fyē · l nūam bellū · bestius q de nemoꝛe

ernerit · ⁊ stant bestie ille q̄ ibi stūt vnue recedunt
ad nem⁹ ad alias meſetas cuch accedit ⁊ suas sāgu
nas inbeſtas meſetas querit · ⁊ si eas ſuenerit pugnāt
se in nobilioris siluestribus nec gradit ⁊ cora mp̄re
ni sagittibus pugnant ¶ Quatuor mag̃ festa sūt i
āno p̄ imp̄re · ſ· arnūlcomus ꝑatronus Karnucas ei⁹
ꝑtolo suo reliquas dies Ad h̄ festa quoniā omes
barones ysdones oēs ꝑ de pencela sua ⁊ oēs ſ Cuna
ordinis se ponit ⁊ maxie cōsiliarios ⁊ nacis ¶ Cui
accedit barones ni corons ipō mp̄re i sua sede
sedence sicut sup⁹ dm̄ e Ista ⁊ barones ſ sus lo
cis ordinate morant̄ nec in vnis ralonibus ¶ primo
cui de viridi · scdo de sangneo · tcio de croco colore
Ista oēs sc̄ sc̄ptre coronam manib⁹ ſ manib⁹ vna ta
bulā de ebanis elephantū ⁊ silēciū obſeruantes ¶ Circa
istos sunt ysdones cū singlis ſligniis ⁊ banderiis
In vno aut angulo eiusd̄ palacij nuq̄ manent
philosophi oēs alpnātes ad certas horas ⁊ puncta
et ni occurrerit ipi ⁊ hora q̄ ipi philosophi petūt
dns ualenē ⁊ nec debeatis michi dare Imp̄m dns
magno ¶ Cui omes ebus viabus de cāpre dāt ſ cōs
Deū dm̄ alē damar ⁊ diac surgite ⁊ stat surgūt
⁊ alia puncta ipi ⁊ accedit ⁊ ni vel⁹ hora Grex da
mar ille dicēs pomer dignat ſ aurorā ⁊ martin

Diac ereuntes ipm Aur q modicū stabūt ⁊ dicēt huīa
rare formā · sic hī milā et alia signa fūtur q dicunt
magnas stultitias ⁊ponere ¶ Deinq; fuē mlti alii
offāles ⁊queretes ⁊ uocētes ne aliq; defraudet baronibus
⁊ ystōmb; supādis Nam si aliq; defuer tales offāles
ferent magna pena ¶ cū hō audīt pueri ystronū
nū oēs mirant pulsāt oīa mstrumeta · ⁊ cūq; ille
cuq; clamat qđ ē q̄ stupat magno Deū una uox da
mat dicēs Salus dño dei pueris pacē tor cruentēs
equos uno suo alius tor cruentās equos uno suo
alio cor cruentās ⁊ sic p ordiem singlis alis Jta q̄ q̄
possibile uidet hīe tor equos albos ⁊ unū Deū omes
sui barones cuā donāt deo Jmp̄ri uno suo ¶ Omesq;
de monasteriis principalib; ad ipm Jmp̄rē aduent cū
ereuijs Deū sua benedictiones dātes hoc de nos frēs
minores ops fuit hoc cū sto quada ystones ⁊ cantū
uices cū ipo imp̄re cū dulcedie cantāt · ⁊ alia plāant
fūtur quod ēet incredibile ni uidet ¶ Deū fūtur
uenire leones domesticos q̄ cuā reuerētiā fūtur uno
Jmp̄ri Deū ystones artificialē fūtur uenē cyphos
aureos p dare plenos bono uino ⁊ sic oēs uolētes bibē
bibūt Ber ⁊ alia mlta q̄ fuit cora illo magno deo
ēet incredibile enarāe ⁊ dicē ni uidet q̄ oīa uidi
¶ Detāns expensis q̄ fuit p dies illius ad

[111]

admirari. aī michi aliud p̄monetis in toto suo regno expe
dit̄ ꝛ quedā carte. que p̄monstrā repperiunt
3 Aliud nullis mirabile dia p̄ quod aī nō vidimus
Illud audiui a p̄dōms fidedignis ꝙ dia ꝙ Caidu
ē vnū regnū in quo ſ mōres qui arcpel nominē sūt
ut dia ibi natūm pcriones ſ mōs magnitudis q̄ qñ
mānuī ſ equumē ⁊ nō inuenē vnā bestiolā uermes
vnā ad modū vnius agni pui vñ comedūt pciones
⁊ bestiolas ⁊ q̄nq̄ ab aliquibus hō incōbile videtur. tñ p̄
ē ita vm. Liber ꝙ videndi ſ arbores suas fructuos
Oc ipo Cathayo recedens p̄ plas ⁊ plas dierum vad
Vlus occidentē nūcupatū p̄ multas ciuitates ⁊ tras
Vlus tram p̄ſ ams q̄ nomē multū pcedendo de quo
nō ē certitudo p̄o q̄ vr Cinus principalis ciuitas
Cosdā nomē qua diuersa multor ē Multas tñ ciuitates
ibi se hr ⁊ q̄q̄ expedito itinē in breue finū magni Imp̄is
Cenī vem p̄ multas ciuitates ad vnā p̄uinā que
nomē Cosdam Ista ē melior tertius p̄uincia q̄ hābet
⁊ multo ibi mag ē tricia bī quinquagīa dietis ⁊ lōgū
bī hr Cui ista p̄uincia ita bī hābet ⁊ q̄dā Ciuitas
Cosdam q̄ ē magna nimo modo ꝙ qñ ab vna Ciuitate exit
porta aliqua ciuitas diuersa Cin hac ē magna copia
mutuabit er mercē caldeorū In hac ciuitate habitat re
obarbary aut dic tamen copia hēnt ꝙ vnus affirmauit

Sex gēs ponderarēt ℔ auē ē una de duodecī gēnib⁹ mag⁹
ℭ tās ḡuincia reuertens ḇem ad unū mag⁹ ℭ Latinus
regnū uoīe hiboth q̄ ip̄i ⁊ oīe ē ḡsue ℭ Tonī illud
regnū ē ḇiectū magno ℭam ⁊ ⁊ip̄o ē mat⁹ copiē pa
ma ⁊ unū q̄ ⁊ alīq̄ ḡre mitat ℭ Gens istius ḡre morāt
mteoriis q̄ exiliis ingris sā sicut ℭ Tonī q̄ sua rnuns
regulus ⁊ pncipalis ex lapidib⁹ albis et ingris sta ē ocs q̄
ne siu sue optīe salerate ℭ In hac ciuitate nō inuen
aliq̄ plona eīuce sanguīe alienus hois ut dicī ⁊ hō
obtinēcia ⁊ ⁊ uīs ycoh q̄ ibi morant ℭ In ista ciu.te
morāt Iobalīt ⁊ p̄ ⁊ ⁊ingua sua. Istud ē cōpar oīm
ydiomatū q̄bus dēr ⁊ distribuit secm mores sua oīa
bīstias que ibi hūt ℭ Istud regnū tās q̄uenientem hī
⁊ſe sā milites portāt plus q̄ .c. uentis hūtes duos
ventes in ore sicut hūt capit ℭ Ema alia q̄uentus
ibi hētur sā ponāt q̄ p̄ alicuius mortē uoles habē
p̄rem sui uocāt oēs ydōnes sacdotes religi
osos ⁊ uictimas suos simul ⁊ pentes q̄ ad cāpanā
ip̄am portāt ni magno gaudio ubi ⁊ ē unus
uiteus magn⁹ lign quo ip̄i sacdotes totū corp⁹ suum
⁊ſtruūt ⁊ sic sacerdē cū suis se reducūt ad lo
nentē ꝓ eo mlīs uēnes sanctes Post h⁹ aquile uenūt
⁊ uolucres ⁊ unus q̄ aurpit suū ⁊ſtruī picēs ois
auibus ℭ Hc nā sacdotes una uoce clamāt dicētes·

Gray Scale
0 1 2 3 4

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

viaere qualis hō iste fuit Nā nemūr angeli dei & ipm
apportare ad ꝓdolim sic faciendo filius se reputat isto
honorem aī pī sic ab angelis ita honorifice reparato
Cui filius stat aptus fin pris q̄ rapiēt coquit et
comedit. de isto nō aptus fuit f̄ fieri unus aplorum
aī ipe & oēs de pentecosten & de como sua q̄ aī descendo
habuit i memoriā pris sui destin Nā sic faciendo viam
se magna reuerentia de filio exhibe sūt multi alii et
mandatis suum obtulerūt

Quom autem essent p̄ximi Xenia ven ruy pede
palatij auulsit hois p̄claris ruy vita p hui modi
hemw Cyste cui hē .l. domicellas f̄ iuuenes surgēs. et
aī lexit f̄ tuscia oia ferula quidā & q̄dā ab illis porrū
aī dulcis cannis & dulcis gnis mulieor & sibi abū eos
ponūt pdē virgines & ipm paciūt ar si esset vus palmus
& cohdie cresc & cotinue tonet oia ferula sine cessatiōe
Xenū alia q̄q ferula ab illis porrū quo usq; ad finē pueri
Sic isto mō vita sua finat tonet & finido Cnic. xxx.
anna regalis & vxi de medio hē quor q̄libet tunā .x.
milia finat Simi autē regum & ponds vnus alterius
anuy palatij sui p duo milia tons sūm p isti mensā
Nā pauimēt ipius unū lato ipē de auro & alēm de
argento Incisum est eis fīs est unus monacul de auro et
argento sing quo fīs fuit monasteria & campanulis pud

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

ut hoies ñ fiant ꝓdictanoms ¶ Nã dicẽ q̃ fili⁹ ei⁹
hẽ ⁊ filio regno mꝰ mles hoies fiant ubi ẽ ¶ Volumꝰ
ut⁹ ẽ hñ tõgas barbas et hunglas et ⁊ nñ aliqui
dmnetur filii eas uelẽ q̃ crinitas ⁊ nanꝰ ¶ pulchꝝ
milꝫ ẽ hñ pos pces ¶ nñ milꝫ mlẽ gñeadmẽ
hñ nã q̃ uallatꝫ puelle ⁊ ligat pces quos miq̃ ꝓ
¶ Qm duce recedẽ de tra pce ⁊ ⁊ metur mlẽ
ꝑlus ponẽs uersus applum ad uã oñs que
mille stadia appellatur ¶ hoc ẽ mlat pulueꝝ ⁊ ter⁹ ꝙ hic
cnã erat qui nomẽ uenõe q̃ mlẽ duos mores
ferebat unũ nunc q̃ crinitabat mõe ꝙ pcr ille mõs
erant pulchiores ⁊ melioꝝ fores quos uniq̃ uidere
possent regum ¶ Apud illos fores poẽ erant pulchꝝ
iuuenes que unq̃ possent cupere ¶ Iouẽ illi nõbant
ꝓuisi ¶ Ille aũ uocabat aliq̃ iuuenẽ alio nobil ⁊ fortis
uiloris ipm pom fiebat ⁊ filio ꝓuisi ꝙ quos gñabat
unũ ⁊ lar celestẽ fiebat ¶ Qui nõ nolebat ille senex
assimilare aliq̃ magnũ dñm hebat illos iuuenes frenis
ñ quib⁹ ponebat illas tonsellas ⁊ oẽ delectamẽ q̃
ua posset eis fiebat Deniq̃ dabat eis potionem unã
q̃ ponẽs statim dormiebat credẽs se cẽ ⁊ uno ꝓuisi cel
Quos dormientes statim rapiebat tales iuuenes
q̃ sic uiuentes illuꝰ ⁊ cupientes ⁊ dñm ꝓuisi mittẽ
ad dñm suũ amodiũ ꝓsentes ⁊ ydoneꝰ ⁊ omib⁹ qui

mandari precepit Venerat autē hᵃ andreas ⁊ ioannes ⁊ ihc
si eū tenebat ⁊ paulo post ubi meliora delabilis fuer
⁊ q̄ primo huc si male diu mora potuer q̄ sua sibi
prudens melius no uult se tutius Do hoiem uadu illu
et mora se exponi admonuo q̄ properet se ⁊ post · et sic
fuer ultimus ynocēs suos fuc ⁊ si ubi prius mod
fuer pdus timebat abstinuo magnanis de gra · ⁊ q̄ ab
omib⁹ unus ebat si no uoluer mora se exponi
Sic ergo sanam malicia ihu⁹ semo audiuer ⁊
postea q̄ to tuor post ꝓfu sacra capitolū ceu cū
ipm q̄ tandē expugnatū ⁊ mora uoluptia uno
tenuo tuq̄ editus deuastauer

Tll hec dicta ouīps deus filiis minoribus hec nīa
sua dedit ⁊ magna tristitia ia hui⁹ p̄mebo
expelli demoes ab obsessis sicut de domo expellit cum
Sic ibi mlti hoies ademoib⁹ ⁊ obsessi q̄ p· diens
ad sēs imōres gaudiū Sum ei mles demoiacos
uidim⁹ plangi demoib⁹ q̄ ⁊ noie p̄ris ⁊ f ⁊ ⁊ ⁊ dmō
de corpib⁹ cor exire debeat Nec aut de uasto sin
ab illis sum exeunt ⁊ tam libenē stant q̄ fugiunt se
baptizari Nec fres illis uoia sua destruit gburcens
et hibes cruce ⁊ aq̄ bndicta Illa uoia q̄q̄ ⁊ igne
sic poss Verum demons exeunt de igne hᵃ fres
uideres dissipare et aq̄ bndicta ⁊ sum de ea demō exir

De tribu bestie.

et fratrum postea obuiam · et cum domo damnare nō uere
uacuus q̄ sit de mea habitatione expulsus · et videas ex
sic q̄ utrū modo tuba sacra q̄ plurimos gladio domabat
Aliud malum terribile magnum vidi Nā ego ipe per-
mansi nullo que ē postea siqz fluuiū adiacet paludi
In ea mulas corpa ego vidi In qua casa audiebā dulla
gna multoz Maxima autē tenebras q̄ ibi inumerabiles
pullulabant Nā tenuis erat ibi damnoz q̄ nō
moz maximo conturbebar Q̄ Autē nullo legit ē vnq̄
ul vm. malignis the In q̄ si aliqs infidelis frater mor̄
extilla erat si statim morte sine mora · et q̄n q̄ illa sic
omēs moriāt nī illa · Deus pr videm q̄ illa cōr tunc
vidi ibi corpa mortuoz quod nō q̄s videret nisi q̄
posset Q̄ In hac ego vna sancta hora vidi malum terribile
statū motus · vno saxo vidi q̄ nū terribile erat q̄ ego
me ipm cruce pungebā Quod q̄ nec vbi homō core
pebam Vbi caro fuit ē Nō mas sancta nisi q̄ sua cus
tōdiuare · Q̄ ab q̄d vnq̄ ul vm. pallida stabā Q̄ Cū
autē accede nō audem ad vnū capiū nullus ego fui
· cū alienor sup mare arenosū In quo vndiq̄ circumcas
nihil videbā nō audiebā nisi illa tenebras q̄ ibi inū
bile pullare audiebā Q̄ Cū capite mōtis ego fui
Ville argentū vepr ē magna q̄ntitate · q̄ sanguine pulsa
gregare de quib⁹ postea nigredine mea · q̄ de ipō nō

[135]

ambabꝰ illud tonsꝰ mirꝰ pueꝝ · ⁊ sic dixe deo illꝰ
illesus exiuꝫ ¶ Dem omes fideles ni hꝭ seuerent
incerbanꝫ me · dicees me qꝫ baptizaui ⁊ stim illos
duꝫ qꝫ erant ibi dicebaꝫ ee demones tubernales
¶ Unum referā de magno Cano quod vidi Consuetudo
ee i illis ꝓuib⁹ q qñ ꝓnis dns ꝓ aliq̄ cōfitem
tibiens hoies sñ domui suꝝ igne accendit ⁊ aromata
ponit ⁊ fumū facit suū · ut deo suo ñtiuum odore
emittant · ⁊ nulli hoies audit flexis genib⁹ et reuer
cia fūm ¶ Et dū appmāre ad eū posuim⁹ aures
sup signū q publice videri poterat Ego hebā turbidū
i manib⁹ · q mecū detuleraꝫ ⁊ nerpm⁹ cōtare alta voce
Deu ādor spē Et dū sic cantarem⁹ audiuit voces
nras Nos q nocte sciat ⁊ ad eū nos ꝓpiciꝫ accedo
ut fit/ut signus dēm ee Nullus audet suo cuiū appi
quare ad tactū lapidis ñ nocitus illis exceptis q
eū custodiut ¶ Et dū tuillemo ad eū ut aruꝫ elevatis
stans depolitur gaudeū sui i ecclīabus ualoris ⁊ scar
reuēcia ipi arua/Acta q turbidū q hebā in
cenlum posui · et epe de manu mea accepit eū q
aurificatur ¶ Sacedos ad ad dēm dirꝫ sp unde e
ut eide conet aliq̄ obliuiones legē dnoꝝ nō atte
dit i ospectu meo Dicaꝫ Jo arce poiuim⁹ nobiaꝫ
poma · ut sup i alio loco · ⁊ ei sup unū ialoniū

Anno domini millio Trecentesi
mo tregesimo · de mense Maij pa
due Julian sancti Antony confessoris
Nec aliquis de hiis dictis t or
nato f sicut ille enarrabat · sic iste
scribebat · Ad hoc ut ipsi omnes legen
tes facilius intelligent · que dicti simp
lices fr ordinis habuimus de hoc mi
do ad rei Inchoacionem venit Anno dñi
M° CCC° XXX° die VIII Januarii qui
post modum conversus minimus Amen

Hf semel et C ter cruc tripla sub l simul · j · ter ·
post maritatu dñm tpus numeratu ·
Scripsit Frater petrus dñ vicarius tunc ·

[13?
43 Bl.
273.

Hier alle
creaturē
heeft die
meeste der
naturen
Twee ghe-
maect des
ict geues: Vreselec, vlaen mes
Dats dmghel ende menschemet
en mghel heeft hi ghelect
Inden hemel bouen al
Om dat hi hem daer dienē sal
In sine gloue die hi hem gaf
Eer hine pet verdiende af
Den menschē heeft hi als ghezien
Heleet mi die aerdsche vdriet
Aer hi met doechtē moet
Verdienen dat aerdsche goet
Et arbeide eñ met zorghen
Aer mēmē en heuet mēgē
Eñ al heeft die mēschē ōtaē
Van gode redenlijc verstaen
Achtaen behoeft hi groter leerē
Oe hi hem wel sal beteren
Er decht eñ ter wijsheyde
Aer hi hem benaut mede
In ziele an lijf eñ an goet
Wāt ghyen mēsche nes so vroet
Hi me behoeue des seluer lijf
Hulpe eñ vaets toneger tijt
De wise catten hi seit
Dat vanden zīne die wijsheit
Ectel menschē gegeuen es
Paulus maect ōs aer geues
Alle scriftuē die sijn beschreue
Sijn ons tonser leerē gheschreuē
Aer bi selen wi zoeken
Erneghe in den boeken
De de wise hebben gelatē
Tonser leren eñ tonser bate

Daer bi hebbic dit werkum
Dat wijen lach mit latijn
Al cammerpen getogen vte
Aer ni legghen groet vtute
Van deghden eñ van zeden
Si van menegh̄ade wijsheyde
Et auctoureitē al beneuen
De de wise meestrē wilē scrijue
Aer men ni mach leerē claerē
Vloze der zielē en sluckamen
Aer omme es sijn name male
De dietsche doctrinale
Dāt doctrinale als ict vōsta
Dat es comen vā doctrina
Si doctrina dat es leringe
Vt helpt god dat ict wilhā ge
Dat sijs te beter mezen
Alle diet hozen ende lezen
Selen hec mach ic leuē
Sal ic dē lijdoge geuē
Mē leuē here vā brabāt
De der de van es hi genaut
Ic bidde hem vriendelike
Dat hme ontfa lieflike
Al es die ghifte cleine
De leringe es groet eñ reine
De m bringet zalichede
Der zielen entē liue mede
Sē sal niet gaen zīe die scēcheit
Der ghiftē in die nuttelscheit
Oec seit m sire lere
Catten die wise here
Dō mēneer vt mate vāet
Van ere cleenre ghiftē dīet
Dō ontfaet die danckelike
Hi gauc vt dat maer hi rike
Eenmins hēn loue eñ eren
Aeist gode dē here der herē
Vt alle algader heren
Sijn dichtē eñ mijn leren

Lanc lijs ere ende victorie
Ghe ihc̄ god eñ ine glorie
In hijn eerlec leuen dare
Te lidene en plē vrie no iare
Van lerninghen ℣ ℣ Ic
Hi ā sprake eñ tōgē te ledwigē hi
Cerige rā nūnē eñ vrīeskap inc
Ic mē gewint die nūne eñ
Vrieskap gods mdō geloue mi
Hi ā hope eñ wat hope es ℣ ic
Hi ā karitate eñ wat karitate es hi
Ech mā aelmoesenen eñ wat
Lone daer of comt ℣ ℣ hi
Ech meer mā aelmoesē hi
Als men gods nūne hoeft
Ic mē die behouden sal hi
Van lerninghen ℣ ℣ Ic
Die ihc̄ è wijsheit wil hierē
Sal m eerste maetē leīe
Ende wel comē dat hi hort
Er hi dat sal leren voert
Wie andren wilt leren mā
Dē dat hi zelue men can
Alle eers met scanden of slaen
Dan so sect men sond maen
Hi ontlicp sinē meeste te zāe
Des ihc̄ leliste na mīn hi staē
Den menschē hijn sond inge
Al oddre sprec hi wee dm ghe
Die ter wijsheit wille comē
Hier baten en hier vromē
Lerninghe es deer ste zake
Ē mā dander dat es die sprake
Wijsheit eñ sprake dat wel lezier
En dogheē van een gelcedē mēt
En daet die sprake so bleue dā
Wijsheit vbor gheen mdē man
Ihc̄ hydrac hoeft beschreuē
Er mē tōgenesse wt sal geuē
Sal hi hem tonderē ghereit

Wijsheit op ghereeht ecdeit
Ende wel dmken ouer al
Er hi hijn vonnesse vtē sal
Dat hi seldi als te voren
Inden eersten wijsheit hoeē
Ā die leren metten zinne
Ē wat ouchpuden daer inne
Al en vint daer beschreuen
Dat wi metter zielē leuē
Ē mā metten zinne leīe nat
Ē mā metter heertē onchpudē dat
Wie wilc haer salomōē leert
Die leīge inne mīt wijsheit
Ende so wie hē maet leren
Die hijst ewelijc in ommeren
Hebt hem scat hi menichfout
Al in leringe dan mijn gout
Want gout mach te meute gāe
Al aer leīge meer altoes staē
Toe der lerninghe minder recht
Volmaecte mēt alre dinghen
Ihc̄ ihesus hydracs sone hi leert
Hi selc van nū tijtelijc
Alles om leringe vragē
Ē ā te ne inven onder dagē
Seldure altoes meer vindē
Want sine hoeste geen minden
Die leringhe ghierne hoert
Ende wel onchpudē waert
En mach nemen dat legāe
Dat hine scādē of sal ōtstaē
Ān sine leringe saline leidē
Toe alre beseedenheden
Want beseedenheit hijt gemeē
Al eder van allen dogheden es
Leringe dat hi slaep op truat gāe
Leringe dat hi pijn hazē vaē
Sond leringe te geuē dagē
En machte der der toē dragē
Dō leīge en machte niet

Gray Scale
0 1 2 3 4

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Dat coren mele werden vet
Sl ech dat mele brood alsoe
Wacer en maer leringhe toe
Sogi meer leert sogi meer cōet
Ende so v name meer scrent
So wien dinct dat hi yoet es
Bi ste eneliske sot ghes genes
Al yeest leringe een begynsel
Sine yeest nochtā geen mysel
Die wise man spreet hier af
Hi addic enen voet met graf
Sech tam soudic willē leuē
Wacer comt oc so vele eren
Sl en sal leuen eñ dach ō zorge
Al s oc mē sterue soude moghe
Eñ oec leren eren steluke
Al s te leuen eneliker
Caren seit die wise lyere
Sō menschen leuē sond lere
Eō als i. beldr dat es dot
Al erens so es altoes noot
Sō eneca seit die mēt en leert
Wat hi dagheliker ontleert
Eñ vōghet elke dat hi cam
Eñ vōr. i. ongheleert mā
Een philosophe alde seit
So wie dat scamet dē arbeit
Vā leerne enen coren tyst
Bi ste eneleer meer scādē vryst
En hadt conste ghedaen
Erbiedē tē meere ghegaen
Eñ en hadt oec conste gedāē
En soude lorch lūte no lynus slāē
En hadt conste ghedaen
Sl en soude vlech no vogel mē
En hadt conste ghedaen
Clergie maer al vergaen
En hadt conste ghedaen
Wie liede soudē naect gaen
En hadt conste ghedaen

Hogheloue soude onlanghe stāē
En hadt conste ghedaen
Sl en soude man nōghen stūē zaen
Hier bi sal elc mensche lieren
Smen sin te goeder leren
Wanter bi staē moet ertrike
Ende men winter mz hemelike
Die men cam sijt selder des
Wat hi onmutte t̄ merelt es
God late ons allo leren
Wat yet si te live eē amē
Vā sprakē eñ tōghē te duighē
Der leringe volcht dats wā
Vā node die sprake naer
Ende geect dats maer zake
Bruect inden mōt die sprake
Eñ die tonghe talre stont
Foymeert die sprakeī dē mōt
Also dat mer ane verstaet
Vander sprake tonderscaet
Vander stemmen die luut
En yeechte geē ondscaet vut
En daet die tōghe die d̄ leert
Eñ elcs bedieds̄ nu foymeert
Eñ om dat v sprake zijn sal
Oec eñ ghereecht ouer al
Ende gheorlec m̄ allē dinghē
So selde unē geect bedwīghē
Wat hi m unē maet nyen būghe
Sprake der onmutte dinghe
Salomoen beuaet ons des
Also ene stat onbenaet es
Wgheen muer oñe en gaet
Eñ te slechten lande staet
Also es onbenaet elc mā
Die sinē geect met dwīghē cā
Hi selt altoes setten voze
Wien mont ene starcke doze
Eñ bredelē meer selle ōtuut
Watter niet ōnuts ga vut

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Salomeene men spreken wort
In sine proverbien dit wort
So wie hyeden can sinen mont
Hy eet sine ziele in alre stont
Eñ so wie spreect onvoerzien
Hy een moerder dicke oft menigē
Aer bi bert dus dauid de wade
Set here uuinen mōt · i · hoede
Ise hydraes sdoue gruuaecht
Eet dat v yemen vraecht
Ne dier · ghi wel sijt waert
Indwoord ijē wijsleer dat es gheet
Ende en eest v niet wel cont
Egt v hant op uuen mont
Eñ herenit v dat gi niet sneest
Als ghi v vōneille vut greest
So dat ghi om unre woert
Spren verwijst na en spert
Een wijs mā spreect d' alblaet
Tonge can greue leuē eñ dwe
Tonge ghenees eest hēt en gēe
Aer si breect rugge eñ been
Eneca maect ons genes
At die quade tonghe es
Een hoorneise die altoes blaest
Eñ hyant dat hi ghenaest
Aten leert ons oec aer bi
Alre eerste recht die si
Ats dat mē die tōge dinge
Oec so seit hi dese dinghe
Ic sijn tōge dwīch vād haest
At hi gode es alder naest
Entre iacop seit dat · i · mā
Vogle eñ diere dwīgen can
Aer sijns selfs tōge ē hi nō
Te punte godwīgē vato gheuet
Aer al eest dat mēsen male
Bedwinghē can altemale
So hpede ise rech eloquer bi
At si altoes naachtich si

Salomen seit die wise hse
Es dinghe haet god zere
Eñ dat zeuende es alre quaet
Een es hyuaerde dat vlaet
Ander tonghe logenachtich
Ste altoes quaet gedachtich
Ende onmutte dinc iaecht
Ie valsch orconde draecht
Nelle voete om dat si
Rech belopen verre ende bi
Eñ aer tre hāde des sijt waert
Ie stoyten den onnozel blaet
Eñ aer tre die ned en weet
Nder hoeder scap zaeyē dsaet
Ti sijn die punte sondinge
Ie god haet wt alle dinge
Hi seit v tōge aer tre breē
At si eer zeetelee eā spreē
A dat bequame si eñ gheet
Ise hydrac maect ons waet
Harpen nach sinaren die
Aken zoete melodie
Eñ bouen al nach eā so gaet
Ie soete tonghe dat vlaet
Ach seit hi die zelue mā
At zoete sprake make eā
Viende ende eec zachtē aet
En vianden haren maet
Begin nā vrienskepen es
Vel spreken sijts gheues
Eñ qualer spreē eā wel
Vantscop verwecht sinel
Dus selden sidi waert
Eetelee spreē eñ dat gheet
Tonghe seldi dwīgē wort
At si gene lelike woert
Ach dorperheit spreē sal
Aer gheet eñ hyuesch oñ al
Entre paululo hoort mē spreē
At dorper worde cōē breē

Gray Scale
0 1 2 3 4

camelleut ende grote zeden
Seneca leet mi ere steden
Vā dyrre woerde wilt v yeden
Wāt si cōnē dyrperlyet weden
Dns leet ilse hydraes sone
Sowie dat es ghevonē
Dxperlyet de sprekē dat hi
Van hertē met zuuer en li
Dns lo scriuet oec socrates
Wie die lelecte daene es
Dat die te ghere stont
Sone en luut midē mont
Een ander leet met allene
En sele un dogē lyeblē rene
Aer tongsche eñ lyer medē
Ats eles geers mēlichē zede
Tongsche duvnet oec dī bi
Dat si tragsche sprakē si
Ñ dandwoerdē met snel
Sente iacop beschrijft ōs wel
Aelselec selden wel vlaen
Ñ met oec andwoerdē zaen
Aer met goeder gestadicheit
Die wile salomōē aldus leet
Die andwort oec hi wollyet
Oent dat hi es verdoet
Ñ wale mi ghulīē sele stont
Een philosophe maect ōs cōt
Hi selt v zeluē dae toe hielē
Dat gi oec selt horē dan sprekē
Ende v oren beseghen mere
Dan v tongsche dats v ere
Een and wijs mā maket cōt
Hy out silencie toten stont
Dat gi sprekēs hebbet noot
Dec leet seneca alblaet
Dat sprekens ghetēperlyet
Es ene grote wijsheit
Paulus leit ons dō lyt yaet
Dat es wel een rechte gaet

Die yselelec verstaen yeest
Ñ tragsche lijn wōnes geest
Sleecht oec dat merringhe
Ghehaect es mi vele dinghe
Syoert toe wochtan
Van rechte den wilen mā
Salomon leet oec des selfs lijst
Sprecken eñ zwighē hebbē tijt
Hi selt v tonge oec bedwingē
Dat si men strijden omdinghē
Die y allo met aneen gaē
Sod ghi oē en maecht ōtstaē
Sech v yuent scande no scade
Ware wijs die dat dade
Hyeronimus sat die wise mā
Sowie dat met zwighē can
En can te pūte sprekē met
Des dat mē dagelijcs ziet
Enen wilen mā allo dicke las
Te wilen gheuracht das
Ē lyē an wijsheit dat gebrake
Dat hi allo zelden sprake
Oec mocht dan zijn dandwoerdi de
Die zot en zwighet spade no yae
Oec sal de menschē mīdē mont
Wrachtich sijn tale stont
In enen boec dat ic las
Dat enē mecht geuracht was
Hy en men sprekē mocht te best
Die mecht dandwoerde it lest
Dat mē altoes sprake tware
Dat mēnēs scade en ware
Sech tan so legiet zochet
In vele sprecken die wijsheit
Want vele sprekē leget slaē
En mach sond sonde met zijn
Oec sal mē hoedē die oren
Dat si geen arch en horen
Dat dat lyer maect vloert
Die wile salomōē ons leert

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Leuedi na gherechtecheit
So en rechte vnat yemē leit
Ēn nant mder· tonghen leit
So grote drecht ende archzeit
Ēn so quaet te hedene es
So bidden wi gode dan des
De ōze beheldere es meest
Dat hi onse tōgeēn ōze geest
Also bedwingh ēn beleeue
Dat ter· ni lugge sine eere
Ende dat wi dan meluallē
Beheet werden alle· amen

Ēn eēge ūn mīnē ēn vrieschē· hr·

Ceēge sal hebbē dregīnē
Ūn gods hetrēē sien mīnē
In allen dingen vōr hi wolleet
De te hrmeldē leringe leet
Dese woerde hzeet aldus
De wise calliodorus
In een and stede seit hi mer
De gene es selr· telle stede
De gods vriese ontgelet
In allen sinen werken set
Mine die dat wel beziet
En es altoes al eens niet
Selue mīne es godelike
Ēn selke beheldē te ertselke

Gods mīne es allēne
Karitate vte hertē rene
Ēn vten gelouc hets genes
Dat valt eēn niet geneēst es
Ēn tese mīne wildest tīnē
Hy eet dat slot vand nīnen
Wer· om dat seinte paulus
Tote thymotheū hzeet ald

Gods mīne es sonder· līge
Ne beghar te ouer·zuīge
De comt niet alre crachtē
Vt hertē zielen eēn gedachte
Also die mōt der· maer hat
In die euangelie seit
Cristus mīne comt algad
Vt gracien deuvechs vad
Dat cristus selue dect gewach
Ieme tote mi comē en mach
Dan diē die vad ane mi trect
Vt beliet dan ende· meet
Der· sinder· gracie can keren
En mēsche t mīnē ons herē
Es menschen oze cōt mine
Tote nder· hertē die gods mīne
Ods heelichs geests gehīne
Helise dat maria ontfīne
De verne maget vut vaxē
En gods sone dor haer· ozē
Ods der· hoedscep die brachte
Engel vander· gods crachte
Ieme weet die wheit des
Vt hi mder· gods gracien es
Der wel dat hi leefte dats
Want wilde die mēsce wel claere
Dat hi ni gods gracē mare
Mochte hē vbetten daer· in
Ēn der· gracien hebbē te mī
De beste vriēt die men vint
Dats hi die vriēts ziele mīt
Dat an die ziele eelt al belāc
De lichtme nes maer· ·i· slāc
De alle ·i· ree ouer· duvst
Aer· die ziele altoes blijft
Aer· bi so sijn wi grienes
Dat god die beste vruent es
Want hi machtich es allene
Onse hertē te houden rene
Ēn onse ziele te behouden
Onder· ewelikē vrouden
God unnt ons mīdē wilde
Dat hi ons alle wilt behoude
Ēn niemene verliesen mede
Dat es sine godelike zede

Ēn dat es den mēsce zv

Lies bliden als mē ons leert
V an enen zondare die bekeert
E ñ sine penitencie dan doet
D an van negē eñ negētich die
P enitencie en behoeftden nie
I a sele vruecht es hi mede
D at hi mi menegher stede
S ine knechte vriēde heet
A ls men daer bescaruēzet
E nde doe hi oec vernam
D at nudas tote hem quam
D iene custe eñ hadde vrāē
S prac hi met goeder stēden
V rient mi doe bestu comē
W ier op louden wi gomen
A ls wi den so groten ōgenāde
O nsen viant vrecht eñ spade
W ine mint ons niet allene
A ller hemel ende eerde gemene
E ñ al datter es binnen
W oudi van groter minnē
T onsen behoeft al maken
E ñ van al desen zaken
E n bedacht hi tuīt nechtā
A lle paulus left die wile mā
D es lieren minne selen wi
B egheren met herten vri
E ñ hem bidde met zinne
D at hi ons ōnezie mīne
W ants hi spreect selue dit woert
D ie mi mīt ie minne voert
D ie hē minnt blijft niet gheēt
W ā hi blijft eweliche geseent
A ller hem mi lijn vrīe
D at hem duert eweliche
W ie mē gewint die minne
E ñ vriē dep gods

Die dīge lijn als mē vint
D ē gods vriē dep wint
G heloue hope eñ haricāte

Maer die alre meeste date
O ns an haricatē gheleet
A ls ons paulus selue seit
O nse geloue wats gelaet
A ch mē nū buētē sonnē net
A er mē moet dat vzinnē
A ller herten van binnē
E ñ loot ghīe es te vāne
S o maer meer loēs leget ane
E ñ al en cōnē wijstēt genoech
A ller volprocīē tgeloue es genoech
A ller simplen geloue vnōnē
D ie heleghē god wilt hē ōnē
W ants si tsalichē dinz wachtē
D i die liede met brachten
T oter heleger herstenlēde
E ñ daer si vervonnen mede
C onincghe ende tyranne
E ñ daer toe wilde eñ mānē
H yeronimus dect ons bekāet
D at tgheloue es bōdam ēt
V an rechten religioene
E ñ van allen goedeliker dene
T gheloue doet dieñē gode
E ñ wel houdē sine gebode
T gheloue meet met herlechst
E ñ et staet elcken zuuerheit
E ñ et houdt dē mēsche gepalt
I n goeden werkē altoes valt
T gheloue en wil ō gene noot
D ē mē heren cleen no groot
A ch oec ōme sijnen heren
E t blijft altoes mi eren
C ristus oec mēnt genas
D ā die valt mit geloye was
E ñ dan sprac hi tē zelū stont
V gelouemaech v gelont
A llo hi sprac op die stede
D i den bliden zien dede
S o sprac hi zere wel gemaect

Tgheloue hect v gelöt gemaect
Tgheloue dede maria zöder maen
Dat en hy legē gods sone öt aen
Dat es geweect en hadde niet
Hy adde hire ane getwiuelt niet
Tgheloue dat hect gaen dede
Dat uer twater teve stede
Ende dat hi twiuelen began
Was hi nalies verdöghē dā
Tote dat hē god die hant bot
Ende hem help vter noot
Paulus scriuet openbare
Dat het ommogheleet maer
Dat god verene minde
Die lieden gheloue niet en lūde
Al dat sciet paulus allegoot
Dat dat gheloue es dot
Geen werc en volghet na
Maer tgheloue als ic hebbe sta
Dat niet dat gods gebode
Dat es leuende in god
Wi selen in allen steden
Met starcken gheloue bede
Ende niet twiuelen met in hē
Van dien dat wi bidde dāe
God salt den des lieft niet
Ja op dat die bede es goet
Maer twiuelen wi daer an
So slachte wi de water tā
Dat voze den wint altoes vliet
Ende salle can staen niet
Een mā die tā hē willen es
Es ongestadich lijts gheues
Ende niet te wellien tien
God en hect niet ghene die
Die nie hare spreect voz w
Inder euangelien daer
Hy ebdi valt gheloue mv
Ende segt tote berge mv
Dat hi mder zee ga trāe

Te salt te hande lijn ghedaen
Ende niet ghi gode bidt alle
Sal v niden ghenomen tre
Daer om laet ons met hēe lijn
Inden gheloue ghestadich lijn
Ende hem betrouwen wouen al
Dat hi ons ontfarmen sal
Ende mder noot met ob gaē
Hi salt den dats sond maen
Dā hoppen en wat hope es v.

Hope can maken mede
Gods mīne ende mieldede
Hy hope bedect een yder den
Van te comend zaligheide
Die emmer te comē moet
Also ons i wijs mā maect niet
Al gheloeft mē wel met gheeech
Dat en es nochtā niet genoech
Met goet hope mede
Alse ghi an gode dect v bede
So selen hoppen bouen al
Dat hi v bede hoze sal
Ende hem getrouwe vā dien
Dat v die bede sal ghelaten
Al hi oec sal selden late
Op dat die bede es oplake
Die dat mi omtrede leeft
Ende gene heleghede en heeft
Wet dat hem god met ötleeghet
Op dat oplaet mi leeghet
Ende des en weet gē no clene
Mensen dan god allene
Op dē die bede oetboet li
Daer om so selen wi
Vter goet dat hude al
Dat god geeftē gheue sal
Want hi es onse vader
Ende weet onse oplaet algad
So wie sinen hoppē hē set
Hi salt seker werden daer met

Beschermt vloeit ēn gheuect
ē van allen argher behoet
Damel spreect die wise man
de van hopen wel sprekē ā
Here spreect hi de hsepte m di
ē dy steets m vriēdelijc bi
Ech spreect hi m een and' stede
Ich hsepte m dijn ontfermicheit
ē daer om en salic here
Bedeet werden nēmermeer
Ech seit hi hsept m gode
Ende hput wel sine gebode
Hi en sal v meer beghreuen
Maer setten m dewelke leuē
Al hope volmaect es
Thelocste si hi ewelijc des
Ā karitatē ēn wat karitate es · vi ·
Karitate si can wel maken
Gods mīne wt alle zakē
ē geen dechte es volmaect
Aer karitate met m waect
Want er leit clene bate
Ane were sonder karitate
Karitate als ict vzumme
Es · 1 · ongheuemlde mīne
Bidde te gode ēn tē mēschē
Ats ene mīne ā grē welcke
Wet dec dat karitate
Let en soect haer bate
Maer alre mīnschē meer
ē bouen al gods ere
Karitate meer no mīn
En soect nergen hē gewin
Want si en can met den
Y emene om weder loen
Maer vut ongheuemlde sine
Striket oñ al haer mīne
Ons scrijuet sente petrus
In ere fine epistele alsus
Dat karitate wel cā dechē

Oer gode der sondē vlechē
Als of hi segghē woude alle
Hebbe karitatē di ēn dee
Doe watter doen wils dan
Et spreect alsō · 1 · hellich mā
In karitatē leit sellic bate
Want god selue es karitate
ē so wie m karitatē staet
Wet dat hi m gode staet
ē god weder m hē moet
Dus hsechlec karitate leet
Wt hoert wat spreket dan
Salomon die wise man
Doe wie dat stopt sijn oren
ē den armē met wilt hoē
God en sal hē oec hoē met
Alle hi recht m sijn vdrect
Ech hsecte hi mede beseruē
Dat si die dē armen gheuē
En selen met bespeuich zijn
Ech seit die here sijn
Dat si die dar me vtteken
Selen noch doghē nā spreke
Dat hier op dit ertrike
Dat onder hellen ewelike
Hē hydras sone leet al bloot
Breket dē armen v broot
En leidt m v huus die gene
De herberge en hebbē gene
ē den naectē dect sijn lede
En bedruckten troestet mede
Doe sal v dine sonder waen
In groter walspoede staen
Bidde hier ēn m hemelrike
Dat v dinen sal ewelike
Dat seit ons · 1 · hellich mā
De ic zalich wille wesen dan
Breke dē armē sijn broot
God helpt hē vut alre noot
De xpē mas op verstaen

Ñ mde wetlyc qua gegaē
Ny zmc ongrē daer si ghaēe
Vt clarkauen vele zaken
Die hem xpe daer ontbaent
En hebben sine met becant
In al lisn dē m alsm ghebē
Maer de li hē hyaer sagē hebbē
Hebben sine thant bekint
Vo lo merct dan eñ yzint
Hoe dattse god kant dō noot
Die dē armē hebbē hē hyaer
Och wan aelmoesenen eñ
Wat lone daer of comt vñ.

Vele redenē vit mē bescreue
Vom dat mē sal gheue
Aelmoesene bliden lue
Om mē genē tā hemelrike
Want paulus dect ōs bekint
Dat dē bloē geue god mint
Onse aelmoesene niets gelaet
En mogē wi vñ lesen met
Want god die memē en hēt
En laet gene deechd ongelōt
Eñ om ene aelmoesene clene
So behouden wi gode alle ne
So wāneer ghi v aelmoese gheet
In sichens hāt die hebbe heeft
So steet ghise godē de hāt
Als hi ons selue dect bekent
Dat ghi dē alre mildē dect
Dat dedi mi des lift vroet
Och so spreect onse here dat
Gaet t mde hemelrike scat
Den salme te genen dagē
Motte no ruplene ontsagen
Sheer dat es wel waer
In leker hant leet hi daer
Den mach dien no quaet lē
Den scat mdē nēmermē
Water vier noch ongeual

Als eens yzende eñ mage al
Begheuen eñ hebben ommeert
So blift die scat ommeert
Eñ die vnde wi te claē daer
Tendene en plegē ghene aer
Selfe leraē ons verbieden
Te ghiuene dē quaē lieden
Alse spellieē eñ heraulden
Mesen wnen eñ vlauden
Maer een wijs mā dect becāt
Wies name ic met en want
Den gode wille wolgen na
Sal gheuen als ic wel sta
Bede den goede eñ dē quaē
Want god met hier genaē
Dect sine zone vroech eñ spade
Emē op goede eñ op quade
Wet dat allo die menschē sal
Sijn aelmoesene geuē oū al
Bede quaden ende goeden
Den hi siet m armoeden
Men dect dē armē met eer
Maer mē dattse onsen hē
Eñ hi gheeft dē lōe daer af
Niet die mēschē die niet gaf
Altoes lebt m elke stede
Op die arme ontfermichēde
Eñ lidi van goede vrie
So geeft hē dan mildelike
Es v goet oec clene geacht
So geeft hē dā na v macht
Alle die goede thobias
Sē sone leerde als ic las
Eñ hebdi goet lude no stille
So geeft vmē goeden wille
Eñ drecht met hē selfelike
Ghi hebt dōmē hemelrike
So seldi gadeē enen scat
Den es ghi hebbē suldē bat
So wāneer die dach sal comē

Gray Scale
0 1 2 3 4
Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Dat god dē mēschē sal comē
W ant aelmoesselene vlossen can
V an sondē eñ der dōt dē man
E ñ li en laet die ziele met
T er hellēn comē nats gelaet
A elmoesselene vor v̄ gheseit
E s ene die meeste leū heit
T e comene vor gods ogē
A lle alle scrifturē togē
D ie bede die mē mz raste det
E ñ met aelmoesselene lists vaet
E s leter menichfoute
D an sciat van tinen goude
D er damel mi dyome sconde
D at na bugodnoloys rike sonde
G euelt v̄dē eñ gedelt ruecrt
E s hi toren comme gelieert
E ñ hoefte hē dē dzeem ōtbōden
D er spraclı met ē zelue hōdē
H ī comme om dese zake
E n lift met tōghemake
A les god op v̄ volghen
W ildi minen rade volgē
G od sal v̄ selēlec v̄ tweste
E ñ vut unē ancste v̄ leste
G este dē armē mildelike
V aelmoesselene gi list rike
J e hope dat v̄ god al
V zonden v̄geuen sal
E ñ en gelaeste oc ēn met
D atē v̄ goet oē sal mīdzēt yet
M acr meer rē dats selē tracie-
A lle ene lise bernet claer-
E ñ mē een and ōtdect d'an
H ī liehst en mīdeet n° nochtan
A lous so tweewoldicht van
D er aelmoesselene dat goet
D ese vut goed' hōren doet
G od onse here mi die weslene
V eedt mds der gracie sine

Hīs oulent wolcs oē mee-
M et v· hoode vilkē tweer
M echtan bleuen ouer daer
R elicfs· hīs· coque dats v̄
W hi en selē wi ons met ōtie
D at ōze goet sal mīdzē mi die
W ā god die alle dīc geeft
E ñ alles dines macht hoeft
S alō ons vele meer genē
E ñ na dit hīs tenelke leuē
G hi moeckt wel geloue des
D at god met ondanckc es
W ant wze hi ondāclec yet
S o en nare hi wolma eēt met
W ā nider ondanckeit
G root gehoec eñ scande leit
M ē hoefte menich hūus gescout
V rscheit mi was menich fout
E ñ en geens goets ghehoac
M acr alsmē dē armē ontrac
A elmoesselene eñ mē des mide
G me hūus eñ hoft te quade
E ñ die stede v̄t moeste mz alle
D at hoefte mē dicke zē genalle
G elise dat aelmoesse den man
J nden hemel setten can
A llo v̄t hi m tenneliske vier-
D e hīs aelmoesse met geeft hier
M ach meer tād aelmoesse-vnis·
Doet so seldi weten
D at mē leeft in deser eē
S eldi unē euēlāē sterue
V ā hongere eñ bederuen
E ñ hem met helpt dat noot
S o sidi seuldich siet dood
D at selue oec spaect alda
D e wise calli o dorus
J se lydia es sone belaefte
E lise twater tuien v̄duste
A llo v̄duste tallen stōden

Die aelmoesene die zonder
Men ienen vlinaedde en seldi
Dm dat hi arm en worpe li
Salomoen seit die vroede
Er gode van uwen goede
En ghi selt sonder waen
Weder dach oft ontfaen
Sech seit die zelue here
Hi verseint op godes zere
Die ontfanninges en armt hecht
Want hijst mensch out wed gheft
Sech seit dese hi albloet
En es los ende ere groot
Die hant bieden allo houde
Hi die vp dzinken soude
En vroedde te wege helpe
Die hongerige de hoghe stelpe
Alanden goede lijfs genes
Dat ons selfs gheuen es
En met an vremde goede
Te eniger willegen moede
Iet om ere no om los
Er wegelt ontfane dof
Dnse hee dect ons zelue becat
Wat dect unrechte hat
En sal die sunde wedermet
Bi gi cot gheft dmes mensiet
Wi selde onse aelmoesene gheue
Die wile dat wi hier leuen
En onsen vrinde met deuelde
Dat si na ons gheue zelen
En sonder lenghe houde al
Die lijn recht ghelde sal
Bi eueilt hijst executoren
Wo macht lichte lijn verloren
Bi etwoude en dat an die lant
Dat an di zelue hee comt dat
Wi tou di bernaren wel
Sheft dan zelue eni niemen el
Die wile dat es in dijn name

Wo es dine ghifte gode bequame
Dat gi met armoede lijfs genoene
Alloy god wonde gheconnen
Hijfst lueuer tunes selfs baet
Dan ghistenen andre sout laet
Iet en vlaet dat ic mene
Dat die mulcke al ghemene
Sijn goet hene gheuen sal
Dat met beseide onser al
Alle dat hem thinen liue
Sijn noddruftec dach bliue
En det met en doge na hechte
Wes meeldet ierarchie hechte
God late ons in dit corte leue
Dnse aelmoesene allo geue
In ons heren xpc name
Dat si hem met zijn bequame
Als mec gods minne hefft hee
Al en die houden sal . re

Die gods minne wilt behoude
Sal in dechede menich houde
En der mi oec volbraen
Al en liet dier gelaruen staen
Iet hi die de dinc begint
Al aer diese getrouwelec volint
Es wer dich gods rijcs
Sech so so seit hi des gelijcs
Alle als iet beschreue vinde
Wie wolsoert toten inde
Dat hi behoude blijft o dat
Al sech seit hi mi ere andre stat
Alle dier gelaruen staet
Die lijn hat an die pleech slaet
En dan achtervolt ziet
En es gods rijcs wdich niet
Die gaen wonder ere stat
En met volgige wet wel dat
Hi mequame nemmeer dier
Al hem seit dat es war
Dat allen los worw geleit

Gray Scale
0 1 2 3 4
Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Juden mde altoes leit
Dacr om spraec i mach vaet
Wes mde es goet al es goet
God gheue ons allele moden
Dat in gods gracie vinden
Hier gaet die eerste boec vte
Dacr mslijn vele ghuete
Van goet wiser leren
De doude wise approbeert
Vhoert vad gods mine eñ des mieles
Ech vand godlike minnen
Of eñ hoe minne begint
Ech wt of mine begit eñ meeuet mij
Dade ar ge die va sd minne comt
Aleumē der ghenegheit vaeleap
Des ludichs eñ vleeds mistē
Vrenleap te leuwene
Aleuwene gelelleap eñ vuelcap
Geer de vele sprecht eñ wert legge
Aleuwene vuelcap eñ wendelin
Hem mach de haestich zijt erleap
Hier i mesce mēlche hē hoede sal va
Hue quad lied ghelelleape
Ablechede vñ vele vieden
Ech van minne eñ vñ vuelcapē eñ
Hier mē die sal makē eñ houde
Araet eñ vñ raet gheuers
Ech vñ raet eñ hoe mē die leche sal
At men doe den vriet doen sal
Ñ hoe dē mzte andē leuē sal
At rechte vriede hoe hoert
Aander lik eñ moedlik minne
Hier lede houde lete md outhert
Hier i mīa lijn wijf minē sal
Hier i mīa lijn wijf houde sal
Ech van hinwelche
Hier mē vriede behoude sal
Hier mē vriede corrigeē sal
Avriede d mē ane twiuelt
Hier mē tedelec goet minne sal

Van goede dat haestelec valt
Van ghelēde te beuē eñ te menē
Dat een menlche ghheten sal
Es ōrechts dat mē hē doet
Van prisene den mēlche
Van rischat te gewinne
Hier mē rischat belegē sal
Ā whē eñ ar beide met hāde
At neruighē goet lijn
Ālamē ledicheit eñ tehoet
Ā luxluriē
Ech vā bedruēlheide
Ārischede te gebulie
Van rischede te gecrighē
Hier men met uchte die nature
Ndzaghen mach
Ā outulliehede te leuwene
Hier een menlche lijn lijf bweren
Ndelelcuden mach
At mē die doet met sal ōtlie
Hoe meneghande salze dat inen
Echte sal eñ sculdichs te rechte
Ā wmalie eñ vāde rechten
Āde oudscende der wmalie
At hē doe hoet die vonelle wize
At mē mden vonnelle met
Erhaelē en sal
At mē īdē vonelle gode ōlie sal
At onderscoet tulleche dē prīche
Ndeden tyran
Vhoert vander gods minne eñ
Vander menlchen minne

Onder gods
minne hebdi
ghehoert
Vhoert vñ
der mēlche
minne woet
dele tuee nīnē als wi lezen
nnoegē met geleedē wezen

Gray Scale
0 1 2 3 4
Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Die gods vrientschap sal gewinnē
Wet sijn cuenkerstē minnē
Smiten dan dat ons bekint
Dowie sijt dat hi gode mint
Eñ sijn cuenkerstē hatet dan
Dat hi logenare es daer an
Dowie ganlec minnē gode
Houdet ghenne sijne gebode
Wt dat ons god in sijn leuelē
Dat wi ghelijc ons minnē selē
Onsen euēkerstē als mē leest
Eñ hem seluen altoe meest
Wie men minnet sijn euēkerstē
Hem moet gods minne gebrēstē
Panlus dat ons dese bekint
Dowie sijn euēkerstē minnt
Hi heeft vervult die wet
Een wijs mā serfste ōd met
Wi so hebben die dinghe
Wel bedacht sonder linghe
Want ie wel weet seker wijse
Dat hi gode sijn ontfanclijc
Dat eerste es wt gheleert
Ind die broeders eendrachtecheit
Dander dat ele minnē sal
Sijn euenkerstē ouer al
Dat derde tusscē mā eñ wijf
Een wille in al haer bedrijf
Och so leert hi oec mere
Die dinge datic zere
Een armen houdē dogtē mā
Een ridē die vele liedē can
Eñ den oudē also behoert
Dat hi ter rechter heert
Elc onsē here ihesus cristus
Sprect met sinē mōde alsō
Wt dien god dinē hē
Van al die hertē minnē zere
Eñ dijn euēkerstē gelijc di
In desen tween dats sonder twi

Want al die wet eñ prophete
Dese bi so moghedi seker weē
Dat wi van rechter scout
Onsen euenkerstē hout
Elc sijn ende die minnen
Elc wi gods minne gewinnē
Es wt ons natuerlijc
Dat yemen hē zeluē gelijc
Eñ andrē minnē sonder
Al der dinc wel bestaē wonder
So selen wi altoes pogtē
Hoe dat wi hemelrijc mogē
Onsen euēkerstē gereit
Toter ewegher zalicheit
Eñ dat selen wi sonder meē
Gelijc van ons seluē begeē
Es wt ons nienē die leeft
Dat volcomene macht heeft
Elken armē cleen eñ gt
Te stoppene alle zine noot
Dan god onse here allene
Hi es hem te dienē clene
Dat om so sal elc sijns genes
Gheuē na dat hi geeraet es
Ic hout in dien wlike
Dat een mēsche die es rike
Eñ den armē en ontfinct met
Dat hi meer gods ālāsse en siet
Dat om gheeft ī aldusc
Al dat ghis ghelaet sijt
Eñ hebdi met so zwischt alle
Eñ gheeft gode dē goedē wille
Een wijs mā dat dō d wlike
Wanē wi groter loen ontfaen
Van dat wi geuē cleē oft gt
Onse goet dor gode nāōze dor
Hi adden wi langer mogē leuē
Wi een hadden hē met gegeuē
Dat dese ons en dichte tiēnie
Gauē wijst gode dor sijn er

Gray Scale
0 1 2 3 4
Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Ic duchte spraec hi dat dese dāc
Voz gode es hyr de craft
Ic segh ander godlicher mānē · ij ·
Men vint tweerhande mānē
Die ene es alsict vāne
Warrafte daer of ic v
Hier vore hebbe geseit nv
Ander mānē en es niet goet
Want si set al haren moet
In gherechticheden eñ d' tē
In vdelheden spade eñ vaer
Ē in allen dien lijts genes
Dat negheen gods wille es
Doñe selen wi met reinē zinē
Onsen euenkerstē altaers mānē
Ē ñ niet in arge cleen no groot
Als ons paulus seit alblaet
Do wie dat den andrē mint
Om dat hi ere gherechticheit vint
Van enegē arge des hi plaet
En es seker sijn vrient niet
Waer hi es sijn viant bat
Om dat hi hem niet laghet dat
Ende prosper doet ons hāre
Men sal mēnichē allo mānē
Dat men hem yet dwinge sal
Verspen eñ doen segē ouer al
Want hi en es niet vrient goet
Die al des volghet dat vrīet doet
God late ons hē mīnen alle
Ē ñ onsen euenkerstē daer toe
Ē ñ den armen allo gheuē
Dat wi ewelec met hē leuen
Wo eñ hoe mānē beghint · iij ·
Mine begīt voz alle dinge
Ghine van goed mādelinge
Daer toe van hozne eñ māziene
Die pleeghet dagelics te geseiene
Ē ñ so wat die mānē dan
Int herte daer si vint en eñ

Solichtelec comen niet
Alle men dicke genalle ziet
Dat selue dat die herte can
Menen dat vrīet hi an
Die oghē eñ die oren met
Alle alst god hoeft geset
Ē ñ so clonteiē si gemeen
Ē ñ werden twee alle een
Die mē mz geue subtijlheit
Van een en can gheseedē
Mine oec ende vrienscap
Wgaderē dicken mi wscap
Dats clamē dumheit eñ ect
Een wijs mā doet ons neit
Dat wscap ond die gode es goet
Dat si die vrīescap meerē dat
Ē ñ onder die quade eñi quaet
Want si met twiste dicke vgaet
Ende daer die quade dōhē hijn
Semet selden groeden lijn
Seneca seit dy sout bedimē
Met wie dy eet soldo eñ dūē
Want eten onder die ghene
Die mē en kunt groot no clene
Ē s wolfs ende leuwen leuen
Die prophete heeft beschreuē
Met hoiaten degē eñ gheuen
En et m ghere manierē
Ē ñ al eest voze die wscap
Goede mīne eñ vrīescap
Segh tan en sal mē die niet
Die dē hanteerē wats gelaet
Wi vele reden en daer ic v
Niere wille segghen nv
Die vele liede vgaderē daer
Ē s vele onledē dat es zo
Ē ñ daer vele onledē wint
Gheriset dicwilen plemīt
Ende ōnmine heide groot
Als mē dē name heeft tē hoet

Gray Scale
0 1 2 3 4
Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Dec so es daer ouer tullechede
Van spisen ende dranckemede
Dat men grote zonde ñ doet
Dec so minder dat daer met gaet
Eñ dec so minder dat gelonde
Dat men te menegher stonde
Als men te vele dranct eñ et
Bi desen redenen dat gist wet
Dat men selden houeren
Sal daer seker like teren
Ech wil of nimmē begit nis.
Salomon doet ons vlitē
Dat es beter hūse gāē
Dat men weent eñ es vzeert
Dan daer mē et eñ houeert
Dat men selde sal houeren
Et goeder spraken mede
Dan dec nalden vriendelichede
Een wijs man seit ons met
Wies name met es gheset
Dat begin van goeder minne
Sal et wel spreke mest beginne
Eñ dat dec qualec spreken
Alle vriendscap can breken
Dat duet seneca eñ pamphilus
Spreke dec alle aldus
Sal et ghiftē eñ dienste mede
Sal dest mē dec vriēdelijcheyde
Alle ghi dicke hebt gehort
Dec eest een gemene wort
Dat onderlinghe miede
Wel claemen hout die liede
Dat vant vader eñ moeder
Eñ daer tezuls eñ bzoed
Sijn wel claemē sondlinge
Al ū gheuen onderlinge
Wat men doe dē goede doet
Dat oft comt dechtē goet
Eñ doe dē quade eest al vlogē

Dat sien wi daghelics eñ lyte
Dat ieslijn goet hout allene
Hine heeft vriende ghene
Sal op hemel no p erde
Sal ū hē en doet mēne werde
Sal enich eñ weder gheuen
Dat vriende claemē cleine
Sal enich van dīē vriēt weet
Eñ en dest weder doet mē met
Soe heeftu dan des vdient
Dat hi nēt neer nes dī vriēt
Want sonde een alcoes geuē
Eñ also m scaden leuen
Eñ geen bate daer of ontfāē
Soe ware hē te name gedāē
Want vriēde gewint nie dat
Sal en hō sal hebben te bat
Sē eest dat v vrient
Sal et ghichten die wile dient
Soe leert hi v weder gheuen
Als aristotiles heeft beschreuē
Eñ als men lange gebeden heeft
Et mē die ghichte wed geeft
Soe sal men tats grote ere
Also vele gheuen te mere
Alle in dat langhe beiden
Was ondanclecheiden
Sal echtan staet daer beschreuē
Al men meer weder gheuē
Est dat ment wel gedē can
Ons so seit i wijs man
Sal en sal enē den e die niet negē
Egē vrient ondanc dies plegē
Den genen die v goet doet die
Soe dat danckē erē eñ ontlien
Die wise seneca seit
Dat die weldaet wel leit
Daer men hem diele gaf
Et erst eñ ontliet daer af
Eñ wacht ēnen vrient eñ spade

Dat gi men leent goet met ijder
want ghi sout vallen sond mē
In gods ende simenschē ondanc
Is eneca seit die wise heer
Dat die ghene delt ijder zeer
Die niet also bludelijc die dinc
Weder ghecest als hise ontfinc
Seneca heeft noch beschreuen
En condi met wed ghegreuē
Bo seldi weder doch daer af
Dancbelec sijn diet v gaf
En danckelheit hem toghē
Bede vore ende achte zijn oge
Ē daer met lybdi hē gelōet
Wāt gi met dat gedē en coent
Celijc dat water mē putte
Dagheliises beter vt eñ mutte
Als meine dicken toe gaet
Also ghelijc dat verdaet
Can minne in haer oude
Al eerren ende menich sonde
Want langhe genēcte set scripture
Can maken een and nature
Ijē sydaē det ons beklimen
Al oghedi tenen vriēt gewīnē
Hem die unes vader vriēt was
Bi elder so radic v das
Dat gijn hem wilt bekinnē
Dat dan eneghen minnen
En mēsche sal dogē eñ vbludē
Al et vrienden tallen tiden
Al et ijē dagheē lucht eñ quade
Celijc dat het sijns selfs waer
Dat mi gō es helpt hi mi dagē
Al dmc wilt hi voz mi dagē
Die gerīē vriēt heeft īder noot
Es leuer beter dan zoot
Crecht vriēt vore vō gerelt
Esī wegshe bet dā ghelt
God late ons hem mīne alle-

Ī ōnsen euenkristē daer toe
Dat wi met selker minnē
Hemelrijc ghewinnen
Ā dē angē die nā qd mīne comē v
Uer dat vele arghs eñ ōuromē
Vend quader mīnē comē
Ja daer si mi af ghe keert
Als ons haer seneca leert
Also ghelijc als recht eñ goet
Van goeder mīnē comē moet
Also moet comen dat vlaet
Van quader mīnen al quaet
Die mint en sinaet ands twīt
Dan die dinget die hi mint
Et hi slaept hi ofte dranct
Om dat hi mīt hi altoes dinct
Ē slaet d na nacht eñ dach
Hoe hi dier dinc behagē mach
Want minne wat des ghelaet
En mach der mīnē vrīē met
Ē wie mint met trouwē sijn
Al oet van hertē bedruet sijn
Ē mi vresen altoes vreē
Dit es dat recht vandelen
Dat die mēsche bleecheit ōkert
In sijns liefs iegenwordicheit
Ē als hi comt omerstien
Dat hi ghene beste vā diē
Midius donchet des
Dat hi die mint dōkē es
Want hi mien acht no vlaet
Weder mē goet seit of quaet
Dp dat hi heeft sijn gerieft
Vander dinc die hi heeft lief
Ē want dan minder mīnē leit
Bo groter ombeschedenheit
Es ene verwoedde zotheit
Ja daer si keert mit spade
Bo wacht v vroedh eñ spade
Dat v die minne voze meer

In dat arge metten herte
Want der minne des ligt wel vaert
En hert met tre anders dan gaert
Dat er bi met dat men dit al
Dat lijte wel cattien sal
En houden m scapen heden
Selike dat hant ont der reede
Als sedt dauid die wise man
Inden soutre wel segge can
Dat dus sal mē tallen stode
Die minne houden gebonde
Dat si niet m ghierichede
En herte noch īōkunscheden
Die welke ele menschē sal
Vlien eñ scuwen wouen al
Eñ dese .ij. comē meest tre
Als den oge eñ segge vlie
Siet een melsche ene scelsede
Of ene scone creature mede
Hi valter op metten zinne
Eñ eller elpant ghierich inne
Dom sal mē togē of lieren
Eñ den commes dauids leren
Die inden soutre alde seit
Heer vogē vand vdelheit
So dat si die met en zien
Sone mager v niet of messaē
Maer latere dogē op merē
Hi moechē lichte m vbire
Seneca seit die wise man
.ij. dingē sijn die mē en cā
Onetlien noch oec ontrīnē
Dats der doot eñ der minne
Iemē en can die minne
Tewerpen vte zmē zinne
Die minut met rechte cūnē
Als mē dat elises wel mach sommē
Edelre dinc als mē ons leert
Dats minne dat si met beste heert
Want goede minne hi met vemit
Sitent lieue al dat si pemit
Des milde eñ goeder tieren
Eñ hselch m allen maneren
Eñ vlijed vroech ende spade
Haers liefs scade eñ scade
Ende ane ziele ende ane lijf
Dits rechter minnen bedrijf
Eñ man arge minne en cōt met
Dan scade scade ende verdriet
Onkunscheit eñ and quaet
Dat er mē ter helle oīne gaet
Ter minnen hoer oec ouer al
Dat mē hueldelike spreken sal
Paulus seit dat leelec spreke
Can goede zede doen breke
En ander seit sprake vā lusture
Can lusture met lijte vuren
Seneca seit die wise man
Die memch goet word segge can
Van dezre spraken wilt v hoede
Want si can onkunscheit voede
Hoec seit die wise socrates
Dine die lelijcste dene es
Dat die oec in alre stont
Elise luud in den mont
Dat er hi selen wi onse minne
Alle hseidelen met zinne
Of hons yet quame te voge
Als den oge of den oren
Dat ons ōnutte mochte voge
Vt van dien of van dezen
Dat wi vromelec dat vuer
Onser herten selen sluten
Eñ dier in met merre laten
Dits .i. pūt vā groter baten
Dom selen wi sonderlinge
Hi cumen der quaden vādelinge
Eñ mzten goede altoes gaen
Als seggen doet hi selue
Die sijn [illegible] minne haet

Mmme gode dats myn raet
Wie gode minet lijts ghenes
Dat hi edel van herten es
Want hi den alre hoechste mint
Dlijf hemelrike mede wint
Hoec es hi die vroetste die leeft
Want hi dat beste voer heeft
God late ons alle minen
Dat wi lijn hulde gewinnen
Van samē der gierechē vrieschap. vi-
Er gierechē vroede wats gelaet
Een sedich vrieschap hebbē met
Want ghierechtet alle paulus seet
Es wroet van alre quaetheit
Vanden vroede des lijfs vroet
En mach comen en gheē goet
Gheen dinc en belet hē toe
Bet dan sterven eñ segge v hoe
Den lijf dat die vroede leeft
Alle mē lijns goets te baten heeft
Maer als hi doot es na dat
Heeft mē lijns goets te lat
Die vroede in al lijn wādē
En dreet hē selue noch andē
Die vroede des lijfs ghenes
Hem selue alder quaets es
Te gelt en maect dē vroede nīet zat
Meer ghierech alle so lat
Al ware ertrike te male zijn
Sijn herte en sonde nīet vervult zijn
Ja al hadde na lijn ghelooef
Gode zelue en wē hē met genoech
Een geuen spade ende vroe
Heeft hi die hāt altoes toe
Eñ in nemē altoes open
Want daer in staet al zijn hopē
Met dat ere eñ vromecheyt
Inden vroede en hout geē stede
Vrecheit can wederstaen al
Dere en drecht vut comē sal

Een wijs mā sprect in liet leren
Als die vroede sal hebben ere
Sal sonder goet lijn die wiseet
Ook die sonne met semē eet
Seneca maect ons ghewes
Dat die vroede omvdich es
Te comen tenegijer ere
Ook sect die selue here
Wie so vroet es dat hi
Onmeersam es eñ onvri
Eñ dat mēne mien sal keerē
Te werdicheden of te erē
Want in wat steden hi coemt
In wolues tonge es hi vroemt
Eñ voer gode onvt met
Hoe hydrac heuet gheset
Dat ghierechte vroede
Saet voer alle quaetheyt
Want hē zelue es hi quaet
Eñ onmutte dat verstaet
Eñ niemen en heeft hē lief
Al dat hi ziet es lijn gherief
Daer om sect dus salomoen
Dat die hem zelue quaet doē
En selen niemene goet weze
Seneca sect oec van dezen
Die vroede es selue die zake
Van sinē zwaren onghemake
Want hijs geen noot en heeft
Dat hi in scanden leeft
Waer die vroede staet of set
Sijn ongeual volgt hē met
En es geen so vroet man
Die daer of genezen can
Eñ rijschelt oec wats gelaet
En can hem genezen niet
Dits recht ghelijc van dan
Weder ghi legt dē ziekē nīa
Dat een bedde dat al es hout
Dlijf op een dat al es gout

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Ef waer ghine ynne duyst
Sijn ongemac hē altoes blijst
Dat waer bi eest al eens vñlie
Weder die vrecke si arm of rike
Want in dyen vele goets hi steet
Hem duet altoes dat hē gebeet
So wie arm es in dē moede
Soe waer hi es arm nā goede
Want tgoet en es sine niet
Wijst man of wiet hē liet
Salomon seit die wise nā
Die sine rijcheit niet dwīgē cā
Hout m̄ onrechē daer bi
Al dat m̄ sinen huse si
Want si alle hē sijn wegē
Die hē te costene plegē
Dit seit men so wie
Ghiften seuuet dat die
Ghi recht es al ouer al
Ende oec ewelec leuē sal
Want die ghiftē altoes ghert
Es selden ghi recht of vñt
Want ghiftē den mā keerē
Vte alre recht ende eren
Die rike vrecke vorgetō broot
Ja eens penniges vrese hi noot
Es waer ele niēlec ȳt leccert
Van sier begertē ned̄ eñ woert
Maer dat es wel .i. staue mā
Die sine begē te weder staē cā
Al li quaet eñ onmutte es
Eñ duert hier m̄ des lijt genes
Met ertē wille en egē stonde
So legaet hi daer m̄ sonde
Eñ wlzmet hijst metē daet
So sterfte sijn ziele dat vñstaet
Sueca gewaget des
Dat ghi recht .i. plage es
Dat al die gene keytijf maect
Dī valde ane ghi recht

Si wien si waet dats sond̄ blijst
Met ewelijc bluen .i. keytijst
Want also langhe als hi leeft
So me quale geen nōt en vreest
Tullius seit m̄s ghi richedē
Den vraden boech eñ steden
Eñ doet ghemene rechte breke
Eñ metten vianden spreken
Heimelec eñ met openbaer
Eñ doet breken dat es waer
Die goede rechte eñ die wettē
Die oude wise wilen settē
Ghi recht doet verliesē
Prelate ende lants heerē
Scepenen ende ander liede
Die om onsde eñ om miede
Sedde oude rechte brekē
Eñ al onrecht wet strekē
Wraket ouer dese ghi rechede
Daer t al es beuleet mede
Tvolc m̄ dese werelt wijst
God beteert ets meer dā tijst
Vā des hōudechs eñ vrecedē
Met mechē vrendschap te seuuē wijs.
Hi en selt v̄m genē dinge
Met hōudechs vñeschap mīgē
Sel hi oec metten verkeerden
Als ons oude wise leerdē
Die houaerdege es īgodē haet
Die omoedege m̄ gods gracie staet
Sente peter seit daer
In sier epistelen al claer
Dat die houaerde talre tijst
Die es hōudechs hertē ontvijst
Eñ ontrecht daer toe mede
Allen vrude eñ allen vrede
Tijse sydrac seit mede
So waer dat es hōude
Die daer sijn twijfle eñ onwde
Eñ waer es onoedecheit

Dat daer es wijsheit
Onder die houdeghe talre tijt
Metet lijn discoert ende nijt
Dome xp̃ god onse here
Nigle neder wilen ere
Te hemele haerre xp̃e
In dat en ghene houde
Nde hemel en sonde bliue
Dus selen wi xp̃e
Houaerde nā ons telle stede
Dat wire met xp̃e belmet mede
Ise hydae serijst ons daer
In sine boelie dat es xp̃
Owie dat de pelie genaect
Xp̃ter lelijc of gemaect
Alle xp̃t hi ghierne belmet
Die biden houaerdeghē set
Die met ise gerne ōme gaet
Ijns wenijns hi emer iet ōdaet
Een maten en radic met
Dat si hem gheselle yet
Metter houaerdeghen rike
Want si zare ongheliken
Dat mos edi hier merke male
Cint ende pot van metale
Ēn enen andren daer bi
Die van erden gemaect si
Elc dat si claē steken
Die erden pot hi sal lyckē
Ēn die ander hi blijft ghehoel
Alons eelt dickē achtē veel
Dat ise die mate geselleert dā
Metter houdeghē vreeslē nā
Men seeghet eē ete dickē gelaet
Dat ghierne oūde weeldē gaet
Iet hi dat ghi mīde lijt
Hi sal v volghen talre tijt
Metter eten ende hoyeren
Ēn v gaet helpen xp̃teren
Ēn alse trouwe al es xp̃teet

Al hi v hebben omm̃t
Ēn hem van v mabē sal
Ēn zijn spot houdē met v
Oec en selden als wi lezen
Alle omoedich met wezē
Dat v ghote omoedecheit
Scheert xp̃de in der zotheit
Hi selt mīdē eē lijn maet
Wie v dat quaet of gaet
Omoedechste mēsche die
Dat dit ertrike quam ye
Dat was xp̃e onse heer
Alle ise die ioden te zere
Ne staeten eē hen vnrecht
Dat hi zot ware of belēt
Sone wouldes met gedogē
Maer proefde ise dat si logē
Dus sal elc knecht eē heer
Ter andwerde vor lijn ere
Een machtegē scalc so vliet
En corent an lijn gheselscap n̄
Wat hi v seit of dat bekint
Des en selden ghelouē twint
Sere weert met gemeinsl̄ tale
Dat hi v tzer spreken wale
Ēn v coren tu allen zinnē
Dinne v hemelijcheit te kinnē
Ēn alle ghi hen v hemelijcheit
Van inwer lstē hebt geleit
So heeft hi v dan ghenaen
Ēn so moeti altoes staen
Te houdē sinen goedē moet
Dat hi bederft v metē spoet
Daer om sal seker like
Elc zoeken lijn ghelike
Die ise te machtich metē si
Och eer te neder daer bi
Meer vogele beelt̄ diere
Villeije in zee eē m̄ninre
So soect elc lijn gelike

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Een dats wel natuerlike
Een es dat met onleynsam
Te same·i·wilt een·i·lam
Also es dat wel verstaet
Een goet mensche een·i·sect
Een also es des gelike
Een arm mēsche een·i·rike
Als die leu na sine maniere
Vlijt een een clene diere
Een claen voghele ghemen
Een die voghelkine clene
Also verren die rike
Die arme in desen ghelike
Die arme altes leggē maet
Onder des rijcs machtechs wet
Salomoen seit dat die arme mā
Ghenen vrient vinden can
Een es onwijs tellien spele
Die rike mā vint vriēde vele
Als die rike man ziet
Dat die mate en heuet yet
Dat scone es oft goet
So penst hi in zinen moet
Wat sal den ghenen dat
Et naer dijn geuoech dat
Salomoen seit dat die rike
Sal ode hebben sijn ghelike
Want diē en mach hi met gebiedē
Ghelike hi mach maten lieden
Wet dat die rike dlachte maect
Als hē dar mē man genaect
Want hi duecht nacht een dach
Dat hi zijns ghemetē mach
Hē lydzaem māect ons cout
Vt selen ontlien talre stont
Dien ghenē die wel machtich si
Dnse lijf te nemen wille hi
Een arm meest seit noch me
Dien enen groten here
Die ongerecht es een fel

Dhi selt dichten dat wet wel
Die wijsheit moeten laten
End dedijs met hi sal v ijtē
Wat hi ghijet ghi moet doē dat
Dt ghi valt in zinen laet
Een ons groets herē beghijet
Can yemē qualec gewerē
Want et moet al vort gaē
Wedert goet oft quaet si gedaē
Dous moet wijsheit metiē
Gode oft unen here vnerliē
Ets dichtē ghelect dat zōd spot
Heren lode dat es ghelot
Dat om vliet ni alre tijt
Quaet heer scap wt ghi lijt
End die hpuaer digke mede
End hpuit v meenskuldede
Et uwen ghelukē m die
Dat si goet lijn een gode ōtlien
Alle beide die wise heren
Caten een dauid ons leit
Want alrecht volmaecthet
Jn rechtē omoede ghelaet
God die met si er gracie gt
Dmoet in marien soet
Mods den welkē dat si scone
Macht ontfinc den gods sone
Oet ons selkē omoet geuē
Dat wi enelec met hē leuē
Va sauwene gselscap een vrēdschap
Dat er ghijet die vele sprechē vm·
Ghine selt v mine liet leggē
Ane hē die gerne vele leggē
End sotlec claghē hier· een dier·
Want hi wandelinge es zw
Men seit dat m vele sprechē
Geen sonde en mach gebrekē
Die groete dinc dat ons vlaē
Die met quaet sprechē ome gaē
Dien sal mē vbiedē dlant

Gray Scale
0 1 2 3 4
Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Ihe hydiac dect ons becant
Also als ick beschreuen sach
Dat anetreleeste dme dat hijn mach
In ene stat dats quade tōge
Dat ver uet ret oude esi ongheze
Dat an ende wijf hant eñ vad
Eñ d toe die gemeente algad
Eñ dect al te hype lopen
Dat die menegte mect teropē
Eñ menegheen bunck ē dect
Dat ech so seghet hi allbloet
Dat o vne clappers scuut dat hi
Dat hem seluen hout hyde vri
Dat and in dē sout mede
Dat id gode te menegs shede
Dat hijme hyede vā quaet spreke
Eñ van gheuenlde sinekes
Want hē dier iegē en can
Wel ghelyede en geen mā
Dat oren seit dee wats gheschet
Dat iegheen clappers en seek met
Dat en seit tōge dect hyelie bē
Dat aer sine dect genezen geen
Eñ allo vbliet wel dat
Dat is die tōge es tquaerste blat
Dat men vint in ertrike
Dat men vint in ertrike
Dat so esi seluerlike
Dat beste blat daer si es goet
Want si vele ouels doet
Dat en sal met dat vbraet
Dat anden quade spreke quaet
Want god eñ die mēschē mede
Dat nēen wel sine quaethede
Dat onder gebiet en es niemā
Dat he berespe hem zeluen dan
In ene stede an ene want
Dat e dit vbs ghescreuē vant
Dat die wiste hye wel wel spreke staet
Dat hi soude hē sommē leden quaet

Dits gheste scande eñ dorperheit
Dat mē mā vāde quaet seit
Dat onme dand dat dus die wrede
Dat here seet minē node .i. hyede
God belyede onsen mōt allo
Dat wi enelec met hē ihū vzo
Dat an sammene nātelinge met hē
Dat ie hyaetich hijm ē arreleap .tra
Hout v vriēleep mā hē vre
Dat ielyelick hijm eñ lichte erre
Want hi vriēleep wats ghelaet
Dat en mach ge duuech urē met
Want die wise salomē seit
Dat hi oet v wel vand gramlyit
Want lichte gram hijn eñ ē vt
Dat ats van rechte des sots aert
Want nātheer dat hē ieet gheyect
Dat s hi ē grātheit dpāt ē wect
Dat o nātheer erre es ieman
Dat o es hi vut hem seluē dā
Dat o donet hē time alaes leit
Dat hi oet quaet met vonde mt leit
Dat dat recht dē erre mā nel ziet
Dat aer die erre en liet trechte ik
Dat ēmer en donet erre des
Dat hi threchte erre es
Dat cuēca seit des nes tuit suet
Dat die erre seit oē doet
Dat o sertē ertcap vten heer
Dat aten seit m hier leer
Dat ertcap ontlet so dē mā
Dat hi dat rechte ghelie en ā
Dat alomē seet grātcap ē wīne
Dat s van wisshē dregmet
Dat ñ met die grātcap med daet
Dat hi doet ene gheste doet
Dat en grāmē rechet altaes des
Dat hi nech alo machtich es
Dat an hi mochte volbrīgē
Dat e legge v m maer dinge

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Dat ghene eer leeft en can
Dntleeren den wisen man
Is ach dzeeckheit daer toe mede
Dies van rechter sine zede
Caeten heeft aldus geleet
Dm dme die ghy met sleê ê met
Of die v met an en gaet
So en strijct met dats mijs raet
Want hi es lot die hê staet
Dm dme die hê met toe en hoet
Eens mûsche grâlaep stille eên luut
Saet dicht ouer hê zelue vut
Hê hydraes sone hi leet
Dat tozen eên gramheit
Des menschê dage sâ nûdê
Eñ an hijn gelonde hmdzen
Eñ gramscap mi gere lôde
En mach wezê lond zonde
Oechtâ maect ons salomê vzeedes
Dat gramschap dickê bedes
Dan lachen vte quadê moede
So es een mensche op sijn hoede
Eñ als .r. tozmech mâ lachet
So eelt mûsche wat hi achte
Geneuet lachen dat ontlaet
Oec dichtile wezen quaet
Als hê die grâme met dwenst
So weet mê bi na wat hi penst
Salomê maect ons nochtzeet
Dat lachen met en es goet
Eñ dat mê met en lachtê li
Dm sechert dat segher hi
Eñ dat men oec eenne vet
Dder die vzoede lachê ziet
Dec die dwase te vrade gaet
Dlacht mê lutre zond waê
Oec die wise clamê hetê
Den lacht mê met oft zeldê
En es geen noot als eñ als
Dat mê dê zot aendê hals

Ene belle hange dat verlaet
Oen lieuê wel an sijn ghelaet
Dlaet ons van sinnen zoet an
Ellen haestegê gramen man
Eñ onsen moet dwingê allo
Dat wi enelec bliuen zo
Oet hetê heilegen hare louê
Dec dwingle goede louen
Dese hê die mûsche hoedê sal van
Dre quaden liede ghesellcape .x.

Menschep quadê mûdê sal
Elc mêsche vlîê ouer al
So dat si met werden met
Hare vermne vet belimet
Oet wolîê woent mz wolîê vlet
Die appel es gerne zwlet
Die bi zotten applê leeght
Dit es menschês ghelaes ht
Dec bi sit dec bi leert
Die vroet wil sijn eñ geert
Al hê wndê quadê hoeden
Eñ nâdelen meetê vroeden
Ene quade mûschê mach mê leêe
Onkunscheit wbblê zweêe
Voz oge perseme liegen
Louê stelen eñ bedriegen
Tontide dichtilê eñ eten
Dec valden dage vergheet
Eñ oec alle der gebode
Die mê houdê sonde vâ gode
Gelijke dat mê tiert te wijê al
Dan ongemake hoeden sal
Goeden wille van trachtê
Eñ dat vleesch mâ dwinscheit
Eene staet van twiste eñ mâ moede
Een huus mâ clappen eñ dispoede
Also sal elc mensche vzien
Hy dan wijsheit der gnaden
Een philosophe leit voz ni
Dat geen dinc nes so zuer

Den menschē als luxurie es
Dat preest mē dus lijts grewes
Den luchtamē cā si destrueren
Dat gheet dees si te meuter bēden
Dat ie zielc cam si dōē mede
Dān oec vdruē wijsheden
Dat anichzeit cam si grēuē zaen
Dat lucht tē oghē doen vgraen
Dān die sceīne malicen heelch
Dān vdruen been ēn vleesch
Dat tullius seit in sier scriftuere
Dat ongetēperde luxurie
Dat en iongen mā maect out
Dān zieckeit maect menich fout
Den wijs philosophe seit dat
Dat quaetste dat gewaect mā i staet
Dat lijn mālachte ēn twijfle
Want dē met gaen te quade
Dat mensch ēn een dachtich hede
Dat die staet bederfte mede
Dat ier ōme sal mē al dat mē mach
Dat quaet gesellesch vliē nacht ēn dach
Dat helise dat liede belimet vōē
Dat ie saer wandelinghe heeden
Dat et tē die malaect lijn
Dat cloot dagelijcs es mi leijn
Dān allo oec dat ghijst wet
Dat at scape ēn oeyē vōē belimet
Dat an ere leeste die malaects es
Dat alsmen dees lijst grewes
Den mēlche belimet vāē andē
Dat si tsamē willen wandē
Dān met en seldi vlien allene
Dat ie quade liede mit ghemene
Dat aer oec quade gebuiren
Dat vldi huus copē ofhuren
Dat o āmēt al daer omtrēt
Dat at gebuē men daer went
Dat mdi quade gebuē daer
Dat o coept een huus elw

Dān seuue alders gebuē sect
Dat ie tiranders seeght dat vlaet
Dat huus sijn a mal voy lijn
Dat souent mal matijn
Dat ats wies gebuē sijn quaet
Dat eest dicken quade dagheraet
Dat ie leraue leute paulus
Dat cristē den couinchen aldus
Dat hme selt v m ghenē dinge
Dat et quaē mēlche mēghen
Dat et voy coopers met perselmentē
Dat et lecken noch met ghenē
Dat et dieuen noch met mordenaē
Dat ē die anders wijf legaren
Dān mectuir emmer sijn bi
Dat o lyer v dan wel dat ghi
Dat et yem en dinck noch en et
Dat us yeuet paulus schelet
Dān al sidi onlieftgetal
Dat et quaden ouer al
Dat ek en acht mm no mer
Dat want ees v grote er
Dān zaheit vter maten
Dat at v die quade haten
Dat hme selt ēnen gerē met
Dat at v die quade pulen yet
Dat want ees scande dē goede wilen
Dat at die quadien pulen
Dat eder v quaet mēlche puijst
Dat ē lelec op v grijst
Dat es en acht mī nomeir
Dat āren gete v scande nach er
Dat ie poete matheus eocus
Dat cristē mi luien baec aldus
Dat outstu die wandelinge dijs
Dat et ten genē die lede lijn
Dat ē met andren quadien
Dat o sal mē di dan beten
Dat at ghi oec pleget selk dat
Dān sal v houde oec wet

Wacr om scldi sonder letre
Wendelinge altoes letre
All etre goeden d'ghi ob maecht
Ghecert sijn ende vhoecht
En sermen persone een stede
D'men pleeght oneer salede
En ionge liede die ghe leere
Scldi vriendelec hanteere
En ghere ne wilen dat gi coet
D'ob wet zeer ghelooent
En cest dat wel sijt geleert
So radic v dat ghi dā keert
Onder tvole een laet v hoet
So dat v conste men sl vloet
Wet dat mē ij dinghe vint
Ic vberghe en dogē twint
En die mēne hecft te bat
Een es conste dand scat
God geue ons selken zege
At wi behoet alle wege
All etten wezen vandē quade
So dat wi conne tlier genade
Vā oxblecheden vā vele vriāde
Wet dat in menich sculdecheit
Vā vrienden get oxb leit
Iclc te pijne malen can
En si te vriende houden dan
Alle die lichame metē leeft
Ic en gene ziele en heeft
Alle acht mē de mēsche doot
Ic zond vrient es onder noot
Hulpe van vriendē si can
Vander doot lossen de vā
En wet dat vriendē mogē
Es mētsche leuē vhogen
Al es in mētsche mi wijsheit
Doet desen eidschen goede
En es hi sond vriēt nochtā
So es hi een ellendich mā
En sonder trecht eñ sond raet

En sonder vriende dat vstaet
Die vele vriēde gemaect hecft
Wet dat hi selden lijde leeft
En beūt es wel ē cure
In enen vasten zekere muure
Want desc helpē den man
D'hē gelt ghehelpē en can
Want een vijc mā vriēdelaes
Es lichte bederfte altoes
Die rijke milde heeft vss goets ere
En die rijke vrecke groten oneere
Want hi es gehaet dat ghi net
Vā gode en dē menschē met
Vriēts troest es beter menich fout
Dan gestrenge zelū ob gout
Want goede vriēde mē en sonde
Gelijc zeluer noch gonde
Bi vriendē sal mē ghe nezē
Wāt si dē dzeue hēt genezē
Salomē dect ons bekant
Die getrouwe vriēt vint
Dat hi vint enen seat
Wat des leeft legt mi dat
Si wats bet mijn gemīe
Dan te hebbene i and ic
Die mede spreke claire
Ic met mi zelue waire
En mi gheeft troest en raet
Als mi node lijc staet
En mi es hēt dzeckput stelpt
En mi mijn vinoy diage helpt
Wie mede maē en hondē
En die altoes mensch sonde
Es bet vele selden lijde
Dan mare een conincrijc
Wats ogen minde lants lēn
Hebben dicke met oneē
Verlezen lant en leuen
Die gemīde staede bleue
Tullius seeght die meest sijn

Gray Scale
0 1 2 3 4
Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Alleen dat die menschen lijn
Sterflec eñ zaen vergaen
Al echtan eens wel gedaen
Dat wi mēschē hebbē lief
Dat comt oec so groot gerief
Al hem die in warachtē
Eñ in dezghē sij minne zatē
Vā goeden reinen ghironde
Sonder scande eñ sond gode
Seneca maect ons grēves
Die scrifture mine die es
Eñ die dan elke dōr mede
Die voetsels mi haer stede
Dē lijn vā ganser minnē
Wāt ijc en mach nie met winnē
Dat es eendrachtecheide
Onder wesē in haer stede
Dē en es geen wimen an
Haer vā si dilcoyerē dan
Dē es die staet gheschuecert
Eñ vnt alle rechte gelijt
Wee dē lien eñ dē rade
Vanden lande eñ dē stade
Die om onsce eñ om gemeet
Die goede rechte maket niet
Eñ die vroech eñ spade breket
God salt zwaerlike wreken
Den ionckē dage daer hi al
Sec es eñ quaet lonen sal
Al ech van minnen .xij.
Gullius maect ons grēves
Dat gē dinc so sel en es
Die en mēsche vroech eñ spade
Dinc te vlijtech scande eñ schade
Alle dat hi wel gemint si
Eñ met so onsel daer bi
Alle die es onliefheit al
Want ouer hem so willet al
Waer so hi valt en neder
Neme hefter op weder

Wowen oec dat mē ontlief
Enmach ghenemē wesē met
Want es natuerlike vā die
Dat die menschē gene vlie
Die en gemē die li ontlien
Dit lieft mē dagheleec gelāe
Alle ēnen meer en gelaefte des
Dat die ghene wel vriēt es
Den ghi met wesē dwinc dore
Wāt aristoteles seghet alsoe
Dat bedwōgē vriēt als ic las
Al ovt wel getrouwe ē was
Tullius spreect nach van die
Hi die al die liede ontlien
Es qualec bevāt hpert gaet
Lange te dinē ni goede staet
Alle ēn secretheide met mi crachte
Bliftet die minne mi machte
Ghi selt alle minē ou al
Dat mit vriēdē minnē sal
Eens keysers comē nach hroge
Sach man so vogle
Hi me bedarf wel dat hi
Vanden zinen gemint si
Want hi en es maer een mā
Die meer ghenegheit en cā
Dan hē sine liede omē wel
Alle sants hpere ghineech eñ bel
Es dichtē lijns sāts vrientē
Eñ sel oec vlozē dichtē
Want en staet met bliscepe
Al sach biden liede vele me
Dus so segget .i. wijs mā
Wie ontliē es van
Vele liede hi met vā die
Vele liede weder ontlien
Die ongemīde lijt sel des
Dat hi nergē sel en es
Alle ēn regneert me qualike
Dē liefft mē .i. staue rike

Gray Scale
0 1 2 3 4
Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Dat seit die wise seneca
Oec so seit hi dus raet na
Die wel doet en raet hi nerge
Vlien noch hē oec verghen
Bi desen redene die ghi
Hebt ghehort van mi
Soe vrient met deghēde des
Dat al dat wilc v vrient es
Een met met bedwanghe
Soe moghedi leuen langhe
Een wandelen tallen stede
In ruusten eñ in vreden
En god sal v toe ghenen
Na dit hēf den welic leuen
Vā rade eñ vā raet ihūs xpūs

Ghi en selt nochtā dat vlaet
Vlien allen liede met hebbē raet
Men mach allen vriendē met
Raet ontdeckē wats gheraet
Naer vā dulents eneu
Soe al mē kiesen eñ menē
Een wijs man seit dat vlaet
Dat wi onsen hemelikē raet
In onse hēte sluitē selen
Eñ nimenē anders beuelē
Of ghi v selue niet bedwingt
En cont te heilne v dingt
Hoe seldi raet toe dan
Ghedwingē eñē andrē ma

Calliodorus seit die leraer
En ondeet uwē raet nemmē
Dan hē die ghi tādre stondē
Doet eñ getrouwe hebt vōdē
Van honderdē es cume een mā
Die wel te pūte helen can
Soe vān eer ghi v hemelicheit
Eñē andrē hebt gheseit
Soe hebdi v vulheit vlozen
Die ghi selē hadt te vozen
Want tā heeft hi v geuaen

Eñ met te sinen wille staen
Salomoen dect ons bekent
Dat wel gozende vnguent
Eñ crude van sōre soet
Vē blidt des menschen moet
Eñ also ghelike so can
Vrients raet vē blidē mā
In allen dingē wilt raets plē
Soe en berout v met vā dien
Wijs aldus te verstane
Ghi selt raet zoeken ane
Den vroetstē vrēt die gi vīt
Die ghi alder getrouwst kint
Eñ raet toe out van daghen
Hem so seldi raets vragē
Met dē iongē vlaet alloe
Want hē ne hort gene wijsheit toe
Bedi haer sin mit genoech
En es raet toe met rijp genoech
Si sijn so geneghet tē lātscheit
Dat m hē mach gene wijsheit
Alse panphilus beschrijft raet
Salomoen seit oec voz v
Also mē raet beschreuē vint
Weedē lande raet een kint
Comme es dit wet hi wedē
Eñ d toe prīncheit vroech edē
Een leraer scrijft ons aldus
Wies name es marcus tocus
Al eest dat mē oude cledre
Dim hē outheit heeft te ledre
Men sal nochtā v sinaden met
Den oudere raet wats gheraet
Calliodorus seit een goet wort
Dat dē goede wijsheit toe hort
Die vādē wilen sijn instrueert
Eñ lange vā hē hebbē geleert
Vt uut hē zeluē so en can
Wijs gewezen geen man
Want sonder leert als wi leze

In mach menē wel wijs wezē
Die wile tullius seit
Int capitel vand outheit
Ict met trachte no mz hellēde
En mach mē grote dinc beleide
Maer met eerlamen rade
Vm sculd vroech no spade
Vranesse noch vālscheit
Maer doecht eñ eerlamheit
Dmeerlam raet als ict vide
En nam noyt goeden inde
Soch wā rade eñ hoe mē die gehē sal
Voer wet dat eñ lijs geves · xvij ·
dat · i · raet met genoech es
Meer vele rade die lijn goet
Die mē met goede stade doet
En mē helpē sal mē vaen
Dat dede ons tullius vtstaen
Dō mē met rade leeft
Wet dat mē d' rulde heeft
Eñ d' men raets met tē pluet
Des gīne stade en vduet
Salomōē seit openbaer
In sīne prouerbien daer
Dō wie dat vint sēlīc raet
Die ommeerlam es eñ quaet
Dat het god ane hem wreet
Dō wanneer hīre nūst op neet
Hē hydraes sone seit
Dat gramsleep eñ haetdecheit
Sijn goeden rade contraet
Want gramsleep can vor w
Tijte lo vdoluede binnen
Dat het recht men eñ belūnē
En dat mē oec met haestē doet
Es dicken quaet eñ selde goet
Die mē om orboer wile rade
Dal mē tractede met stade
Want mē doet met wisen rade
Dat mē met trachte met tē dade

Wit seit salomōē als ict vsta
Doec so seit ons ysaer seneca
Dat die duaes mz hier sotheit
Doets raets men eñ vbeiden
Es it eelt dat v viant vstaet
En vnemet uwen raet
Dō mogedme wel vwādelen
Dō onder v seluen te scandele
En gijn en selt oec geloue met
Des mēsche raet nats gelaet
En sal mē oec wlgen met
Want hi selde dat vstaet
Hē selue geeft goeden raet
Want wat die qiade pēlt of doet
Dat es hīre gelden groet
Gijn en selt oec vroech no spade
Clappe no volge gaen te rade
Want dat sijn die gene die liegē
En die onmozele bedriegen
Dl eelt dat si v smeken
En scone worde voz v spreke
En vdan prisen zere
En v greue lof eñ ere
En wilt hē geloue tuit
Vemit dat gi v selue dat tuet
En vput v m alre tijt
Dō wer dat zelue dat gijt
En wilt eñer met gedogē
Dat mē v prise voz v ogē
Maer die v mder hemelicheit
V gebrec lachter eñ leit
Dien vput selt voz umē vriet
Want hi v dan met trouwē diet
Catren leert ons eñ wijs
Dō wānee v yemē prijst
Dō hout die ouer dat hi
Es elre lide v deme si
Vbi geloeft v bat
Dan ieme ands telle staet
En wisen te las alle

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

302.

Hoert dat van rechte toe
dat hi hē zelue dat beraget sal
dan den vollē ouer al
Seneca horen wi leuelē
dat wi in raet met en selen
Geuen se worde būget vort
Maer al dat der ēheit toe hort
Selen wi lechti seggē daer
Onbedect bloet ēn claer
Ē ū al dunct v dat ghi vroet lijt
Al echta vraecht raet selkē tijt
Catilonarus maect ons gewes
dat hi die hēre vroet es
Jn die male raet selkē sal
E ū hē hedē ochten dē val
Ē ū es ghen scande raets vgē
Mē ets er tallen dagher
die paus innocencius
Seijde m lijnē boec aldus
Soo een mensche meer meet
Soo hi meer m twijfele steet
Ē ū so wie men twijfelt en mach
W hes vōē op en genē dach
Maer alst al es geleit
Soo en selde v hemelsche heit
Mē onbedelē gelouets mi
Ja hoe gi wet vriēt dat hi v si
En si dat hi v moge
Raet geuen die v doge
Soo onder inven prieste allene
Hem en selde dine en gene
Helen van unser meldade
Maer op die godō genade
Seldsle hē segge met rouwē
Ē ū god sal v berouwen
Ē ū v sonden vghenen
Ē ū sertē m dencke leuē
W at mē doet dē vriēt dē sal ēn hoe
Heden mote adre leuē sal v.
Als ghi ene vriēt hebt vōē

Hoert ēn getrouwe talle tōē
Soo seldine dan sonder letten
Ju v herte vaste setten
Ē ū dese hem dan den al
dat vriēt dese vriēt dē sal
Ja dat hesele ēn eersam li
Ē ū gode met en vbelgē daer bi
Ē ū v consciencie bliue gelōt
Al en en sal ū en greme stont
Om vrients wille sonde begāē
Tullius doet ons dus vstaen
Een es gene onscout des lijf vroet
dē ie nē om vriēts wille meldoet
Ē ū sonder lōge dat vstaet
Jn dine die leelec es ēn quaet
Want d m talue stonde
Soo leeghe tweene onde zonde
Als ons seit haer seneca
Hoe so sert hi nach daer na
Ghi en selt met onsculdich make
Nē vriēt vā quaden zaken
dē ie hi selue heeft gedaen
Want mē mochte m vstaen
dat gijs sculdich wē mede
Al ech sēt hi tere andre stede
dē ie dē sculdege help dat hi
Der meldaet onsculdich si
Al ebbet en waer dat hijt ōkende
Om lijfs vriēt salicheide
Den en volghe gene meldaet na
Als ons seit haer seneca
Al aer dien vriēt dat vstaet
dē ie onsculdich es d meldaet
Soo alme beschudē met trouwē
Den mach mē trouwe m scouwē
Ē eselscap en was noit gelade
dat te zāne ōme gē met quade
Want alters also iet vinde
Al en et gerne quaden inde
Ē ū en mach lane dijnē met

Gray Scale
0 1 2 3 4
Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Dies dat mē dageliſes ziet
Tullius ſpreect in dat latijn
d ie lijns vriēts quaetheit maeckt hij
d at hy loqes des lijts genes
w ant het ōnaturlijc es
Thy ſelc unes vriēts oūb dē alle
d āt ghy des unes mien wt ōunt
Hy tullius leert ons dat wi
v riendt allo ſelen ſtaen bi
d at wi ſelue in gēt zinnē
ſtande no ſcade d' oū gewīnē
Dd ōt unē vriēt ſelc den dan
d āt daer eer ſamheit leeghyt ā
E n oec hen nīmen dat ſtaect
d' ſonde in leeghyt eñ melaect
Ml en ſal an vriēde zochē met
d' ſcande in leit eñ ſvouet
E lc ſal lijnen vrient an zij ere
A l tocs ſpreken allo zere
A l ſo die lijns ſelfs eñ met īm
d it heeft rechte vrīeſcap in
Ml en ſal vriende ands bidde twit
d an d' mē r alte eñ ere in vint
w āt r alte eñ ere lijn ij dinge
d ie boūt al gaen ſonder linge
Ceu rende onder linge clamē
s elen hē dzper heiden ſcamē
E n oec ander archeit
A l ſo ons tullius oec ſeit
A l geſelſcap dat ſtaet
d at met quaetheide ōme gaet
d at en mach met lange ſtaē
E t moet te quade ende ſtaen
Wat rechtē vrīēde toe behoyt zw
Mē vint vriende allo wi lezē
die vriēde wel willē wezen
Ml aer ū en willen met dē wt
d at rechtē vrienſcap toe hoert
d ie dzē vrient met en doet
E n es geen vriēt des lijt moet
Maer die gene die met v liden
l ieſ eñ leet tallen traen
d ie ſelc houden talre tijt
O uer dat zelue dat ghy lijt
E ñ hem beuelen coenlike
l yſt ere eñ groet die gelike
W aer geurrende onder linge
Ml en ghelouen alle dinghe
d aer dolen li ijſt zere
Tullius ſeit die wijſe hē
d at tuſſchen ghcurrende lijn
G heen dinc en ſal greuen mit hyn
Ml aer die herten openbaer
s elen daer bliken al claer
w ant die bloemē der gheſelſchaft
d ē deleuē zaet eñ vruchten leit
E ñ oec alle ghebreckelijcheit
Ml en oet onlange houden ſtede
E n s met lo loēte no ſo leone
A l s grote vrienſcap ſond hone
s alluſtius maeckt ons genes
d at geen dinc beter en es
O nder ghcurrende mit gemēt
d an een ja eñ oec een neen
Ml echtan ſelen onder linghe
A l ele geſellen al haer dinge
A l ſo ſpreken eñ al haer worde
A l ſe ofte god ſelue hoerde
Seneca ſeit ons waerlijc
E n es met ſo hemelijc
d es men weren en ſal twit
A l ſo mathens ons doet bekint
J nder euangelien daer
O ec ſo leeghyt mē opēbaer
d at ond dē linee wt geleit
Ml en oet al comē t kinlijcheit
H oe naūme dat mēt bergē ā
Tullius ſeit die wijſe mā
d at grote liede nergen
E en ſlam dinc en bergē

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Want so wat hi bedde wijt
Dat een eenslamheit al te lijt
Tullius maect ons gewes
Dat hi een wijsch vrient es
Die om lief noch om leet
Sijn mē vrient met ob een geet
Noch om ernste noch om spele
Maer dat hi een vast mē met vele
Alle mē die vriende tellen sal
Dāne vint men vele met getal
Maer letten alle cōt ter noet
Eneen sal die meesten gewoet
Als mē hi gewoē vorspoede laet
Dan sijn vriende te lāne gaet
Maer alle dan̄ture om wint
Dan sijn vriende dan̄ bekint
Vā dat men wel een vrint
Een mēsche die wil hi gemint
Dat selde gebeet sijn ouer al
Dat mē hē met rechte mīnē sal
Want die gene sijn wel wt mīnē
Die selfde dechte hebbē binnen
Dat mēse met rechte mīnē meet
Als ons tullius maniet weet
Eest dat ghi een mīnet tijt
Dat blijft eest ongheminnt
Die mīnt een mīt hise sonde hi
Ghemint wezen een wi bi
Noch sprect tullius als wi lese
Dat tusschē gewrienden sal wese
Ontsteruelike vriēdelischeit
Die wise salomon dus leit
Die vriende hebbē onderlinge
Een eene coyt ende wāderinge
Die meet vriendap coyt te gāt
Tullius deet ons vertaen
Dat vriendē selē dichtē vrame
Een dan vriēdelec spreke tsame
Om dinge die een man sijn
Een meschelec een sijn

Een recht mīnare een can met
Hi een die hi mīt ontleggen yet
Noch hē belgen die gelike
Op vrient allo lichteliker
Alse gelieue onderlinghe
Gram sijn om enege dinge
Die gedep maect vānuwē
Haer mīnē alsin trouwen
Hi uecht hē zelue zē lists gewes
Die op dien hi niet eere es
Want hi hē groet wraket āmet
Die es hi thant altemale vget
Dat vrient mīēde drecht die
Een vōlecht gene wrake naer
Sō eneen leit allo ich vinde
Minne en weet tijt noch mide
Ens mient̄ so staue vā ēne
Die wel can gerechte mīne
Van hē doen als hi wilt
Allo staue es haer ghewilt
Hi en selt oec wat̄ geseet
Arch vā vriēde gelouē met
En si dat ghi sonder wāt
Die aldeit wel hebt vstaē
Een si dat ghi spreket hort
Van umen vrient argewoet
So andwort daer op allo ghi
Wet dat alre beste zi
Trawes vrients eē est bate
Dat en selde oec met late
So sal hi hē scamē dan
Een te bat zwigē voet an
Tullich̄ v trwe gewriēde en selde
Hi een vōnelle segghen en li
Dat ghi wet te vozen al
Dat hē beden geneegt sal
Salomon hechte dus beschreue
Et es zuyze vōnelle ghenē
Tullich̄ is gewriēde lists gewes
Dat tullich̄ is gewiande es

Ten wijsman leit mi lier leré
Die alle dinc wilt keren
Te sijns selfs baté ȝperlike
Es ōnutte op eertrike
Es ñ ecs recht dat hi sneeft
Want hi luttel vriende heeft
Et is dicke geleit daer eñ hier
Een ghier maect mñ ghier
Et is natuerlijc gelouets nit
Dat elc hē zelue houts li
Aer hi sal ecc na dezen
Men vriendē hout meze
Haerre baten eñ eren
Als ons al die wise leré
Cullius dict ons dbelimt
Wildi gemint sijn lo mñt
En mach niemē wildijt lūnē
Gemint sijn hine moet mīnē
Es ñ vriendē vorderlec weze
Dalomoē spreect ecc vā dezen
Die al wilt hebbē al vbleet
Elier wet ecc dat hi meet
Hi die hebbē watent vriede
Aer hijs met en vdiende
Hine selt met allene ā zie
Selfs bate m desen mi dien
Aer ecc ander heder ghenes
Op dat ghi wilt wesen lues
Aer alst al es ghelezen
So seldi alre houts weze
Hi ē die v alre meest mint
Die gi eerlam eñ getrouwe kint
Wā dat i vriēt vroech eñ spade
Ijsi eñ goet dz vriede dade
Es ñ dander eñ dade weder met
So bleue dand altoes nit vdriet
Es ñ mi die sdade zwaer like
Es ñ dat waere al ongelike
Es ñ die vrielcap sonder wāe
So oude onlāge mogē staen

Ha dien dat elc mīnē sal
Eu genē die hi mīt voz al
So eest wel recht wil wist bekīnē
Dat wi gode boue al mīnen
Want hi lyues meest vdiet
Es ñ es onse getrouste vriet
Want hi heeft ons gegeuē
Onse v sūne eñ onse leue
Es ñ es voz ons geldgeuē mede
Dat noyt vriet voz vriet en dede
Hi ons met wā hemelrike
Gheeft si hi eweliken amē
Vā wad eñ moeder like nīmē xvij
Elc mēlche sal yā recht scout
Wad eñ moed wesen hout
Es ñ voz alle melchē mīnē
Et alle zmen gīnen
Es ñ ecc dienē elde eā
Als smen ghierechtē heré
Want naest gode so hym si
Onse heren ghelouets nit
Want en hadde soud wāe
Onse wad eñ moed gedien
Wi en hadde met gewest
Alle mē m naturen leest
Ecc so es dat gods beuelen
Dat wi vader eñ moed selen
Eren met herten sijn
So selen wi lanc lūch sijn
Hi vmeret hoe onse hē god
Sonder lūge m dit gebod
Gheloeft lanchm elcheden
Dat hi m dandre met ē dede
Elcherlike dat es waer
Die vader eñ moed es zw
Dat wreet god ene zwie
In dit ertrike openbaer
Men vint beschreuen also
In ecclesiastico
Die sūē wad eertmz trouwē

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Al bliscep an sine kindre scomē
En wr gode sal mede
Wel ghelpen sijn sine bede
Ja nachtan seit aldus
Dat hec ecclesiasticus
In wiken en mi worde mede
En m alle goeder tieringhe
Elen wi ere onsen vader
En op ons sal comē algad
Die benedicte ons heren
En nemermeer uā ons keer
Ach seit alle die zeluc man
Es vad benedijcie cān
Sier kinder huus sekē makē
En starcke in allen zaken
En cre sijn vloecliche meneghfout
Crucerint al tote inde grōt
Es dijn vader sond ere
O beten in die scande ze
En ecsit dat hi m eren si
O hecsitu dere kat uā hi
Dv sout liefliec sond wāe
Dijns vad outheit ontfāe
En om en ghene zaken
Mē sin proeue makē
In al den tide dat hi leefde
En ecsit dat hi ghelpen heefde
Van sinē sinne dat seldi vōgē
Geder tierlike callen dage
En vlinaedt gē onluuscheit
Die hē comt uā sier outheit
Want en comt met bi sier scout
Dat hi worde es so out
En ander seet m sier leet
Hi selt nuen vader ere
En cre en seldi vōgeet met
W moeder suchte wats gelaet
Sente paulus ad ephesios
Hect m sine epistelen aldus
Kindre wt hijt allegader

Onderdanen moeder en vader
Ja m onsen heere gode
Want et staet m sijn gebode
Dat hi gelooft mi dit sermē
In sijn ghebot onderlinge lē
Dat hi m gē gebod en doet
Als ic v woze maecte vroet
Wt lezen oec van catoene
Dat hi leerde sinē sone
Dat hi vad en moeder ere
En en vbelge nemermeer
Die vrende van rechte scoude
Elen vdraghen den oude
En stede make en eren
Alle ons die wise leert
So eelt uā wel recht god wāe
Dat hē hi kindre sijn onderdāe
Hie bedraes sone seit
Die sinē vader heeft leit
En mder noot begeeft
En sier moed bedreeft heeft
Dat die grene des lijst gewes
Van gode vmaledijst es
En en lerare seit ons aldus
Es ghelpet marcus oc us
Als es vad een quaet nīa
Hi selpt verdraget nochtā
En hem den spade en vroe
Dat enē goede kinde hort toe
Die sele en dele woze
Die ghi hier my helpt gelpte
Eldi plegt m unver ioldeit
Vhort wat toe hort der outheit
Hoe hē hede houde zelē teer outheit xviij

Alle die mūsele comt houden
Sal hi hē eer samelec houde
Van dedzen en wandelinghen
En laten alle kintsche dinge
Want dat valsche dinc dat es
Dats out mūsele lijts gewes

Die te lantsteyen zeden heeft
Also ons·i· wijs man leert.
Hi seit aldus te waren
Dat lant van honderd jaren
Es vmaledijst selker li
Alous so lezen wi
Wee dinge hijn hebbe vlitte
Die int ouderre node vergaen
Als comen in der gewentheit
Dat hijn luxurie en gierecheit
Maer luxurie es memich houde
Cande en sonde in dat oudere
Mer etter ouder lieder rade
Es al mē hoede land en stade
Es hi die ionge liede li selen
Den dat hē woude beuelen
Dāt gerechte wijsheit en cā
Niet wel comē mide ionge mā
Achtan dnecht dē iōgē diwazē
Dat die oude liede razen
In state alre elpande
Es luxurie scande
Maer mide ouden zoden inge
Tijnet li boese alle dinghe
Dat seit meester tullius
Seneca seit oec aldus
In dzien mā en leert so meldet
Die oude mēde des hijst vzaet
Hi vbeleeht onsen heere
Dā bedeet hijns selfs ere
Dā maect dē ionge oelen
Dat si na oec allo dē
Den ouden lieden sond inge
Behzen tee dese dinghe
Dats dē vziēdē staen in state
Dā den ionge oec geraden
Dā gemeen oelt sette wort
Uts dat dē oude toe hoort
Dē eelt dat hi sine wijsheit leert
Also ic v hebbe gheleert

So sal mē hijn oude eer
Es hi in reuerencien heet
Dā so en esse mēne tee te goet
Dat hi hē weerdicheit doet
Maer hee out dat es die mā
Altoos so sal hi nochtan
Te leerne zere begeren
Wat helpen mach oft deet
Maer so wie hē lude oft stille
Ter rechte wijsheit heet wille
Dene gode van hemelrike
So regneert hi enelike
Hoer in mā hijn wijs mēne sal xpe
Uertelijc wijs seldi mēne
Getrouwelec mz alle zēne
Dā hoer den vzede talre tijt
Want ghi beide een vleesch zijt
Dā oec seldi lude ende stille
Beide hijn vā enen wille
Want god heeftse v gegeue
Om dat ghi elame hilt leue
Dā god onse here adame
Hadde gemaect scone eā beqme
Sprac hi mede dese zaken
Maer ons hē een hulpe maket
Dā trac tē zeluen tide
Ne reble vut hier gāt
Dā maecter vanē veue vā
Dā spzac omdit sal die mā
Vader eā moeder begeuē
Dā met hēne wijue leue
Also dat si twee in delen
In enē vleeschze selē wezē
Dit tatus karistē aldus
Ghelijc dat ihc cristus
Sine kerke mit allo seldi
Wijst mēnen oec staet d vi
Die man sal mēne hijn wijf
Gelijc hi mint hijns selfs lijf
Want haer re leid vleesch·i· es

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

In es niemt des lijst gewes
Dat ie lijns selfs vleesch hatet
Dat in bedruchheiden latet
Dat aer hijst wel geberē mach
Mar aer hi vlieden nachte cū dach
Wan mesquamē so hi best cān
Also sal verspeden elc man
Getrouwelec lijn wijf
Bede an ziele cū an lijf
Die een goet wijf gewīt
Hets wel recht dat hijse mīt
Want et es die gods gāue
Use hydrac spreect hier aue
Dat vader cū moed mogē late
Den lande rijcheit tlier bate
Maer dat goede wijf nochtā
Nemē dan god gegeue en cā
Na dien dan sonder waen
Dat die man hecht ontfaet
Van gode sijn wijf so sal hijse
Niet hebben in goeder wise
Cū minne met goede trouwē
Bouden allen andren vrouwē
Use hydrac leert ons hier of
Elisē dat .i. besaeyt hebi
Een teken omē en gaet
In vrelen onbewet staet
Also es tijnus des lijst genes
Een vroet wijf en es
Want si es m alre noot
Hare man een hulpe groot
Cū sonderlinge .i. ziet nā
Gelijc like hi en cān
Na alre hijselēde no vrede
En si een wijf mede
Des wijfs lijst lijfs genes
Dat dat des nās lijf es
Cū des mans lijf alloe
Es des wijfs lijf d tee
Cū want si d vlamē leuē

Do moet ele andren gheuen
Sijn sculd also d tee heert
Om dat si des te bat weert
Hen wachtē cū hoedē zelen
Vandē quaden ouerspelen
Cū van andren sealchē gode
Die de viant te menegē hode
En mīsdeye bruecht te vrē
Dat hi werdet vlozen
Also paulus die wisdē
Ons beschrijft m lier lere
Sal ech van hunelike .xx.
Die man sal also leuen
Dat hi meer en sal begeuē
Sijn wijf om dinc en gene
Dan ōme ontrouwe alleue
Want dien bat die god gebōdē heft
Mach niemē ontbindē die leeft
Paulus maect ons des vroet
Ele dat ene nyaecht huwelec doet
Mē meldet twint an
Cū nemt si en geuē man
Cū wilt houdē zuuerheit
Dat dect wel alle paulus seit
Vandē wedeuen seit hi met
En wijf die wedeuē set
Dat es ontbonden cū vri
Maer neme eēe mā willi
Mē dreet an gēt quaet
Sal echtan ware dat sijn raet
Dat si bleue sonder man
Cū gode diēde vort an
Want dan paulus die here
Den huwelec prijst so ze
Also sijn si dā qualec beraet
Die den huwelec wedraet
Cū legge cū beuelen
Dat mā cū wijf sceet zele
Cū elc van ādre sittē gaen
Dat its ongelouc sond wāe

Lū leggen ocr end hyrden
Dat die liede hem hedē zoudē
Tenen alrehande spīze
Die milde god eñ die wilde
Wassen doet ende weiden
Inluchte mi zee eñ opē erde
Eñ des mēnichē behoef algad
Hyelcke li derelijc vader
Wilden mitten dien
Ons god of hyeft voerzie
Eñ tonder behoef gemaect hyeft
Eñ danckē gode diet al geeft
Es dat recht sculd alloe
Dat ment some reden sijn toe
Dat mē humelec seedt male
Is decrete eñ decretale
Eñ ander boeke leggēt met
Aer met beslechte mi es gelet
Ilc dē mā luit dat hi hunet
Eñ wetteliec een wijf trunet
So sal hi dē man dan wet
Dat dē humelike toe hoert
Alt tijt es eñ oec stede
Na goeder lieder gede
Eñ hebbē lieue ende maecht dā
Ne die gepreeft heeft man
Eñ gheleedt ende behoet
Eñ onder die goede op geroet
Eneca raet als sijn wijf trunet
Dat sijn costelec bruloft scunet
Eñ vinde dan nu twijs vet
Dat v wel en behaecht met
Dat seldi goelec verdragen
Eñ dat menīe gewagen
Elt dat sijnt wel cōt gedē
En wijsheit seit mi sijn sermōē
Ens gēt wijf so volmaect
Den li yet in mesraect
Ullius maect ons voert des
Dat geen dinc zuīre en es

Dan die dinc te vinden di
Die altemale volmaect si
Ens mēnē volmaect algad
Dan god die hemelsche vad
Eneca seit dat dstaet
Dat sijns goeder tierēheit gaet
Boue alle goeder tierēheit
Die mē telen wereld weit
Eñ dat des sētē wijsheit wtcrijt
Boue alle wtcrijt gheit
Die bolde gesellesap dat mach sijn
Dats .i. goet wijf vrīne eñ sijn
Es v wijf oec bēden quaet
Of dzachsle dats niet raet
Of sijn beit cont daer wel gedāē
En philosophe det ons dstāē
Dat men hebben sal goet dzach
Die dinc die mē met vrīē mach
Oec .i. mā sijn wijf houdē sal .xxi.

Heeft dat si met alle zinnē
V wijf aldus se selt mīnē
Sijnt selt si nochtā naer gelaet
Nacht houē v genen met
Use hydzac doet ons becant
Of waer twijf hefft wāhant
Aer si es contrarie dan
Eñ neder spannich den mā
Eñ oec eest zē te aenschauwen
Hoe lange aer wtspeet sal dinē
Sijn selt v wijf allo mīnē
Dat si sene andre selt belīnē
Aer trouwe houdē ouer al
Also lange als hi leuen sal
Eneca maect ons genes
Dat een wel zot mā es
Die sinen wijue eleghe vermeghet
Eñ seluc tandzē wijuē gheit
Alomēt seit nochtā mi lier leerē
Dat si die se wāhpele heerē
De selde hebben weerspeet

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Nu valter an ere ende an geet
En sinceet v wijsi m geue wijs
Sech en geeft haer lachē no prijs
Sech en wiltse oec seetē met
Met dryne woꝛde wats sijsiaet
Om mines wijfs wenē en seldi
Met droeue sijn geloues mi
Want mette tanē die si laet
Sijs gtalcep te male vgaet
Lyme selt oec te glyre vte
Wijsi & gtalcep beminnen
Sijst wel cont sijeden
Dat leer ons sijs salomon
Want des wijfs gtalpet gett
Bouen alle gtambeit
Die wile dat si dieet
Alle ons sijs catōē ruert
Lyme seld oec vroech no spade
Te zeere wolse haven rade
Want sijs wille eñ sijs raet
Onlange mi enē pijte staet
Ondē prouerbie staet beseeuē
Dat die raet die wijue geuē
Het quaet es ob alee goet
God doꝛ sinē heilegē omoet
Behoede ons mz goede rade alle
Dat wi eneleo met hē sijn vlee
Hoe mē vrēde behoude sal xpijs
Hē vrēde te behoude so leet
Gote wile vordach trecht
Vrēt es zaē vonde dats w
Maer hi es te vonde zuaer
Als sijn eñ vrēt sijbt vōde
Seldi poge tallen stonde
Dat sijn des men vdient
Dat hi wder v omvrient
Alle vuent vrēde melcet
Eldhem zuije mde moet
Dan ost een ander dade
Want hi heeft tweenout scade

Eneca maecht ons vroet
Dodie sijne die scade doet
Den andren es naeste
Olyem sijn leet es zuije
Camodrus sprect vā dezē
Alle een mēschē maet wezē
Helpen van enen man
Ē hē die onthelpet dan
Hi hē trouwē tre vliet
Dats vdiet bouē al vdiet
Ā wien vrēt die node pliet
Euens en seldi nemē met
Want hoe hijst geeft ob gaf
Emmer leet hine node af
Alle die vrechē vrēt geeft
Onwillichlijc dat hi heeft
Ob bedwōgē sijt zelf des
Dat dat met danchē es
Want al danchellicheit des lijfs vaet
Te groeden wille comē moet
Alle sinē vrēt bidt enich mā
Ē hē die stille zwighet dan
Dats een teken des lijfs moet
Dat hi dat niet sine en doet
Eneca maecht ons geues
Die zwijcht alle hē geleedē es
Hi onleet dan also zaen
Dat mach mē met zwigē vtdaē
Alle dus en zeldi mats geleet
Wē vrechē vrēt bidde met
Alle geeft hi node sijn goet
Hi mach vā rade wezē vroet
Die dichē es menich bout
Beter dan zeluer ob gout
Wāt mē dichē doet mz rade
Dat mē met goede met ē dade
Wes vrēts hemelicheit mats geleet
En seldi voꝛt ondechē niet
Om gēē zakē om geen noot
Wāt dat waer vtanesse gt

Hy selt unē vrīet alloze
ī lpeden an lijf eñ an ere
I lle unes selēs spade eñ vlac
Hijo lydiae spreet hier toe
d at die lijns vrīets lpreuchelijt
Cont maect eñ vort ī selt
d at hi selē es tvontweloes
E ñ vallch moet bluē alroes
Alle v v vruent bodet yet
En seldme dan v latē met
Hijme selt unē wille legge
E ñ genē tijt daer toe legge
W ildijst dē doet lpedelike
O f ontlegt hē lpuelkelike
W ant een wijs mā belaet eūe lpelt
d e lpedelec goelt tweuont goelt
Een wijs mā maect ons genes
d at vele eerlamer es
d at mē die dmc te hāt ōtlegghe
d an dat mer vele tijts toe leeghe
Hoer voer in unen zinne
d at v scamelheit ld men ī wīne
d at gijn den vruent gelooft yet
d es gijn en cont gedoen met
d at mē v mien vrīnde logenaere
E en wijs mā leet ons opēbare
d at eerlamer es ōtlegge zaē
d an lāge in gelooftē laen
Heldi unē vrīet gelooft yet
d es gijn en cont gedē met
d onder zonde of lond lachē
d at mogedi wel latē achter
O f maert dat v dat dochte
d at v zelue meer mochte
d eē dan unē vruent bate
d o mochtijst oec achē late
Die wijse mā spreet oec hier of
d o wie ī mādelt lijn geloft
In dat betere dat hi dan
Twint en lieget daer an
Als gijn de vruent wilt corrigen
E ñ lijn gebreec hem blameren
d at seldi doen soetelike
Tusschē v tween hemelike
Alsdan die wise seit
Alle dinc d blame in leit
d alme in dat duncke bgt
E ñ die openbaer nergt
Hoe dat mē vruende corrigen sal
Als v v vrīet hemelijc seit xxij.
Enegē dinc die v meliert
d es en seldi met ī gerē
Sl aer groter ame seldijs hē mere
W at hijst v op te vinne doet
d alomoen maect ons vroet
Hy de woort en ontliet met
Sl aer die sinekende ontliet
Och seit salomon voert
d e stallke die zoete woort
V oze de onmozelen spreet
d at hi een nette vō hē treet
Vō borgē haet es vele quaders
d ā die openb es algader
Iegē ī borgē haet en mach
Hy t mi emē hedē nacht no dach
Salomon heeft noch bescreue
d e wonde die vrīēde sheue
d at die beē lijn vroet maē
d an trullen tā hē die baē
Och maect ons salomō genes
d at die mine vele beē es
d e den vrīēt lijn oruō leet
d an die al ī borgē hen leet
Als gijn unē vrīet wilt corrigen
E ñ lijn gebreec hē blameren
d at seldi soetelike doen
d at so leert ons salomon
W ant soete woorde gaē bat in
E ñ ī mozwē bet den sin
d an hert de woorde lijts genes

Van alle v vrient begheert es
Of gheldet wats gelaet
Dan en berechten met
Want et sonde hē dēē meer
Dan te wēē dede al sijn zeer
Wldi whē met dezen rade
So maeth v sijn v vaet geladē
Ā vrēēd daer mē ane twijfelt xxxij.

Nv hebdi hier menich woet
Dā gheprocedē vrēēd gheboet
Al v heert vanden vrienden die
Ghi wel en proeuet mē
Vandē wellen ghi men vlaet
Weder li sijn goet of quaet
Die en seldi wats gelaet
Tinver hemelijcheit nemē met
Wat li seggē ofte doen
Haet v altoes legghen honē
Oec tijt enten stonden
Dat ghijne getrouwe hebt wāt
Also lange als ghi trouwelt vet
En gheloeft hē te naulē met
Oec en houtē met woet quaet
Voe ghi die wlheit wel vlaet
Cineca heeft dus beschreue
Men sal geen vōnelle gheue
Voe dien dat mē sonder raet
Die wlheit wel heeft vlaen
Eli oec dat een gheuenijt vriet
Met scone ghelaten dient
Oec hem weder des gelijcx dā
Also caten leert die wijse mā
Die vele wijsheiden wijste
Solaent men daer lust mē liste
Die wijse man dā zaen vrīnē
Wat dat ijste meent binnen
Alomoen seit des getrout
Alle die mi selue sijn āelijc scout
In twaet daer hi gaet binnē
Also maeth die wijse tonnē

Dat des meldhen ijste penijt
Wt oert gaens es of gheuenijt
Want simsche anlichte dat es
Die hert hē spiegel ijts genes
Want seker like die oghen
Smēsche heerte gherne togē
Als ons seggē ouidius
Dracus eñ vlidoxus
Wt volper seit die heilege hē
Ghi selt v hoedē altoes zeer
Jeghen sinchers wats gelaet
Wat li seggē sine menens met
En wijs man seit ets grote pine
Met dzoeū ijstē blide te zine
Also es oec gheuenijtheit
Grote pine eñ arbeit
Also ijt gelaet trent d
Dat hier hertē es contrarie
Wet dat quade ijste eñ oimoet
Sout in valdē wel en doet
Eñ wet dat seker voz w
Dat die vriende sijn altezw
Die vriendep vā buitē tonen
Eñ mit ijste penijen om honē
Dese sijn te male vallch eñ loes
Eñ die sal mē scunnē altoes
En oftien met grotē staedē
Also paulus eñ ouidius raedē
Met sijne selt hē met malē vaet
W ōme dat ghi dat doet
Paulus seit des ijst geues
Toten thessalonisenses
Ghi lieue broeders ic raedv
In onsen here cristo ihu
Dat ghi die broeders wilt legheuē
Die verheet delike leuen
Ja also dat si met en vlaen
W ōme dat ghijt hebt gedaē
Wt want wilde si w ōme dat naue
Die mochte twijst volghē nare

Wat en es met leelec dan
T wilt hebbē mettē man
D hemelec vrīeslap met was
A lso tom tullius boec las
T ullius leit die meeste sijn
G heurien de die selde vlamē sijn
D at hi vrienscop selden es
I angste durech lists ghewes
E ñ die dicken sijn te rade
D at hi vriēscep es ghestade
D bi seldi macht v ghelaen
V wen vrient ghine bi v zien
E ñ vriendelec met hē tracteē
D e horen wi salomone leē
W ant dme die vēt oghē es
E s vē sceen lists ghewes
W et dat vriende menichfout
B et sijn dan selues oē gout
E ñ die de maltē en lpuddē
D at es wel een wijs man
I aet so wie dat allo leeft
D at hi gode te vriende heeft
H ijs die wijste zekerlike
W ant hi regneert eweliken
I et sinen vrient sond melwit
D ie tijt neinen meer en mit
H ec mē tadelec gaet mīne sal. xxv.
N v hebbic v mer ghelt
H oe ghi de eueltijt mīne selt
I v seldi dan vort ázinnē
H oe ghi tadelec dme selt mīnē
E ñ ghi selt weet sondlinge
D at mē vint tweerhande dinge
D eene sijn lichamelic dat wet
E ñ dandre onlichamelec met
D e lichamelike sijn vā dien
D at mēlde talden mach en zie
I lse ende selues ende gout
S tene ysen ende hout
D e onlichamelike die wats gelaet

In mach mēzie nach talle met
A lse spraken luud gerechtechede
D eecht wisheit eñ archeit
I v hort allo iet las me lati
V an dinge die lichamelec zijn
I chamelijc dinc dat ván staet
S al mē liet hebbē hoe dat gaet
W ant allo die lichame als gi ziet
S onder ziele en mochte leuē met
A lso en mochte hi des sijn vroet
I eē sonder tadelec gaet
W ant lichamē noodzakelicheit
S ijn vitaelie eñ cledre mede
S ond die welke wildijt bezeuē
D e lichame mē mochte leuē
I et desen tadelikē goede
G ewint mē vele vorspoede
V riēde eñ maechscap cā mē dm
I ch en wel allo ghi wel wet
P anphylus seit des gelike
E ens scapes dochte die es rike
I ch van dusen vaele eñe
D e alder best toe staet hi mēē
D es gelike segghē met ald
O uidius ende horacius
W et vor w dat tadelec gaet
D ē melche dichtē gewoet wedel daet
W ant prīchē eñ prelate
E ñ die rike eñ die mate
D en altoes eer desen
D i bi doet goet rike weze
E ñ daer toe eer dē maet leue
I a met gode eñ met eē
E ñ houē matē met gerechtijt
W ā tats een ancelec vermā
W e dat so ghi erchlike leeft
D at sine lesse de gēē mde heeft
D e so heeft dzer hāde
I n hē lachter eñ scande
A lso ons. r. wijs mā seit

Gray Scale
0 1 2 3 4
Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Dat eerste dat es vrecheit
Want der vrecheden name
Es in allen steden blame
Dander es ghierechede genoemt
Aer alle archeit vte coemt
Dat derde es houaerde
Die alle van groet ombaerde
Sijn wt gode onsen he
Ende vloden here zeere
Die met ongemater gierechet
Sijn hoe an meer hebbe leit
Wt dieft ofmoordenaere
Woecpere en persemaere
Ende alle quaetheit medet
Wrocht he in ghierechede
Elc dat si wilt mate gaet
Doet hebben si dat vaet
Gherne haestelike dwt
Dat siet met ragelijes alboet
Dand leert ons alsoe
Al vloeyt v die vrecheit toe
Sijne selt tijt met toe keere
Dit selt catoen oec in lieren leere
Dom so trecht al vzinnen
Van ongematen minnen
Tote tadelichen goede
Ende hebt op ware hoede
Va goede dat haestelijc wallt. xxvij.

Nv hort hier nochmeer
Sme selt niet haestē te ze
Dm te gewinne tadelec goet
Wat salomoē maect ons vroet
Wie haestelec rijc wdē sal
Enmach gherechet met wrēde al
Jn een and stede hi nochsett
Dat ghe haestege vrecheit
Saen wt ghedelduert
Jn een and stat hi nochleert
Doet dat mē gewin zaen
Moet coet te meuten gaen

Ende rijcheit die met stade walt
Vander ghier ne langhende walt
Ende lijst des selker een vroet
Dat der ongerechter goet
Alle vaquet een te quiste gaet
Alse wat dat mē pel draet
Die zonne heet op lasset
Ende eue dats om met gepijnt
Qualec zaeyt qualec maeyt
Qualec gadert qualec spaeyt
Want lijst des selfs een ghenes
Soo wat wā quade comen es
Moet te quade ēmer keerē
Als ons alle die meestre leerē
Selden heuet goede wtgaenc
Vbegin was quaet en caēc
Ende mēselijc mach die wille
Mēnen ā lude si stille
Maer elc hoede sinen sin
Dat hi mātre houde daer in
Alse van vgancken goede
Die dat doet dats die vroede
Maer hi es wijs die naēstelike slaet
Al a tgoet dat nēmer meer te gaet
Wā ghilde te geue ēnde nemē. xxvij.

Salomoene de wilen hare
Wt gewraecht wilen ere
Weles dmes eerst vgetē ware
Salomōē hi zat al openbare
Ende dede dus weder weten
Goeds dōes es eerst vgetē
Ende sticht dens mē niet vget
Dit nochtā al regē wet
Want mē sal soo wille
Goeds dens altoes gedīchē
Ende al arch dē mā late
Dit sijn punte van groē date
Jc dier wel ghedoen can
Luttel pleghes yeman
Catoen raet dat mē sal

Goeds wens ghedinkt oñ al
Ghichte en leeghit met allene
Ne goet geñe groot oñ clene
Aãne goedt vaet eñ aen leit
Die dñ minsche bunct dat eit
Eñ oet tñ ewelicken lichte
Des ãne die beste ghichte
O wie lisn ghichte geñe sal
Al tijt eñ stede zacht oñ al
Eñ wiet oec zien eñ horen
Eñ ãzien oec wel te voren
Wat dñ persone betaemt
O es lisn ghichte ögeblaemt
En es oec altoes niet tijt
Van geuene des selfs zijt
Sel wan nemene dñ toe mede
Een wijs mña sciet mi ere stede
Ghadde lieuer te ãuelene dinc
Scandelec name tã vriãne
Seneca seit die ghifte ötfaet
Accept sine vrihcit dat ãstaet
Dom en sal die mildhe met
Me vrihcit ãcopt wats gelaet
Aãnec samlec als ic ãsta
Want dmoet dane volgt na
Ghi bleeft lisn sculdare
Dat ewelec scande ware
Aer sonder lingc seldi met
Dat ghi goets döes selt ãgeet
Dat ghi doe vaet vriet doet
Aer doet v vrient goet
Des gedinct ener mere
Des ene volmaecte ere
O wie sine vriet doet ãstaet
Dat hi doe hem hefft gedaen
Eñ dat hem went lude oñ stille
Dats een helt dat hijt wille
Eder hebbt als ic ãsta
Ut so sprect haer seneca
Die geuere en sal hier gifte met

Vermane diet wel bezet
Die ghifte sal ãmane dat
Met hi die de ghifte gaf
Die dat sine ghifte geeft
Oc hem die ewelec leeft
Hi gedinkes ewelike
Eñ god geeft hem hemelrike
Dat i milde ãgeet sal des öechts
Dat men hem doet xxviij
Dat wi öechts ãgeet zelt
Hoet wi onsen hem bevelt
Hi sprect geeft mi op die wake
Eñ ic sal lonen die zake
Seneca doet ons oec weten
Dat wi öechts zelt ãgeet
Eñ gedinkt der weldaet
Te beste remedie dat ãstaet
Die iegt öecht weet sal
Dats dat mens ãgeet al
Wat allo dicke hilt cöt te voren
Wt ãmevet leet eñ horen
Haer lettel heeft in geneet
Die öechts wilt ãgeten
Sal echtã horet toe der wisheit
Hoe hi draet sone hi seit
Sel etroet v v vrient yet
Dat en seldi wrecht met
Aer dat selde so beleidt
Et goeden geeft hi dede
Dat die vriendep en minne twijt
Wat als vriendep te minne legit
Hi vergeet groot oñ smal
O ãgaet hi gine al
Eñ so hi lang duert eñ hijt
O hi menich sout nijt
Eñ met en seldi gi oñ clene
Wie vriet ãdraget allene
Aer alle liede dats nu
Allio doet sint ons daer
Die ende milsche öecht doet

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Dreecht vele liede des lijf vroet
Ende al die liede diet lyden eñ zien
Dat lien lyden ere van dien
Sente paulus seit die gods knecht
Dat wie den andren dat onrecht
Dat des gelijcs weder ontfaen
Dat enich dat ons verstaen
Van ene andren so vbeide
Dat dat de andre dats te leide
Dat us so wacht wel eñ bezien
Dat v mine en minde niet
Want mine dat wel vbdaet
Ende dat mit langer ene daet
Mit minder ghene ofte wat
Alle dat en lijn niet dat
Wet dat mense mine de ca
Dan allene die wise ma
Want hijt al vñ natuer nuet
Dyt tvonne eñ recht ī vrit
Ende mit machna ge vmede
Trouwe dan mit vroeden
Ende dwaes wats gelaet
Ende mach trouwe come niet
Want hi men achte nach de weet
Wat ere ni trouwen leet
God geue ons alle mine
Dat wijf ende vrijs bluet mine
Van pijnen de melcke .xxx.
Noch vrient noch ādren selden
Vor oge pijnen wie hi si
Aristoteles seit die heere
In een boec vñ sine leere
Mine selfs v selues pijnen met
Alsoch ere lachter wats gelaet
Seneca seit die wise man
Die hē zelue wel pijnen ca
Hi eest ene swaer niet vōr zae
Die selue doet eer vōr staen
Die hē selue pijnt dats wot
Wat twole maect mi sijn spot

Lof eñ pijns in eygene mont
Wt ontluit talre stont
Dyme selfs uwe vroet lachter met
Alsoch ere verspot d tre wet
Men sal in een gemene wilen
Den menschē so zeer pijnen
Men mogen na lachter met
Dats een gemene segge dat met
Dat uwen vrient vrach eñ spade
Alsoghi wout dat hi v dade
Sñ en wilt met laten
Dmene clene dinc noch hate
Vñ rijcheit te gewinne .xxx.
Die na rijcheit wille staē
Eñ die behoudt zond maē
Met wijsheit d na pogen
Dat hi my. dinc hebbe vor oge
Dats gode dor sijn reuerēce
Dand es sine cōsciencie
Ende die goede name
Dat bediet goede name
Eñ wat vte gode allene
Alle goet comt gemene
Dat eest wel recht des lijf vroet
Dat mē hem mine vor al goet
Dalomon maect ōs genes
Dat .i. luttel goets bet es
Dan een ongetelt scat
Dmē om hadde gods hat
Men mach na tsheld vā gode
Eñ na sine leringe gebode
Wel hebbē eñ houdt rijcheit
Alle ons paulus die apostel seit
Eñ heeft te menegē stonde
Hi de rike zantē vonden
Alsoms die goede iob
Abraham ysaac eñ iacob
Eñ ioseph vñ abimathia
Dat rike mans als ie vita
Eñ oec edel alsoch las

Die xpe hemelec iongre nuts
Rischeit mach mē lyeblē male
In dien dat mē altemale
Hire d'an men leecht te zē
Alle dauid leit die wile lyer
Hyme selt v hire legge met
In die rischeit mato gelaet
Sl och ane sulcelchs weldichede
Ad ie wele comt mids der rischede
Ad aer die zonden vte beginen
Al is ons seneca doet belānen
Hy ets ene grote alfenlyeit
Ad at die nūlsche sinē treest leit
E nde al sinen lyppe set
Al ne selū eñ ane gout met
Gr goet ē maect dē mūsche rise met
Sl aer aren diet te rechte bezet
W ant so hi meer goeds hyeft
Sh o hire dagelijes meer na weeft
Ad ie stede paus innocencius
Sh prieck m sinē boec aldus
Ad at goet dē mā nien maech rike
Sl aer et maecte aren enelike
Ad ie dē vzechē hoet rise mā
Sh elcer lise hi liechte an
Al lyaddi m sijn genoech
Hy emel eñ erde nechtā en soude
Hy rō met met lyeblē genoech
Sl eer lyeblē vō sijn gheuoech
Ad ie vzeche en hyeft met dat goet
Sl aer dat goet des list vzoet
Hy eeft dē vzechē alle genāe
Ad at hi lē met eer ontgāe
E ñ ewelise blijft sgoets hoeftijs
Sh erde ane ziele eñ aen lijf
Hy n ē leit nāt allcoet es die zede
Ad at een meldie hyeft dē vede
Ad ats met vō diet wel beleeft
Sl aer die vede dē meldie hyeft
W alt gelondē met sinē streckē

Alle bijnt rischeit dē vzechē
E ñ hyeftē m sijn geneit alle
Ad at hi nēmer meer en vōt vo
Hy e mē rischeit beleget sal .xxi.
Ghi selt mi inne dagheen
Rischeit winē eñ beage
Ad ie ghevecht si eñ goet
Al is ons hoer dauid maect vroet
Ad en gevechtē es bet wele
E en lettel goets te sinē spele
Ad an hoet dien sondare
Hy erde vele goets mare
W ān qualec gewōnē goet
Quaden māt nemē maet
W ildi goet gewinnē soe
Sh et inne sin alle d' te
Ad at een ander vzeech no spade
Ad of en lyeble ādiet no scade
W ant dats qualec gewōnē goet
Ad at enē andē scade doet
Hy tullius maect ons gewes
Ad at ghеen dinc meer en es
Jegē nature dan dat een mā
Hy em zeluen malicet rike vā
E ens anders goede eñ arbeide
Ad at loy spreck dit selue mede
E ñ sonderlinge sal mē latē
T e gemeetene anden matē
Gh i selt v daer toe keren
Ad at ghi winē selt mi eit
E ñ winninghe vlien alrelīade
Ad sonde m leeght eñ scāde
Ad i penē scade mach of treē
Al lē vercopen eñ perlemeē
Ad i te dienne ōne dat sout
Ad i dier ptyen te wezē hout
Ad ie dzecht hoeft m eē zalic
Ad p dese sent god sine wrake
Sh ele dat hi wōdē ā slaghen
Ad i bzoot budde in oude dagē

Een wijs man maect ons gewes
dat al dat ghewin sondelec es
dwelc bi abt ghedaen
daer bi seldi hoe dat abt
voeren tselken ghewinne
menghes sonde en leeghe minne
ach gode en verwect mede
so mach dine vrischede
angen tijt met groter eere
en ghi belput die hulde oer lien
vā wilt een arbeit met hāden weer-
broot dat nie mi hādē wint
Es vor gode zeer ghenint
de adams bat dat ghebod
prac tote hē onse hē god
dv sout mv in dijn zweten
vordane dijn broot eten
seute paulus een dauid bede
adē dat men met arbeide
broot sal winne een des nie leefd
alse dauid wel ghetuolit heeft
wer hande arbeit seldi
te een ghi selt daer bi
alsoo wezen ni dien
en al goet sal v gheuen
seute paulus ie lese alle
creeft dus thimotheū te
ijst wilende neerstelike
in gode vā hemelrike
en ect sonder gerechte dat
so wādi dan in gode zat
in allen tiden des seker ijst
Ect vā nelaene altoes tijt
en als mē weldē mach vet
en sal mē dat vtraghē met
al ae haestē so mē best can
de leeghe swote wijsheit an
de vorsienecheit ons hāē
an vorhen met groter eere
hē mēlighe hulde een stille

Die hē zeluē ghehelpen wille
er neerighe een ter daechte
llo ghi dagelijcs zie maecht
ll en selt gemeenlec des lijst vaet
dat god onse hē geeft al goet
ll aer de olie mette hoene met
v vlaet een meert dit bediet
od hoeft de mēlighe ghegeue
hijn lede ende de toe leue
dat dat hi in dit eedelike al
hijn noddorfte winnen sal
en bouen al dienē gode
en wel houde sine gebode
de wise panphulus selt
dat god een die arbeit
en mēlighe cōne ghemē
dat daer hi bi sal leue
ochtan holpe darbeit mede
ond die hulpe vā onse hē
hi selt vromelec arbeide
en met goed hope vlaide
dat ghi dat gewinne selt
ghi de lin toe hebt geteelt
a in dinghen dat vlaet
sonde ni en leit no quaet
ll en seit also met ghemeen
vbeit vint vier mēt swē
a drumpē vallen so lāge dat
mēt steen malen i gat
ll en seit dat een et es vā
dat de studeere men es te zwaer
o neilt de arbeid mede
de met spaē wilt lijn lede
dat merrigē goet lijn weer-
wel elsaete neerighē lijn
hn hē zeluē goet een lijn
de mē met gode mach hāē
a des wijs tullius leren
de op corte tijt groot gewin
de wilen moget hāgē m

Dat sijn landwinnige een comelcap
Dat men met mi mach sijn slap
Van eine corne dat me zaeyt
Men xx corne weder maeyt
Een alle dee leit miden tas
So staet tand miden was
Dit ne comelcap oec me ze wint
Die tgoet halen dier met vint
Een vecrent des lyzeke es
Dat wint me vele an lijsts steues
Ene wilen ma lyzt me leie
Dat die comma sal hantcreie
Me mict mi groten steden
Die m nette staen een mi vzede
Vele liede tlanden comen
Dat so meet lie zere vzome
Een dat si oec sinnen tlant
Dat i quaet lie heeft in hat
Is dat die lie meer streect dan
Hyn rente wel gedraget can
Oec so doet hi mede gemach
Dat die melcke welrike wel mach
Met beesten een spuecke mede
Amit lant des es vzede
Am beesten gans een sijn
Die ione een wallende sijn
Onderlinge so sal die ma
Me comelcrep legget an
Mighe die dyen mach
Een memchfoude nacht een dach
Een met an dme dat vlaet
Die cortelise te meinte gaet
Lous leuit dat met
Die wise philosophe gelet
In sinen boec des iet m las
Die een wijs een groot meeste nas
Dit a die dan dat wi zelen
Es des wijs meeste beuele
Dit a die dme altoes staen
Die duet mach een met vgae
So zelen wi dan minechlike
Ons talen na dat hemelrike
Dat ewelike sonder melwide
Uren moet sonder mde
Es one ons god onse lie
Die regneert emermere
Va sanuel edicheit een tijcht xxxiij.
Edicheit seldi altoes vlien
Wat vele arge of geseien
Alomen doet ons becant
Die te tide arbeit sijn lant
Al gelaet sijn van hzode
Een hi die arbeidet node
Al arm sijn van grede
Een leuen mi armoede
Edicheit vor alle zake
An die liede dwechtich make
Een luxuriens oec mede
Een dan oec die liede lede
Alecs tallen archeden
Een als hi hee dit heeft gheert
Tracchet een die geleert
Svint hi oeluun ou al
Wi hi met pinen sal
Een doet dor sijn onsout
Te winter eelt hee te cout
Een te some eelt hee te heet
Want zme nature si es teet
Is ets te drogt of te nat
Dus so bliste hi altoes lat
Een vtracht al sijn dinge
Die hee te armoeden bringe
Tgaet die menegt o hzoot
Dies hebbe soude clene noot
Nder met sine bedruchert
Hee hydraes sone hi sett
Estine dor enen ack
Ens tracchs die met was wack
Een dor eens sots mans wijst
Die beide wart qualec beijt

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Want d' en wies met vut
d an bzamē dissele cē ōcruut
d oc dēlytic m minē moet
d at traecheit men ware goet
Sll aer dat ic mi bi dien man
C altien soude vord an
d ie lijn vucht allo vloes
O m dat hi traech mas cūrechelees
Salomōt leit die wise hē
E n mmut dē slaep met te zē
d' volght vrelic ghe na
O zer so leit ons seneca
d at hi sottelec hē heet
d ie m slape hē gloyeet
W ant die slaep hi es alle doot
E n achte sijns selfs cleē no gt
Alle zorghe eī wijsheit mz
S ijn dān te male vut hē gelet
O ec leit die wise man dat
J n eie andre stat
d at hē me dach dat hi weet
J n ledicheiden en ontleet
Sll ech leit seneca die wise mā
d ie sinē lichame vlmadē cā
E n wel tonder hoede dat hi
E en leuē heeft selē eī vri
B eide an sine gelonchede
E n aen sine ziele eēe mede
Sl iemē es vri lijts genes
d ie sinē lichame te vriēt es
W ant die lichame plecht te zine
E ne zware vorden e eī pine
W ant hi dat meest begijt
d at der zielen meest deert
d' om laet ons allo helen
d ulen lichame vī welē
Sll et walene eī met ā bede
d at hi onle ziele met vleide
Sll aer dat wi ons so regeie
d at wi ewelijc regnaren sine

Van luxiurien xxxv.

Ijn luxiurē spreect alde
Die wise mā ouidius
W ildi der luxiurien lijn leu
S o doet die ledicheit van v
E n niet allene die ledicheide
Sll aer der wiue meenlamheide
E n die tedē eī tede dat vlaet
d' mē die luxiurie begaet
Sll uxiurie es een begerlijc gelch
d en wellē vergeefs dat vleelch
C a toen leit die wise man
A ls v luxiurie gaet an
S o betijst uwer kelē des
W ant si unres buucs vrīet es
E en wise leit vand luxiurē
d at si es van selke natuē
d at si vliet van allen die
d ie hē sermē eī vlien
S cadi hare so es si v leu
E n volghdi hare so wolght si v
d ie hē der luxiurē wīnen
C ōnenle qualec vīnen
E n si met arleide groot
d' bi es hē arbeidens noot
Sll uxiurie maect dē mēsche hertsē
B eide an ziele eī an lijf
E n si mind d' tre mede
A me eī borse ers hē zede
d ie d' regē set lijn hoede
Sll ach wel heet die vroede
Sl ech vā bedrouenheide xxxvi.
Sādē leide eī ongerum
Cā ledruchcheit būgē m
A lle die bedruē vreet out
Wt lijn cōmer menschout
J ndē ioncheit soudemē verlagē
d es mē bedrāte mondē dagē
d ie m sier iōcheit genoech heeft
E n tote m sier onde leeft

Ñ dan hrehe hreft van goede
Hi hreft dan dubbel armoede
Ia dat die dwt ghenen can
Salomon seit die wise mã
Om dat die tragheĩ dat coude
Hyn lant met eĩe wonde
Do en hadde tslomere gẽe broot
Sal och seat salomẽ al bloot
Alle die trage es ghelete
En dzmlĩe sal ende eĩe
Do hreft hi dene lant gereit
Naer die oesele geleit
En metter andere et hi can
En dat dect hem pine nacht
En wijs man ons dit leert
Elyse dat die doze wĩ eñ heert
In die lyze ghelouet des
En nochtan blijft daer li es
Alle heert eñ wint die trage
In hyn bedde toten dagher
Dat hi sal graen eten
En dan can hi cume geneẽ
Wat hi dzmlĩe ob eten sal
Dat dect hẽ hyn traecheit al
En so dnecht hẽ hin sine moet
Dat hi gode wyshept dect
Dat hi allo spaert hyn lede
Ei hi achtet grote dnachede
Dat die nome traelgeẽ
En hẽ broot winnen met eĩe
Do dnecht hẽ dan nu hare moet
Dat li wiser hyn eñ nochtallo noet
Alle · vij · sceepẽ wet wel dat
Die te berechtẽ hebbe een stat
Ende enera hreft dy gelereĩe claer
En mẽlehe leue · heere · daer
In ônutter ledicheit
Do en hreft hi voz nv geleit
Ene dach daer bine niet geleeft
Wat hi leuede dwt geweeft hreft

Ñ thet vloyen ende leue
Die hẽ god hadde ghegeue
Indien en seldt met mine
Dat die mẽlehe altoes sal wine
Hen sal onder tusselyen mede
Do eerulten laten die lede
Als men thet hreft eñ stede
Want cãe es die mẽlehede
Maer boue allen zaken
Salmen arbeide eñ make
Om te gewinne hemelrike
Dat duẽ sal enelike
Want die hemelrike hreft
Hi hreft vromelec geleeft
En trage ghewerelt no zw
God bringe ons allen dier
Vã rischelden te gebruke xxvij·

Alle ghi van goede lifte rike
Seldi dat belegẽ wislike
En name der vrechtit altoes vlie
En v eñ andie wel dẽ vã die
So mogedire ere hebben vã
Dat doẽ leer ons die wise mã
Elxuuchmes goets wats gelaet
En name des weos altoes vliet
Wat helpt v rischeit dẽ thet
Als ghi arm van lsten zijt
Ens menẽ rise wlike
Hi en li van hertẽ vlike
Enera hozen wi beuelen
Dat wi doze goet belegẽ sele
Met als went goet lift voet
Maer als ons sels gper goet
Quer went goet wats gelaet
En sal mẽ milde wezẽ met
Dou ons selfs goet zelen wi
Milde zijn met hertẽ vri
Ja met goed beschedelheit
Als ic v voze hebbe geseit
Syn wi knechte vã doẽ goede

So hebben wi met goede avmoede
Een lijn wi manden goede heere
So hebbe wi beide goet een eer
Die rike prochie es arem altoes
Een sond vriet een erenloes
Een es oec mede dat vlaet
In gods een hemelrijc staet
Alle die saide een scade dan
So heeft die rike prochie ma
Hi es altoes arem gelike
Maer lijn kaste die es rike
Want hi es vrouwe vnde scatte
Hi me heeft an dit no datte
Maer hi hoedse spade een vrie
Datter gheet dies een come te
Een al lijn hete een lijn gedachte
Es daer bi dage een bi nachte
Also dat hi seker daer met
Gods een lief vriende vaget
Soch tan en weet hi ghe no smal
Wat hi mette scatte doen sal
Soch tan salne varen
Die hem men gauet. hi. pert
Alsus blijft tgoet vloit hier
Een hi heeft ome denelfsoviet
Ter quaet tijt wa hi dat goet
In hi die ziele omvliegt moet
Doec vet vor wi ghelert
Also mit name der vrechheit
Sal cumen sal so sal mit mede
Vlien onbescedt milthede
Wat als die mitsche sotlec vaet
Sijn patrimonie een sand goet
So volgt hem vroech een spade
Armoede vriende scade een smade
Die eest recht vranelle ob moet
Dmit ziele een lijf met vbout
Mit vmt va. C. cume enit man
Die lijn rijcheit belitt can
Wel te pute also hi soude
Dats gheraect mem ch sonde
Die milde va natuer es
Hem so dubbet altoes des
Dat altoes wat es gelies tijt
Mocht hijt wel een hadde hijt
Wat die goede wille in alre stoet
Sier milthcit es sond gront
Maer bouet al so wilt heer
Vmilthcit te gods eren
Dcomt loen ob bouet al
Die vewelec duet sal
Een sonderlinge dinet
So sal god unes ontfermet
Va rijcheit te gherigene
Die na rijcheit wille staet
Sal te lief colaceet gaet
Een hem tselfder mere heet
Die met gode hi een met eet
Een alle hi so vele heeft varegt
Dat hi sine noot te mach plegt
Eer lijc na limen staet
So sal hi hem na minet vaet
Vleslec genoegen late
Een gode danket der vaste
Een hem een sine vriende mede
Daer ob doen ghemeenlamhede
Elt oec dat hem allo gheit
Dat met hem wilt die rijcheit
Een hem ane maect dmit toe ziet
Hi me sal hem des vhelpen met
Soch druuen ouertullichede
In eet noch in druuken mede
Maer sal houde sinet tere
Dat hem an lijn lijf met dere
Een dat hem blift va lief hauet
En sal hi bergen noch grauen
Maer salt delen met beleede
Gode een den vriende beede
Twee die met ertrike vit
Die vborgt en dogheu tuit

Dat lijn wijsheit eñ leat
W ant des en heeft menē te bat
R ijcheit in hē zeluē es groet
Al aer met dat li tē menegē doet
S hn ziele ablegē eñ helmetē
D iese te pūte men eñ beletē
E ñ diese te pūte beletē can
D at es wel een zalich man
W ant hi graee vñ tā wīsheē
B eide vor gode eñ dē mīsdeē
E en wijs mā bekerīt ons dat
E eld dat dē mīsdeē līnē leat
L euer dan hē zeluē heeft
D at hi dan m blamē leeft
E ñ mīt hi hē zeluē meve
S o leeft hi in groē ere
S o es hi hem dē zot dan
D ie linen leat bat an
E ren dan hi hē zeluē doet
E ñ dat hi lueuē moet
W ār w die leat es here
D aers die hilde lond ere
O nse hēre hē ihē xpē sprekt dat
G adert mē hemel unē leat
D ne sālne te ghenē daghē
Al otte noch ruplene enagē
H ermēlichte die natuve
D ndraghen mach vvvr
E elt dat sine hebt genē speet
T e genūne eñ deūsch goet
O ē dat v die rijcheit begeefte
S o radie v dan dat ghi leefte
A l a die natuven ghenoech
S o hebdi tā met lichte genoech
W ār mē mach met clenē dīsē
D ie natuve henē hūnghen
Al aer wildi vor w ghekeit
V olghē der quaden ghenoechte
A l uadde ertrike na v genoech
G hi en sout niet hebbē genoech

Maer ghi sout begrūē meer
E ñ altoes hebben ommeer
O ie rijcheit en leeghe niet ītgoet
Al aer li leeghe mē rīlīē moet
D ie leat en maect gēē rijcheit
D at hēre en li rike mede
O T wilen hielē wi dē genaghē
Al T sal armheit bliuelec draghē
S eneca leet die woorde
S o w es blide armoede
D at d' geen armoede eē
W ant hijt des selē eñ genoes
S o w blijcep es dat maer
D oeghet en es no vaer
Hyme eē met armedie letter heeft
Al aer die begēt vele armelie leeft
D om seldi mi unen dinghen
V seluen so wijslije duinghē
D at ghi an gode ghenoeghē
V seluen selt eñ ghenoeghen
W ant die hē seluē genoēt eñ
H t ghebeuren een rike man
W ant die genoecht dat hi heeft
D ats der rijcheit een die leeft
E ñ wien met genoecht dat sine
H ē staet enelīe arm te zine
S eneca leet voer waer
I n eere sine epistelen dier
D at die grine heeft gēē moet
D ie ablimadē can groot goet
E ñ lueuer heeft middelmaet
D an alter grote rijcheit
W ant te vele hebbē eñ begrūē
Al oet dē mīsdeē altoes deē
W ant alst troēt boue gemiddē
O pē wel de walt te diche
S o bedruckt dē dē andē so
D ats die liede lijn omme
W ant d' comt oē omme
E ñ alle oet die bome

Van wyschē tsele vladen
So o brelic̄ li dat meer scaden
Hier ome es beter middelweit
Dan alre grote rijcheit
Es dicke̅ geseit des lijst waer
Ltre wele nes niet goet
A ets vele bet armheit
Dan sgoets ouertulleckeit
Salomon bat gode mz lijf̄ vu
Rmoede nach rijcheit gēi mi
Ese beg̃de mddelweit
En wijs man eer alo leit
Hm goet wille dat li mīj
Aer ic en wille gne niet zij
Ie tullius seget dat wile
Ic hebbe luti mā sond scat
Dan ic scat hebbe sond mā
Ic lijn rijcheit beleggē an
Hi eller lijf̄ of dat es recht
Ē ū anders es hi haer lutecht
Ment en sal mā allen liede
Den goede dienē maer gebiede
Re eñ goet lijn beter beide
Dan sonder ere rijcheide
Helt eñ and dine lijfs waer
Hm mi lijf̄ zelue lijf̄ goet
Ē ū die lijn al ongelaeet
Des menschē behoef gemaect
Wel hem eerst wijs eerst man
Dele te pūte beliftē an
Vā ouertulleckeit te sauē xb
Hoer wōē hebbic v geseit
Hoe dat ouertulleckeit
Ltres quaet wezen moet
Ltre wele en mas noyt goet
En es grēe dine also xpē
Och dat mē also zere begē
Hi ei maeckt hebbē te vele
Vant maket es goet tallē spele
Oec wijn es die beste drāc
Ongelouflic sonder wane
Hoelstan so wies te vele dronct
Ter geslaet of eñ gheen mint
Beter an ziele eñ an lijf
Hi maect dē menegē lichtlijf
Out eñ eer zeluer mede
Ē ū menege and zijchede
Sijn m lijf̄ zelue lijf̄ goet
Haer li hebbē des lijfs waer
Den menegē dē bluer
Beder an zielen eñ an aē
En can menē so wel spreke
Och so sconc i dinc vt reke
Haer wilt lijfs te vele plegē
Et sal dē hede lijn regīen
En menschē macht so vele bede
Ē ū lezen met mmecheden
Ē ū daer m so lange beidē
Hi sonde oer zmmich xpē
A redenlec gheuoeghen
Al lijf̄ elc laten gheuoegē
Want al goet eñ weghselecheit
Sijn gheleghē m mddelweit
Callio dorus seit die wise
Es dē menschē meeste ere
Dat lijf̄ die dōt wtoeghe
Dan lijf̄ dōlicenscep loeghe
So w ghi dē dōlicenscep ziet
Den es hi selue niet
Daer om seggic lijfs des waer
Wijn eñ gheelt lijn lijf̄ goet
Haer te grote mīne daer ā
Beder te menegheen man
Der zōē en es maer ene
Ē ū li can m dat ghemene
Haer alien diuerse zaken
Sijn can mas men mālē
Der ere lijf̄ drogheit dat es nat
Haer dus can tgheelt wel dat
Den milden geuē grote ere

Inden vrecken grote onmere
Es in den vrede also voert
Te bringhe menegher moert
Gods woert sprecken dat vlaect
Donet de duvzen altoes quaet
Es in et vonet goet den wlen
Die decht minnen ein pulen
Wel cönen sprelic es goet
In he die wijs sijn ein vroet
Es in mde quade zot hert gaet
Es s goede facöde altoe quaet
Want hi quade önutte woert
Met can bringhe voert
Die dagher sijn oec goet godwet
Mer hi die in sonden leit
Es in scande of in vdoet
Hem en sijn si goet met
Also onse he crustus
Prechet ein oec paulus
So goet es gheen dinc
Die menschen en mach zij gehic
Te den so zere
Is let hem vten here
Want alte grote oetferlige
Es önutte m alle dinge
Alre goet dat die dinc es
Als augustinus maect genes
Om eest oec vor w geleit
Goet houden in delheit
Die mischen na goet genoeghe
Al he zeluen ghenoeghen
In met he seluc met discorden
Als ons catoen ein andre lere
Die he zeluen es contraire
En twilt hier na dare
In he seluc es quaet en sel
Hoe sout eine andre gedc wel
Om laet v genoeghe al die
V god of heeft vorsien
In mut v zeluc mere

Dav goet so hebdi ere
Hebiet v seluen vroech ein spade
Of wert hi wijs mas rade
Die leit dats i wijs staue ma
Die he zeluc ghebieden can
Wie ouer mennighe altoes mede
In es onmeersamhede
Si die men weder here moet
Die scriftuve maect ons vroet
Dat sele goet qualec bestaet es
Mer met qualec lijfes ghemes
Sele goet dict wel bediet
En es qualec bestaet met
Ech tan moet met med here
Also gaet es der proucdenere
Dat he ouer sciet lijf des vroet
Dat mc dat wedr here moet
Sele es als wijf vzme cönc
Qualec ghehoude ein gewönc
Alle persone lijn ein wel mede
Ese moet mc md wlede
Heden ende weder keren
Als ons die rechte leren
Die alons wille leuen
Als ic hier hebbe beschreue
Mach wel in allen zaken
Hem zeluc rike make
Wille ende blide armoede
Es rischeit woue allen goede
Ein dac me beit met come mach
Vroude die nort oge en sach
Hoe een nichelic lijn lijf vnere
Ein beschudde mach miz rechte xli

Natuerlec recht gheloeft oh al
Dat mc dat lijf beschudde sal
Ja also vre hebbic vnomen
Bi ashedi slach of steke come
Die vane v lijf moeste gaen
Ein conlime teelt verslaen
Hyme hadter met ane vbort

Gray Scale 0 1 2 3 4
Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Dät dat loy leit die woert
Es beter te tide wed staen
Dan namaels & wraec mē mē
Want loye eñ dearetale
Eñ alle rechte allo male
Ascepende al ouer al
Dät mē cracht mz cracht sal
Weré met ō wraeke te dene stift
Maer om te beschudden thift
Wt oec dat ene beeste mede
Ene andre beeste bestrede
Eñ si dat bleue diet began
Den lägte gene bereñige an
Noch maect ons dat loy vroet
Dät so nat die mūsche mesdoet
In hoed lijns lijfs lists sienes
Dät dat te pūte gedaen es
Inder were leit een vroede
Dät mē bedarf groet hoede
So dat mense met hoeste te gt
Enē vsinne dullec lijns selfs dot
Maer wijslec vbeden
Eñ striden met zinnechede
In strīde leeght tselfe vre
Hy eerde grote auenture
So nāneer mē strijt sal begīnē
Enweet mē met wie vwinē
Sal want mē dicwijls oder nūt
Dät die mūste hoep vwint
Dät die mūste nā vwit mede
Hy eest mē gezien te menegs stede
Eñ bouer al so sal mē striden
Dat tgheloue in allen siden
Dat cristus eñ sine heilege met
Dē stoute als sijn wel wet
Want die dom sterft purlike
Vt sond pine in hemelrike
Eñ ets bet die dot ōtlāt
Dan des geloefs auentiuren
Alle die eñ veelant deden

Die om dat geloue striden
Eñ oec godeñt van buliden
Eñ menich ander baren
Die om tgheloue des lijfs vroet
Auentuer dē lijf eñ goet
Om gerechtecheit wet dat bloet
Sal mē striden tot dat doot
Want ilke hydraes sone sleit
Hi delt om gherechtecheit
Striden ende v zelue letet
Eñ god sal sonder letten
Vriendelec v hulpe wezē
In dewangelie wi oec lezē
Alsoch lijn si tallen siden
Die persecuie selen liden
Om gerechtecheit willichlike
Wät haue es dät hemelrike
Dät mē die dot niet sal ōtlien
Maer verlinaden xlij.

Men sal die dot ontlien niet
Wät so wie die dot ōtliet
Es altoes droeue ghelimt
Soch staen en helpet twint
Hy moeter ēnier comē te
Een wijs meester leit alle
Dät vele bet es die doet
Dan leuē altoes in ārmoede gt
Eñ oec eenelike valse bet si
Dan dinēde quale dat leit hi
Wät leuē allene dā nes niet goet
Mer wel leuen dats wel spoet
Hē die dleuē so zē ōtlaedt
Alle dat mē die dot vlinaedt
Wät so wiese eēn vlinaedt
Es van herte zē ontlaedt
Alle eatoen die wile mā
In līnē boec wel toghē cā
So wie cā in līnē stonde
Wel leuē buete hoefzonde
Eñ darf niet ōtliē die dot

Gray Scale
0 1 2 3 4

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Maer die lecke sonde got
Mach die dot ontlien unde
Om die langhe lelicke quale
Daer onselen wi also leuen
Sonse herte te dreghene greue
Dat wi met gerechicheden
Die dot coenlec ontleden
Hies state en vā herte got
Owie vsmade can die dot
Maer so wiele ontliet als en als
Waentse altoes hebbe opte hals
Owanneer lse yet es zwaer
Owaent hi dat die dot si
Mench es gheloue nā vruchte
Om dat hi die dot te ze ouchte
Hier om en seldi wats gheschet
Die dot te ze ontlien met
Hine selt coe cleen no got
Mocht te were de tijt unt dot
Want die met enegh unde lute
Den tijt nā lieu dot wilde
Enworde meer blide naer
Sloudi leuen hondt naer
Eneca leert ons bescreue
Et ware zuere altoes leue
In vresen dant ster ue ware
Paulus seit openbare
Cristus es al myn leue
Ster ue mach im bate greue
Natuerlec dot es gemene
Nā daer an leit hi de clene
Onder dot dicke wel beziet
Oen dochte die melde met
Wien lijn met gemaect wlike
Om te belittene ertrike
Maer om dat wi na gods beuele
Hi emelrike hier die ne selen
God late ons allo bewaren
Dat wi an die ziele men scue
Hoe menegh unde zake
Den vechten sal
Om vele dinge si v becant
Dat me wechte mze hant
Nee deerde lijn als ic vorsede
Dē tgheloue eñ om gherechticheide
Dat derde dat die melde sal
Hijn lijf beleudde ouer al
Den vierde male sal me vechte
Om dat laut eñ om lijn rechte
Te behoudene ende verbeden
Bede des lants eñ der steden
Em ome dese wijs als ic merke
Den vechte leke eñ clerke
Eñ oec om andere dinc en gene
Dan ōne dese viere alleue
En sal tpaepsteep vechte dat vlaet
Hoe na dat me hem oec gaet
Owake oec den cleen no got
Als ic v sede voze al blot
Want sal ic v der wijsheit hyen
Oo behoert te der clergien
Dat si elken melde gherade
Nā vloede lijn stande eñ sede
Nā de leken liede dē vraen
Wat goet eñ quaet si gedaen
En paepsteep als ic las dat
En hoert te gheue no staf
Sech wake oec daer mede
Wie vechte es hi zede
Dat si al selen vgeuen
Nā leede ihc xpe leue
Ic de mad met minnechede
Voz hē bat dien scue deden
Eneca seit des lijf genes
Dat clergie wande arde es
Dat si de menschе boue al
Den leger eñ bet make sal
Eñ menie leret no dere
Des der lettre begheret
Den gheleerds mās leue sal neze

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Veulen studeren eñ lezen
Onder staf salt uo spreke
En sal hijn m hinc ghere
Alle die zieke sonder maen
Met enē staue moet gaen
Alle bedarfs dat vlaet
Die leke der scriftuē raet
Eñ die clerke die met ē wīue
Staat hi m die scriftuere mīne
Hi clagen moet des hijt vroet
Dan die lekē menschē doet
Ende sect als mē dē zieket
Mē sal raden met arge loīe met
Dit sect ecclesiasticus
En ander lerare sect als
Dat mē gēē duecht en sal wreke
Vt hoert hier met vā wraken spreke
Wāt wraken eñ vāē rechtē rīuī.

Wraken hoert allene toe
Gode eñ dē rechtere alloe
Wie anders recht nv of echt
Hi doet desen tween onrecht
Dat die rechtere dat zwīt draecht
Alle sect paulus gemaecht
Dats dōme hijs ghenes
Dat hi der quaetheit wrekē es
Eñ dat hijt die quadoen
Dat oer of selen castien
Die rechtere es dat vlaet
Den goeden groot toecomlaet
Want hijs beschermē eñ hoede
Van hare hūe ende goede
Want en dade hijt niet wel beziet
Den ōnozelen en bleue met
Eñ quadien dagher hine zien
Hijn altoes vrīt van dien
Eñ nuēne hebbē opten hals
Want hi altoes duechtē ōgenals
Want hēē hoer quadē dade
Wreeghē wroech eñ hade

Eñ die goede om dat ghenoech
Selen den rechtere hebbē lief
Ende hē mīnē eñ oren met
Want hijm gods stede set
Om ēlien te doene recht
Bede dē heere eñ dē knecht
Eñ alle dinc doen ghelīken
Alle wel dē armē als dē rīke
Den rechtere en sal tvniecht niet
Die quaetheit te wrekē met
En wijs philosophe dē spreect
Rechtere die quaetheit niet wreect
Hi acht vele quadē van dien
Want hi tghenechte met ōtlien
En rechtere die men corrigē
Wet dat dē quadē mesdoē leert
Eñ oec es hi dat vlaet
Ende sculdich hier metdaet
Want haddine te tide vlaten
So en haddi nēmeer archs gedaē
Hi en sal altoes die heren
Eñ oec die rechtaē eren
Want hi litte m gods stede
Eñ herechtē gods vole mede
Ine herechtē hē vole met
Gods vole dient wel bezet
Dom sal mēde erē dat vlaet
Oder hi hijn goet ob quaet
En quaet rechtere nas pylat
Ochtā spraec xpe tote hē ald
Den hads gene machtī im
En nēt vā boīe met vlēet di
Aer hi mach ele riel vlaē
Eñ oec procīe sonder waen
Dat ele rechtere hijn ambacht
Houdet vand gods craeht
Te vole nach hijn goet die riel bezet
En es spreē vand laude niet
Hi aer liede eñ goet niet dat wale
Hijn gods ons heē altemale

Want hijst al maecte eñ gaf
E ñ es dáer· een hoede af
Als een drollate lijst des wijfs
Die beldemt lijns heñ goet
Nagaet hoefts niet die drollate
Maer hi beldemet t' meeste bate
Dat een rechtare des lijst genes
Dē gods vole beuolen es
Tonrechte neemt lijf eñ goet
Wet dat hi vele meer misdoet
E ñ oec hē es meerre blame
Dan een menschē dē ādē name
Die rechtare heet· rechtare ō dat
Hi recht dē sal m elkē· stat
Ja allo wijze dat verstaet
Als lijn Jurediccie gaet
Maer so wānneer dat hi geit
Te dier· gerechticheit
En es hi rechtare nēmeer na dat
Hē· valsch oōmer es hi bat
Dien god loñē sal daer· af
Na dat hi tvōnesse gaf
Dan dē ondersceide der wrakē· xlv·

Een rechtere en sal hē met vmidē
Hijr en sal ni allen tiden
Wt reken wel die quaetheit
Ja na groter verscedenheit
E ñ na vsage eñ wet
Die dat lant heeft geset
Maer niē heeft m oudē sōdē
Vt allen verraren vonden
Die segghen wouden alloc
Dat dē mildē men horde toe
Der quaetheit wrake geno doet
Maer gode onsen here alleine
Also wijze alst an elken gnuge
E ñ tocht dē dōr deze dinghe
Dat hē sijn gerechtē mit die wrakē
E ñ ic sal lonē die zaken
Een oft mē v an dēre mage bint

Dat biet die andre dē toe mit
Een ecsē dat mē v neme· een doet
Dat biet dē mantel met gereet
Doet so groetdē si daer toe
Dat auctoriteit dat spreet alle
En wilt meniē doeniē eñ ghi
En wijt met gedoet daer hi
Een want si dit qualec vtleedē
Dat willies v te rechte beuredē
Also alst meesters afvortaen
In sinē boec doet vtgaen
Also ick las in dat latijn
Selfse dat mēs lichame sijn
Vele liede als ghi moget mitē
Die alle dienen dē wijfe wijtē
Also sijn onder die meldē mi
Die vier dē ambochte gheset
Een ambocht es ghegheuē
Den die ghyrechtelike leuē
Een ānd als wi lezen
Den die ter werelt wezen
Dat dei· dē ghert dē rechtare toe
Dat hert ic segge v alle toe
Dat v dit nv sal bedieden
Dat dē geestelikē liede
Es dit wort gesprokē dat vtgaet
Dat mē v an dē wāge slaet
Dat biet die andre ghi· eet
Een neme mē v een doet
Dat biet dē mantel mede
Dat hort ter geestelijcheide
Dat dáer· tē werelikē liede hort
Dat an allen rechte toe dit wort
Dat mē dacht met dachte sal
Bescedenlec weren vier· al
Een rechtere hort toe dit wort
Dat ghi hier· vort hebt gehort
Dat sēnte paulus sewt recht
Dat dat die rechtere tijdt dracht
Dat hert niet nes lond zake

Want hyet es om die wyake
te doene ouer die quadien
Om tomogele te beurien
En ñ te beteermene vñ ōdade
Dat hyē den loude die quade
Al v seldi hozen voert
Wat den gemē wel toe hort
Ic vonnellen vte gheuē
Also als ic vant beschreuē
Wat hyē toe hyut die vōnellē wilē scriu-
Die gene die d toe hyn gheset
Dat si sittē mē steel ter wet
En vōnellen wisen daer
Wet dat hy daet es gheē
Daer mē ere hyst ēn goet
Wisen ēn ontwisen moet
Daer men also scone vleit
Togene alle die nūheit
En ñ want si sittē tier stede
Inden steel der gherechtichede
Van gods wegē des scheer hyt
Soo hyn si dan vermaledijt
En ñ gewisst mettē vingē dōs heyr
Ic daer vter gherechticheit hoen
Wilte een scepē nat hy ware
Hy i loude beuē alles ñ vare
Soo wāneer hy sitten ghinge
Tien ozdele mit gedinghe
Dan loudi trechē voz hyn oge
Tozdeel dat onse hyē sal toge
Ten tonclē dage daer hy al
Daer hyt ēn richt dremē sal
Vij. doechden principale
Hy oert hyē toe dat wet male
Die d toe hyn gheset
Dat si sitten mi die wet
Daer ic v seggē wille viere
Al v hort ic seggese v scriere
Deer ste pūt dats wijsheit
Dander es gherechticheit
Dat derde es vlendenthede
Dat vierde gods vese mede
Wijsheit moet hyē hozē toe
Sonder dinge ēn segge v hoe
Die zalē hyn menighande
Die dagelijcs comē vorhande
En ñ diese alle sal beseeden
Al oert hebbē vele wijsheden
Salomoē dus beschreuē heeft
Eer ghi v vōnelle vte greeft
Eldi v wijsheit voz dinken
En ñ vter waerheit met wrillē
Waer mē die nūheit vliet
Ech daer nes god met
Al aer die duuel spreekt d mede
Want god es selue die nūheit
En wijs philosophe seit
Oo wt dat ghherechticheit
Gheliket alle goet als vet
Nes wlmaechtheit met
Gherechticheit m hyt heeft
Dat si elken dat sine geeft
En ñ mēnē en wilt hoē
Och oec gheuenlicheit toē
En ñ wie dat ay's doet wet dat hy
Iet gherecht m valleh si
Scepē die hem hunē laet
Dat gherechticheit voert gaet
Al elooet vele meer lijst des vroet
Dan hi die hymonie doet
Ti hyder vōnelle d ō stozken
Dat hier goet vut wille pozken
Hyn nūmaledijst ewelike
En ñ gewijst vte hemelrike
Wat nūdient hi segt mi dan
Die quaet vōnelle wijst dēmā
En ñ gods nūonelle hoopen
En ñ dat cōtrarie doen lopē
En ñ die nūheit vnderstaē d
Die god selue es voz nū

Alle tullius die wise man
In sinen boec wel sprekē cā
En dand eñ ander heer
Die van delen dmigē leer
Hy adde · i · meschē al die weldaet
Die aen en trilde met oñē gaet
En ñ wy ongerechtich yet
Al die weldaet en holpe hē met
Wat gerechtecheit es · i · licht
Dhemelrijc op es gestrecht
En ñ alle recht eñ ere mede
Sy die daer sit m die stede
Des ordeels da gelike
Wemt dat sijn selver like
Tote dien ordele moet comē
Dat god selue sal domen
En ñ na sijn gerechtecheit sal
Met eñ quaet oec lonē al
Dat sijn ordele selc ontfaē
Na dat sijst hier hebt gedaen
Dsprekē sinchen noch mieden
Twint en selen moghē diede
Dat mē tē wonelle vbaelē sal xlvij ·

Selk stat pleecht mē te geuē
Wonelle na rechte beseuē
In no loy eñ m andē boelē
Die aen mē dat recht m moet spelē
En ñ selk stat hebbic vnomē
Wijst mē na out haer comē
Tselk stat wijst mē sijt des noet
Na dat dē wiser duchet goet
Te haren tpede sijes genes
Dat een aenstelike dme es
Dat hem liede onder winden
Loye eñ rechte te vinden
Die m dese scriftuere zijn blint
En ñ van rechte en wētē twint
Wy ant die gene die wētē wale
Oec decrete eñ decretale
Biblen ende propheten
Philosophen ende poeten
Twuclen dichten m vele dinge
Hoe lise te rechte ghebinghen
Hoe sal moghen legt m dan
Dat recht ghenetē · i · leec man
Die aen om sal mē tinder nōtheit
Wonessen met verbeidenheide
En ñ met goeder deliberacien
So dat god met sier gracie
Hē tonc dat beste dan
Van dīe d li twuclen an
En philosophye maect os genes
Dat dat een wijs wisere es
Die de dme coert vstaen heeft
En ñ tas ghelec lijn wōnes geeft

Men sal samen sonder linge
Inde vonnesse twee dinghe
Dats ghestrechede eñ grāheide
So w dese · ij · houde stede
Die aen eest misselec sonde maen
Of dat recht sal moet gaen
Dat mē tē wonelle gode ōtlie sal
Inde wonelle sal mē ze · xlviij ·
Gode ontlien onsen heere
Want hi alle wheit tamt
Hen en es wet borghē twijt
Die wise salomō dit woort seit
Gods vrese es begin der wijsheit
Sonder lec dat es waer
En was noyt wijsheit d
Die aer gods vrese met en was
Alle dme lijt selder das
Die men buten gods vrese aect
Die moet vallen ondemoet
Die scalk rade cōme vinde
En ñ die met loesheiden bīnde
Die hetē die vroede my
Maer si lijn valsch dat seggic v
Alous en seldi demē niet
Watter v oec na gesiet

Dme dien vniet toe en hyit
Gme selt oec mêt dremē wort
Jegheen redene eñ iegheē recht
Gme selt oec niet dremē echt
Sonder grote vorsiemechede
Gme selt oec niet dremē mede
Jn gramlyden haestelike
Al och dremē oec die gelike
Sonder die vriese ons hen
Ghi selt v oec d' toe keren
Dat gi gēē wōnelle selt ghuē
Ghi en siter so toe bedreuē
Dat ghi scultich te doene list
Alleē rechte tellier tijt
Die anders hijn wōnelle gecrit
Wet dat hi mi alle pūte lecht
Eñ dat god van hemelrike
Hem dremē sal zwaer like
Dodsect tullē de pūche eñ de tyrā
Seneca maect ons gewes · elx ·
Vele dat onderscet es
Tullē de pūche eñ de tyran
Hi seter toe die wise man
Dat allene goeder dieēlheit
Dē tusschen maket onderscit
Want een lants hē ōgenadich
Fel grimmich eñ onuerdadich
Eñ lieñ heēft lier liede goet
Dan hi wōnelle oē recht doet
Eñ luttel ontlict den ban
Dat es zeker een tyran
Die wise seneca seit
Dat pūchen goeder dieēlheit
Es hijn vrie can den meeste
Eñ setten mi groter eren
Al och seit seneca dit woert
Dat menēne dat toe en hoert
Goeder dieēlheit dā de pūche
Dat es · i · pūt van wisscher
Jn tullius boeke wi lezen

Dat lants heren selen wezen
Al ere wraechlijc no fel
Eñ dat proeft hi bider die wel
Wien lijn selecā naturen
Dat si lichte wēde ni vruē
Eñ grā gemaect hijn zaen
Eñ thant ter wraken wen
Al echtā so vint mē dat wale
Dat haer come es sond sterale
Dm dat hi mēnt en sal sterken
Al och sine cuēlēmoet niet wrechē
Al aer sachte lijn van moede
Eñ al dine setten met goede
Al dien dan dat dit kōme breklijc
Jn sier naturen es so fijn
Ho zelē pūnchē eñ lants here
Hē ter goeder dieēlheit keert
Die beste staet die hebbē mach
Een pūche als ic beseruē sach
Dats dat hi wel gemint si
Van sinen liede were eñ bi
Want hine mach te waē
Al ier langer wel waren
Dan willen hijn goede liede
Wat soude hē beter mēde
Hi ers hē beter vele dā rischeit
Al aer craecht eñ ondadicheit
Sal niet rechte wats gelieit
Des en sal mē latē met
Eñ sonder linge wet wel dat
Al oec mē rechte mi een stat
Scarplijc eñ ongheuiert
Dē met gemene ord hātiert
Eñ wet dat die alle dine
Wrechē wonde na lijn gehine
Dat hi sine vriende verduē
Houde eñ allene vinnen
Eñ viande so vele beragē
Dat hijt mien mochte gedragē
Een lants hē sal zinen lieden

Een lueflec aenleyn alders bloet
Die dinghe so horen toe
Den lants here een segge v hoe
Gherechticheit een goede tuechticheit
Een ridder bescreden milticheit
Dort sal een prince sonder waen
Gode liede gherne ontfaen
Die vander steden sijn comen
Dat meer hie alders vromen
Een die oec te rade lezen
Die sel no ghierech en wezen
Want de ghierechte en sal men niet
Den naulde gelouen waers gheschiet
Also alle die wise segghen
Die wijsheit in boeken leggt
Die ghierechte eer rechte hoeft
Een hemelec inzien spreect
Een die vrienden verraden
Een vluchten borghe een stade
Die yse doe vroech een spade
Die ghierechte vint sinen rade
Want die heileghe paulus sett
Ghierechticheit wortele aller quaetheit
Die prinche hi es een hoede
Van sinen liede liue een goede
Een nemt hi yse dat scherpste
Also vloeit hi dan sijn rike
Een wijs philosophe ald spreect
Die prinche die sinen liede oetreet
Yse oft goet sonder vonnes
Dattet quade dan recht es
Want hi die gene zelue ofgaet
Die dan hem sonder sijn behaet
Es v quaet herde dat recht wilt
Die sijns heren scrapen zelue wilt
Want die liede dient wel bezien
Een sijn sprinche liede met
Al een gods dient al geeft een gaf
Die prinche eilent in hore af
Een hoert hi gods scrapen qualike

Hi der steet ome hemelrike
Die ander boec nit hier nv
Wie m hebbe geleert v
Van dinge die lichamelijc sijn
Also ic vant mit latijn
Dats dat mē zit een talent mach
Ic sal ic v voert den ghierwach
Van dinge met wel van dien
Die men talē en mach nozie
Al een mettē hinne vlaen moet
Die gramarijn des sijn voet
Heet al selke dingen res
Dat zw gen oech te vlatē es

Die derde boec haet hier ane
Die v sal doen te verstane
Van dingen als ic v dede gerwach
Die mē zie nech talē mach
Dat leken liede sal sijn zwaer
Al een ic hoepe te sterkē so claer
Dat ic hope sonder waen
Dat het elc wel sal vlaen
Dat met staden wilt grōdeic
Een staet op bluen een staetgic
Aristotiles hi segget voz w
Dat en studere nes met te zw
Al en mach hier mder tijt
Al met gewinnen des leken sijt
Een met met arbeide weic
Als ic v voze hebbe gelezen
Van hemelrike des sijn voet
Al en mder tijt vdienē met
Al en arbeide een met zorghe
Al echtā en heeft menē morghe

Van gerechticheden . vv vj .
Al echtā gerechticheden vv vj .
Van redenen vv vv vv vv .iij .
Dat mē cōste leren sal vv . iij .
Van cracht te gewinne vv v .
Van houaerden vv vv v .vi .
Van mdicheden vv vv vv vv .iij .

Van wijsheden ·viij·
Wat men nv wijsheit heet ·ix·
Van ander auentiuren ·x·
Ā vresen eñ van spede ·xi·
Van philosophien ·xij·
Van goeder tiere heden ·xiij·
Van gulsecheden ·xiij·
Van vbrachlecheden ·xv·
Van starcmoedicheden ·xvi·
Van liberalheden ·xvij·
Ā vreede eñ eendrechtecheden ·xviij·
Van gestandelheden ·xix·
Van wijsheden ·xx·
Hyer gheet dat es vanden vrienden ·xxi·
Dat mēder vreeselijc minne samē sal ·xxij·
Noch vanden gheuen ·xxiij·
Van beliecamenheit ·xxiij·
Dat abijt noch steedt den menschen
Ist eert heilich maket ·xxv·
Ā mildelheden ·xxvi·
Van manlijcheiden ·xxvij·
Dat die menschen met dicken
En sal sijn alleine ·xxviij·
Ā vrīdē eñ sonnēden leuē ·xxix·
Van ander godheit ·xxx·
Noch subtijs liue vā gode ·xxxi·
Van gerechtecheden ·j·

Gherechtecheit
scheerlike es
portelle vā ly
melike · wāt
sine laet dien
nemen Inne
Lyue li gerecht
V ām̄e Eñ hyer en hebbe ij hier gedient
Gerechtecheit es lijts gheves
Dat mē elken geuet d'zine es
Noch ands en legge nacht no dach
Dan dat mēnz rechte hoede mach

Lī mēnē en helpe no rade
Dat enen andrē bliue in state
Een philosophe spreect alsoe
Die enē andrē helpt d'toe
Dat hi onrecht ouer eemt
Es te rechte wel vberaemt
Noch dat hi es also wale
Suldich alle die principale
Wāt en hadde zijn hulpe gedaē
Dand' wās lichte ontgaen
Noch eest tullius dect ōs bekēt
Gerechtecheit es fondamēt
Alre eren in alre vrīen
Sond' hare nes met te pulen
Noch ech beuact ons tullius des
Dat gerechticheit vromme es
Alre deecht eñ commūne
Si wie die heeft mē zine
Dat hi alle dinc ā̄winnt
Een eneca dect ons bekennt
Noch aect v der vrēdē ondaē
So o ā̄winnt alle dinc zaen
Geen dinc nes eer sā nō winnaect
D' gerechticheit yet in laect
In allen taden eñ ouer al
Noch en gerechtecheit belegē sal
Eñ so vā mē dier men pliet
Sō eñ daet nes god niet
Si die dinc maet ōlāge staen
In wispoede dats zōd waen
Want seit dat scalde wijsheit
Cōtrarie es der gerechtecheit
Eñ ō dat dat fondamēt es quaet
D' ō eest dat li ōlāge staet
Gerechtecheit pleecht sele te zine
Dat dē vrīēt gheuet tlīne
Also gīne alle dē vrīēt doet
Wāt hi dan gēt dinc goet
D' mē elken tlīne met ē gheeft
Dies dat li vā natuē heeft

Gray Scale
0 1 2 3 4
Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Seneca seit dat gherechtecheit
wijsende in smelcke lijte leit
En wilset thine elken man
Alle ding alsijt gegronde can
Al aer selke hede zijn so gedaen
Als dat recht iegē hē sien gnē
Dowillen sijt oūe heē
Gode onsen hē te ōnderen
Wāt wie recht wilt ned plechtē
Hi wilt iegen gode vechten
Want so wie recht wederstaet
Wederrecht gode dat vōstaet
En god allt hē dnecht thit
Wreket gwlise des seker sijt
Sō bleuen alle vwōnē die
Iegē gode vechtē ye
Gherechtecheit es ene cracht
Die staen hout dach eīn nacht
Der mīschen eendrachtichede
En alle oūblischeit mede
En wō men recht wilt hātēē
Moet mē altoes discorderen
Alle oūlogen te wtaren
Die ye wor delen thit wtē
En noch delen sijn alsoe
Comē van onrechte toe
Want gauc mē elken thijn
Et soude selden twijst sijn
En dat gherechtecheit wort
Die mēschē en dechte met .i. hert
Iemē en soude thine bliuen
Aer ōme sijn hi wel heretūē
Die stalcke wisheit vindē
Aer si recht met vblinden
Alse tachtmanne eīn aduocate
Die ō hare borsen bate
Calke vonde vindē comē
Si dat recht mede honē
Echtā en mach mē wats gelaet
Die rechte vheit bichtē met

Sinaet einer vluē dat si es
Wē hest wien leet lists gewes
Ech van gherechticheden .ij.
Een vaet mā seit dat gherechtecheit
Hāte goet es sond wisheit
Aer wisheit en dech maet no mīne
Dē gherechtecheit men es m
In tullius boeke wt oer leze
Dat memē gerecht mach neze
Die doet of bedracticheden
Ellende of armede mede
Dē ander mesquame ōtliet
Dē om dele laet te dene yet
Dat der gherechtecheit toe hort
Ech seit tullius aldus wort
Dat memē so ōgerecht en si
Hē en si sele sonder noet dat hi
Gherechticheden plie
Alle een rouere die
Van vele rouerē hoetinā es
Worde hi die praeye lists gewes
Den alte ongedulde
Si mochten haestelike
Den hoetmā nemē dleuē
Dē sijn gesellscap begeuē
Idus en es memē sō quaet
Ech so ōgerecht dat vōstaet
Got en dwinckē nv of echt
Dat hi nezt moet gherecht
Die comē wille der hoechstē ōē
Al oet hē dē gherechtecheit heē
Alle sālomōē seit nv hort
Des .i. hāte goet woert
Die volecht der gherechticheden
En der ontfermicheden mede
Hi sal zoud nesvinden
Al eīē glozie vindē
En wet dat nder vheide
Dat mds ōgerechticheden
Dat vlie wt gedestrueert

Gray Scale
0 1 2 3 4
Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Vñ m vremd̄ landen gheheert
D aer om vliedt menich here
B eide lijn lant eñ lijn ere
A nders dan om gherechticheit
D hi vrecch eñ spade met ōmegeit
A lso ihe sydraes sone
I n lijn boec set hi de scone
Menich rike sond̄ waen
E s m vremd̄ hant gegaē
O m dwinvertegheghiven
D at di heuē daer m dreuē
O p decrete eñ decretale
E ñ die rechte altemale
D ñ gestrichi op gherechticheide
A ls ic v hier voē sede
Gherechticheit heeft sondlinge
I n haer drie edele dinge
D eerste es eer samleer leuen
D ander ellen time geuē
D at derde es mēniane treē
D ese drie pīne sal begeuē
E le menschē lude eñ talle
D e m eren leuē wille
E ñ wiē een gherecht nā reē
E n mach m eē met wezen
Wan redenen
Redene heeft .ij. bediede
Redene es sprake nād hede
D at and es dat verstaet
O nder hēnen goet eñ quaet
D at vē hē comt slegaen
A s ons seneca doet vrstaen
D ese redene es ene gracht
D e ondersceet mz hie macht
W ele goet eñ eer archeit sy
E rsam eñ onneersam d bi
E ñ dat mē de beiden tie
E ñ quade altoes vlie
Wo wat sonder redene gelaet
E n mach gedurech lijn met
Wet dat hi al die werelt vruit
W o wie redene doet eñ mint
A lous spreet meester seneca
D ee volghit daer alous na
I ede die redene met en wlgē
G od es op ihē verbolghen
O ec es hi in sholes haet
W ant es spreet al vñ ihē quaet
E ñ hinē mach eer wats gelaet
G oeden mde nemen met
Enen meest̄ van groē leere
W t geuraecht wilen ere
W at bet̄ waere dāne gout
D e andwoerde die meest̄ wout
D at gestrente beter waere
D e wt ihē geuraecht d̄ waere
W at beter dan gestrēte si
R edene es beter andwoerde hi
W ant daer boue met en gaet
A lle te vele steden besaruē staet
Waere ōzedelecheit sonder wāt
T otē fi manīete op ghegaen
W i moeste nochtan m eoze slōt
V allen miden hellschen gīōt
A lso lucifeer waerlike
V iel vte hemelrike
M id s hoi aerden md̄ hellen
M et alle zmen gesellen
D aer hi ewelike blijft vdēt
E ñ nēmer meer vte en eernt
D at mē sōlde leren sal .mj.
Nadien als ic voze seide
D at mē nīmē sal rijcheide
W o sal mē sōlde dā mīnen
D̄ mit rijcheit met mach wīnē
W ant rijcheit es dicke grēde
M aer sōlde blijft staende
E ñ die mīsdē mach talle dagē
W ijn sōlde met hē dragen
W hi hent set den moet

Seneca leit in sier scriftuē
dat cōste dienē der naturē
en wisheit can gebieden hare
dē sō volghet d' nature
dat word dat luttel wale
Dat leert dat conste liberale
Gene zalicheit bāghen m
Ī vmmermen des mēsce lin
En maket d' tre gheert
dat hi zalicheit ontbeert
Maer and cōste des gelike
Ōnen de mēsche make vlike
En helpē hem sier noot
En staen hen bi toter doot
Dō om sal mē d' tre leren
Mōre dat si consten leren
dat maer si haer lisnere namē aue
Wt dat hē tgoet begaue
Dat met cōste wille winnē
Ī hm broot moet zijn cōste minnē
En dien tre gaē zond vduet
Dat sine mach hē helpē met
En so hi meer oetsent dan
Sine conste so hise te bat cā
Conste eñ vus hm hi zaket
dat de goede meester make
Es ghesent te menegē tijt
dat hi nemen meer en gedijt
Dat ne zijn ambocht diet node met
Seneca maect ons vroet
dat gene dinc nes so goet
In strijde noch m̄ andē dinge
Alle sijn die oetmoedighen
Ī matten alle consten licht
Hier of hebbic genoech gedicht
Wā wegsē te gewinne eñ arch te samē
Die mēsche sal sondige vā
Na recht staen vor alle dinge
Want recht es een edel cleet
dat bouet alle edelheit goet
Die dat dit cleet bringet aen
Es ouer al wel ontfaen
Dit ē dat de mēsche prisen met
Dat mē recht eñ ere aen ziet
Want hijs gemint in sinē dage
Vā hē diene noyt en zage
En als hi vander werelt keert
Hijst sijn name alre eest geeert
Augustinus die heilege mā sett
dat recht es ene hebbelicheit
Die vt hertē nemt haer vt
En al dme keert te redene wt
En op al dme heeft haer
dat buten reden en vet gaet
Wie recht m hē wilt bejagē
Hi al teert hi vet hē nagen
Die archeit want dese twee
Hem cōtrarie emer mee
Wt een went wats gelaet
dat er en mach dand wnē al
Want dat een hert gode toe
En vander den duuel alloe
Die tlamē men mogt gāe
Hier om doet goet na recht staē
Die name vād wesselijcheit
Es beter minder waerheden
dan alle dat goet dat archeit mach
Gheit tote op dermen dach
Die hē vor mēsche met en lamē
Hare archeit eñ vlamen
Wt dat hine hēm̄ no mere
En lamen vor onsen here
Die alle hten binnen lant
En dien vbogen nes tuit
Die mā allen loen sal geuē
dat op ertrike es bedreuē
Dullus die wise mā sett
dat om recht eñ d' wrumheit
Die mēsche meest wt gemit
Want er mīse diese met en lat

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Alle verre weder ende wert
Alle mē hare name noemē hoert
Deser testamēt na wnsche
Dat na hē lact mach die mēsche
Dats dat hi alle hebbe geleeft
Dat mē hē na hin doet geeft
Van dogeden getuge goet
Ē hin des leuen ende vroet
Wie na hē lact goede name
Dat hi voz gode es bequame
Die menschē es gedisponeert
Van naturen ēn geordineert
Oec dechde des hin vroet
Ē als die mēsche quaet doet
Wo weert hi neghē hin nature
Hi es geleeft na gods figure
Ē weet wel dat verlaet
Weder hi goet doet of quaet
Aer die vruechde hout dicwijl
Ē mist ēn ghiericheit
Verwint dē melche loze
Dat sine zupen vten hoze
Wo dat hi lact met allen
Gods vrese onderwint vallen
Ē en roect oec noch en mect
Wat dat wolde van dem spreect
Dat hi gemeetē mach dan
Dē sinē viant bederuē dan
Dogheit ēn ands gene zalē
Mogē dan mēsche zalich maken
Ē die deughdē wille gewinnē
Moet hin hoze zuuerē minnē
Van allen ardighe te waren
Ē quade gewoente late varē
Tō .i. zw dinc vermaten
Dat gewoente of laten
Die dat vromelec gedoen can
Dat es seker .i. vroem man
Aer om hin goede gewoēte goet
Here hē toe oechte hi es vroet

Wildi oec ē dechde hebben
Wo maect quade gepeise ī v sin
Want quade gepeinse spade ēn vnde
Bringen quade werke voe
Ē ū belmettē dē mēsche zere
Inderwāgelie spreect onse here
Dat mē mōt mont gaen zien
Dan belmet dē mensche mien
Aer dat vter quad hertē gaet
Belmet den mēsche dat vstaet
Alle vranesse moet ēn oū spel
Dat vechde valsch geconde allo wel
Ē ū menegte quaetheit dat so net
Dat mēsche zere belmet
Die .ij. dinge wille hanteē
Mach hē negē archet weē
Dat eerste dat hi vroech ēn spade
Die wil hi mach die quade
Dander dat hi vallen tide
Negē quade begerte vride
Biden welken die mēsche vdt
Belmet ēn daer mme verslot
Ghi selt al van v keren dat
Met gode maect gelaet
Ē ū keuē oec talre dechte
Dē hin gode met behagē moeghte
Dechte ēn bat wapenē dan mā
Dā of hi .i. hallich hadde an
Aer genē dinghen twaē
En mach mē bat bewaē
Dele ēn lif met weldaē
Dē na staen hin wel beraē
Ene die meeste dechte vā wesche
Dat ic hebbē mach emich mēsche
Dats dat hi met ganzen zinne
Gode ēn hin eueniaerlijc minne
Want dat heet hartaete
God onse here die late
Vns dese .ij. so minnen
Dat wi hemelrike gewinnen

Van lpuaerden .vi.

Houde es tquaetde vemyn
Dat mer werelt mach lijn
Es ñ lettel nemen wilt kimmen
Dat hi houde heuet binnen
Wat de houdege vonct dat hi
Al heer eñe wel naerdich li
En ñ en wilt eer waerlike
Hebben en geen gheliike
Wi comt he vonct des
Dat hi die beste vande hope es
Ja nit beghim vlaet wel dat
Houde hi iegē gode vermaet
En ñ en woude hi gēe wordel geuē
Dingle om moetē sneuē
Es alomen seit so w es houde
Dar es niet eñ grote onwde
En ñ selden es daer accort
Al och seit salomon voort
So w es onoedicheit
Dar es valte ere eñ wijsheit
Die houaerdege mi elke stede
Begript lijns selfs hechede
En ñ veerbaerheit geloues mi
Boue die gene die he lijn bi
Es eñ houde mas dat beghim
Van allen zonde eñ met mñ
Die hydrae maect ons genes
Dat die houdege meleke es
Van gode te male vnoeyeert
Want lijn hte es gheeert
Van gode in al lijn doen
Al och seit Iper salomon
Houde es ghehaet dat wet
Voz gode eñ de meleke met
Houde es van dien aerde
Dat si noyt mīsche eñ spaerde
Die wonde boue he elemē
Houde en mach meinē temē
Es i blijft altoes euen wreet

Tuē wraken altoes geneet
Al och tan es alse wi lezen
En tquaetde die dat mach weze
En ñ dat meer der zielen spaet
Want het god zelue vredaet
Dy lijt spreet geeft nu die wrake
Die sal lonen die zake
Die oge cleinē hoz dat gaet
Dat es der houden staet
Die oe hoghe si clōme nochtā soude si
Hogere elenmen mochte si
Die grede iob spaec hier ōme
Al wt dat die houaerde clōme
So lpge na haer gheuoegte
Dat li hoeft de hemele vloegte
Al ochtā moest si waer hie
Weder vallen in dat slijc
Die hydraes sone lijt seit
Dat grecht en stervtacht recht
Dat goet te quade dē gaen
Oe doet hi mede vstaen
En huis dat es alte rike
En ñ te vmaent die gheliike
En mach met hebbe lāge spet
Alte vele en mas noyt goet
Al is mē al gheberet vdrijft
Houde dan allene blijft
Es i es te vonuene so quaet
Wat li woztle so valde staet
Dat mēde met vdriuen can
Es ts lettel emich wijst of mā
Die houde mi hem lant
Al och tan hare altemale t wt
Om eest die voz gheleefde gode
Die mē noemē mach mz mōde
Wat si li houde met en lemē
En ñ streuen allo daer binnē
Ond hermelle eñ beru
God make ons houde sey
Van mdicheden .vij.

Nidicheit heeft scelle̅ aert
dat hi de̅ gene̅ mesdoet
Ende sine̅ man dat hi̅ doet
Want sine nachte e̅n dach onaecht
Die middege en es nemer blide
Dan allen e̅n dien dach
Als hi hem e̅nighe̅ sticht
Hi eyst en scade e̅n verduet
E̅n nemer es hi gra̅ gemoet
Dan o̅ hems e̅nighe̅s voerspoet
Socrates maect ons grotes
Dat nidicheit ands nien es
Dan haet e̅n bedroefthuet
Om eens anders zalicheit
E̅n also hi wt verblijst ze
Den groet gelaet e̅n ere
Also wt die nidighe̅a
An hem hi̅re bedroefte dan
Dom so leit een leraere
Om echte zijn dat recht waere
Dat een middege mochte zien
Der liede groet geslaen
So dat hi̅ nicht te zine
Van allen lede ene pine
Om echtbaet der beschu̅e
Om mach de̅ middege̅ geue̅
Der meer vleeschs dan dat hi
Aue̅ m desen leuene sy
Want sijn langer leeft
So hi meer sijns o̅wils heeft
Salliodorus die rechtzijn
Scriuet dus mit bochezijn
So wat me̅ va̅ nidicheide seit
En sal me̅ met houde̅ voer waer
E̅n dese nidicheit dagen
Vele liede m haren dagen
Alse die maet die benden
Die welke te menege̅ steden
E̅n ere die edele dat gijt uet
Die goede dalle bende̅ met

E̅n die quade benden aerch
E̅n doude benden die oerch
E̅n die dwaes benijt de̅ man
Die aerch e̅n wijsheide̅ can
E̅n sonderlinge pleecht te zine nijt
Onder partaet te menegen tijt
Als ons sallustius maket waer
Dat d̅ den ene̅ vonchet groet
Dat vonchet de̅ andre̅ gaet
Want d̅ een goede raet
Dand̅ blameret te haut
Om dat hi̅re zelue mein wat
Alous maect mist m een poet
Smelch lide groot discort
Dan aer dat goet ofbaer hi
Te quilde gaet gelouen nu
Want discort sonderlinghe
Came dene maken grote dinge
Rome e̅n andre grote steden
Die wilen stoede in mogethede
Syn algad̅ te quilde gegaen
Alos discorde dats sonder waer
Dat si onderlinge binnen hilde
Si die de stat berechte wilde
Aer of die gemeete lijts greues
Dan iclien m weren moete es
E̅n fabulage heeft die heren
Als os de̅ vonelle ons heren
Die wise man en benijt niet
Dat eneghe̅ menschen goet gelaet
Aer ghebuede̅ in den moet
Dat de̅ goede gelaet goet
E̅n dat die melde heeft minne
Dat so deert he̅ m haer hee
Hi̅ es ecc leet dat ghelaet
Dat enich melde aerch begaet
Want etert vrient of viant si
Des pleecht die wise gelouen nu
Aer die quade m hue̅ maede
Den anden alwes die goede

Gray Scale
0 1 2 3 4
Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Ende ambrosius spreect al clare
dat nemer meer mdicheit t waere
Wt allo dat alle mnschen
Qualec werven na wmschē
Des ghens die mdich es
Des es sijst secker eñ grewes
Want die mdich es uā natuere
Bemint alle creaturen
Eñ haet vorspoet des gelike
Beide hier eñ m hemelrike
En es geen so groot zāt dare
Hi en wonde dat hi m shn hat uze
Ghelijc dat lucifeer dede
Alle dos hier houdes mdichede
Want mist heeft hi begrijm
Uut houden meer no mē
Ghi selt mdicheit allo vlien
Dat v of mach gheschien
Gheen arch no andē mede
Als catōe seit m eire stede
Ghi macht de menegt mēde
Dat hē en staedde mm no mē
Maer ghi sout v zehē quellen
Beide hier eñ mder hellen
Want die mist draech es meest gēsēt
Alle ic hier voze helpe getelt
Eñ met en selden allene
Hete uā mde houde vene
Maer ghi selt v tallen tide
Haden negst vriende mde
Die dicke meer neelt lists praet
Dan mist vande viande det
Een wijs mā spraec wilen eire
Dat hē die mnschē sal hoede mē
Jegen vrients mist alle dage
Dan negē det viande lasche
Wāt vbersche mist es noch allo zw
Als mist die men draecht open
Wt den v herte zmeren van
Mdicheide so mint dan

Gode eñ den menschē met
Dit rechte lstme net
Eñ recht met unē eschē
Als hi m dogē es eñ m bat
Eñ alle hi es m voerspoede
Vlijst met hē m unē moede
So hebdi mdicheit vdreuē
Eñ selt hebbē demvelsche leuē
Van wisheden v .viij.
Wisheit es die beste gaue
Dō mē weet te spreckē gue
Die wijs es mint altoes ze
Alle dinghe ende eire
Eñ wisheit eau hare vorzie
Dinghē die moghē gheschien
Eñ es op hi hoede oner al
Jegen scade eñ ongenal
Als oit m en gheeme sonde
En dede wisma willens zonde
Ghi sult recht vrecheit eñ mist
Beinden die wise talre tijst
Eñ cec al dat nacht eñ dach
Dō hi gode met averhē mach
Wisheit vor w gheseit
En soect met dan gerechtecheit
Wijs mā hē zelue wel lant
Eñ hi en vlecht hen twint
Die wise ontlien altoes gode
Eñ hout ghe hne gebode
Alomē die wise mā seit
Gods vrese begin der wisheit
Al dat ghi doet dat sal wezen
Gemmget in ettec gods vreze
Eñ wat ghi dō hutē doet
Dat sal zeldē wezē goet
Gods vrese dat menschē maecht
Es slotel tote alre drecht
Eñ alle dinghē ontlien die
Die gode nsmt eñ ontsie
Eñ die gode en ōtlie met

Vet dat hi alle dinc ontliet
W ant hi genen tvoest en heeft
I n hē diet algaēg heeft
D ie godt ontliet sond wāt
E s hē altoes onderdaen
E ñ haet altoes lists genoech
A l dat iegē gods wille es
S eneca spreect en maect oē woort
D at wisheit es .i. volmaect goet
D e multelikeiē gedachte
D ie gaet bouen alle gedachte
W ānt si begripē eā sondlinge
B ede hem elleke eñ eendelike dinge
W ānt dē staet der neghē choze
D e migle als ghi moecht hoze
C an wisheit der multhē groot
A ls ons die boeke ozconde
S o dat geen dinc des list genoech
S o bedect no so zw en es
S uuelke wisheit en ānt vnde
W ilt lijs haer onder winde
A ristoteles seit openbaer
D at gene dinc en es te zw
D e studeert wilt hyme vinden
D p dat hijs hē onderwinden
D en wilen wilt altoes dat hi
D waes eñ onozbaer lesi
E ñ wie dat doet dat hi es wijs
V ā sothēde heeft hi de prijs
S alomon die wisē mā seit
V oz al vlijcheit gaet wisheit
E ñ al dat es in ertrike
E n mocht niet lijn hē gelike
H ē hydrae seit dus ghelike
D at goet wijn eñ zoete mulike
S uelc hert verblidt zere
A ch tam verlpget wijnbeert me
E ñ wet dat .i. wijf man seit
D at mēne sonder wisheit
W el op ertrike en mach leue
D e staet d' bi ghelaeuen
D at alle hertē lijn gheert
D' gene wisheit nimmen weert
W ijsheit staerct des mēsche lijn
E ñ lineedt alle dracht d' m
E ñ regeert des mēsche dade
E ñ vlijdt vā allen staden
S alomon voz wē geseit
D oes wisheit verrijcheit
W ānt hi wilde wel in sine moet
H addi wisheit so haddi goet
D ie wijs wille lijn houdt me wet
D ie hē lijn god heeft gheset
E ñ dat ende dē andē vroech en spade
A ls hi woude dat mē hē dade
S o es sine wisheit volmaect al
D' hi te hemele met comē sal
E ñ wie dat god die helle geeft
H i heeft als .i. duaes geleeft
W at mē nv wisheit heet .pr.
A lle welke wisheit sond waē
A ls ghi hier voze hebt vernomē
E s nv zere of ghelert
A ll en heet nv meest wisheit
R ijcheit hopen vlamen
H ere mēse wan of here li qmē
E ist dat met sealcheide .i. mā
S mē mach verraden can
E ñ bedruē an list eñ an goet
D ese heette hede sdaechs vroet
D ē die gene die quade zakē
A ll et logenē stone cōmē make
E ñ wijsheit cōnen vblinden
A ll et sealcheiden die li vnde
D ese lijn nv vā groter loue
E ñ sonder linge t' hare houe
H y adde .i. wijf voz wē geseit
I n hē alle die wijsheit
D ie salomōē hadde die wise mā
E ñ aristotiles met nochtan

Houdermense vinaet tuare
wt dat li matte nā goede waire
Est wollatte meyer· of ād mā
ic wele te houe bāgē can
Hoe of wiet hi nā dat goet
at heet· i· wijs mā eñ· i· vroet
wilt hi aen zien gerechticheit
ñ d' toe altoes lijn ghereit
o leit mē et es een dwaes
ic dē hē men doech· i· aes
Al eerder· tullius leget ōs alloe
at dē rechtere horen toe
trechte altoes te helpē voet
ñ dat sinē ābechte toe behoet
oet hi anders in enegh tijt
elc hi es vnaledijt
ñ lijn hē daer· toe mede
p dat hi meet lijns rechts gede
ic recht wijs es geloues mi
n loect met dā al dat recht li
ñ so wō hi om recht ziet
es so doecht hi groot vdaet
wisheit maecht wapē machte eñ dach
egē al dat haer· melcomē mach
āt li hi wisselec can vorzien
an al dat hi mach mesdaen
od geue ons selke wijsheit
wi te gode comen mede
Vander· auenturen x·
Vet dat li tolen vēmaet
die hē op auēture slaet
ñ die penalen in hare meet
at li geuē can quāet of goet
Cneca leit mi lier· scrifture
ic hē beuelen der auēture
at li hē te zere dwazen
want auēture es glaze
at vander· zonen scine
Recht ontfaet sond pine
ñ dat auenture noch leue

Eli des mēschē nes gheginē
Cneca leit die hē beuelen
er auenture dat li quelē
want dat li an in die vre
Verhen vesheit auenture
want auenture nes met wet
a eñ oec vele min dan met
ic op hi nemet goem
ats oft waere op enē boem
Ic dwaze plegh dat es ab
auēture ontfaet hi eñ d
ñ die vroede telt māle
Terreest hē hi·s hē·de wale
Auenture leit· i· wijs mā
ieman gedenē en can
an den genē openbare
ic lijn hope leit in hare
En meester· maect ōs genes
at auenture gelisse es
nē ongelecē·de medicijn
ic met quader· cōste zijn
Vele liede heeft bedroge
d' die menegē of es geloue
ertē in an gode omē treest
o wēt wi sele ver·loest
ā arge vroech eñ spade
l ōs lier· gīt de lozer· gen dader
want an hē staet alle dme
o machtich es lijn gelime
ā vrezē eñ man hoedē xi·
vie dat sond vrese leeft
Vet dat hi quaet leue heeft
want altoes es die vroede
an mesdaene op zijn hoede
Ele mēsche mi lineu dagē
al om ·ij· die vrese draget
erste dm der zielē bedruse
at and' es ōme dat hi·s
er zielē zorge zoud wāe
ic sal altoes vorē staen

Hoe dat wise beldēmē moghen
dat si gode mogken dogken
Dacr na sal onse vaelen
Dm den lichame wezen
Hoe wi dien mogkē geneit
Bede met gode eñ met eren
So dat wi m wordē no m vōrē
Gode no minchē en ōwerken
Dns leit ilse hydraes sone
dat die wise es gewone
dat hi m allen dingkē vreest
Eñ sine viande alre meest
Dom maect ons salomōē genes
dat die menschē wel zalich es
de mi duchtē altoes leest
Eñ wie · i · hearde lste heeft
dat hi dichten vallen maet
In dīne dichtē mēn es goet
Eneta spreect oec hier toe
In sinē boec eñ leit alle
de alle lagen ducht gemene
En sal vallen m en ghene
Wand sine vorlienechē hoede
Verhoerdē dichtē van vāpheede
Es geleit te menegher stede
Goede hpede d goet vrede
Hine selt met onthen allene
de grote maer oec die clene
Want mē heeft dichtē gelouuer ā
dat die mīste dē meestē ōwan
Eñ dat oec m volcwighe mede
de mīste hoep behilt die stede
Dudius maect ons genes
dat ene slange die clene es
Ne grotē wrme stechet doot
Soch sō sett hi vort allbloot
dat die vile · i · clene hyndeñ
Houdet een groot exempzwyn
Van ere gemildeit een wijs ma spreet
dat dichtē een gt dzp ontdect

Eñ al ecld dat men ouer al
Grote eñ clene onthē sal
Soch een als de grene
Al mē vrome lijn eñ crene
Eñ met vlaechē alld gif maet
Dm beschadden lijf ende goet
Eñ altoes wijsheit eñ mz breidē
dat die lere vandē vreden
Ieue hmore my merct na die
dat wi mīschē selen onthen
So ecld wel rechte dat wi zere
Onthen gode onsen here
de ons vā met gelaapē heeft
Eñ leuē eñ vlāmesse gheeft
Eñ d tre lijn hemelrike
dat duvē sal ewelike
Ecld dat wijs verdient willen
Dē wi lyden moer hillen
Ewelike pme na dien
dat wi hē hier met onthen
Van philosophyen xij.
Wijsheit eñ philosophie
Dats ene subtile clergie
dat grote wijsheit m leit
Eñ die dē sin maect gereit
Talle consten liberale
Also goede clerke wētē wale
Dy es als ic hore lyen
Gedeelt m drie pertyen
Dat eerste es geloedheide
Die sin vt gemaect mede
Gestadicheit eñ oec gelaedt
Eñ vñ onbeschedē gemaedt
Dand dat es redenlicheit
dat dect kinnen die vrijheit
Van vlame alle dingkē
dat si inden sin can bringē
dat derde es natuurlechede
dat can maken onderscede
Vandē woerdē die mē seit

A la clerc sine proprieteit
Een teler philosophie
En mach niemē comē die
Van ijsten bedruet si
Hi moet emer wezē vu
Een ongeladen mēde zin
d' philosophie sal m
En es oec gene mere zotrechert
Alle meester mens cocus sit
En wie dese wijsheit hebbē sā
dat es wel .i. zalich man
Al als wijsheit eñ goet leuē
Bede te zamene wel cleuē
Si m deghde eerstam sijn
dets .i. punt sā wijsheidē sijn
Wlen leerdē wisheide
Philosophe op erthike
Want si zeluen hantēerdē
Wijsheit die si andrē leerdē
Alle plato eñ aristoteles
Cracs eñ oec socrates
En oec andre philozaphē vele
die m ernstec noch m spele
Aders en daten spade no vrae
dan der wijsheidē horde tre
Want philosophie m hi bediet
dat es wijsheit eñ anders met
Wijsheit cōnen eñ vort leuē
En zeluer dinacheit hanteuē
Acs als .i. zaende blint mā
die dē wech met behoudē can
En waller zienden m die gracht
Hi hē zeluen m vūn aecht
Wijsheit sonder wijs leuen
En wisheit oec sond geuē
dit sijn .ij. torrechen echt
die nemermeer en geuē leecht
Al oec voz gode zonder linge
Gelaet voz alle dinghe
Alle die goede clerc heeft geleert

Ome philosophie so keert
Hi hem dicke metter vt
Ten edelen rechtē waert
Alle loy decrete eñ decretale
En dat bedi oec ijte male
Wāt wijsheit en deech n. .i. tuit
Gerechticheit en si hi fondamēt
Wāt d' gerechticheit met mede
En niwerch d' es alroes valscheide
Gerechticheit sal die rocde sijn
D pat die wijsheit sal sijn sijn
Wise die hē dāer toe keerē
dat si bescreuē rechte leerē
En hē god sā wille ghedōnē
dat si vā bedē desen cōnē
En dan met haer rescalle hone
dat om recht malien scone
En dat recht setten achter
oen gode groten lachter
En sijn gode ondanclec d' at
die hē die edele conste gaf
In genen dat sine vort liezē
d' si gode cōne verliezen
Hi es wijs eñ wel geleert
die sijn ijte an gode keert
Clergie eñ wijsheit si te gadē
Al aer gods name meet alroes stadē
Vā goeder tier enheden .xiij.

Goeder tierēheit des lijf vroet
Es m hi zeluē ijte goet
En dic es tuerelpande als ic las
ene es gheheten pietas
die vā naturen an haer heeft
dat si alle meldaet vgreeft
En en wilt m groeme sijn
In haet leggheit noch ī nijt
die es ene daecht gheert
En derre en naire gene noot
Waert dat die medaede
En quamē vroech no spade

0 1 2 3 4 Gray Scale

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Want en wilcu vgheuen wat
So en hadde goeder tieringhe gene dat
De ele goeder tierenheit heeft
God onse here nāt hi vgeeft
Al dat vroech ende spade
Wmen hē of bidt genade
Dē ie ander wildi dat wete
Es ben gmeas gheleten
Dats ene goeder tierenhede
De ie dū al hput haer stede
En es gheereet te beleedē
Alle dinc met zoetrechtē
Dē te dele goeder tierenheit comē
Vlsb dreghdē onsen vromen
Reuerētie ēn ontfermecheit
Vrēdoap ēn onmozellheit
En dē toe eendrachtichede
En ander dreghden mede
De ie hier achter late bluē
Al v hort bedieet vā dezen viue
Reuerencie die cā eiren
Prelate ēn lands heren
Sū ander liede ouer al
De nīē met rechte eit sal
De it es een punt als mē leit
Dat comt vte goeder tierenheit
Dander es ontfermechede
De ele heeft altoes den zede
Dat si bedrecte vūt vā heren
Dm ander liede ymoy ēn linē
Vrēdoap die wlcht hier na
Dats .i. drecht als ie dēna
De ie dē eniechē lē minne
Dm dat hine enege drecht īvt
Ullius ons dit wort ontbint
Vrēdoap en es ander twint
Dat een vrientelec met gelīge
Alle godelichē ēn eidelichē dīge
Met goeden wille ēn caritate
Dats .i. drecht van groter late

Onmozellheit es ene drecht
De ie de ziele maect vbrecht
Want si memēs arch en leech
Ē nāers bate met en reech
In dien dat iemē loude deer
Elischeit es haer legheē
Endrachtichede dat bedied
Dats dat porteert ēn lands liede
Te samē selen plechten
Sū elc met anderen rechtē
Vor hī recht ēn wr hī ere
It es of geleeghē zere
Dc moet seggē al eelt lachē
Ghemene orlof treet mē achē
Al aer elc staet na sine bate
Dats groot iāmer ēn ōmate
Sande selen comen groot
Ē nā selker des sal wezen noot
Ē nā de duchte si hīn gheboren
Dat zien zelen ēn hren
God moeter allo toe zien
Dat alle scanden moetē vlie
Als hier groter genaden
De dē menegen heeft berade
Vā gullichedē ēn ōmatē .xiij.

Gullechēt ēn ōmatē
Es linenschē grote ōbate
Ijso sydrac dect onō belimt
De wijn ēn vette spise mint
En mach met xpē vlie
Ach seit hi des gelike
Dat grene armoede es so ēset
Als die vut lecker nyē gaet
Want so hi was ni meerē gode
So hē gmaerde es hīn armoede
Ja vele meer dan enē man
De noyt wilde en ghenan
Ach so deet hi dys grwach
Dat dō hē arbeide en mach
Alle xpen neinen meere

Nech leit dus die here
Wie mit lechere mozsele
Met armoeds lyeble vele
Nech maect hi ons genes
Dat sober drane gelond es
Der zielen des lichamen met
Vele wisns gedonkt dat met
Maect de menlike st kevays
En cranct der ziele eit lis
En bimet heil oec mede
Leder lijn m woerde mi lede
En oec mede m die hande
En and ongemake meneshande
Maect die wisn te menes dont
Quikec riche nele ein mont
Ipsen oec mder spzaken
En die oghen leep maken
Uytinre cam hi bringt tre
Sente paulus spect alle
Oec mach met m dese wisen
Wel vlaen al vander spisen
Spisen te vele genomen
Oec die wile ziechert comt
Nemen en sal als wi lezen
Op spise te ghierich wezen
Use hydraes lone zeit
Enegter hande spise geleit
Een op dander cone wale
Ieclicht maken ein quale
Ic selue leit oec ypocras
En galen allo ict las
En ewechande spise des list vaet
Tematen goet dat es goet
Hongers bont allen zaken
Oec crancke spise wel sinaken
Dbi en soude met met ete dan
Voz dat hongsiers quame an
So soude die spise sin lesme
En gelont sim den lichame
Een selteble gene genoegelicheit
Onder spisen wel sinakelheit
Omden hongt te vlane
En de lichame bi te kane
En te houden m sier macht
Ic sal sin v ghedachte
Want met use dese dingt
Nach me die nature hare bingt
Ouertullich aet ein diac
Nael den lichame crane
En bederft die ziele mede
Ic es vā rechte haer zede
En es gene medicine
Dan middelheit ein mate
En die dese wel houden can
Es die wijste eelt wijst eelt ma
Van ydrachlicheden .xv.
Der drachlicheit leit .i. wijs ma
Es ene drecht die ydrage ā
Nael ydrachliken mede
Bede onrecht ein armede
Nel en sal met te de ontlien
Der dinc die me met mach otuhe
Wat wie dat die dinc ontliet
Der hi quite en mach hi met
Dat me mach helpe dese no st
Et bimet den mensche t doet
Want hijn anoy es alte lane
Nel en pleecht te zinge deze zac
Nel ict so groet so groet ydrach
Des me gelecte met en mach
En zorghen liden laten
Des pijt van grote bate
Socrates leit dat ydultecheit
Es ene hauene der zaliceit
Want die minsche dar met
Hijns anoys beit verghet
Ydrachlecheit pleeghte te zine
Iege wanoy ene medicine
Et dat vel drachlicheden
Act voz alle wijsheden

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Allo ons catoen maect ghewes
Ieneen wel geleert es
Die met wel vdraget en can
Allo salomē seit die wise man
Hi sal sinen dijen wijsheit vīne
Wat hi mē an lijn vdraget tīne
Die ver dragere mach tīne wonē
Vele gheues omgē ouer comē
Mē hort catoene gewaghen
Wt ure verwīne lere vdragē
Wijsheit en treedt niet · i · bat
Die vdraecht niet maect wat
Wie es vdraget als mē vint
Van alre wijsheit fondamīt
Ēn die met verdraget en wilt
Hi elpet ende dicke selt
Ēn dicke met hi hebbe scade
Ēn onwiende eēn ongenade
Die meeste sorchet die mē vint
Wats dat hē ye mē onderwint
Parlemēts des hē niet bedaecht
Ēn des hē twint ane gaet
Alle liede te meneger vre
Die hē daer toe laet huren
Dat si wedē helpē dragheu
Den vuenden gelijc dē magē
Wet dat dese lere dat waert
Alre scande wel sijn wāt
Die es ghelijc den doren
Die dē hont nemt mzte ore
Want hijs cunne mach ōtgāe
Hi me selfs ende dese ontfaen
Salomē maect ons gheues
Dat die vdragere bet es
Dan die boude stoute mīa
Die met verdragē can
Ēn si die oec mi allen dinge
Hijns selfs met ēn ledewīge
Dat hi vele starcht es gesint
Dan die met stride ene borch wint

Die vdragē wille leret
Wt emsel om dē here der here
Die so lieflike verdraecht
Dat met mēne ande cruce staecht
Es hi vdiet en spade tijt
Hi hadde ons allo gemīt
Dat hi ons vlosen wolde
Met met zelue noch met golde
Met sīne bloede root
Dē hi dē hemel met ōtsloot
Van staremoedicheit · xvi ·
Staremoedicheit ēn · i · dracht
Dē si vele goeds vint mīnē maecht
Want ers · i · dracht wet dat male
Van · mij · dracht̄ prīcipale
Die ic leone vtreckē ēn claer
Int boec gheeret exemplaer
Dese dracht noemt mē allo
Int latijn fortitudo
Wt dese dracht so tonē
Vele eīē ēn vromē
Al lō getroestecheit ēn eicheit
Ghestadicheit gemdicheit
Ēn dboec alle eer samhēde
Goeden name staect hi mede
Ēn hi eest al dat weder staecht
Dōneere ēn blame m leeght
Alle ilde es si oec zere
Want daer m leeght are
Sonderlinghe elken man
Die te pūte geuen can
Staremoedicheit gestreckt hi wel
Ende haes dinges sterke eist sel
Ghet dine nes hi te lijt
Si lidet al al ōmeruit
Vā liberalicheit ēn mildicheit · xvij ·
Liberalicheit vīt̄ wi lesereē
Dat es nemt ēn wel gereē
Die melke dracht diet wel āzit
Si ēn meer wet melke gewint

Vaut si hē met ter en hoft
Want hi heeft ver boren
Want hi altoes nemē wille
Een hact geuē legget stille
Wie dat vande zinē legt
Den hact hi en heeft ōwt
Dom spzac meest mave
Tote sinē geselle aldus
Die scenola was gheetē
Scenola du wilts altoes ete
Set allen lieden op en ned
En mēnē et metti wede
Du dunes and lieden wme
En mēnē dunct die dine
Die mw wedē des gelike
Dē du blijfs i die stāde enelike
Altoes nemē en geuē met
Es grote sceande xv mēs pliet
Sll ilcheit en es met allene
Tet geuē groot of clene
Sll aer eer gerne ogeuen
Die ens enmildheit gheet
En goeder tierheit cōnē mede
Ongeuenilt in elker stede
Des met gode bequame ge
Eer so mōt god onze hare
Enwijsheit tallen dage
Die sal mē altoes met drage
Sll et goed meninge altoes spreke
Ongeuenilt lond and tieken
Die loye als ic las int latijn
Hi eerste haer gesellinne zijn
Enwijsheit es de eyze
Ene bloeme van edelen goze
Die pensit arcbeit elc en no gt
Dat si meent dat eert si bloet
Si gozet vor gode zoete
En in der zielen steke si boete
Wat eyge hē zelue lijfs goeds
Es sijc enwijsheit als die duue es

Een vrede en een zachtmoedicheit xviij.

Met vrede en een edmoedicheden
Seldi alle vdinge beleede
Soo wie sijn moedicheit een coint
Soo abt v laint gesoent
Hi selt hebben paeys en vrede
Sll et allen menschē telker stede
Maer negē vallech en onrecht
Hi abt gheduun en geuechte
Alle die hē als gist vmoedicht
Dat es ene groote deechte
Sll en sal quaetheit wederstāde
En in die met ouer laste lieden
En in die d'oze bleue doot
Ne eere in hi abrahams schoot
Dese spraken en vruendelike
Sll aest de menschē vā gode vilde
En in helle hulde spraken
Comēt vele onvruende maken
Goede name es bet menichfout
Dan stene zeluer of gout
Wie onder-mmilichē geniet es
En elt eer vor gode lijfs geues
Hi eneest seit vruendelec spreke
Can eueleen oet en gra alcep breke
Die vreedsam lijn stille alle
Belpzē seker gode toe
Dē vrede es alle wt leste
Wille god altoes wezen
Want thmē non gē spzac hi
Vrede met v allen zi
Dese seit die propheete dat
In vrede es gemaect zijn stat
Die comē wille ter stede
Hi oude valde ender vede
Als mē alle dinc noemē sal
Soo gaet valde bouē al
En in die nes neuēt sekerlike
Volmaect dan ni hemelrike
Wijs es hi die dier na staet

Dat sinemet meer en te gaet
Van gestandicheden .xxe.
Gestadelijct als vrijs mā leeft
Indien dinget dorbaer in leeft
Can de orbaer wort gepresen
Al aer wilmē slaep d'in bliue
So oec sijt mellec sond' waen
Dat die orbare wel wijt gaē
Ende sijn beheet oec so sal
Die mēschē wolltāt oūtal
So dat mē met en vinde
Dat hi erste ga te winde
Alē meet herderē alle dinge
Die mē tote ende wilt bringe
Al a die dat herderē dan heet
Tenē orboie te setten voert
So selen wi dan selen lide
Hi derē om hemelrijke
Ende nacht eñ dach d'na pijne
Hi oec wi gods hulde hebbē moge
So wat wi ende sō arbeide
Dat doet ons vā gode sceide
Al en machmet dienē met male
Gode eñ der werelt denē male
Van wijsheden .xxe.
Wijsheit heet alsō iet vāta
In latijne prudencia
Wijsheit dē men ondwint
Dān dē mē dechte eñ ere vint
Wijsman en begaen me
Voreep noch persemie
Noch oec dān lachblame
Maer dechte eñ goede name
Wegsijt li boute alle dinc
Maer so wie doet sijn gelinc
Hier dinc dē scande in leit
Ende sijn quite alre wijsheit
Wat de werelt scande es
Ende scande voer gode lijtes genes
Die wise mā heeft vā zede
Dat hi dē tijt die es leē
Oec dinct so hijt beit weet
Jn wat pūte dat hijme leet
Eñ onden toecomēde tijt
Voordinct hi oec des seker sijt
Eñ onde tijt sijts genes
Die mder iegēwoordē es
Al hi dmeesten eñ ordmeē
Hijr hijme hde met eren
Wijsheit alse dē gelareē staet
Ende sonderscent tusschē goet en quaet
Ende dat men te beiden tie
Ende dat quade altoes vlie
Sheeft seker dat wijsheit cā
Toet eñ zalich maket dē mā
Wet dat rechte wijsheit
Vliet alle weeldicheit
Eñ oec rijscheit ende staet
Alomē bat gode dat
Hi lijt rijscheit van gode
Ende gaue noch oec armoede
Wijsman en dede dat vlaet
Met voorsade me spaet
Wijsheit dect ontsien gode
Eñ valt houdē sijn gebode
Die wise duecht nacht eñ dach
Dat hi niet meslorden mach
Eñ es op sijn hoede m dier wijs
Dat hi stijnge op .i. crāc ys
Wat dese werelt lijt genes
Ende sō .i. ys dat crāc es
Want niemē m en leeft
Die selē ende morghē heeft
Mē en weet wijs memā
Die liegē noch driegē en cā
Eñ met sekerheide lijē geneē
Eñ hemelsce viandē deē
Die heet wijsheit ond' die pse
Dat god sal sijn ongenade
Op hē senden waerlike

Dat hē sal dinē ewelike
Hy ende ſet es dzoeue wezen xx
Oude wise leeruē oū al
Dat mē bedzoefte nāzij en sal
Al aer· blide in goeder· wise
Dits seker in haren pulse
Die wise salomon dʼgenaecht
Elke dat die motte dēnaecht
Die edele memelhout
Ē ñ die woun et dat hout
Al lo bederfte meer· no inn
Bedzoefheit des mēdelē lin
Die gerechte mēdelē sal met
Hy bedzoefte wats gelaet
Want hi te vriende heeft dē he
Die regneert ēwer· mere
Dʼ die quade die sal leedē
Hem leuē met bedzoefheide
Want hi seker· es ēi genes
Dat god onse hē sijn viāt es
Use sydaets lone leet al bloet
Bedzoefheit heeft dē menegē dot
En gēē qbaer· nes in haue
Ach lo spreet hi hier· naue
Dat des menselē blide maet
Hem leuē vergroden daet
Die dzoeue geeft allene
Dzeuet maech mēdē bene
Enecta maect ons genes
Dat geen dinc dōrer· en es
Dan gewinnē dzoeuē name
Want hi nes nergē bequame
En gēē dinc nacht no dach
Den wise nīā bedzoeuē mach
Hi duert vromelec dat vlaet
In al dat hem ouer· gaet
Wet wel dat bedzoefte sijn
En genē loen hūget in
En haue oē wi elkē lonē
Bedzoefte nauē om onse gōde
Verliest· i· mēsche vriēt oē gaet
Ē ñ dael· om laet dzoeuē maet
Lo mach hē vonnē dat hi leeft
Want hi der· scade dan ·ij· heeft
Alle pamphulus leet die wise dert
Enecta leet aer met swert
Die wise en bedzoefte hē twīt
Om dat hi vliest vriēt oē lemt
Al eerē zelnē mach hi vdragē
Hier· vriende doet tallen dagē
Dat hi vbeidet sijns selfs dot
Want hine weet elc no groot
Der· li comt heden oē morgē
Ī sijn wijs die dʼom zorghē
Mē vlues dat der· werelt toe hort
En selen wi met dzoeuē vort
Al aer· om dat wi te menegē lude
Godes myn achte hebbē met zonde
Lelen wi dzoeuē vroech en spade
Ē ñ roepē op gode om genade
Dat hi ons onse crancke leuē
Al ods lier· genaden wil vgeuē
Dat mēdē werelt mine scumē sal xxi·
Alo mēdelē sal met zine
Sinnē der· werelt minne
Want sine cam mi buighē met
Dan zorghe pine ēi vduet
Ē ñ dat si teent leoue als gout
Ende ar·ger· dan vlot hout
Ī slachte der· bloemē die sone staet
Der· leechheit ēi rose te meiene gaet
Ē ñ alle valt so sijn verlozen
Beide leechheit ēi dat gozen
Alle aerdelē mogedehede
Ē ñ vreheit van gode mede
Alle wijsheit van ertrike
Ē ñ clergie die ghelike
Al eeren alle te meiene haet
Dits mogē wi dagelijcs laet
In allen whē deure ēi gt

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Helen wi denchē om die dwt
E ñ om dat corte leuen
d at ons god hpeest gegeuē
d ie altoes denckten woude
Hy oc corte dat hi leuen soude
Hy me dade nēmer meer quaet
I och daer gelareuē staet
d at altoes hpeest die goede
d ie dwt m smē moede
Ghyme selt uwē sin niet geuē
P oe dat ghi lange selt leuē
Ghe neca seit dat hi qualec leeft
d ie den hope op lāc lyft hpeest
W ant hi ise zeluē zere liecht
E ñ an zele eñ lyft bedzuecht
d es gelike seit catten met
E en ander meester hpeest oec gelet
d at die ghene met en leeft
d ie m lyfn lyre altoes hpeest
d at hi altoes woude leuen
E en and wise hpeest belareuē
d at mē elkē dach sal vrezē
I ō oft die leste soude wezē
d ie mildhe sal sauēs spade gnāē
I s te steruene zonder maten
I lo mē vint m langē wegē
Ghelooft wint slape eñ regen
I llo vint men als eñ als
I n lane lyft vele ongenaks
Ghyme selt v niet bedzoge dies
d at ghi hebt vgādet vlies
I aer gi selt drocuē dach eñ nacht
d at ghi uwē sceppre hebt vwracht
I en sal mīnē denechte goet
V or tgoet dat zaet mēt moet
I och nātē zeluen .xxij.

Die wile salomē ons lelaeste
Do wat dese werelt bedyfte
E ñ al daer si mede ōme gaet
d at es ydelheit eñ bavaet

Dat proeft hi aldus hier meē
Hi seit ic hadde mīj hre gelet
I nder werelt ydelen zalē
I c dede grote huse malen
P roepele eñ grote wijngaerde
S onne houe eñ boemgaerde
W el gemaect na mīj geuoegē
d ie alre lyande vruchte draegē
E ñ daer m spūgende fonteinen
d ie altoes liepē sonder steinen
I n rechte eñ ioncwijue tvarē
d ie te minē dienste waren
Grote familie daer toe mede
V an vollen memelijken dieden
V an scapen eñ andē beesten
Meer dan yemē mochte geleeuē
Hadde meer dan ienen die
V or mi hadde geweest ye
V an zelueren eñ van goude
Hadde hope memelijken oude
I n lrelyande ymele alle
d ie comingē behoerde te
S angers eñ zangerssen
P rilers eñ prilerssen
P otte eñ nappe scone eñ fijn
d ē met scijncte den wijn
W at lyte begerde eñ oge met
d es volghdi ic al ongelet
E ñ m allen dezē meer no mē
S ette mijn herte eñ minē sin
E ñ waende wel met lyte mīj
d at al dit goet mīj hadde gesijn
E ñ dat ic van groter macht wze
E ñ als ic mi betrachte d ware
P o dochte mi al dit ydelheit
Cost eñ arbeit vlozen meē
E ñ dat al dit sond waen
W eder te meute moeste gaē
E ñ mīj arbeit na eñ voren
I n lremale ware vlozen

Ob salomõe die was dus vroet
Hy adre bi na al dat goet
Dat hyerte gepeinsde moehte
Een hy dat al met rechte
Wat mogt wi dõe arm keytive
Die so luttel hebbe tonsen live
Een dat selue m onsen dagheh
Met groter arbeide bedaghen
Een behoude wist dan na dezen
Dat moet met groter zorgen rezen
Een met diverheit moete wist
Hy ier laten m corter tijt
Ich hoe mach dat comt dan
Dat wive so valte hagen an
Wi gode om begheuen
Een verliesen dewelijse leuen
Wat mildhe sele es gelint
Dat hi die werelt men mint
Ich lijn lyte met en leit
Ulyare onsalege rijcheit
Hi hebbe gode onsen here
Te dankene herde zere
Wat gee dit als n wize spreet
Hyerte meer vã gode en treet
Wat vm hondert met n man
Hyn rijcheit wel belitte can
Wã bekeerne tonsen here xxxij.
Niemt sal tragt line ãt
Wã bekeerne te gode ãt
Ich dat om en grene dinge
Een dage te daghe ãlinge
Want wme weet groot no smal
Wãneer die dood comt sal
Es mt des morgens al gelont
Een es dichten dood eer anont
Die bezit want vã ongemake
Een hyt des quite woude make
Hyme soude tvint beide na dezen
Hy me hadde hyt zelue genesen
Hy eer comt dan dat bezet
Dat wi die ziele en gãsen met
Die duren moet ewelike
In die helle ob ni hemelrike
Hyse sydrags sone seit
Dat niemt lijn mde en weit
Ob w ob hoe hi steruen sal
Dit es gemene ouer al
Elyse als mt die villehe met
Letten hmighyme dat ãstaet
Een die vogle mette stricke
Slo vden menschen dicke
Cuaen en line weten hoe
Een te male bedriegt da ãtoe
In meriõt leit viele groet
Een hynct de menegt ãdoet
Hy euet een mildhe meschen
Nt mildhe hi willet zaen
Bezit en doet hem live
Een ob wi mesdoe onsen hyt
Die ons scep en maecte
Een die doet om ons smaecte
Een selen wi hyt met hatelike
Betren na wi hatelike
Die dwase pensen aas aas
Dat es mogt als ic las
Dan sal ic te biechte gat
Een mier soude nue staen
Een die mogt nats gelaet
Een can toe gecomt niet
Vgaen so inden zonde vort
Dat liue m bluen ãlinget
Wt der mogt so vele
Dat met leder gaet vte spele
Als nit m goede wille es
Een sal mt met beide des
Et sal altesamt daer met
Vort gat al ongelet
Wat goet wille dats dicke gelaet
Een hynt altoes niet diwijlen
Een dat es lãger een stade

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Dat goet wille es ongestade
Alles leuet des lijst vroet
Inrade eñ mi vele dinge goet
Dies nochtā zorgelijse zere
Int beheert tonsen here
Want wi een vre alle es mi sijn
Dus leuēs met sekter en lijn
Dat abijst noch stedē dē mēsche
Slecht lijdich en malicn .xxv.

Vele liede willē mi cleedē gat
Om dat lijf houdē zōdē wat
Dat mē dē bijst behoudē bat
Dan elre mē ene andre stat
Wet eer dat cleedē no cuise mede
Geuen en cōuen heilichede
Maer die reinicheit mi tijte heeft
Wet dat hi heilichlike leeft
Eñ neint god ouer al es
Domach mē des lijst genes
Gode dienē ouer al
Inhuus mi state mi bchī dal

Vele liede sijn selc vā zeden
Dat si vmandelē hē steden
Om gode te dienē hier eñ dē
Dat nes niet goet wet wo wē
Wāt mi ōgeslachtegheyn sin
Eñ weent god meer no mi
Wie dlange duert op ene stede
Dat bedect ongestadichede

Selden ghedijst dat wet
Die plantē die mē dicke vzet
Alle en bedijst vzeech no spade
Heilicheit in tijte ongestade
Want ōzalde dāer toe met ē hoet
Die sijn meest senectes woert

Stede noch abijst dē toe mede
Engrait got heilichede
Maer mi dat lijf vene
Allecghijt heilicheit allene
Domoe wie hē wille keren

Voer vriestep ons heren
Dal goede minnē houe al
Eñ sinē euenkerstē hi sal
Selfse hē zelue minnē
Al sijn beste vznimen
Eñ hē zelue laten
Die sijn punte vā gō baet
Die god gebiet waerlike
Dē met eenre mi hemelrike

Vā middelheit eñ matē .xxvi.

Met deechde eñ goede manieren
Balmē ziele eñ lijf vieren
Want got dmo so wel en staet
Als sconē zedē lyre dat gaet
Men seit dē .i. vs mi latijn
Dat sconē zeden beter zijn
Dā emich and dechte was weē
Die mach mē mi catene eer leē
Men sal de lichame eer met sieken
Allene met sconē maniere
Maer met eiuslichen diedē alde
Dat dē state hozen toe
Middelheit mi goeder wise
Domoe dats te vele niet genule
Want te vele des lijst vroet
Enwas ozb noyt so groet
Dat zonderlincheit eñ smate
Brīget inne groter onbate
Elands lijf ende prelate
Eñ liede van hogen state
Dom comē mit hogher geboert
Wet dat hem wel toe hoert
Domoe wel dat abijst des lijst vroet
Dat dāt gemenen liedē toet
Dits al gellagē ōme
Eñ mach v leggē wōme
Eet dat een groot dē mach
Een sonder lingedeert wel gewach
Eens wzpers sone sal des gehue
Hi ebben willen es hi rike

Elc oec dat die nit scouwen
Oec wonderlijcs ane spge vrouwe
Hi wuer dier na ende posyen
Hoe si des ghenoech moghen
Dit en es bespeelec twint
Hij sij vroet die hē zeluen kint
Dons sal elc zonder waen
Na linen staet gheleet gaen
Niet te lettel noch te vele
Mate es goet tallen spele
Welc meester ons oec leert
Dat prinche eñ oec lands heert
Welen hebben sonderlinc abijt
Des willic dat ghi selc zijt
Bi dat mense hemē sal
Vnd die andre ouer al
Geesteleet plone des hijt vroet
Si die hebben der liede goet
In selen oec groen abijt draget
Si der werelt mest behagen
Ach hē oec setten ten wapen
Welc rodzē eñ scaltin apen
Maer togen onedechede
Welc xpe seluer rede
Die met lieer wort dat goet nā
Si weldelec leuen van
Dus sal hē elc mēsche dat draet
Middelec houdē na linen staet
Wede vā cledzē eñ van gelate
In desen sal legghet groter bate
Inden cleden mach mē seleslōr kinne
Wat dat hijt hauet binnen
Staet mē gheloert of ōtnaeyt
Mē legget dat hijt leget vndaeyt
Draecht mē oec parure alloe
Die dē plone men horen soe
Wo seit mē et es een duues
Dit lijn die worde hij seneca es
Die timidelheit wel houdē can
Dat es zyde die wijste man

Wād alle dechte in lert
Also ons aristoteles leert
Van manlijcheden .xxvij.
Alsmē sele manlijc gelaet
Hebbē wāt hē dat wel staet
Salomōt leert ons die wise mā
Wat mach arg wezē dan
Man van wisselikē manieē
Eñ hij dinc wisselike hātieē
Tullius spract oec van dien
Dat mē dit altoes sal vlien
Want si lijn ongeualde
Bede in rade eñ in dade
Welijc si hem openbare
Van buitē tonen contrare
Hare rechte manlijcheit
Also lijn si in hāre mēde
Di sal mense leuwen
Eñ nit naulden met getruwē
Des gelijc oec van wiuen
Die manlijc gelaet druwē
Welc mā sal lijn hāre male
Vrome eñ manlijc in hāre zale
Eñ si met wankel lijn dē zinne
Of gestadich lijn van zinne
Si duit vaste in linen maet
In lijn gheselt op dat es goet
Hi en sal oec na catoens leē
Met hē seluē met discordeē
Want die hē zeluē es fel
En sal niemene becomē wel
Die mēsche sal also vn leē
Van hāren altoes blidē weze
Eñ met hē zeluē eendrachtech
Eñ in weldē altoes wrachtech
Eñ gestaetheidech lijn mā moede
Ja eñ altoes met goeder hoede
Niet wankelzmoedech eñ dan
Mach hi wel heren een mā
Dat die mēsche met diere

Een sal hijm allene · xxviij·
Die menichte hebbic geleert
Een sal met ghe allene weze
Al aer met goede menichte gemene
Die gerechte hijn een oec vrome
Dat sal hij altoes pogben na
Dons leert die wijse seneca
Dat · i · edel goet es te wmsiene
Te sine bider goede mensche
Want wie die goede dat vlaet
Dat saemt dē die mensche te drome gaet
Wat sonde wt dē dat wet
Om die wieghs dicke belet
Dat alomme maect ons grimes
Dat het vele beter es
·ij· ghesellen ghemene
Dan een mensche allene
Een doet dē andre hijn gerief
Alle die elc andre hebbē liefs
Een valt die een ter neder
Dander heft op weder
Dat saet gesaeuē geloues mi
Dat o wee hē die allene si
Die heilege vadre d' met
Die dese claerheit hebbē gelet
Al accht dier mi een cumt
Dat me mechē op emeheit twijt
Om dat elc andre sal staē bi
Een helpt als hi tachter si
Dam allen goeden dinge
Een zeel van · ij · sinighe
Dat recht noder mit ghemene
Dan oftere en hadde men ene
Wonde mē ende man deren
Dat hi allene en cōste geweren
Hi en moeste onder gaen
Dat mochte si twee wel staē
Hulpe een vaet die hijn goet
Die ghene nemt hi es moet
Die lude al eest dat ghi
Hi ermelec allene zijt bi
Een doet gene sonde teve
Pemist dat god onse here

Die houdt sijn mēt hemel
Wert die alle ziect wel
Den vborgē en es tijt
Want hi alle herten kint
Een oetmoedic een rechtuerdich es
Van allen zonde sijts genes
Vā vbliede een sommēde leuene xxxj·
Owe leuene hijm vblide
Dō mē met wit hemelrike
Die houē allen leuene gaen
Dē leuen wildijt verstaen
Dat es een vblidende leue
Dander een sommēde es beswaerē
Want hort als ons gregorius leert
Van desen twee dat ōdersceit
Die verliende leue wildijt wete
Dats dē hongerigē genē eē
Een na aectē rechē hijn lede
Hi berghē die ter mede
Die bedroefdē moedich een spade
Troestē met rade en dade
Een altoes leren voert
Een ongeleerdē gods woert
Een dolenstē corregeren
Een dē houaerdegē leren
Een wesē ter ommodichede
Trote zorge draghē mede
Om ander mēsche zaluchede
Een oec altoes hijn gereit
Een eiēlikē vroech een spade
Alle een wonde dat mē hē dade
Als gregorius hefti beswaerē
Dō es dit vblidende leuen
Sommēde leuē dat sijt wet
Hi eest gregorius dus gelet
Die dats dat wi met allen zinne
Gode een mēschē selē minne
Een alle wtwadege dinge
Wie hijt selen dwinghen
Een om gode dmoedē allene
Een berenden hertē rene
Een m sondelike vlanghē
Onsen seppre anie hāghē

Gray Scale
0 1 2 3 4

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Ñ alle eirdsche zorge laet
E ñ begheren vter maten
T e siene ons scepper⁹ anscijn
D alle vroude volmaect sijn
E ñ hebben oec goet verlaet
O m der⁹ ingle zoeten zaet
E ñ na dat gesellscap zoete eñ daer
D at sonder⁹ ende leuet daer⁹
D e m desen state wel leuen
S ell oec mage lant eñ goet begeuē
E ñ alle eirdsche dinc ghemene
S onder⁹ sijns scepper⁹ allene
O m dese⁹ ij⁹ leuene als mē leest
H eeft menegē disputacie geweest
W elc van hē dat beste ware
D at een van hē dats openbare
E n es anders niet dan mīnē
S ell oec ere zoetecheit vā binnen
E ñ alle dinc van buten
V alt vter⁹ herten sluten
D wijfende leuen dat ghi
H er⁹ voē horet seggē mi
E s vele meer⁹e al bereit
W ant⁹ mē sulcke moet zo gachtecheit
V or hē zeluē draget spade eñ yser
E ñ vor sijn eigēlijken d toe
E ñ hē delen list eñ goet
E ñ die ander⁹ des lijf vroet
E n wilet ands niet⁹ twijt
D an hi sinen scepper mint
D ese⁹ ij⁹ hebben onder⁹ scheit
S echtan hebbē dicke gelet
G oede clerke openbare
D at dlouwende bet ware
W ant xpē sprac hier⁹ te voē
D at magdalene hadde voē
T beste deel dat nēmer⁹ meē
V an hare en soude haren
W ant si altoes sijn sceē des
I n bernēder mīnē was
E ñ niet en achte⁹ eert
A ā al dat der⁹ werelt toe hoert
E s oec wael⁹ des lijf vroet

D ie gode wilt dienē hi moet
S ijn herte zuuer⁹ mākē
V an alder⁹ werelde zākē
D ie de werelt laten wille
H oede hē des lude ende stille
D at hi met en behoude voet
E t dat der⁹ werelt toe behoet
S o mē gode volghen sal
S ell oec die werelt laten al
W ant behout hi der⁹ werelt pet
S oes sijn volghen al niet
D ie ewangelie oet gewach
D at mē tween heren niet ē mach
T e hulde dienen ghelike
W i selen laten dit erdsche
O m trike dat ewelijc duert
D at mēnē en hoeft onbegert
E nder⁹ godheit .xxx.
G od ni hē zeluē es een geest
W at nīē vā hē zmeckt of⁹ leest
O f dicht of⁹ scrijft mer⁹ at
D ats algader⁹ maer⁹ .i. cas
A l die werelt mach hē nīnē
W e hē en mach nēnē minne
S in hoechste eñ sijn diepheit
S ijn lingde eñ sijn breetheit
E n mach en gē mēsche werē
H i blijft altoes ongemeten
H i es altoes mogentlike
I n hemel eñ ni ertrike
E ñ ni helle daer⁹ toe mede
H i en vollet grene stede
H em en es verborghē tuīt
W ant hi alle herte kint
S onder⁹ legm ende sond⁹ mde
E ñ sond⁹ middel allo ict vnde
W ant so wat sond⁹ mde es
E n hoeft gē middel lijts genes
O ntfar⁹mhtich eñ goeder⁹tiē
E s hi in allen maniē
D ie mēnes bede en ōsteit
O p tatter⁹ zalicheit m let
H i es omedeg⁹ allene

Dau alle mmilthen ghemene
Gereet ter ontfer mmichede
En trage tot wraet mede
Eygenlec behoren hē ter
V· pūte en legge v hoe
Hi es milde en maechtich
Gerecht en alles machtich
Ontfarmhertech d' ere mede
Maer sine ontfarmhaechste
Bouen al sine wrēt gaet
Dats ons een gt troestlaet
Dp sijn emich woert so staet
Al dat hijt heeft ontfaen
Hemel en eerde sonder naet
En alle dat daer nmē es
Sy taet ni sijn hoede hijs genes
En dade hi sijn hoede d' ob wet
Et sonde weder al rēt met
Want het nā met quā algad
Al bloet wonde deu wege wad
God es omnes wandelbaere
Hi can en biden gene baere
Al ech tijt met noch nie
Dies sine godlike nature
Hi me heeft ghenāt noch heet
Hē nes noyt tijt geleden
Want hi es sonder begin
En sonder ende meer no mi
En wat hi steeft of verghet
Hi me heiles te mi met
Al en mach hē zien noch taste
En es niemē mi ralten
Dan si die hē minnen
Met alder herte binnē
Hi ne mach dit gē ogenual
Wā die hē heeft hi heuet al
En die hē mien heeft heeft tuīe
Dus doet ons sint augustijn leert
Al och sub tijtle vā gode xxxi·

Voer al begin was een
Die begin en heeft gē
Vte wie dat alle dinghē
Hi aet eerstē sprong ertingē

God es ·i· woord wildijt bezie
Gebrmeert vā letterē duien
En allo sijn doe scone
In enē god drie personē
En die es ·i· god met ghemēē
Godheit en es dri god in een
Dits wond te nimen an
Hier op en sal gēē man
Die leggt sinen meer
Want en was noit so wijs cleer
Dā sine in en ghene stonden
Die dese dinc conste gegrōden
Die dese woorde vstaen male
En sijn met doet altemale
Die eerstale ons dat beuelen
Dat wi staedec gelouē selen
En een vultechlijc belyen
Al v bidde wi gode drien
Dat hi ons mit leste zaet
In des waerechs gelōefs staet
En in valste hope mede
En vander viāt ons beware
Also dat wi comē zalichlike
In sijn eewich hemelrike sinē·

Dese boec wt volmaect ald
Jn die maet vā junius
Dar mē screef xpē geleert
Dar tien hondert en viertich weert
En oec vijfe d' ere mede
Al tandwijfē in die stede
In dat jaer des regemēts
Des selues paus Clemēts
En mit ach tienelfte jaer des rijcs
Des instechs heysers lodewijcs
En nit xxxiij· ste jaer
Dat die derde jan noi wi
In brabant met grotē ere
Hi tote zat ende here
In dit jaer als ich rijme
Vander merelt begimme
Visdoulentich en hondert
En xliij· mien soes wōdt

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Staats- und Universitäts-Bibliothek Bremen

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

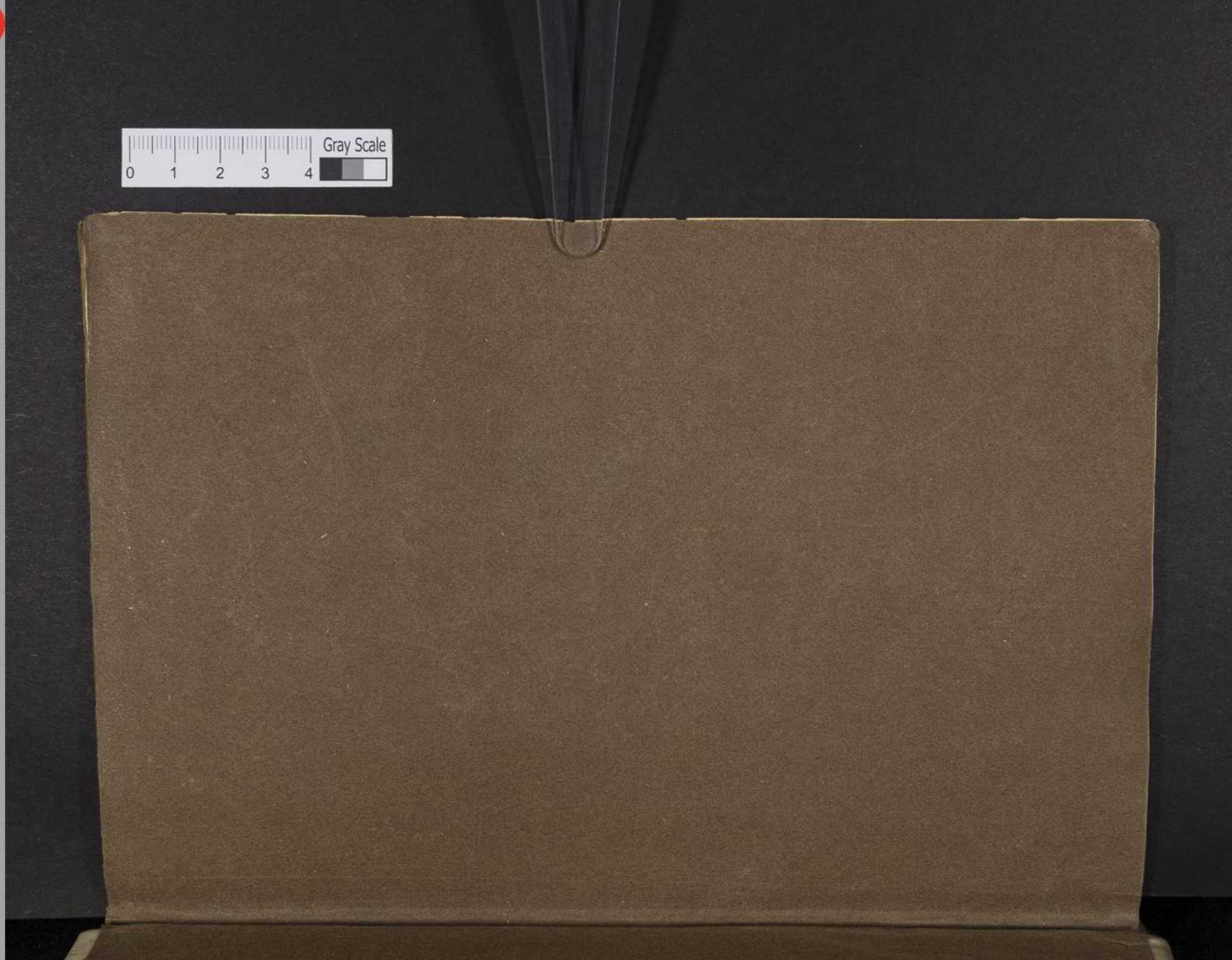

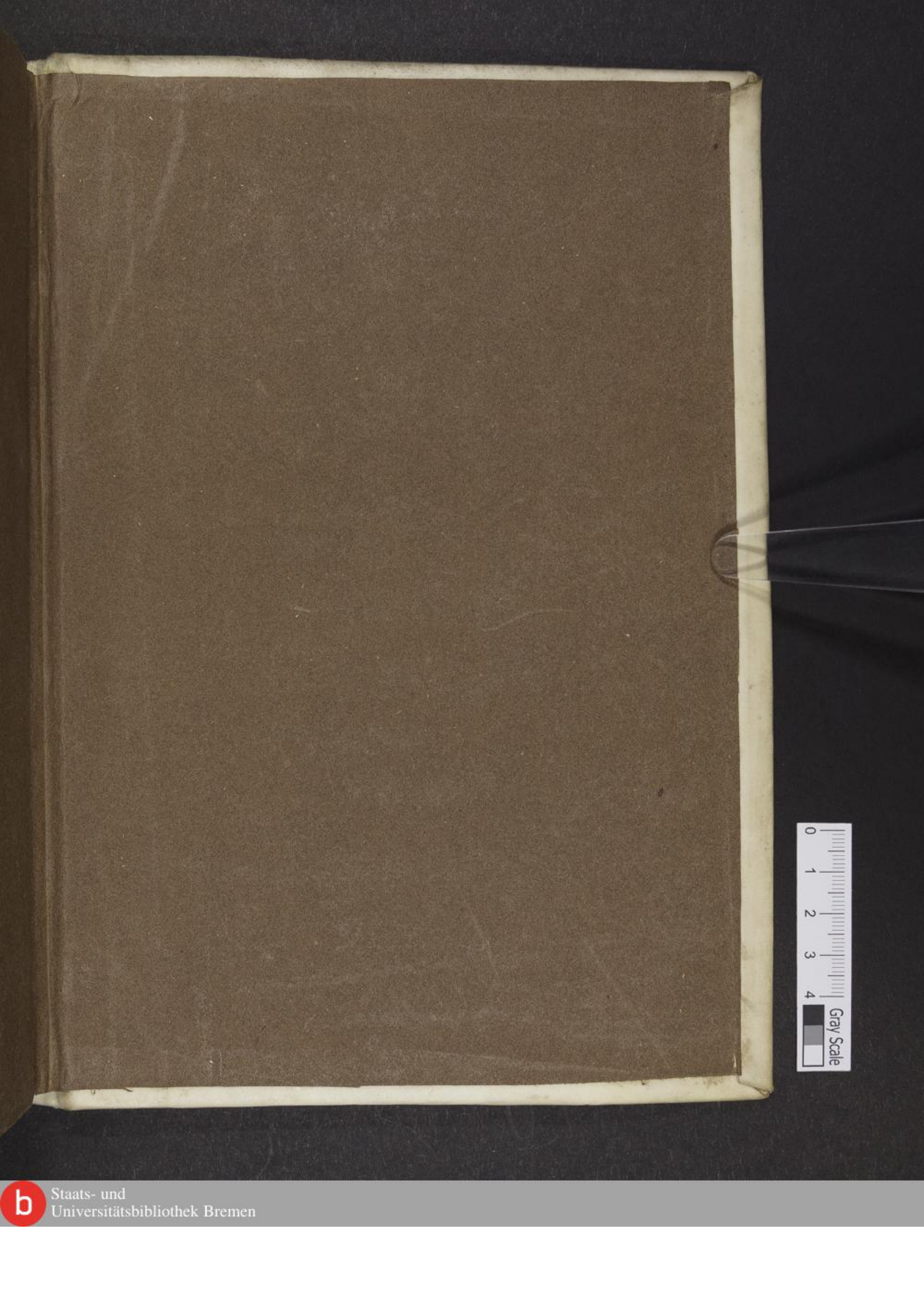

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

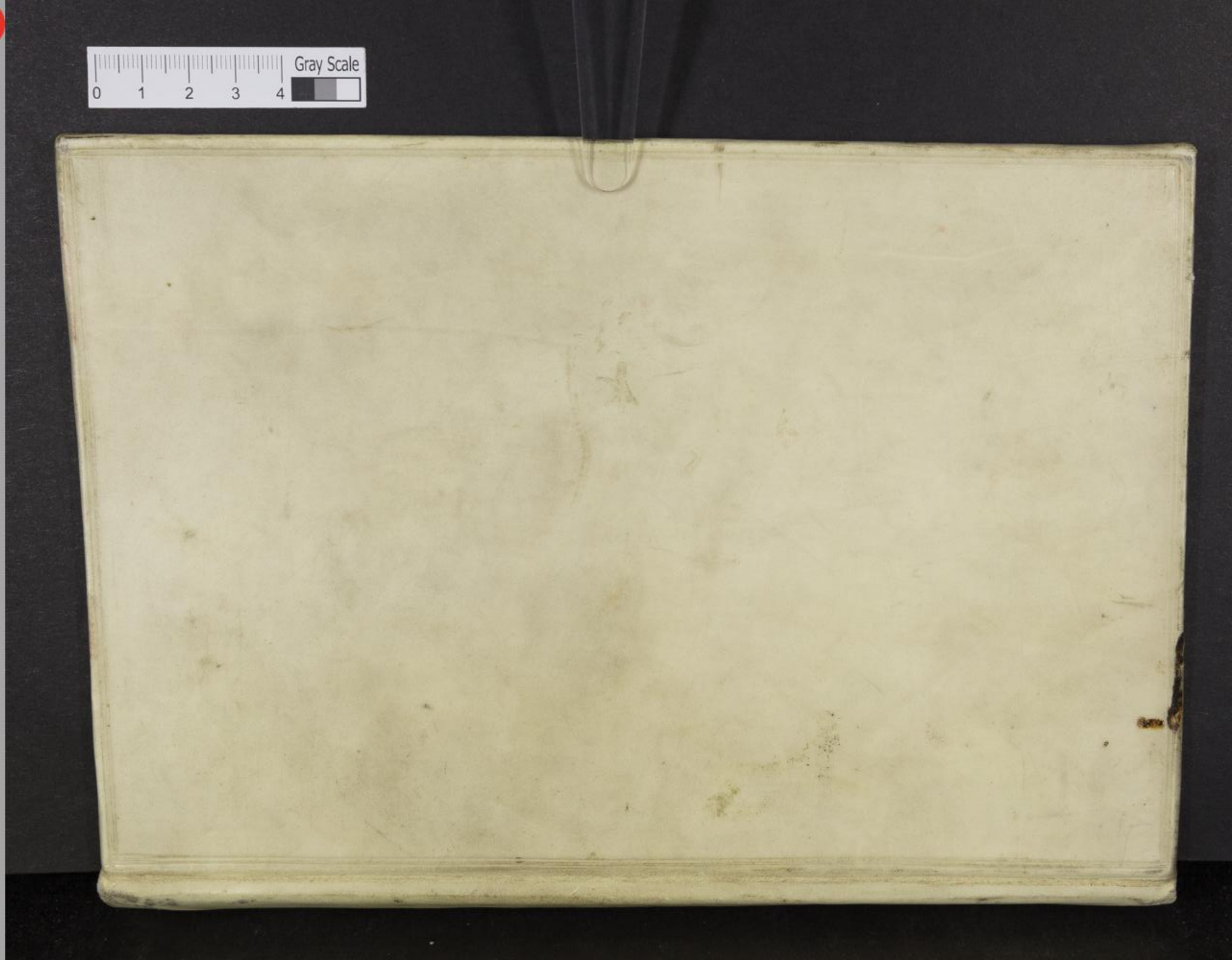

Staats- und Universitätsbibliothek Bremen

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen

Staats- und
Universitätsbibliothek Bremen